

Петро ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ

РІК у віруваннях гуцулів

Петро ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ

Петро Шекерик-Доників

РІК
у віруваннях
гуцулів
вибрані твори

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ (ВИДАВНИЦТВО)

«ГУЦУЛЬЩИНА»

Верховина
2009

20 квітня 2009-го – 120-річчя з дня народження Петра Шекерика-Доникова – громадсько-політичного і культурно-освітнього діяча Гуцульщини першої половини ХХ століття, невідомого етнографа-фольклориста, письменника, репресованого радянським режимом у 1940 році. У 2007 році видано його найбільший твір-роман «Дідо Иванчік», який протягом багатьох десятиліть уважався втраченим і прийшов до читача аж через 67 років.

«Рік у віруваннях гуцулів» – це частина творчого доробку Петра Шекерика-Доникова, надрукованого у 10-30-х роках минулого століття у тогочасній періодиці, наукових збірниках НТШ та в «Календарях гуцульських» за 1935, 1937, 1939 роки. Ці етнографічні розвідки, легенди, оповідання і статті правдиво і доступно відображають духовний і матеріальний світ гуцулів. У них показано історичні події, традиції і вірування через взаємостосунки, боротьбу людини і природи, добрих і злих сил, взаємоднання двох релігій – язичництва і християнства.

Роман «Дідо Иванчік» і матеріали цієї книги засвідчують про автора, як талановитого майстра слова, котрий вмів користуватися гуцульською говіркою.

У книжці збережено особливості його мови, правопису та пунктуації.

© Редакція журналу
(видавництво) «Гуцульщина»

Рік полудь звичеїв и віровань гуцулів

I. Чес и єго поділ

З давен давна у нас у горах Гуцули пригадували тай ше й дотепер собі пригадуют важніші події після того, у єким чесі уни си дієли. Так само рахуют чес полудь пригод и випадків у своїм родиннім житю, на своїм г'аздівстві, у своїм селі, ци околиці. Усілякі умови єк наймане слуг, токма пастирів на полонини, зиченє и виддаванє гроший и инчі речинці установ'єют полудь рокових світ, рокових єрмарків. Полудь весни, осени, зими та літа, а також полудь полонинцкого ходу и розлученя. Напримір кажут:

Жидова Жеб'є опанувала від скасованя панчіни. То си дієло ише из за Довбуша. Він зарікавси від питя в тім чесі, єк суда ходив митрополит Шептицкий. У нас склеп заложили перший раз у тим чесі, єк Трильовский из Юзенчуком Січі отворели. Церькву побивали того року, єк був великий вітролом. Уна учиниласи тежкого року. Він упав у довг, єк було тежко за сіно. Оця

дівчена найшласи саме тогди, ек учіниласи Багруша. А Багруши тепер вісім рік, то й тільки років будет цій дівчені. Слугу наймили на Юрія. Довг маєт віддати у Дмитрія. Йиму рік виходит у Рахманцький. Лисуна оположиласи у хід полонинцький. Красуля будет из телем взимі. Бутин будут зачінати рубати навесні и т. д.

II. Пік

Рік ділитци на дванайцять місяців. Місіць рахуетци від повня до повня и маєт штири тижні. Тиждень ділитци на сім днів. А день ділитци на двацять штири годині.

Місіць маєт силу від настаня до згибку. Ек настаєт місяць, то кажут – місяць у межях. У кождим місяци є штири кватири: перша квартира – місяць настав, друга квартира – оповня, трета квартира – изповня, четверта квартира – місяць на згибку.

Ек настанет місяць и падет дождь ци зима, то кажут – «сполокавси місяць».

А ек погода, то ворожет, шо будет сухой місяць.

По тим, иким си покажет новий місяць на небі, ворожет, икий він будет за погідний:

Ек си покажет новак – місяць грубий, жовтавий, з тупими припешковатими рогами, звернений рогом на води, то ворожет, шо тот місяць: уліті – будет слотений, а узимі – зимнений (сніжений). А ек си покажет місяць тоненький, білий из острими рижками, задертий рогом д'горі, на небо, то ворожет, шо тот місяць будет погідний – сухой, нигодиноватий.

Найбірше ворожок и вірувань є звезаних из місяцем на згибку и ек настаєт, та з новим місяцем.

На згибку місяця бійно ходити по ночях, бо можетци шош ничісте показати або й осахнути. На згибку місяця находит скусованих дітий скуска. На згибку місяця лакомо чюти, ек пишшют збігленета. Найбірше водит мара людий по ночях на згибку місяця. Старого місяця ни добре си бритити, бо старієтци тот, шо си бритит. На згибку місяця ни добре заченати будинок будовати, бо у нім би си тяжело жило. Старого місяця ни добре рубати дерево, бо уно си прудко старієт. Лиш садовину добре садити на згибку місяця, бо кілька днів до згибку місяця посадитци садовину, то лиш тільки років уна ни родит. На згибку місяця добре примов'єти ходь від икої слабости, бо усе зло и

слабість изгибає від чьоловіка. Тота днина, шо на ній настаєт місяць, то порожна днина. Тої днини ни можна нічьо из городнини класти у земню. Ни можна ні сієти, ні садити, бо ни уродитци добре. То прото – порожна днина у місяци. Тої днини ни дай Боже зачінати икус будову, бо вітак ек си добудує то забудоване, то уно мусит стоєти порожне.

Нового місяця ничіста сила маєт міць лишень до першої неділі по повни – до неділі «східної», а наколи у церьквах видправ'єтци Божі служби, то ничіста сила тратит свою міць и ни має уже права показуватиси людем по ночях, тай ни маєт такої моци людий блудом водити.

Східної суботи (першої до повни) добре си мити у головици водов до схід сонця, бо тварь відмолодає и устуди си змиває з лица. Так само є добре східної суботи зарікатиси від икоїс лихої привичьки – від куріня, від пійки, від звадки, від бійки. Тежше лиш першу суботу видержети, а вітак уже легко можна відвикнути від лихої навичьки раз на завжде.

Хоть ику роботу добре є зачінати нового місяця, бо уна си легко и прудко робит тай нивкємнеєтци. Першої квартирі навесні є добре сієти сівбину и садити городнину, бо уна скоро и красно ростет.

Нового місяця – до східного понегівника, лакоми си у воді у ріках показувати потопенники, бо уни си суют до місяця нового.

Ек си уздрит перший раз новий місяць почерез ліве плечє, то ни добре, бо тогди у тім місяци метци пацити икис клопіт. А ек си его уздрит почерез праве плечє, то добре будетци у тім місяци поводити тому, шо уздрів місяць почерез праве плечє.

Мами, шо мають діти малі, пантруют, коли си покажет новий місяць на небі и наколи лиш йиго уздрет, то ни зводі очій из місяця, кличют ид собі свої малі діти. Кажут їм легати на земню, тай переступаючі їх, примов'єют до трьох раз, аби їх діти здорові и молоді були.

Першеї и другої квартирі нового місяця до оповня добре рубати сухої днини, – найліпше у п'єтниці – дерево на будинки ци огорожу.

На межях квартир місяць лакім си полокати. Найбірше буває слота надворі, ек місяць на згибку.

Місіць у році є дванайцять раз у крузі – оповен и дванайцять раз на межях – настаєт.

Усі дванадцять місяців у року мають свою назву полудь того, коли уни припадають – у якій порі року настають – и так:

I. Січень: січет зимов, фіфолов та вітрами.

II. Січень: січет морозом, ек фиса желцем.

III. Марот: марот, ек би був серед зими, то би потис таков студіньов, шо повідмерзалиби роги волам четвртникам.

IV. Березень: березня мусит береза замерзнути.

V. Травень: у травни трава земню покрус.

VI. Гнилень: гнильня утете дерево борзо гнист.

VII. Білень: більня добре полотно білотици.

VIII. Копень: копня пологи копичют у копиці.

IX. Жовтень: жовтня лист жовтнет на деревах.

X. Падолист: у падолисті обпадаст лист из дерева.

XI. Грудень: грудня земня грудов цеконіст.

XII. Просинец: просинця надворі бірше зимно, ек тепло.

Рік зачинаєтци на Новий Рік – на Василія і кінчаєтци на Василія, але на цес загальний рік люде мало звертають уваги, бо кождий рахуєт собі роки полудь свого рахунку: відколи оженивси, відколи учинивси, відколи став на газду и т.д.

III. Пори року

Ключі від усіх штирьох пір року держет у своїх руках штири головні рокові с'єтці: від весни сетий Юрій, від літа сетий Петро, від осени сетий Дмитрій, а від зими сетий Николай.

Сетий Дмитро замикає при кінци осени тепло и виддає ключі сетому Николі. Тогди сетий Никола бере ключі в руки й випускає на світ студінь – зиму.

Никола орудує зимов
и усев звіринов...

Коло злого стола

Сидит Никола.

Сет. Никола сидит,

Гадку гадаєт,

Из стіни срібні роги здоймаєт –

Тогди біліют гори-долини.

У срібні роги, ек він зайграє,

Вода си гледжіт, світ замерзає.

Світ из студени цеконіє. Перемерзают поточіни, потоки, річкы и ріки. Стают на водах ледові переходи-мости.

Сет. Николай ни лиш маєт ключі від зими. Він під свойов руков держит и весну тай веде її, шоби разом из ключами від весни передати сет. Юрієви.

Николай идет, тай весну ведет,

Він весну ведет, а зиму женет.

Він весну ведет крутим колачем,

А зимку женет ясеньким мечєм.

Ясеньким мечєм – теплим вітриком.

Теплим вітриком, дрібним дожіком.

На саме Благовіщенє (7.IV) сет. Никола замикає зиму й передає ключі весни у руки сет. Юрі. Сет. Юра бере ключі и розмикаєт весну, розмикаєт веснену г'ражду. Из стіни здоймаєт свій злотний ріг, та ек прикладе до губий – та ек затрубит, то видразу зазеленіютци гори-долини. А ек на самого Юрія сет. Юрій зайграє у злотну тримбіту, то зазеленіют видразу й полонини.

Сет. Юрій из весненої г'ражди випускає из-за далеких морий, високих скал свої буйні веснені – то теплі, то студені вітри – икіс філи вітрові, чесом ек окріп теплі, а чесом ек лід студені. Сет. Юрій теплим дрібним дожіком топит «зиму», а буйним вітриком сушит земню. Тогди ек сонне видіне, екби на воронім кони прилітає гожа, молода весна.

У високій полонині буйний вітер віє,

Ика весна веселенька – все си зеленіє.

На Ивана Купала сет. Юрій передає ключі від літа сет. Петрови. Тогди «каже Петро, шо буде тепло». Від Петра до Илі сет. Илей убераєтци у силу. Громи дістают міць и гримне так, шо аж земня дрижит.

На Головосіки (11.IX) сет. Петро передає ключі від осени сет. Дмитрови. Дмитро випускає на світ холод, зачинаєт попускати приморозками, а тогди «каже Покрова, шо бріхня Петрова».

На Дмитрія (8.XI) передає сет. Дмитро ключі від зими сет. Николі. Сет. Николай, ек потресе свойов сідов бородов, то видразу посідіют усі ліси і дахе на хатах, а цілий світ побіліє, ек полотно.

IV. Означюване часу року, місцев і светків

Окрім назвий місцев, порий року: весни, літа, осени и зими, означують Гуцули пори року післідь того, шо си у тот час робит, або полудь рокових светків, и так: «Від коли світ и доків світ, то Великдень на березни (квітни), а Юрія на травни». «Від Благовішніа зачінаєтци весна». «Від Юрія зачінают тримбіти играти». «Хід полонинцький завжде зачінаєтци на травни». «Тогди добре літо, ек доет вівці на міри у вісім неділь до Петра».

Видорші припадают на сичьни. Стрічине припадаєт на сичьнику. Євдокія припадаєт на марті. Федоровиця припадаєт першого тижня заговівше – у Велике говінє. Теплою Олекса припадаєт від Риздва дванайцітого тижня. Танасія серед зими припадаєт четвертого тижня від Риздва.

Благовішенє припадаєт у мірних тринайціть неділь від Риздва. Юрія припадаєт на вісімнайцітним тижні від Риздва.

Петра припадаєт на більни. Ілія припадаєт на копни. Головосіки – на жовтни. Николая – на просинци.

Говорет так, коли шо мают робити або давати ци видберати: «У говінє». «На Великдень». «На Юрія». «У Проводи». «На Сету неділю». «На Івана». «У Петра». «У Петрівку». «У Ілія». «У Богородичний посток». «На Богородицу». «По Богородици». «У Головосіки» и т. д.

Або кажут: «у говіє», «у перше сапанє», «ек ишли в полонину», «у сінокоси» и т.д.

V. Доба

Місць має штири неділі або штири тижні, а тиждень ділитци на сім днів.

Сема днина у тижни, це неділя – Божя днина. Неділя має назву від того, шо Бог сказав за тоту днину – «Нічьо ни ділай» – неділя.

День и нічь – то доба.

Доба зачінаєтци від опівночі и триваєт до опівночі.

Половина ночі – то опівнічь. Половина дня – то полудне. Конец дня и почеток ночі – то вечер. Конец ночі и почеток дня – то рано.

Доба ділитци:

- 1) Опівнічь – 24 година.
- 2) По опівночі – 1 година.

- 3) Ек перші когути піют – 1-2 година.
- 4) Ек другі когути піют – 3-4 година.
- 5) Ек третій раз когути піют – 4-5 година по опівночі.
- 6) Б'єт на косицу – перед днинов.
- 7) На зорях – низадовго розвидніє.
- 8) Зорєє – провидає.
- 9) Брішіт – робитци день.
- 10) Рано – перед сходом сонця. Так само кажут «даві», «здавішня», «зранку».
- 11) Обідки – 6-7 година.
- 12) У обіди – 8-9 година.
- 13) У панцкі обіди – 9-10 година.
- 14) Під полудне – 11 година.
- 15) У полудне – 12 година.
- 16) З полудня – 13 година.
- 17) По полудню – 14 година.
- 18) Двечєру – 15 година.
- 19) Понад вечєр – 16 година.
- 20) Ек сонце засвєчюєт – перед смерком.
- 21) Вечєр – темнієт.
- 22) Уночі або нічь – вже темно надворі.
- 23) У завлєги – година, дві ночі.
- 24) У добрі завлєги – ек уже всі сп'ют (23 година).

На минулий вечер кажут: «сночі», «перед сніченім», «поза перед сніченім». А на минулі дні кажут: учєре, позавчєре, передчєре, поза передчєре. На пришлі вечєри и дні кажут: ввечєр, завтра увечєр, позавтрю увечєр. Сегодне, завтра, позавтрю, поза завтрю.

Узимі означєют час дня полудь гудованя маржини:

- 1) Маржину випускают надвір – день робитци.
- 2) Заранки дают маржині – перед сходом сонця.
- 3) Маржина на давани – по сході сонця.
- 4) Маржина иззіла заранки – 8-9 година.
- 5) Маржина стоїт на давани, або пішла на воду – около 10 година.
- 6) Наденок дают – 12 година.
- 7) По наденку – 1-2 година.
- 8) Вечєрі дают маржині – 14-15 година.

9) *Чес кутати маржину – перед сумерьком.*

10) *Кутають маржину – нічь.*

Єк надворі погідно – єсні дні – то чес дня угадують по сонци, кимуючі у икий чес сонце стоїт верх котрої кичери, ґруня, гори ци полонини. Так само угадують чес по сонци, уважуючі єк паде тїнь від чьоловіка на земню.

Уночі – літом – пизнают чес по вечірці, по великім возі и по місєцєви.

Єк удень надворі мрачьно и лежит така неґура, шо надворі, єк у лісі, темно, то тогди див'єтци вівцям ци козам у вочі, шоби знати, ци делеко до вечєра.

Єк у кози або вівці у вочєх чьоловічьок (зіниця) закруґлитци, то уже вечєріє – чес маржину загонити у кошеру, бо в овец и кіз чьоловічьок подовговатий. Так само у мрачьній годині угадують чес дня по курєх – у кого є курки. Єк кури идут на сідало сідати, то борзо зробитци вечєр. Єк маржина из долин випретуетци на стоїше, то таксамо вечєр низадовго.

Богато людий угадуєт чес по їді. Єк изголодніє изранку – то є у обїди. А єк изголодніє май білше, то є дес у полудне.

Дуже добре угадують чес старі люде уночі по спаню. Знают, до икого часу кілько снів зіспали. Угадують, у икий чес прошумуютци уночі. Так само угадують уночі чес по маржині. Чуют єк за досвіта, бо вівці у хлівах рушеютьци. Чес уставати.

Єк маєт вечєріти, то половінь ватри у печі стаєт біла. А єк шє делеко до вечєра, то стаєт черлена.

VI. Нічь

«Нічь маєт своє право». Над нічьов від заходу до схода сонця панує злий дух ночі – ничіста сила.

З давєн давна приказуют старі люде, шо – де те нічь найдет, там ночьоу, бо: «хто си по ночях валанцає, того біда попиндає». Так само говорили старі люде, шо «добрі люде по ночях ни ходєт».

Хоть злий дух зачінає панувати на світі уже від заходу сонця, то однако до сумерьку ночі ни є бійно надворі, бо ничіста сила убєраєтци у путєрю аж від того чесу, єк изитнетци нічь из днинов тай передужіє над днинов и потемнієт надворі, то тогди аж стаєт бійно ничістої сили.

По заході сонця, идєт сонце у свої дияментові двори за делекі моря и за високі скали припочивати на нічь. Тимунь єк идєт сонце на видпочінок, то мусєт и люде тай уся звірина припочивати. Бог дав ніч на припочівок, а ни до роботи.

Надворі можна усе робити и брати воду в хату та пити її надворі дотів, доків сонце ни зайде, бо уно благословит усе на світі. А наколи лиш зайде сонце, натогди вода у вусіх головицях стаєт ничіста. Над водов запановуєт ничіста сила – злий дух ночі.

По заході сонця, аж до схід сонця ни можна нігде надворі пити воду, бо можна нетлю спити. Можна воле спити и мож усекої біди си налити такої, шо з неї би си чьоловік ни вилічив ніколи и до гробної дошки.

По заході сонця ни можна нести води з надвіря на кутанє ані до питя у хату, бо мож из водов унести собі у хату біду – ничісту силу. А єк си уже так пригодит, шо си мусит унести води з надвіря у хату, то треба її обчістити и переблагословити.

Тот шо несєт у коновці воду в хату, перєступаючі хатний поріг, каже: «Благословіт воду». У хаті йиму видповідают: «Уже переблагословленна», – мечют вугов грани из печі у коновку из водов, говорічі: «Най її Бог благословит – правєдне Сонєчько».

А єк нима нікого у хаті, то тот шо уніс воду в хату, говорит и за себе, и за другого тай сам мечєт грань у воду, бо вогонь чістит воду від ничістої сили.

У потемку узагалі ни можна пити воду ни лиш надворі, але навіть и у хаті, ні єк нима світла або ватри у печі. Але єк хтос уже докончє хочєт пити води так, шо видєржєти ни можєт, то єк хочєт пити води, мусит усампередь на ню три рази продути. Тай аж тогди можна бізівно її пити. Найліпше є засвітити світло, єк си п'єт воду, бо вогонь чістит уночі воду так, єк удень сонце. Єк си п'єт воду, то у ню треба си подивити, аби видіти, шо си п'єт, тай три рази хукнути на воду, бо й дух так само чістит воду.

Узагалі єк си берєт воду з головиці, ци з потока, або ріки, по заході сонця, то на воду треба си подивити и три рази хукнути, тай аж витак її зачєрати.

На діточій купіль ніколи ни можна брати воду из надвіря у хату по заході сонця. Її муситци унести на купіль дитині разом из сонцем у хату. Єк би купав дитину в купєли, унесєним у хату

по заході сонця, то дитина би зохабленіла, тай можетци її шош осахнути. Від такого купелю, можетци дитину ничьниця осахнути, шо уно и на волосок би ни уснуло. Ув один би гайтаж руло.

Таксамо уночі – у потемку – ни можна нічьо їсти, бо хто їст уночі напوماцки, в того можутци начинити діти-злодії.

Там, де є мала дитина у хаті, то по заході сонця з тої хати ни можна брати ватри надвір. Навіть ек би своїм сирником ци креселом собі запалив люльку, то однако ни можна и й з тов ватров ити надвір, бо видобравби дитині сон. Уно ни спало би.

Навіть ек нима малих дітей у хаті, то ни годитци брати ватру з того місця, де уна горит, надвір, бо ек си рунтає вогонь, ек він горит, то за це є ниспасний – тежкий гріх. Вогонь ек горит – ни можна рунтати.

Увечеріх, по заході сонця, ані уночі ни можна у хаті замітати, шоби ни вимітати сліди сонця из хати. Хто уночі замітає, того си усєка напасть чєпає. А ек хтос уже доконче хочєт замести берліг у хаті, то пометки треба примести під припічьок. Ни можна перемітувати пометки по заході сонця через поріг, бо будутци корови перелітуватиси шо чєс.

Уночі ни можна пометки вимітувати надвір, бо то їх си вимітує місєцєви під ноги. А досвіта шє и поготів гріх вимітувати пометки з хати надвір, бо то си їх вимітує сонцєви під лице. Пометки можна виносити из хати лишєнь по сході сонця, але однако ни можна їх вимітувати під сонце, лишєнь треба їх висипати назадь хати – на опівнічь.

Уночі, ек идєтци попри хрєст, то ни можна ирститиси оперєдь хрєстом тай ни можна перед ним издоймати з голови крисаню, ци шєпку, бо уночі Христос спит тай ни можна йиго рунтати. Дєхто уночі навіть ни сказавби «Слава Сусу Христу» так ек у дєнь, лиш витаєтци словами «добрий вєчір», бо ни хочєт корнєти Христа.

Увечеріх ни можна дивитиси у дзерькало, бо хто си у него дивит, тот стаєт поганим на очі – наврїчьливим. Так само ни можна уночі дивитиси кріз вікно из хати надвір, ек є світло у хаті, бо з надвіря шош можетци осахнути або привидіти.

Вінчєній жінци, навіть у хаті, уночі ни можна ходити, а ни то йти надвір, бо відразу может їй шош си у голову вдїєти.

Дрєхавій жінци, по злогах, розперезаній ни можна йти надвір,

бо может її шош пидвієти так, шо з того и у грїб может піти.

Ек учєє хрєстєнин, шо на него шош кличєт уночі, то за першим кликом ніколи си ни добре обзивати, бо можетци шош ничїстє йиго осахнути. Обизватиси можна, ек закличєт три рази на имнє, бо ничїста сила кличєт лишєнь раз. Так само лучєєтци, шо хрєстєнин спит, а на него у просонку шош закличєт кріз вікно из надвіря, то вара на тот голос обизватиси, або ни дай то Боже бічі надвір, бо ек би так зробив, то видразу пишовби у грїб.

Уночі ни можна свистати надворі, бо можна собі біду висвистати. Ни можна на галай-балай кричєти уночі понадвірю, бо так само можна собі біду прикликати. Можетци відїзвати ничїстий голос из ночі хрєстєнинови.

Ек йдучі кудас уночі здибаєтци на дорозі икогос тумана, то ни можна си з ним витати – най собі идєт, кудаси справив – біда йиго бєри.

Ек си идєт уночі, а покажєтци икас звїрина, то так само ни треба її зачєпати, бо то может бути ничїста сила – «тот изчєзби», навмиснє перевержєний у звїрину, шоби так йиго хрєстєнин зачєпив собі на дорозі.

Ек си идєт кудас уночі, то ніколи си ни добре обзєрати на задь сєбє, бо можетци шош ничїстє привидіти. Так само ни можна обзєратиси назадєсть, хоть би си причювало, шо шош таки шняпаєт иззадє за хрєстєнином, бо ек си обзєраєт – тогди нападаєт страх хрєстєнина и можетци шош осахнути, або привидіти.

Уночі треба бути завждє дерзкому – бізівному, и ек шо си привидит, то треба си добре придивити, шо то си привижуєт, бо чєсом и й з перед пня можна так утікати, ек з перед чьорта, скоро би си лиш добре ни додивив тай додав собі пуду. Нєраз и гаджюджка уночі виглєдаєт на тумана и то такого пудного, шо аж волосє дгорі на голові устаєт. А прийди близшє, а то нічьо нима – гаджюджка стоїт.

Говорєт, шо уночі ек зистрїтит біда хрєстєнина на дорозі, то может йиго спєрати. Кажє до хрєстєнина:

«Гов! стій! Кудас идєш уночі? Ти ни знаєш, шо дєнь – твій, а нічь – моя? Ану, вертайси назад, хло», – тай завернєт – ни пустит далі йти.

Уночі бїйно є йти кудас, лишєнь до поза опівноч, докїв перші

кугути ни запіють, бо лиш дотів має право нічиста сила пужіти, водити тай показуватися, а ек перші кури запіють, то уся мара и нічиста сила тратит свою путерю, бо тогди си прошумуєт уже сонце на своїм пристолі, за далекими морями. Уно устаєт и рушеєтци, аби наколи день прийти до нас и поблагословити нас свойов ласков нибеснов – теплом.

Уся нічиста сила и її слуги та помичьники: відьми, відьмиці, упирі, упириці та чьорти и уся мара мают силу и право ходити по світі, володіти ним и робити усекі пакости людем лишень дотів, доків перші кури ни запіють. А ек запіють перші кури по опівночі, то усі зникают так, ек би їх онучюв замів – пропадают – кожде у свою дорогу.

Ек си легаєт увечер спати, то треба си розібрати и розшінкати, бо хто легаєт спати зашінканий, того біда душит на спаню. А хто спит оперезаний, того на спаню берет біда на плечя и несєт у пустий млин, сиплет там у кіш, бо кажет шо то її мливо – и мелєт того хрестенина там цілу нічь, аж доків кури ни запіють. Такий чьоловік витак рано устаєт нивиспаний, умучіний, бо ним цілу нічь біда молола.

Увечер ни можна легати спати без молитвий, а ек си хтос ни молит, то треба богдай казку сказати, або икус загадку загадувати. А хто легаєт спати – ни молічиси, ані казку ни кажучі, ци загадки ни загадуючі, спит ек сніп, то ид такий хаті уночі приходєт упирі из кітликама на руці и ножами у руках тай лізут кріз полицьне вікно у хату.

Упирь пробиваєт сп'єчьому хрестенинови у лікти ліву руку. Точіт из неї собі у кітлик людцкої крови и п'єт її, бо ни маєт від тої хати нієкої заборони. А витак тоти люде устают рано ослаблені тай ціпит їх мижи плечіма, бо упирі спили з них кров.

А у котрій хаті увечєрїх говорєт молитви, кажут казки и загадуют загадки, то від тої хати злomu духови є заборона. Ни маєт ид тій хаті нічиста сила доступу и тимунь у тій хат люде рано здорові устают.

Ек горит увечєрїх у хаті світло або ватра у печі, то у хаті треба затикати вікна, аби ни було видко посвіту у хаті знадвіря.

Давні люде на це дуже уважєли, и тимунь у старовіцких хатах изкрїзь були віконниці до запераня вікон на нічь. Світло у хаті треба сокотити через того, шо на посвіт мечют у хату –

крїз вікно – усекі чєрї: чєреки, вогник и остуди. Другі люде, обчєраючі то из свого тіла до трьох раз трїсков из сухаря, тай мечют на посвіт у чьожу хату на других людий, аби то си їх попустило. А хто стоїт у хаті напротив світла у тот раз, то тоти чєрї имутци на него. А з того, шо їх верг на світло другому у хату – изчєзнут, пропадут.

VII. День

«День – то Боже світло», «Божа днина», бо над днинов маєт владу и путерю сєтє правєдне Сонєчько. Тимунь нічиста сила – злий дух, шо пануєт над світом уночі, ни маєт путєрї над світом – удєнь.

Ек лиш по опівночі удєрит на косицу, то нічиста сила зачінаєт видразу тратити свою силу. А наколи лиш забрішіт надворі и переможет днина над нічьов – світло над темнотов – то тогди уже цілком ни бійно нічистої сили на світі.

Усе на світі радуєтци правєдному Сонцу.

У горах з первовіків горєне шєнували и чьтили сонце. Тай до сєгодне йїго чьєтєт и шєнуют люде, бо уно держит цілий світ. Даєт земни силу и урожу, а людем и усий животині на земни – житє. Приказували старики, шо ек би ни було сонця, то й нас би ни було на світі.

«Сонце даєт світови житє и чїстит воду, повітрє и цілий світ від нічистої сили».

Старики научєли своїх потомків, шо – «сонце треба чьтити. Під сонце (відків сонце сходит) ни можна замїтати. У тот бїк ни можна пометки метати. Ни можна під сонце плювати. Ни можна під сонце робити то усе, шо си ни годит оперєдє людий робити – бо сонце, то Боже лице».

«Навіть нам грїшним ни можна си дивити голим оком на сонце, – наказували старики, – бо уно можєт нам грїшним зїр спалити».

Ек прогнїв'юют люде своїми проступкама правєдне Сонце, то тогди уно черленє заходит тай черленє изходит.

Сонєчько застаєт небо чьорними густими мракама. Надворі холодніє и нираз навіть сєред літа падеєт студєна шар'га така, шо аж маржинка полонинама пукаєт из студєни. А злі духи під комендов Арїдника тратуют за наші провини сьубину и городи людем градом.

Надворі настає завізна година. Чьорногора студінев дишет. А єк дуже прогнів'єт люде сонце, то уно за кару – на нас, навіть серед літа – змалюєт своє тепло. Тогди полонинами лакома падати зима, а Чьорногора морозами фоскаєт на наші села. Нираз так си траф'єло, шо изморозило усу городнину у горах у Йвана Купала, а тогди бував голод у горах. Наставав тугий, такий тежкий рік, шо люде из голоду гибли єк мухе.

Єк хтос спит уднину, то ни дай Боже заспати захід сонця, бо «заспати сонце є великим гріхом». Навіть малим дітем колисковим ни дают засипати сонце, бо витак дитина та, шо заспит сонце, ни можєт спати цілу нічь.

VIII. Дні у тижни

У горєн кожда днина у тижни маєт своє окромішне призначіне тай віруванє до неї. И так:

Понеґівнок:

Понеґівнок це перша днина у тижни. У понеґівнок є добре зачинати хоть ику роботу робити, бо и Бог зачєв у понеґівнок світ сотворєти. Лиш сварку тай бійку ни добре изчєнати у понеґівнок, бо витак сваритци тай б'єтци хрєстєнин цілий тиждєнь.

Понеґівнок – то чьоловік, Божий поратівник. Він можєт хоть у икій біді чьоловіка ци жінку поратувати, лиш треба си на него заирчі, шо будєтци йго держєти – говіти.

Шє и тепєр є богато людий у горах, шо «держєт понеґівнок». Зарічєливі «на понеґівнок» нізашо у світі би йго ни зломили. «Ни поскорємили би си». Скорше у Великодну П'єтницю поскорємнєтци, єк у понеґівнок.

Єк хтос упадєт у лежу, то зарікаєтци на понеґівнок, аби з неї подужівси – и понеґівнок допомагаєт.

Єк хтос упадєт у икус напасть, то зарікаєтци на понеґівнок, аби з тої напасті вийшов.

Єк у кого забірше лучєстци шкоди мижи маржинов, то добре є закликатиси на понеґівнок, то ни будєт шкоди мижи маржинов.

Дівки и легіні держєт понеґівнок – за долю.

Хто раз зарікси на понеґівнок, то вара йго покабзувати, бо єк би полємив понеґівнок, то и йго би сказив понеґівнок.

Є богато таких людий, шо мусєт держєти понеґівнок, бо він сам іх до того змушуєт тим, шо снитци їм шоночі – старим чьо-

ловіком из ножем у руці, і гонічєси різати того, на кого наважитци, шо би си на него зарік.

Тай муситци заирчі на понеґівнок тот, шо снитци йиму понеґівнок, бо єк би си ни зарік, то понеґівнок відразу би му показав, шо він значіт.

Вівторок:

И вівторок то чьоловік, так єк и понеґівнок – лиш вівторок ни є зарічєливов днинов так єк понеґівнок.

У вівторок таксамо добре зачинати хоть ику роботу робити, бо то легка днина у тижни. Лиш ни можна чєсатиси и брититиси у вівторок, бо хто чєшетци, або брититци у вівторок, тот мусит за цисє пацити икус напасть. Таксамо у вівторок ни можна обрубувати собі нігті на пальцєох рук и ніг почєрез напасть.

Окрім вівтірка ни можна вінчєним чєсатиси и нігті обрубувати собі на пальцєох почєрез напасть у тоту днину, у котру си вінчєли.

Хто сєрбуєт вівторок й п'єтницю тай тоту днину, шо си у ню вінчєв, то ніколи ни будєт пацити нієку напасть.

Сєрєда:

Сєрєда – то божкова днина. А сєрєда – то уже жінка. У сєрєду ни добре давати бідному скороми з хати, головно молока, бо витак корєви лакоми прудко висушувати молоко.

У сєрєду ни можна сорочьку ні кроїти, ні шити, бо будєтци у ній водно вуши чінити.

Так само ни можна у сєрєду продавати єйцє из під курки, бо витак половик б'єт кури. А єк си продаєт єйця у сухєй дєнь ци у говіне, то треба класти єйця на земню, аби іх брав тот, шо купуєт из земні, а ни з рук хотівше, шо би половик кури ни бив, за цє, шо си божку ни шєнуєт.

У сєрєду нивірні жиди зражєлиси Христа у руки имити и тимунь уна є варка.

У сєрєду ни добре золити платє, бо лихо си золит.

У сєрєду добре є чєрти ліс, бо прудко схнєт. Так само добре узимі у морєзах товчі пусті корчі на поли, бо раз-два усихаюти тай ни видрожуюти знов.

Сєрєда – то сєрєдна днина у тижни и тимунь у сєрєду ни є

добре зачинати зав'язки нового будинку робити, бо у тій хаті витак середно би си жило.

Таксамо у середу ни є добре ані садовину садити, ані нієку сьобину сієти, бо будетци середно родити.

Ч е т в е р ь:

Четверь – то чьоловік. У четверь усу роботу можна зачинати робити. Деика челідь, то предет у четверь лиш до вечері, а по вечери лишєє прести, бо каже, шо уже зайшла п'єтниця. А инчі предут и до завлег, бо говорєт, шо можна прести у четверь до опівночі.

П ' є т н и ц я:

П'єтниця – то божка – сухой день. Пистна днина.

П'єтниця, таксамо єк и середа, є жінков. А тимунь шо уна жінка, то сердитци на жінок за чілідинцку роботу у п'єтницю, єк шош роб'єт у хаті тай її ни сербуют.

У п'єтницю ни можна виберати попів з печі у хаті, бо витак за тото половик кури б'єт. Деикі жінки у п'єтницю ни предут, аби си вівці ни крутили на дурленицу. Май давнішше, то майже уся челідь ни прела у п'єтницю, аби їх у руки ни шпилєло. Таксамо давно челідь боєласи золити у п'єтницю, бо говорили, шо котра жінка золит у п'єтницю, то витак приходит ид ній уночі п'єтниця тай тратит її.

У п'єтницю ни можна нічьо калити ані мастити у хаті коло печі, бо за це п'єтниця сердитци на челідь.

У п'єтницю ни можна чєсатиси через напасть, тай ни можна давати скороми з хати бідному, бо корови витак молоко вишущуют. Таксамо ни можна у п'єтницю прати, бо витак фортуна городи за тото перет.

Дівки зарікаютьци на п'єтницю разувати її аж до смерти, за долю. Котра дівка разуєт п'єтницю, тій дівці п'єтниця вибераєт добру долю.

Є у року таких дванайцїть п'єтниц, шо єк би їх знав, котрі уни, тай їх сербував так, шоби у ні нічьо ни робив, тай нічьо ни ів, то знавби у Чьорногорах усе зілє, до икої слабости уно приходит на лік. У Чьорногорах є таке зілє, шо инчєму би си ни показало, лиш тому, шо ці п'єтницї знаєт тай їх сербуют.

Над Білим Черемошем у Гринєві, Стівпнях, Шикманах є ше й досєгодне такі жінки, шо у п'єтницю нічьо ни роб'єт, так єк у неділю. Светкуют. Вивбераютьци так єк до церькви, тай сидєт пусто у хаті. Цілу днину светкуют. Навіть ни хотєт у печі ватру класти, тай їсти ни варєт, бо кажут, шо то – п'єтниця. Говорєт: «Сєгодне Божа п'єтничька, грїх робити, тай грїх у хаті кутатиси. Періш буду у неділю шош робити, єк у п'єтницю».

Мушінам за п'єтницю грїха нима; тай у п'єтницї уни мусєт робити у хаті роботу и за своїх жінок.

У п'єтницю жидове Христа на хрєст розп'єли, тай тимунь у п'єтницю ни можна ані співати, ані данцувати.

С у б о т а:

Субота – то жінка. Послідна днина у тижни.

У суботу ни добре ніхті рубати на пальцьох, бо си задерають. У суботи грїх золити дрантє, бо зола аж на тот світ доходит до умерлих.

Порєдні ґаздині у суботи миют у хатах лавиці, столи, полиці тай помости, аби у хатах чїсто було під неділю. По надвірьку ґазди гудуют маржину сільов. У вечер у суботу, то усі у хаті миютци, чєшутци, а мушіни бритєтци. Жінки вимивають голов горєчєм окропом, змішєним з бураковим боршєм, чєшутци, тай заплїтаютьци. Дєхто – то навіть купаєтци у суботу. Ни митиси и ни чєсатиси у суботу – це ниспасний грїх, бо нихарному хрєстєнинови грїх лишєтиси на неділю. Старики приказуют, шо навіть и медвідь у суботу миєтци тай говорит «Отчєнаш» – а ни то чьоловік би це ни робив.

У суботу ни годитци робити зав'язки нового будинку, бо то послїдна днина у тижни. Так само ни годитци розчїнати будь-ику инчу важну роботу в суботу, бо субота бирше служит до підпрєтування у хаті, єк до роботи на подвірю.

Єк би хтос дєв'єть суботий, одна за однов – ни мивси, ни бритивси, ни чєсавси и не переберавси у чїсте шматє, то тому би си показував витак «тот – изчєз би». Чьорт – цураха би му.

У східну суботу добре си зарікати від икоїс лихої привичьки, тай тежше три суботі видєржєти, аби ни повтєрити тоту навичьку; а витак тот наліг пропадєт від хрєстєнина так, єк би го хтос руков відвернув.

Східних суботий добре примов'єти коровам, єк избавлені. Добре робити обертин протів стріли и инчого насланя.

Східних суботий лакома си показувати уночі людем мара, тимунь варівко є ходити по ночях східної суботи.

Кажут, шо єк би узєв східної суботи перше єйце від курки-писківки чьорної, вимастив то єйце вуглем на чьорно, тай аби си сам вимастив сажєв и то єйце аби поклав собі пид лїве плече, тай голий аби си сховав у хаті за комен на пїчь, то за дев'єть день, ни вмиваючіси, ни молічіси и ні докого ничьо ни говоречі, викльочів би з того єйця «дев'єтьденника» – чьорта.

Неділя:

Неділя, то Пречєста Дїва – Матєрь Божя, урочєстий день. Тимунь хто ничьтит неділю, то за це маєт ниспасний грїх, бо за неділю нима покути ні на цїм, ні на тим свїті, так єк нима покути за дєдю тай маму.

У неділю ни можна нічьо робити. Навіть ни можна ватру в хаті класти, бо хто кладєт ватру у неділю, то парит тов ватров Матір Божу. Хто у неділю рубаєт або тичєт шош, то він рубаєт тай тичєт тим Матір Божу у тварь. Калічїт тварь свєтої неділеньки Пречєстої Дїви. Давні люди у неділю ні бритилиси, ні чєсалиси, ані ватру в хаті ни клали, бо знали, шо за це є ниспасний грїх. Так само у неділю грїхово є кудас вибератиси у дорогу з маржинов, а уже таки ни дай то Боже рушєти из худобов у полонини у неділю.

Розказуют, шо неділя так, єк сєреда и п'єтниця – сама гро-зит людий тих, шо її ни шєнуют. Показуєтци жінков тай пужієт усекими напустами тих, шо ни сєрбуют її.

У неділю, у тот чєс, шо си прав'єт служби Божї по церьквах, то ни можна спати, бо и за це є великий грїх.

У неділю ни можна жінці спати разом из чьоловіком, бо витак си у них родєт діти каліки.

Навіть соли давати маржині у неділю – то грїх, бо на це є инчя днина у тижни, а ни неділя.

ІХ. Знаки, шо вішуют, єкий будет за погідний рік

Из осєни зачїнаєт показуватиси на небі «Курашка». Уна ворожит, єк за борзо будет зима.

Єк «курашка» зачїнаєт изходити иззарана, то будет скоро зима. А єк поволи изходит, изпїзна показуєтци на небі «курашка», то будет тої осєни пїзна осїнь. Ни борзо имєт зима.

Навесні показуют на небі «косарі», єк за рана будет весна.

Єк навєсні на небі квап'єтци «косарі» борше заходити за Чьорногору, то будет тої весни скоро и рана весна. А єк пїзнєтци заходити «косарі» за Чьорногору, то будет пїзна и студєна весна.

Приказували старики, шо єк на Юрїя (6 травня) зайдут «косарі» разом из вєчєром за Чьорногору, то того року на Юрїя маєтци у мах напасти корова нової трави, а ни токма вівця.

А єк на Юрїя ни зайдут разом из вєчєром «косарі» за Чьорногору, а зайдут уже нічьов, то того року є бїда на свїті, бо пїзна будет весна. Сїна маржині муситци давати ише зо дві неділі и по Юрїю, бо у царинках нима шо скубнути навіть вівци, а ни токма шоби було корові попасти на Юрїя. Оплоти гєт повипорожнюютьци по Юрїю від сїна. Нима паші того року, маржина голодна ричєт, а у кого бракнєт сїна, то падєт у довги, докуповуючі сїна на маржину, шоби її дотєгнути до трави.

Єк на зимні Николи ни мечєтци зиму лопатов из оплотив, при даваню сїна маржині, то у літі по Николиних обсївках, ни метци метати отаву в оплоти. Ни будет полїтя на трави и отави, бо вимєрзнєт корїнь у земни. Ни треба си квапити из сїно-косами, бо отави ни будет того року.

Кілько тижнів у восєни до Дмитрїя зачїнаєт оппадати лист из дерева, тїлько тижнів навєсні до Юрїя зачїнаєт пускати зима.

Єк у восєни падєт лист из дерева раптом, то и весна прийдєт раптом. А єк лист падєт у восєни нирівно, то и весна будет нирівна – гідна.

Єк навєсні на дорозі топитци усампередь набїй, а витак аж топитци зима на полях, то того року будет слабє літо. Ни будет урожєю ні на траву, ні на хлїб. А єк топитци зима уперед на полях, а витак аж топитци набїй на дорозі, то того року будет добре полїтє – будет урожя.

Єк топитци разом зима на поли и набїй на дорозі, то будет сєреднє літо того року на врожу.

Єк зима згибаєт навєсні, а у кєртовинах є шульки из глини, кєртовина у шульках, то того року будет урожя на барабулю, бураки и взагалі на гредки та городнину.

Єк нима кертовиний у шультках, то ни будет доброго політя на город.

Єк зима згинет, а земля на ґрунтах вистанет идгорі – здуєтци, куда були оплоти, дороги и давани узимі, то того року будет великий урожай тай біда на злодіїв. У тім році ни бізівно красти злодіям, бо кожда їх крадіж вийдет наверх – визнаєтци.

Єк оси роб'єт свої гнізда глібоко у земни, то того року будет студена зима. А єк ліп'єт гнізда у дахах, то будет легка и ни студена зима.

Єк викопаєтци навесні из земні хрушевого червака, то треба си дивити йиму на ноги. По йиго ногах пізнаєтци, ика будет весна. Єк у него передні ноги є довші и оброслі, то будет рана весна. Єк середні ноги у него довші, то будет ліпшя середна весна – ні рана, ні пізна. А єк задні ноги довші – то будет добра весна – пізна.

Х. Сонце и місяць, зерниці

Из первовіку, на почетку світа, сонце було дуже велике. Але єк Бог з Арідником сотворив Адама, а витак Иву и єк си зачєв множити нарід, то від тогди зачєлоси сонце маціцькати, бо наколи лиш си народит на цєс світ людцка душа, то у тот раз видриваєтци из сонця маленька крішечька сонця и з неї робитци зерниця на небі тої душечьки, шо си учінила на цєс світ. И доків тота душа жиєт на цим світі у людцкім тілі, дотів и та зерничька тої душечьки світит на небі. Кілько видимо на небі зерниц, тільки є на цим світі живих людий, бо кождий хрестєнин маєт на небі свою зерницю.

Наколи лиш изконаєт хрестєнин, натогди йиго зерниця гаснет. Єк видко уночі, шо на небі богато падєт и гаснет зерниц, то цє знак, шо дєс на світі є мор – богато гинєт людий нараз.

Єк умираєт правєдний чьоловік, шо ни мав гріхів, то йиго зерниця вертаєтци назад на сонце и там стаєт сонцем. Усі зерниці тих дітий, шо маленькими умерают, вертаютьци усі назад на сонце до раю. Бо уни гріха жядного ни мают, то прото ангєлики Божі. А єк умираєт грішна особа, то її зерниця падєт у світ и пропадаєт навєки від правєдного Сонєчька. З тих зерниц, шо падут у безвісти, зробивси місяць.

Місяць – то зерниці грішних душ, зібрані до купи на місяци,

тимунь місяць лиш світит, але тепла він ни маєт, бо грішні души є завжде студєні, єк лід, аж від них из місяця на земню морозом дишєт.

Першу зерницю, шо узєв на себе місяць, то Адамового сина, шо убив почєрез зависть свого брата рідного вильми. Йиго кости ни хотіла земня Божя приймити, а сонце таксамо ни схотіло узєти йиго грішну зерницю на себе, а місяць змилосердивси, тай узєв того грішного Адамового сина на себе разом из тілом, душев и йиго зерницев. На місяци заклев йиго Бог и він там засторопів из вильми у руках, и до сєгодняшного дня йиго там видко, єк він на місяци тетєріє на покай людцкый из вильми в руках.

За цисє, шо місяць приймив протів сонцєвої волі братовбийника на себе, сонце усі грішні души там посилаєт, аби їх на собі місяць носив до суду віка.

ХІ. Про калєндарь

Рахуба чєсу, а радше єго поділ на періоди називаємо калєндарєм. Старий римский калєндарь мав лишє 10 місяцєв. Через то була велика крутєнєя зі свєтами, бо раз свєта припадали вліті, а за кілька-дєсять років пізніше – взимі. Зрєштєв рахували людє чєс, як кому було наручніше: видколи уродивси, видколи ожєнивси, чи побудувавси, чи коли тєличка уродиласи. Але така рахуба чєсу була нездарна. Ходило про то, аби усі рахували чєс однако и аби чєс був сталий. Чєс залєжит від обороту нашєї Землі довкруги Сонця, шо триває 365 і 1/4 дня. Отож такий сталий калєндарь обрахував Юлій Цєзар в 46 році перед Рождєством Христа. Цєй Юлій Цєзар був дуже мудрий чоловік; був він найбільшим вождєм стародавних Римлян. Калєндарь Юлія Цєзара має 365 днів в році, а шо 4-й рік – 366 днів, то є перєступний рік. Від того то Юлія походит і назва «юліянський калєндарь», або старий стиль, якого уживає наша цєрков і до сєгодня. Цєй калєндарь має ту хибу, шо є довший від правдивого обігу землі довкола Сонця або так званого тропічного року на 11 мінут і 12 секунд. Тимунь цєй калєндарь за своіх 1984 років існованя спізнєвси на 14 днів!

За папи римского Григорія ХІІІ спостєрежєно, шо юліянський калєндарь спізнєвси на 10 днів. Аби цє спізнєнє надолу-

жити, зреформував цей папа римський календарь в році 1582 в той спосіб, що тих спізнених 10 днів викинув у місяці жовтні з рахунку, а що 100 років викидаєси один переступний день, за виїмком тих років, які можна поділити через 400, як 1600, 2000 і т. д. Новий календарь є довший від тропічного року лише на 26 секунд і щойно за 3300 років спізнитси на 1 день. Від імени папи Григорія називаєси календарь григоріянський, або новий стиль, якого уживають тепер всі культурні народи світа.

Така то є різниця між старим і новим стилем. Опріч юліанського і григоріянського є ще в уживаню осібні календарі:

1) Жидівський, обрахований після місяця. Жидівський рік має 12 місяців або 354 дні. Шо 7 рік додаєси один місяць і тимунь кожний жидівський семий рік має 13 місяців. Кожний 19 рік у Жидів є переступним. Тимунь мають Жиди ріжні роки на 353, 354, 355, 373, 384 і 385 днів!

2) Магометанский, або турецкий календарь обрахований так як жидівський, після Місяця мая – 354 і 355 днів. На кожних 30 років є 11 років переступних.

3) Китайский, або хінский календарь має 12 місяців по 29 і 30 днів, а кожний 2 або 3 рік є переступний.

Пори року

Після рахунку календаря зачинаєси:

- весна – 21 марта (березня);
- літо – 21 гнилення (червня);
- осінь – 23 жовтня (вересня);
- зима – 21 просинця (грудня).

С'єтки цілого року

Січень-січник

Игнатия припадає 2.І. На Игнатия ни шив би, ни прев би, а инче робив би. Ни є с'єто пригінчливе. Ріжут ґазди угудовані свині на зиму, весну, тай літо. Солонину солєт и на-кладають на стоєне у бербениці, запинаючі. Кто ощєдний, то має солонини до нової, а ниодни ґазди зашібають солонину и на лунчіну. Лунчіна спирна, май так прудко ни йде. Кровйов из свиний, зарізаних на Игнатия, посипають сіль для маржини, и дають тої крови у соли коровам через цілий рік, то чередінниці ни мають моци у тих коров чередувати м'яну.

Опередь Риздвених свет изходєт люди из цугів и бутинів ид хаті на света, шоби разом сісти до светої вечері на Светий вечер, тай співно видбути коледники. ґаздині у хатах мють и прилагожеютьци, шоби у них було екнайкрашше на света, бо Риздвені светки припадають раз у рік, а Бог знаєт, хто діждєт других таких свет.

Перший Святий вечір 6. І. Уже від самого досвідку на Святий вечір є рух у дому и понадвірю на ґаздівских обійстях. Хто хочет уліті відвертати град, то досвіта на Святий вечір идет голий надвір и з вістря коси викліпує собі чепелик до відвертання граду так дехіро, шоби ни почюв при тім нічієго голосу. А витак наколінках коло лавиці говорит триста раз «Вірую», говорічі кожде «Вірую» одним штихом, ни дишучі.

ґазда из синами ци слугами обходит понадвірю маржину, бо й для маржини та днина є Свѣтим вечѣром. Даєт добре їсти тої днини маржині. Гудуєт її сільов. Робит воду в керницях та коритах маржині и стелит їй у колешнях соломи, шоби на мнєким и чїстим тої ночі худібка спала тай ґазду ни проклїнала, шо він за ню ни дбаєт.

На Свѣтий вечѣр ховают усі курмики и петельки зперед ичъ так, шоби їх и ни видко, шоби цілий рік ни видіти фиси (гадини).

ґаздиня у хаті від самого ранку зачінаєт варити свѣту вечѣрю из усіх ґатунків пісної їди, ику си їст у року, та варит окроме у горьшку пшеницу на Свѣтий вечѣр.

Єк кладет ґаздиня перший хлїб у пічь на Свѣтий вечѣр, то на него накладаєт букової грани – тїлько вугликів, кїлько ґатунків думаєт у тїм році сієти збіжя, ци садити городнини. На кождий ґатунок оден вуглик букової грани. Єк покладет тот хлїб у пічь, то сокотит, єк на нїм гаснут вуглики.

Котрий вуглик ни попелієт – лиш так загаснет, то на тот ґатунок збіжя ци городнини ни будет у тїм році урожі. А котрий вуглик изпопелієт до тла, то на тот ґатунок збіжя ци городнини будет урожя. Сій – ни бїйси, уродитци на безпеку.

Увечѣр по заході сонця, єк сідают до вечѣрі, набираєт ґазда усеї страви, шо варитци на Свѣтий вечѣр до вечѣрі, у миску. Берет у руку тот чепелик, шо зробив йиго досвіта голий из вістря коси, и обходит из тим у зістріть сонця наокола хату, а вітак стаєт на порозі хати, обернений лицем до сонця – на полудне, и просит градового царя до вечѣрі ид собі:

Прошу тебе до тайної вечѣрі,

Бїлий царю, Водений чьорнокнижнику,

Тепер маю право – тебе до тайної вечѣрі зазивати,

Запрошяти, закликати, а вітак – ни пускати.

Тепер я маю право тебе зазивати – закликати,

А у літі ти ни маєш права міні си показати.
Маю право я тебе тепер до тайної вечѣрі зазивати,
А у літі буду тебе сперати.

Буду тебе ни допускати – видвертати:
Божими молитвами, первовічьними словами,
Буду тебе від своїх меж и хїтарів видвертати,
Водицєв Йорданицєв – розсичювати, розпускати.

Так просит штири рази раз-пораз, на всі штири сторони свѣта, клонєчіси за кождим разом праведному Сонцу. Потим вертаєтци ґазда у хату з тов вечѣрев, сідаєт перший за стів и просит усіх, шо є у хаті, до вечѣрі. Того вечѣра ґазда ни смієт нікуди виходити из свого задвіря, бо усе би було нипочьому.

По вечѣри виходет надвір поєдинчьо слухати, икий голос перший раз учюют, а вітак коледуют и ходет одни до одних сусїде мінєтиси тайнов вечѣрев, бо тим тужет ланци на Арїдникови, шо сидит прикований на тридев'єтїй земни до мїденого току.

Риздво 7.І. Рано на Риздво варет бануж, їдет и збераютци до церькви.

Риздво – то веселий день, бо від Риздва зачінаєт днина бїршєти и сонце убераєтци у силу, надворі зачінаєт від Риздва тепло перемогати на студїнь.

Від Риздва говорет люди Морозови: «Уже їдет до Петра, а ни до Риздва». По Службі Божїй на Риздво збераютци у табори колєдники и ходет коледуючі аж до Василїя, а чесом и до Видоршь.

Єк лиш переступит поріх церькви дївка на Риздво рано, ику си кортит віддати, то гордо хрестєчіси каже:

«Добрий день, сєті Апостоли! За три недїлі из файним чьоловіком на постели!»

А єк ни виддаєтци, минут мнєсницї, уна приїде до церькви на Пушїне, потихонько увїйде у церькву, стане у куточку церькви и смутно похїтуючі головов, тежко зітхаючі, молитци:

«Икий би був, най би уже був –

Коби лиш хлїба роздобув»

На Риздво убераютци люде єкнайкрашше, идут до церькви подивитиси на вибір колєдників.

По Службі Божїй найстарший віком вибірця дзвонит у дзвонк і виберає коло церькви колєдників. Кожда колєдницка табора, уже иззазделегідь підготована своїм вибірцем, стає гуртом

коло свого вибірці и берези. А з нев разом скрипичьник и трім-біташ. Ёк устав'єтци усі табори рєдом на цвинтари, за проводом першого и гірнішого берези, колєдуючі, обходєт тричі церкву, а видтак, плєшучі, идут до попа колєдувати. До покою, в резоденції уходєт до попа колєдувати самі провідники кождої табори. Там колєдуют и розберают церковні скарбонки на колєду.

По колєді у попа виходєт усі на дідинец и там плєшет кожда табора зосібна и видходит у свій присілок колєдувати. Усй зібраний нарід ждє, аж доки усі колєдники ни видийдут від церькви, болакоючі, котрі крашші колєдники и котрі крашше уміют плєсати, тих найбірше хвалєт, и запрошєют до себе.

На Риздво так само избераютци колєдники колєдувати на инчі ціли народні и ходєт так само, ёк церковні, лиш без церковного хрєста, перев'єзаного повісмом – прото свіцкі колєдники.

Від Риздва аж до на «Василів», а чєсом и до Видоршь ходєт колєдники, колєдуючі коло ґазд; данцуют «на колопні», и плєшут «на роїне босі, аби си маржинка вєла».

На Збора, 8.1 и на Стефанія, 9.1 ходєт Гуцули одні до одних на колєдники у гості. По деиких церьквах є храми, то завждє изходєтци людє на ці храми.

Від Сєтого вєчѝра перед Риздвом, до на «Василєний Сєтий вєчѝр» замїтают у хатах, алє пометки из хати ни виносєт надвір, бо то си ни годит. Ці пометки виносєт аж на «Василія» досвіта надвір, палєт їх и гріют над ватров из пометків руки, оби си почєрез цілий рік ни «розвивали» и ни боліли.

Від Риздва до Видоршь ни можна нічьо їсти понадвірю, бо усєка «ґалиця» витак їст и воєєт городнину.

Першого тижня по С'єтках ни їстци понадвірю, бо звїрак ручїт між маржинов и б'єт маржину та їст полонинами.

Від Риздва рєхуют тижні у року и кажут, в котрім тижни, шо припадєєт.

На п'єтим тижни *Танасія* – серед зими и шєстого тижня – *Стрічєнє*. Зистрічєєтци зима з літом. Від шєстого до одинайці-того тижня припадєєт Федоровиці – завждє першого тижня заговїше у суботу. Дєв'єтого тижня *Обрїтєнїє* – то с'єто, шо птаха си обєртає из теплих країв и зачїнаєтци парувати, тай погода літна обєртаєтци полудь зимної.

Дєсєтого тижня *Одокія* (*Євдокія*). Можна сієти росаду.

Одинайцітого тижня – *Сорок С'єтих*.

Дванайцітого тижня – *Тєплогo Олєкси*.

Тринайцітого тижня – *Благовїшєнє*.

Чотирнайцітий и п'єтнайцітий тиждєнь порожний, ни добре нічьо сієти, ані садити у земню, хоть би пустила «зима» (згїбла) бо нічьо ни уродитци.

Чьотирнайцітого тижня від Риздва – варка вєсна.

Шиснацітого тижня від Риздва ужє бізівна вєсна.

Сїмнайцітого тижня від Риздва – мірна вєсна.

Вісімнайцітого тижня від Риздва – пізна вєсна.

Дєв'єтнайцітого тижня від Риздва – изкнчєна вєсна.

Василєний Сєтий Вєчѝр, 13.1, скоромний – їдє скоромну Вєчѝрю. По Вєчѝри збєраютци миланки и ходєт. Дїти маюєт из миланок вєлику радїєть.

Увєчєр перед Василїєм, на Свєтий вєчєр, по вєчєри, роб'єт малєнькі пироги на кожду дївку, на котру думают, шо є на відданю, одєн пирїг и перед вєчєрєв, на Василєний свєтий вєчєр, годуют добре кота, аби був наїдєний, а по вєчєри накладєют тоти дївочї пироги на пранник и даюєт тому котови їсти. Котрий пирїг кїт иззієт, тота дївка того року віддаєтци. А ёк кїт лиш укусит пирїг, то тота дївка того року звєдєтци. А котрий пирїг кїт хапнєт у зуби, затєгнєт у бік тай там йїго лишит, то тоту дївку висвєтаюєт, алє витак лишєт – ни віддаєтци.

По вєчєри роб'єт из глини гробок-кочїлцє, натикаюєт у тот гробок патичьки – на кождого знакомого одєн патичьок, тай палєт гробки. Котрий патичьок упадєт у грїб, тота особа того року умрєт, шо її патичьок упав у грїб. А котрої особи патичьок упадєт надвір – поза грїб, то тота особа ни умрєт того року.

Так само на Василєний Свєтий вєчєр палєт кужєлі и на тім ворожєт, хто си любит, а хто ні. Роб'єт з повїсма малї кужєлики – одєн на дївку ци жїнку, а другий на лєґїня ци чьоловіка. Припєраюєт тоти кужєлі до опєцка на припїчьку у хатї, тай підпалююєт їх скїпков. Кужєлі горєчі лов'єтци докупи – зходєтци, або розлітаюєтци – розлучєюєтци. Котрих кужєлі имутци разом, то тоти си люб'єт – навидєтци. А котрих кужєлі розлітаюєтци, то тоти ни люб'єтци, або ёк и люб'єтци, то в тім році розийдутци.

На Василєний Сєтий вєчѝр дужє добре гудуют маржину, бо то Сєтий вєчѝр маржини. Увопівночі того вєчѝра маржина

говорит між собою так, як люде и розказуєт, ци ґазди її добре, ци зле держєт. Ту бесїду між маржинов можна чюти. Але шо з того, коли хто її чює, то ни смїєт другому розказати. Хто би розказав другому ту бесїду, шо говорила маржина, то би вид-разу умер.

Василїя-Новий рік, 14.1. На Василїя, на Новий Рїк по опівночі отворєєтци небо. Хто би уздрїв, як отворєєтци небо и знав у трьох словах запросити, шо хочєт – то би мав. Був би дуже шєсливий чьоловік.

Досвіта на Василїя идут сокотити гроші, аби видїти, де горєт опришківскї скарби – закопанї гроші у земни.

Из Василєним Сєтим вечьїром и Василїєм-Новим Роком є изв'єзано богато ворожок и вірувань.

На Новий Рїк майже кождий идєт до церкви – «рад, шо дїждав Нового Року». Однї одних вїнчуют из Новим Роком, тай на мно-га лїт из с'єтками – на шєстє и здоров'є.

Водохресний Сєтий вечьїр, 18.1. Третий Сєтий вечьїр Ви-дохресний є сухий. Усі говїют и постєт, аж доки ни вїнесут «водицу» из церкви, то нїчьо ни їдєт.

На Водохресний Сєтий вечьїр цїлий день божкуєт и лагодєтци до Вечьїрї, як на перший Сєтий вечьїр, лиш уже из Вечьїрев ни ждут до захїд сонця, а їдє, як нап'ютьци с'єчьїної води.

Наколи день ранєнько, кожда ґаздиня робит из воску круглі хрєстики й кладєт їх у коновочьку на «водицу» и одного из хатних посилаєт до церкви по «водицу». Коло церкви пїп освєтит воду усїм людем у коновочках и кождий из нев бїжит чїм прудчє ид хатї.

Єк унесє «водицу» у хату – вїнчуєт: «На многа лїт и на здо-ров'є та шєстє из водицев». Хатнї-домашнї видповїдаєт: «Дєкуємо! Дай Боже на многа лїт усїм людем добрим, тай нам посполу, шо в цїм дому».

Наробленї восковї хрєстики, иких ґаздиня богато нароб'єєт, мочїт «у водици» и прилїп'юєт на всїх штирьох стїнах хати, на усїх одвїрках від дєрїй. На входах до хлївїв, колєшний и стайний. Так само прилїп'юєт хрєстики маржинї и баранам до рогїв. На цї хрєстики ни маєт моци и путєрї ударити ані відьма, нї упирь, нї насланє, ані нїєка ничїста сила. По Вечьїри уже нїчьо ни роб'єт – с'єткуют.

Видоршї-Ардан, 19.1. Дуже гонорово обходєт Видоршї, а най-крашше виглєдає, як идут с'єтити воду «на Ардан».

Дївки и лєґїні убєраютьци єкнайгонорнїшє, бо то уже мнєсницї, аби си одни одним удавали тай сватали.

Досвіта на Видоршї и на Великдєнь тоти дївки, шо хотєтци віддавати, бїжєт крадьми до церкви тай миють дзвони у дзвїнни-ци, а витак си тим митїлем миють, шо би були такї голоснї, як дзвони церковнї. Аби про них чюли парубки тай йшли на нї у старости.

Увечєр перед Уведєнїєм и перед Видоршьями дївки, тоти шо хотєтци віддавати, мїсєт хлїб – корж на половици из муков и сїльов, додаючі до него лиш трошки води, тай печють єго у гра-ни насєред печї, так шо би си до того коржя нїчьо ни докєвало. Витак, як вїтєгнєт тот корж дївка из печї, то одну половицу їст того вечєра, шо пєкла тот корж, а другу половицу їст на другий день аж увечєр, цїлий день постєчі. Увечєр на другий день, як иззїст дївка другу половицу того коржя, то лєгаєт спати, дума-ючі про свїй віддавок. З котрого боку приснитци їй, шо несєт воду, з того боку прїйдут на ню старости того року.

Тоти дївки и одовици, шо хотєтци у тїм році виддати, стара-ютьци на Видоршї имитиси попови за опарат, або богдай ушїпи-ти, як вїн перєступає порїх из церкви, йдучї «на Ардан». Котра то зробит, то у тїм році бїзївно си віддаєт. Так само тоти дївки, шо несут «Матку» на Ардан, у тїм році маютьци виддати.

Усі ґазди, шо мають свої «пасїки», идут на Ардан из «трїйця-ми» засвїченими. На Арданї пїп гасит «трїйци» у Арданї, а пасїч-ники їх завертають до церкви, и забєрають из церкви аж на Стрїчєнє.

На Арданї, бувало, грїмко вигєвкували стрїльци из пїстолєт, шо аж дим из пороху укривав Ардан.

На Видоршї, по днинї, ика запогїдна, ворожили старї люде полїтє на пасїку и урожу на цїлє лїто.

На Видоршї як чюрєт стрїхє, то тот рік будє дуже медєний, маннїстий на бжьоли. Добрий будєт на пасїку.

Єк идут на прорїз, а вїтер ни гасит свїтло, то тот рік так само будєт добрий на пасїку, бо ни будєт вїтрєний.

Єк ни чюрєт стрїхє на Видоршї, то того року ни будєт полїтє на пасїку.

Єк на Видоршї вїтрєно, то будєт вїтрєно цїлий тот рік.

По Ардані ни можна прати штиринаціть день, бо у вусіх ріках, потоках и головицях вода с'єчена.

На Ардані умиваютьци водов, аби змити из себе усєкі услауди. Наберают води у судинє ид хаті на цілий рік.

Иванового Вітця, 20.I. Другої днини по Ардані припадає с'єто Иванового вітця. У це с'єто ни шив би и ни прев би, аби руки ни терпли, тай ни боліли у року, а всу инчу роботу робив би.

Танасія, 31.I. середина зими. Танасія – с'єто ни дуже велике, можна усе робити, лиш ни шив би и ни прев би. Танасія є зимове с'єто. Єк від Дмитрія до Танасія, так забото зими є від Танасія до Юрія, 6.V. Приказуют издавєн старики, шо єк на Танасія є половина сїна у воплотох ни вигудуваних, то докигне до Юрія. Кілько иззіст маржина погудівлі від Дмитрія 8.XI до Танасія, тілько має иззісти до Юрія. Єк на Танасія є бірше сїна изгудованого, єк є до весни, то треба собі иззагоді докупити тілько сїна, хотівше ни стратити маржину.

Газдівські ради

Сухої днини першої и другої кватирі сїчня добре є рубати дерево на стовпи и кіле до плотів. Сїчневе дерево є здорове и тверде, єк криця. Прудко ни пріє.

Лютий-лютовень

Трьох Сєтих 12.II. – урочєсте с'єто. На Трьох Сєтих идут люде до церькви. Сучют из воску велику свічку, або купуют у церькві, ци у склепі, и тулеют перед образа Трьох Сєтих. Витак за це три сєті будут почerez цілий рік дбати и темити у біді за того, шо поклав перед них свічку, и єму допоможут у пригоді.

Стрічїне, 15.II – велике урочєсте с'єто. По Стрічїню люде ворожет, ике буде полїте.

На Стрічїне зистрічєєтци зима из літом и борютци, котре котрого передужїє. Єк тепло на Стрічїне, то побідило літо, а єк студїнь, шо стрїха ни капне, то перемучовує зима. Ише буде довго держети.

На Стрічїне светит піп у церкві «трїйці», убрані зілем и трьома свічками. Люде розберают собі «трїйці» из церкви ид хаті. Свічки из трїйці и зіле сохранно ховают. Тим зілем и свічками добре си підкурювати, єк си хрестїнина шош осахнет, або учепитци икас бола. Тим добре підкурювати и маржинку, єк їй шош хєбує.

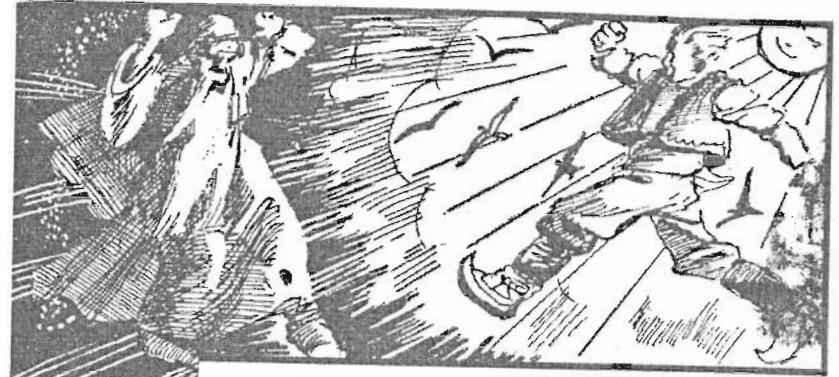
Стрічене дуже варке и пригінчливе с'єто. Хто єго зпониваєє, то может раз-два попациту каліцтво, або мати икус причьку.

Уласія 24.II – церковне с'єто. Уласія то с'єто від ласиці-кіточьки (вонглік). Наші люде дуже твердо сеткуют Уласія, «аби ласичька маржину ни кусала», аби «кіточька маржину ни мастила». Єк маржину укусит ласичька – умастит кіточька, то та маржина видразу гине и на це тежко найти лік

Газдівські ради

На вівці треба мати теплі хліви, аби єгнєта ни мерзли, єк си вівці уночі котєт. Рано єк си випускає вівці из хліва, треба пересмотрювати, котрі є на окоціню и на ні удень пантрувати, аби єгнєтко окочєне ни змерзло, тай аби ворони очі ни видзьобували. Молодєнькі єгнєтка добре держєти у теплим місци, то уни тогди добре ростут. Треба зважєти при плєканю на вівці, єк би єке єгнє ни висисало молоко, то треба вівцу видоїти – вицєрькати молоко, аби си вімнє у вівці ни зважило.

Хто має налагоженє дерево у лісах на будинки ци опал, добре извозити на своє місце, поки дорога держит, аби витак ни капарити грузєми.

Березень-марот

У марті завше починаєтси пушшіне. 1935 року 3.III – неділя мнєсопустна. Тої днини хрєстєнин від мнєса си опускає. Увечєр їдє кілько мож мнєса, оби цілє говіне ни кортіло їсти.

Дідивна – Задушна субота припадає перєд мнєсопустнов неділєв.

Кажут, шо у давнині старі діди випросили у Бога три дни на року, три суботі, у ікі си поминає и молитци за померші душі, а душі молєтци из того світа тогди так само за нас. Першя Дідивна, або Задушна субота припадає Масниці у суботу перєд Великим пушінєм, друга – у суботу перєд Сєтов неділєв, трєта – у суботу перєд Дмитрієм.

У давнині діди збералиси на цвинтаря – на гробах покійників. Люде износили поминки – усеку їду и пите. Діди їли, пили и молилися Богу, данцючі на гробах, та плєшючі у долони ла-душі, приспівуючі: «Плєшу у ла-душі, за померших душі». Цєс звичєй тепєр изкасований, але люде за цє роб'єт на цвинтарях опроводи. Дають бідним кукуци за душі померших и дають їсти на гробах.

Дідивна субота изветци тимунь, шо у ню колись діди молилися Богу за душі так ек тепер попи, лиш инчим способом. Задушна, тимунь що робитци поминки за душі. У Дідивну суботу по деких селах ни роб'єт нічьо през умерлі. Бо ек си робит у ці суботи, то душі валєютци на тім світі и ни даєтци їм покою. Такі люде, шо роб'єт у ці дні, то ни довговічні, бо їх проклинают душі тих дідів, шо ці дні обібрали були давно за с'єтки.

Велике пушіне припадає у неділю (1935 року – 10.III). Люде наварюют екнайбірше страв. Головно єйця, пироги з бриндзов та маслом. Варєт также бануж. Їдет допізна уночі. Декотрі за-тикают вікна полотном, або виконницями и їде ше у понеґівнок рано, але то лиш надворі зорєє, у хаті ише ніч – то можна їсти. Мнесо ни можна їсти през шкоду між маржинов. Кажут, що циганцка дитина так їла на пушіне, шо аж си розсіла.

На пушіне увечьєр здавен давна, бувало, робили вечьирниці из зузами и гульками.

Запусний або полокавний понеґівнок усі постєт, хіба дуже маленькі діти ні. Наколи день раненько, усі перебераютци у чісті білі сорочки, міютци и чєшутци. Ґаздиня у хаті перемиває миски, лишки, горшьки та столи, лавиці, усий посудок від скоромної варі и їди. Печют из єчмінної муки (разової) тоненький корж – «жилавник», дрібонько єго натикаючі та солєчі, ек си кладе в піч. Окрім жилавника їде сиру капусту из росолом и хреном, лиш солєну и перчєну. Давно ходили у коршму «зуби полокати», але тепер ни ходє, бо нима затєку.

Обрїтеніє 9.III – то с'єто, шо на него зачїнаєтци птаха парувати, тай обертати из теплих країв до нас. Від Обрїтенія зачїнає йти вісна, літна и осінна погода полудь зимових місєцив, ек уни идут из погодов від Семена Стовпника до Обрїтенія. Обрїтеніє ни є пригінчливе с'єто.

На Обрїтеніє зачїнаєт вертатиси до нас птаха из теплих країв. А то знак, шо низадовго будет весна, бо ек зачїнают лєтїти гуси до нас, то за штири неділі мусит бути у нас весна. Від Обрїтенія таксамо зачїнаєтци парувати у нас по лісах птаха.

Євдокія, 14.III, припадаєт завждє у водну пору року – десєтого тижня від Рїздва. Євдокія – то головна днина до сїєня росади на капусту. Ек даст посїєти росаду на Євдокія, то того року будет файна капуста и бруква. Того року є ліпша весна,

шо пускаєт надворі по Євдокію, ек та, шо зачїнаєт зима пуска-ти до Євдокія. Бо ек даст убити бєлєґу коло оплотів на дава-нях до Євдокія, то витак ни даст її добити прудко – по Євдокію, бо будет студєна весна и бєлєґа будет довго стости замерзла.

Федора припадає у суботу першого тижня заговівше. Федора пригінчливе с'єто від «змерзлєка». Ек хто робит на Федора, то лакомі малі єгнєта и телєта мерзнути на смєрть.

Федоровиця. Так, ек послїдний тиждєнь мнесниц изветци Масниця, так перший тиждєнь заговівше изветци Федоровиця.

Масниці и Федоровиці ни можна золити ні прєжі, ні платя, аби си черваки ни робили у молоці и взагалі в скороми. У деи-ких повітах и ни прєдут Федоровиці, бо кажут, шо Федір спалит сорочку и фуркотит коло вух. На це собі чєлїдь радит так: за-виває икийс кьїмак и гадри, тай кладе у кут на запічьок, тогди можна уже прєсти цілий тиждєнь. Федора у вечир завивають, а рано розвивають. Ек зав'ют, то кажут: «Уже Хведора завива, можна ми прєсти». Федора завивають ше и през то, аби си родив лен и колопні. Ни одни, ек зав'ют Федора у запусний по-неґівнок, то розів'ют аж у другий понеґівнок – хотє мати лен и колопні файні.

Сєредопїстє майже ніхто ни с'єткує. Є то днина сєред говї-ня (сєреда), ек від Пушшіня до Сєредопїстє, так від Сєредопї-стє до Великодня. Від Сєредопїстє идут торонко до сповїди.

Одинайцїтого тижня від Рїздва припадаєт *Сорок Свєтїх, 22.III*. Сорок Свєтїх показуєт погоду на цілий рік, так само ек и Стрїчїне. Ек на Сорок Свєтїх є сорок хвиль погоди на днину, то тото літо будет нирівне – бїговате, ек мартові філі. Кажут, шо йка за файна днина на Сорок Свєтїх від рана до вечєра, таке будет за файне літо від весни до осєни. Ек файна днина изранку, то будет рана и файна весна. Ек є мороз рано на Сорок Свєтїх, то будет студєна весна; а ек тепло, то будет тепла весна. Ек падєт дождь на Сорок Свєтїх, то будет слотавє літо. Ек идєт шарґа, то будет зима падати и по Свєтїй Недїлі. Ек від обїд файно, то є знак, шо будет файне и тепле літо. Ек запогїдно надворі, від понад вечєр до вечєра – така будет запогїдна и осїнь. Ек на Сорок Свєтїх є рано мороз, то тої весни будет сорок морозів. Ек из Сорок Свєтїх на другий дєнь уночі упадєт мороз, то будет студєна и морозо-вата осїнь – ни дїйдєт чєрез морози сьубина.

Говорет, що ек на Сорок Светих би порахував яйця від курок, то на Великдень би їх було сорок у хаті. Таксамо на Сорок Светих відбирають кожного зерна и прилагоджують його на насінє, бо вірєт, що з кожного зерна, прилагодженого на Сорок Светих на насінє, уродитци увосени сорок зерен збіжя.

Дванадцятото тижня від Риздва припадає *Теплого Олекса, 30.III*. Ек до Теплого Олекса рушетци жеби и нароб'єт жеберину, то тота весна будет студена и нирівна, бо та жеберина му-сит ише замерзнути по Теплим Олексі. А ек жеби рушеютци аж від Теплого Олекса, то тота весна будет тепла и рівна. Тої весни мож зачинати веснувати бізівно від самого Теплого Олекса, бо по Теплим Олексі уже жеберина не замерзнет.

Газдівські ради:

Ек си уздрит перший раз у марті кропиву нову – мартову, то добре нев руки натрепати, витак уна ни парит.

Треба добре коні вівсом гудувати, оби були годні добре орати.

Ті кури дуже несучі, ікі насаджуютьци у марті.

Марта уже нидобре рубати ліс, бо пускає міска и у деревини раз-два мечьитци червак пид лубом.

Треба собі прилагодити до весни плуг и борону, та держки у сапах и городниках, аби то усе готове було до весни.

Докінчети извивати прежі у клубки на полотна, а ек зима изгине, то треба бити белегу коло оплотів на даванєх.

Квітень-цвітень

Благовішіє (7.IV) – то головне рокове свето, перша днина правдивої весни, бо на Благовішіє Бог благословит світ веснов. На Благовішіє досвіта зачинає кувати зазуля на цілим світі. Таксамо на Благовішіє вилазит уся ґала из земні на верьх, шо там сиділа запретана цілу зиму від Здвижіня аж до Благовішіня. До Благовішіня ни можна клас-ти ані сіти нієку сюбину ні городнину у земню, бо лиш одну росаду можна сієти, бо до Благовішіня земня ни є поблагословлена.

Перед Благовішінем увечер и рано на Благовішіє є усєкі примивки и ворожки. За-лагожують коровам манну. Чередуют корови. Заклинают гадю, шоби людий и худобу ни поганила через цілий рік. Таксамо залаго-жують бжьоли від нападки из чередованя. Увечер перед Благовішінем кладут яйце на дах и там уно ночуює аж до рана. Ек тото яйце пукнет, то того року ни будет урожі на хліб, а ек ни пукнет, то надворі нима морозу и того року будет урожя на хліб.

Ек на Благовішіє вітри буртикають хма-

рами, то того літо будет паськудне, у літі будут фортуни и тучі.

Тогди є добре літо на урожу, єк на Благовішіне ціла днина є однака – рівна. Єк хмарно, то най будет хмарно. А єк погода, то най цілий день уже будет погода, то тогди будет однаке літо на урожу – уся сьубина и городнина однако и рівно дійдет. А єк на Благовішіне ниоднака днина: то погода, то зима або дожь – то тогди збіже того року рівно ни дійдет. Одно перестигнет, друге ни достигнет. Одно стебло будет праве, а друге – уклекле.

Ике запогідне Благовішіне, такий будет запогідний цілий рік. Єк на Благовішіне файно тепло, погідно, то ціле літо будет сухе, тепле, погідне – будут добрі сінокоси.

Єк на Благовішіне є вітер, то можна садити того року біб и чім є бірший вітер, тим мож садити бірше бобу, бо того літа будет велика урожа на біб. Єк на Благовішіне рано файно, то квапси з веснов – будет рана весна. А єк погано – то ни спіши си веснувати, бо будет пізна весна. Єк коло полудня файно, то будет літо файне. А єк идвечеру файно, то осінь будет файна.

Єк на Благовішіне рано є за вівцями смуга на траві, то на Юрія корова напасетци у мах. Будет пашнисте літо. А єк на Благовішіне голо – ни кинувси корінь у земни, то хід полонинцький будет пізний. Маржині буде треба давати сіна и по Юрію.

До Благовішіня вівці, бувало, спали у фоеєниках, ци у хлівах на одним місци під халашем. А від Благовішіня зачінали спати, бувало у давних часах, вівці уже на новим місци під голим небом у кошері ци на облозі, бо від Благовішіня вівця уже рехтуєтци до полонинцького житя, а ни до села. Так бувало у горах из первовіків, шо від Благовішіня вівця мусіла піти спати на нове місце, під голе небо.

Другої днини по Благовішіню припадаєт *Благовісника* (8.IV).

Доліські люди, підгірене, ворожеет, шо єк на Благовісника файна днина, то того літа будет файна урожа на усий хліб. Від Благовісника благовіститци людим весна. Усе мож класти у земню, нима страху, шо змерзнет, уродитци и сьубина, и городнина.

Благовісник є варке свето, пригінчєливе. На Благовісника ни роб'єт люди у горах, бо кажут, шо єк робити на Благовісника у лісі, то может убити чьоловіка дерево. А єк робити шош коло будови, то витак тота будова может изгоріти. Челідь ни

предет и ни шиєт тої днини, аби гостец їм руки ни тєг, тай гадя аби маржину ни тицькала, ни кусала.

Газдієвскі ради

Чьотирнайцітий и п'єтнайцітий тижні (8-21 квітня) у весні від Риздва є порожним и тимунь у тих тижнях ни добре нічьо класти у земню. Ані ни добре шош сієти, бо слабо уродитци. Кажут, шо штирнайцітого тижня від Риздва, то варка весна. А шішнайцітого тижня від Риздва, то уже бізівна є весна. Сімнайцітого тижня від Риздва, то мірна весна, а вісімнайцітого, то уже пізна весна. Дев'єтнайцітого тижня від Риздва, то уже маєт бути изкінчєна уся весна.

Дуже важним у року є великодний тиждень, але він припадаєт ни у водну пору від Риздва, раз борше, раз пізнійше, то залежно від того, єк потєгаєт місєць на небі.

Бєчькової неділі идут люди по бєчьку до церькви и на бєчьці ворожеет, ике їх буде житеє того року. Єк си їм мет поводити:

Хто дістанєт ситу, повну, розвитку бєчьку, тому будет ити шєсливо цілий рік. Буде у вусим косматий, єк бєчька. А хто дістанєт голу бєчьку, тому будет голий та капарний цілий тот рік.

Єк на бєчькову неділю розів'єтци бєчька, то того року будет рана весна и у восени прудко дійдет городнина и сьубина.

Аби мочі дістати из церькви тоту бєчьку, шо уна си сама лишит, по розданню бєчьки людим, то тов бєчьков є добре бити маржину, єк идєт у єрмарок, бо над тов маржинов витак аж б'ютци купці, так її пристійно купуют из рук, таки її виривают.

Хто хочєт, аби йиго цілий рік ни боліла шия, то наколи лиш дістанєт у церькві розвитку бєчьку, рвет из неї єгду и цілу прожеєраєт, то вітак ни болит йиго шия.

Виходічі из церькви, б'ютци бєчьков приговорюючі: «Ни я тебе б'ю, але бєчька тебе б'єт».

Від церькви кождий несєт свою бєчьку ид хаті. Газдині вигонєт бєчьков блихє из хати, замітаючі нев по хаті, наколи лиш увійдут у хату, єк прийдут из бєчьков від церькви, а витак затикают тоту бєчьку за образ и уна там стоїт цілий

рік, бо кажуть, що як є бечька у хаті, то блиха си у тій хаті ни задержит. Газди обтикають уліті свої городи бечьков, протів граду, бо фортуна ни маєт сили ударити на бечьку.

Икий є запогідний великодний тиждень, таке будет запогідне літо. Єкий живний четверь, така будет весна. Ика є Великодна п'єтниця, таке буде літо, а ика запогідна Великодна субота, така запогідна будет и осінь.

Великодний тиждень зачінаєтци від бечькової неділі, а живні дні зачінаютьци від живної середи.

У давнину зачінали у вівторок увечєр перед живнов середов гріти діда. Робили це навіть и дорослі легіни и дівки. Нагромажували на нивах цілі копиці буришиня та листя, садами и попід буковини, тай наошували лому из лісів на город и там клали ватру з того тай «гріти діда». Заким зачінали класти ватру, то усампередь виносили з хати гуску соли, кварту води и кукуцик хліба и клали на тото місце, де мали гріти діда.

Витак клали ватру, ловилиси гуртом за руки и обкручювалиси тричі наокола тої ватри за сонцем, дрібно приданцовуючі и за кождим разом голосно кричєли, на усий рот співали до трьох раз: «Грійте діда», «Грійте діда», «Грійте діда».

Тота сіль, вода и тот кукуцик стоєли на одним місци з боку коло тої ватри. Тото приносила молодіж у вофіру тому дідови, шо йго гріла, бо тот дідо постит за нас грішних цілий рік, а цілий рік він живєт лиш тов офіров, тим кукуцом хліба, горшем води и тов сільов. Тому офіру давали прихожим, єк потухала та ватра, а єк нікого ни було из прихожих коло тої ватри, то заберали то у хату и витак давали тим, шо приходили під вікно гріти діда.

Бувало, єк потухала ватра, тогди молодіж збераласи у табори и йшли хата від хати гріти діда уночі з вівтірка на середу. Приходили перед вікно хати, ставали редом и кричєли голосно три рази «Грійте діда».

З хати хтос виходив надвір и давав кукуци, писанки, єйця, колачіки, а єк цього ни ставало, то давали бобу. Тепер ця мода уже полишена, уночі ни ходєт гріти діда дорослі легіни и дівки. За тото у живну середу и четверь ходит тепер гріти діда мала дітва и гріют діда перед кождов хатов, три рази кричючі «Грійте діда» и за це дістають так само, єк и давно діста-

вали кукуци, колачіки и біб. А вогні палєт у вівторок увечєр шє и тепер, лиш уже ни крутєтци коло них тай ни приносєт дідови у вофіру хліб, воду и сіль, бо уже полишєют стародавну віру и давні звичєї.

Давно у живний четверь газди пристригали вівцям голови и простригали вимня, и то кождій вівци, досвіта, до схід сонця. Тоту вовну відразу парили, сушили, чістрили и прєли, тай плєли из неї тої самої днини до схід сонця баюр курдачь.

Старики, полонинцкі люди приказували, шо тот баюр є добрий до пасєня овец. Бувало на мірі, наколи здоєт вівци, то старший вівчєр мав завжде тот баюр и єк пускав перший раз по мірі вівци з кошєри на полонину, перебравши їх на мірі від газд під свою руку, пускав їх почєрез тот баюр из кошєри. Єк перейшли почєрез него вівци, тогди він тот баюр оперізував собі изнов на своє голе тіло и зав'єзував йго у гудз, и так носив ни змітуючі тот баюр и ни розв'єзуючі из свого тіла ціле літо аж до розлучєня. Але за тото мав витак ціле літо спокій из вівцями. И одна вівця йиму пусто ни заблієт, ані ни бризнет нікуда у бік. Так єк би їх усіх до купи зв'єзав, держєтци усі купи, єк овечє руно.

Таксамо досвіта у живний четверь, так ранєнько, шо лишєнь птаха зачінаєт у лісі співати, знаминаєтци перший раз молоді єгнєта ножицями. Витак беретци тоти пишіки відрубаних єгнєчєх вух у руку, біжитци з ними у ліс и закопуєтци їх до схід сонця у муряховину, аби си вівци у того газди ніколи ни зводили так, єк муряхє ни зводєтци ніколи и аби си так розпложували вівци, єк си розпложуют раз-два муряхє у купинах.

Таксамо давні газди перший раз стригли лошєки у живний четверь рано.

Кажуть, шо тот баюр из пристриженої вовни у овец у живний четверь є добрим ліком на болєчьки. Єк си розгуляють болєчьки у людцким тілі, то добре є перев'єзати тим баюром вилиці, єк болєт зуби.

У живну середу ни можна нічьо клюцати сокиров у деревину, бо відразу усхнєт. Єк є пусті корчі на поли, то лиш камєнем їх удєрити, то уни усхнут.

У живний четверь примівники зачінають крутити живої ватри из дерева громовиці, собі на цілий рік. Таксамо и ватаги

крутєт у живний четвер живої ватри на полонину и держєт її аж до полонинцкогo ходу. А у полонинцкий хід берут її из собов на полонину и там її розпалюют у стаї, и ватра горит на полонині аж до самого розлучєня.

У живний четверь, єк заберутци люди из церькви уночі по страстах, тогди умерлі вилізают из гробів тай у церькві видправ'єют свою відправу. Тимунь ни дай Боже у церькві спати на страстах, бо єк би паламарь ни удививси и замок сп'ючього у церькві, то умерлі би йиго розшіпали на кришечьки. Гєт би рознесли, шо й сліду би си з него ни лишило.

Великодна п'єтниця є дуже великим и кривавим свєтом, бо у п'єтницю Великодну нивірні жиди Христа на хрєсті замучили тай з него кров пустили, тимунь ни годитци у Великодну п'єтницю нічьо робити, та ни можна из нічього кров пускати, бо за кров є ниспасний гріх. Великодна п'єтниця, то великий и твердий пієт.

У великодну суботу можна усе робити, бо то робітна днина. Чєлідь допікаєт паски на Великдєнь тай лагодит дору до свєчїня.

Великдєнь обходєт дуже урочєсто. Уже увєчєр перед Великоднем стоїт злагожена дора и паска до свєчїня зпакована у бисагах, готова так, шоби її досвіта на Великдєнь лиш покласти на коня и понєсти свєтити до церькви.

Єк печють паску, а уна западетци, тото нидобрий знак, бо может у тій хаті бути у тім році мертвєц. Так само єк видлетит шишка з паски, то ворожєт таксамо, шо у тій хаті хтос умрєт. Газда з газдинєв печєт паскавник – хлїб. У него затакают двєс єєц и значєт їх: одно єйцє – то газда, а другє – то газдиня. Котрого з них єйцє затанєт, то тото з них умрєт у тім році.

Єк устают досвіта на Великдєнь из постєлі, то шош стєлєт собі під ноги, шоби босов ногов ни ступати на земню, бо єк си ступаєт босов ногов на голу земню, то витак роб'єтци улїті набої на ногах. Таксамо, єк си микот на Великдєнь, то мечют у мелницю гроші и микотци сріблом, або и злотом, шоби були файні у лицє, єк срібло и злото.

Досвіта сідлают коні тай до зїрь идут до церькви свєтити паски. Стрільци и примівники таксамо идут на Великдєнь до церькви, але у ню ни входєт.

Від церькви, по освєченю пасок, на вирви летєт кіньми т'хаті, бо ворожєт, шо хто прудчє добіжит у своїм куті від церькви, тот будєт мати у вусим першенство. Єк повиходєт від церькви, то усамперед б'ют пасков на загороді корови, шоби вни ни переходили з телєсти, так єк ни переходит ніколи Великдєнь. Видтак сідают за стів и идєт свєченє. Ватаги и вівчєрі на Великдєнь ни идєт мнєса, аби у літі на тих полонинах, шо уни літуют, вовки и медведі худобу ни казили.

На Великдєнь, на цвинтари коло церькви рано, єк піп свєтит паски, то газди и газдині дают бідничїї перепічьки, за здоров'є и за маржинку, та за душі своєї помершеї родїї. Старї люди одни одним даруют писанки. По освєченю пасок ходєт молоді легїні коло хат за писанками. А пополудню сходєтци на цвинтарь «вєчїрню», а там вироб'єют усєкі забави, та дзвонєт у дзвони аж до вєчєра.

Світлий тиждєнь рахуетци від Великодня до опровід. У Великодний, волочівний або світлий понєгівнок, коло церькви на цвинтари є великий єрмарок на писанки. Чєлідь и дівки дают писанки легїням и мушінам у дарунку. Гонір є тому, шо дієстав найбірше писанок. И мушіне одни одним дают писанки. По деких селах обливаютьци водєв, або волочют одни одних у воду и за цє гнїва нима.

Світлий вівторок свєткуют. До церькви идут менчє, бо ходєт одни до одних у відвідини. Двєчєру зходїтци до церькви на вєчїрню, кому близко є церьква.

Від світлого четверьга аж до дєстої п'єтницї по Велицїдни ни можна у четверьги надворі полотно білити, бо будєт град городи бити, тай ни можна у тоти четверьги прати, аби град городи ни прав.

Таксамо свєткуют світлий четверь през шкоду між маржинов, бо то єрмарковє свєто – хто робит у світлий четверь, тот лакім мати шкоду між маржинов, призначєнов до продажї.

У тиждєнь від Великодня припадаєт Опровидна недїля, проводи. И тот цілий тиждєнь по опровидній недїлі зветси «опровидним тижнем». Опровидна недїля проводит усі свєта у року. На опровідну недїлю, по Службі Божїй почїнают великодну паску. Опровидного тижня ни можна сїєти лен и колопні, бо

хтос мусів би умерти в року на тім ґаздівстві, так, шо полотно из того предева було би йиму на сорочку до смерти.

В Опровидну неділю на цвинтарях роб'єт опроводи на гробах померших и дають за їх душі їсти.

У провидний понеґівнок перший раз лов'єт на капейстру, поводи, неловлені до того часу, молоді коні и їх проведєт у руках за собов, то відтак тоти коні є ціле своє житє дуже скорі и ведучі за руками. Ни тєгучі.

Шоби град уліті городи ни бив, то у вівторок по проводах на орницю ни можна и подивитиси. Ни дай Бог на ню и белеґу веречі. Тої днини усу инчу роботу у ґаздівстві мож робити, лиш на ріли ни можна през град.

У провідний четверь таксамо ни можна нічьо робити у горах през град и шкоду між маржинов.

Травень-май

По головних рокових с'єтках, т.є по Риздві, по Велицідни и по Сетій неділи три дни камінь горит у земни, тимунь нічьо ни можна робити надворі.

Тиждень по Велицідни и тиждень по Сетій неділи ни можна ані шити, ані прєсти, аби поганка маржину ни поганила, тай аби си вівці на дурленицу ни крутили.

С'єто Юрія, припадає, видколи світ – на травни, 6.V; у мірних сімнаїцїть неділь від Риздва. У шо Риздво, у то Юрія.

Юрія, то у горєн велике с'єто весни.

Юрій видберає від Николая «зимного» ключі и замикає їх у свою бодню. Из свої тобівки витегає від весни ключі. Розмикає ними браму и випускає на світ Весну. Наповнєютци гори, долини и полонини маннов, а земня набирає сили до урожі.

Перед Юрієм, увечьир ґазди и ґаздівскі діти на усіх кичьирах пальєт вогні. Бурєт ватри. Перескакуют почерез ватру. Лов'єтци за руки у круглек и танцуют за сонцем, – зистрічєют Юрія, икий до Гуцулів на білим

кони идет, и за собов ведет у гори гожу, молоду, ситу, богату и космату зелену Весну.

На воротах своїх осидків вітають Юрія кицками земні, закитченими зеленими галузками. Кладут їх на стовпи воріт від Г'раждий и загородий. Наколи досвіта на Юрія, зайграє Юрій у свої злотні веснені роги, здоймають гуцули из стін тримбіти и у ні єму весело відповідають.

Голос тримбіт по селах вітає Юрія аж до ходу полонинцкого. А на полонинах від міри до розлученя.

Перед Юрієм увечьир кладут дійниці и відра из водов на дахи колешень, аби у ні почерез ніч нападала манна-роса. Перед сходом сонця рано на Юрія бризкають тов водов из дійниц корови, а з відер – вівці, примов'єючи: «Икий гість, такий колачь! Абесте тільки дали молока, кільки води ріка. Єк у головицях навесні прибуває води – так и ти, маржинко, прибудь манни из трави». По цім зачінають перший раз доїти вівці на струнках – по полонинцки.

Від Юрія зачінаєтци жите полонинцке.

Досвіта на Благовішінє чередінниці закопуют полонинцки від сметани и миску від молока. Збирають манну від муряхів чередінниці, а на Юрія вибирають то из муряховини и закопуют серед полонинцкого плаю. Єк идет маржина у полонини, то котра переступит тот полонинцки и миску, то уже є изчередована на ціле літо. По полонинцкім ході чередінниця то забираєт собі идхаті и ни може дати ради сметані и молокови. Водно колотит масла.

Рахманцкій Великдень припадає у штири мірні тижні від живної середі – у середу.

Бувало, на Рахманцкій були у підгірских містечьках великі рокові єрмарки. «Єрмарок у Рахманцкій», головно на вівці, був послідний вісний єрмарок.

Рахманцкій Великдень, бувало, дуже твердо усі горене держели. Тої днини ніхто нічьо ни робив, бо казали, шо єкби тої днини «шо робив у земни, то витак земня сім років би нічьо ни рорила – банувала би».

Про Рахманів і Рахманцкій Великдень говорет люде усіляко, наведу тут оден из тих переказів:

«Делеко віців, на схід сонця, за синими морями є гори и великі

скали, обточені зі всіх боків голубими водами-морями, шо ніхто там ни может дістати, добути, навіть и птаха туда ни долетит.

На тій земни осілови дванацять людий Рахманів и уни там покутуют за нас усіх грішних, аби уретувати світ від зла и біди. Уни живут сами єк ченці. Жінок у них нима. Уни говіють цілий рік, а скоромнетци лиш раз на рік. Уни навіть ни знають, коли у нас припадає Великдень. Але єк є у нас Великдень и хтос верже на воду шкаралушу из єйця и та шкаралуша заплиє до тих людий Рахманів, за півчверта тижня – то вни виде, шо є на світі Великдень, шо воскресла правда на світі, єку уни хотє, шоби була изкрізь. Дуже тому си радуют и тої днини роб'єт у себе Великдень и дванацять їх ділитци одним їйцем. Тільки є їх скороми. Єкби такі були на світі усі люде злагідні и шшірі, низависливі, єк тоти Рахмани, шоби си могло їх дванацять одним їйцем поділити рівно и були тим задоволнені и насичені – тогди би усі люде стали Рахманами. На світі би був оден для всіх Великдень и одна правда запанувала би на земни. Був би гаразд и достаток – єк би був Рахманцкій Великдень оден для усіх – и одна правда на світі».

Марків день припадає третої днини по Юрію, 8.V. Марків день є с'єто дуже пригінчливе. Хто робит на Марків день, может каліцтво попачіти. А крім цего нидобре на Марків день робити през урожу, бо кажут: «Єк си робит на Марків день, то куда си Марко подивит, туда голод стає на світі».

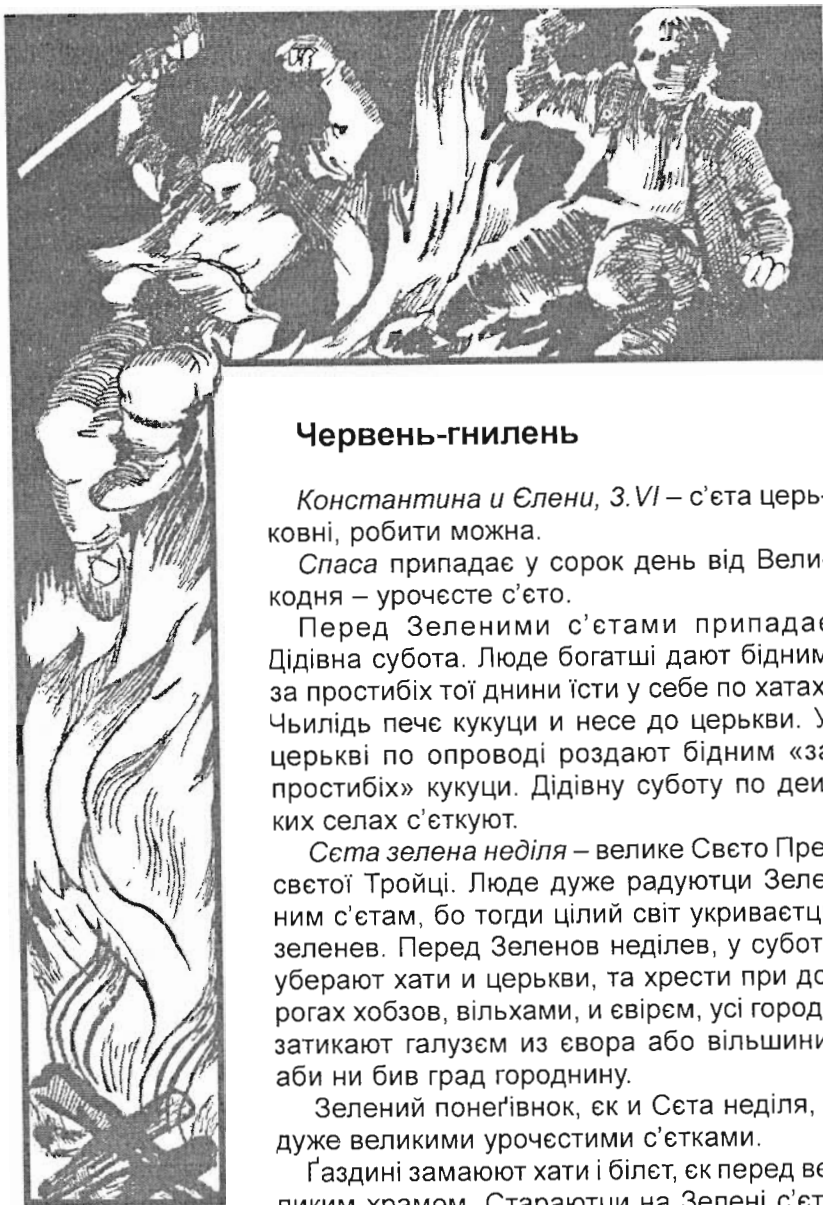
Ивана Давгого припадає 21.V. На Ивана Довгого добре огірки садити – ростут довгі.

Николини обсівки 22.V. Усі люде с'єткуют, бо до того єсу треба закінчєти весну. А по закінченю весни можна припочіти. Николини обсівки с'єткуют, аби звірь маржину ни била, бо Никола – то с'єтий від звіри.

Газдівські ради

До Юрія треба скінчєти стриженє овец. Від Юрія випустати єгнета на пашу, аби си учіли пасти. Познаминати вівці и єгнета й почістити вівцям папірки.

У деских селах – від живного чтвєрга ни перут ні у водин чтвєр через дєв'єть чтвєрьгів, аби буря ни била городи.

Червень-гнилень

Константина и Єлени, 3.VI – с'єта церьковні, робити можна.

Спаса припадає у сорок день від Великодня – урочесте с'єто.

Перед Зеленими с'єтами припадає Дідівна субота. Люде богатші дають бідним за простибіх тої днини їсти у себе по хатах. Чылідь пече кукуци и несе до церькви. У церькві по опроводі роздають бідним «за простибіх» кукуци. Дідівну суботу по деиких селах с'єткують.

Сєта зелена неділя – велике Свето Пресветої Тройці. Люде дуже радуютьци Зеленим с'єтам, бо тогди цілий світ укриваєтьци зеленев. Перед Зеленов неділев, у суботу уберають хати и церькви, та хрести при дорогах хобзов, вільхами, и свірем, усі городи затикають галузєм из свора або вільшини, аби ни бив град городнину.

Зелений понегівнок, єк и Сєта неділя, є дуже великими урочестими с'єтками.

Газдині замають хати і білет, єк перед великим храмом. Стараютьци на Зелени с'єта

изправити собі шох нового из убраня. По деиких порафіях видбуваютьци великі храми. У Зелени с'єта так, єк у Риздвені и Великодні, три дни земня горит, дле того ни можна нічьо робити и у Зелений вівторок.

Зелений вівторок – це дуже пригінчливе с'єто, єго усі старі люде с'єткуювали.

Зелений четвер, так єк по Велицидні и по Проводах, с'єткують, аби фортуна ни біла городи, и єк би шо робив у городі того четверьга, то городнина би усхла. У Зелений четверь мичють и б'ють на полях: папороть, хобзу и бодекє, та «вовк» – це найліпша днина на їх нишшіне. Єк так кілька років изробити, то гет си издінут из поля ці пусті бурени.

Розійгри припадають завжде у тиждень по Зеленому четверьгови. Від Розійгрів зачинаєтьци говіне – Петрівка.

На Розійгри ни можна спати мушінем надворі, аби ни ухопили нявки. Вони видбувають свої зузи-танці из музиками – розійгрюютьци.

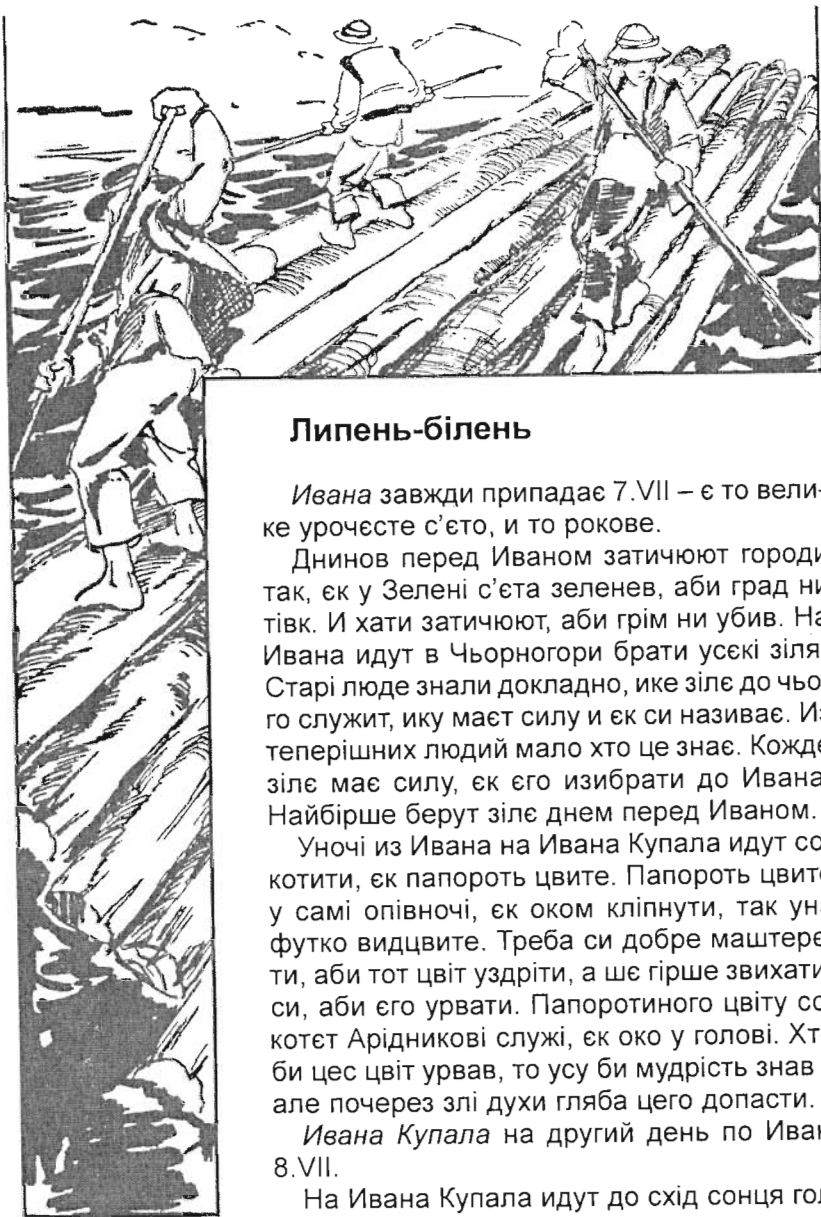
У кого є діти збігленьита, то ни можна на Розійгри робити, а єк си робит, то у пулудне треба присісти роботу – усі сїдають на земню и пара хвилин мовчєки сидєт, а витак устають и дальше роб'єт. Кажут, шо на Розійгри ни можна робити, аби буря городами ни играла.

На Розійгри и звір усєко розійгрюєтьци, – то най Бох боронит, єк би у тот час між ні упав чьоловік – роздерли би. Хто робит на Розійгри, у того лакома звір маржину бити.

Онуфрєя припадає 25.VI кожного року. До Онуфрєя зазуля голосно кує. Від Онуфрєя до Йвана зазуля затвердає и лиш потрішєки кує, а від Йвана цілком твердне – перестає ковати.

Кажут: «Від Онуфрєя до Йвана стоїт днина на порі – ні прибуває, ні менчєс», але то ниправда, бо сонце так довго ни может заходити на одно місце. Днина ни стоїт на порі ані одной години. Сонце шодня на иншим місци заходит. Кождий це упантрує, єк лиш хочєт.

Дєсету п'єтницю ниодни разують и у ню нічьо ни роб'єт. Вона рехуетьци від Великодної. У Дєсету п'єтницю Матір Божя мала за Своїм Сином великий тусок. Сім болів їй покувало тої днини, аж єк уна заркласи на п'єтницю дєсету, шо мет її разувати и с'єткуювати, тогди їй попустило. Лєкше стало на серци. Це громове с'єто; єк си робит у то с'єто, то может грім будинки изпалити.

Липень-білень

Ивана завжди припадає 7.VII – є то велике урочесте с'єто, и то рокове.

Днинов перед *Иваном* затичюют городи так, єк у *Зелені* с'єта зеленев, аби град ни тівк. И хати затичюют, аби грім ни убив. На *Ивана* идут в *Чьорногори* брати усєкі зіля. Старі люде знали докладно, ике зіле до чього служит, ику має силу и єк си називає. Из тепєрїшних людий мало хто це знає. Кожде зіле має силу, єк єго изибрати до *Ивана*. Найбірше берут зіле днем перед *Иваном*.

Уночі из *Ивана* на *Ивана* Купала идут сокотити, єк папороть цвите. Папороть цвите у самі опівночі, єк оком кліпнути, так уна футко видцвите. Треба си добре маштерети, аби тот цвіт уздріти, а шє гїрше звихатиси, аби єго урвати. Папоротиного цвіту сокотет *Арїдникові* служї, єк око у головї. Хто би цєс цвіт урвав, то усу би мудрїсть знав – але почєрез злі духи гляба цєго допасти.

Ивана Купала на другий день по *Ивані* 8.VII.

На *Ивана* Купала идут до схїд сонця голї

и купаютьци у росї. Легают на горбі и кочєютци валом по росєній травї удолини. Аби ика була висипка на тілі, то пропадає.

На *Ивана* й *Ивана* Купила люде мают богато ворожок и усєких вірувань, на икі тут нима мїсця до описів

Петра – урочесте с'єто, припадає 12.VII.

Петра є из'єзане обрєдами и віруваннями из *Иваном* Купалом, про цє свїдчїт отця співанка:

«На *Ивана* зіля брала, на *Петра* си мила,
А по *Петрїх* в двї недїлі весїлє робила».

Петра с'єткуют дуже урочєсто. То богацке с'єто, бо дні великі, маєтци коли робїтник и слуга у богаця наробити. Бїдні люб'єт великі ночї, а малї дні, бо тогди бірше си спит, а менче си робит. Цє богачі нинавидє. Приповїдки кажут:

«Ни заужде *Петра* у середу».

«Ни водно *Петра* у водну днину».

«Єк си женит бїдний на *Петра*, то нічь мала».

«Єму пішло из *Петрового* дня».

«Днини є лиш до *Петра*, а по *Петрїх*, то днини лиш жменя. Лише зорєло, тай уже вечер».

До *Юрїя*, то *Петро* держит ключї від земні, а по *Юрїю* бере ключї *Юрїй* и тогди є весна, а єк озме изнов ключї *Петро*, то тогди є осїнь.

Петро-Павла, 13.VII, припадає другий день по *Петрїх*.

Другої днини по *Петрі* ни можна нічьо робити, бо камїнь у земни на дванацїть латрїв заглїбоко горит.

Чєсної Ризи припадає 15.VII. Є то дуже варке и прїгїнчливє с'єто. Єк си робит на него, то может грїм вбити.

Прокїн'є, 21.VII, *Гаврїїла*, 26.VII, *Курика*, 28.VII, *Марини*, 30.VII – є цє громовї с'єтки. Богато людий їх с'єткує, аби грїм ни убив ци маржину, ци самого хрєстєнина, або аби ни спалив хати и аби фортуна ни била городи.

Газдївскї ради

Найлїпше брати брїндзу з полонин до *Петра*. Барани-богаї перед *Илями* треба відлучєти від овец, аби ни валували вївцї. Котрї барани на зарїз ци до продажї, то треба зачїнати їх годувати до лою – давати їм добру и свїжу пашу.

До Петра пророб'єти траву лише на отаву, а по Петріх треба си брати до кішні трави. Скошене сіно у цвіту є добров поживов для маржини.

До Ілі добре ділити бжьоли, по Илях це уже ни добре робити, бо уже пізно.

При сінокосах треба уважсти, аби сире сіно ни метати у сіна. Завжде ліпше сухе зелене сіно для маржини, ек сире изпліснівіле й стухле.

Через свої кооперативи треба гуртом продавати афини и самому учітиси з них вироб'єти добрі напитки. Треба використувати урожу малин, бо це дає розумним людем добрий дохід.

Серпень-копень

Мокрини припадає 1.VIII. Ек на Мокрини йде дожь, то буде мокра – вогка осінь. На Мокрини можна усе робити.

Илі, 2.VIII. У три тижні по Петріх приходит Илі – громове с'єто. Илей орудуєт громами. Илі варке с'єто: ек си робит, то может убити грім.

У Илі зачєнаютци великі сінокоси. Богачня робит толоки на трави. Давно Гуцули йшли на Илі у Рус Молдовицу на Буковину – на косовицу. У Рус Молдавици на Илі були великі храми, на тот храм приходили наші косарі и їх розбирали богачі поміж себе на косовицу – косити фалчі.

Анни Спенної, 7.VIII, Бориса-Гліба, 6.VIII, Пантелія, 9.VIII – то ше громові с'єтки. Ек си у ні робит, то варко грому и тучі. Але ек є положи, то люде тевают поліг, навіть толоки роб'єт на кішню.

На Пантелія ни роб'єт через вогонь, аби будинки ни горіли. Від Пантелія усе зачєнає паліти – пристигати – половіти. А ше це Свето пригінччливе вид слабости.

Маковія, 14.VIII – роб'єт усу роботу. На Маковія зачінаєтци Богородичне говіне. На Маковія добре с'єченов водов бризкати городи, то пропадає осотій.

Приображеніє 19.VIII – велике урочєсте с'єто.

Так, єк до Ивана Купала ни можна си купати у ріці, так до Приображенія ни можна їсти садовину – овочі. Почерез умерлі діти. Єк піп пос'єтит садовину у церкві, дают її за померших душі и зачінают їсти.

Приображеніє – це перше сіткарске с'єто у року. Усі сіткарі єго разуют, аби си їм хосило. Єкби на це с'єто убив стрілец звірину, то сім років ни будетци єму вести стрілецтво. Тогди муситци и він пострілити.

У цес день ни можна давати ватри из хати, бо будет маржина шкідна, тай можетци хєбувати у молоці.

Першя Богородиця 28.VIII – велике урочєсте с'єто.

Стрільці на Богородицу рвут мак и ховают. Витак єк роб'єт сильця на орєбки, то наоколо сильця обсипають тим маком земню, тогди мусит упасти орєбка у сильце.

Лукотворенного 29.VIII, другої днини по Богородици. Це мале с'єтце, гірєне роб'єт толоки на сінокоси цеї днини. Кажут, шо то був чьоловік, икий учінивси без рук и ніх, але жив и образи малював.

Вересень-жовтень

Головосіки, 11.IX – є найбирше стрілецке с'єто у року. Усі стрільці у тот день постєт, и чїстєт свій стрілецкий стрій, та идут на польованє.

Головосіки говіют усі люде и ни лакоми на Головосіки робити, бо то пригінчливе с'єто. На Головосіки ни можна їсти и рвати усе то, шо має голову: капусту, мак, оріхи и т. п. Єк шо си урве на Головосіки таке, шо має голову, то з каждой городини почюрит кров.

Від Головосік є добре рубати дерево на будинки и на огорожу каждого місеця до оповня, бо уно є жовте и легке. Просинця добре рубати кіле на плоти, бо уно є тривучє и дуже тверде.

«Посєска Богородичного», 13.IX – с'єтце нивеличьке, усе би робив, лиш ни шив би и ни прєв би.

Семена Стовпника, 14.IX – с'єто церковне, давний – старовіцкий Новий Рік, из ним изв'єзано богато ворожінь и вірувань про погоду на цілий рік. Семена Стовпника звут

так само днем Бабського Літа, кажут: «Ике Бабске Літо, така буде осінь того року».

Міхайлово Чюдо, 19.IX. Пригінчливе с'єто. Хто на него робит, то може си з ним стати икес чюдо-причька. Тимунь мало хто робит на Міхайлово Чюдо, бо рідко си кому пропікає.

Друга Богородиця, 21.IX – урочесте с'єто. До другої Богородиці уся маржина изходит из полонин. По Богородиці полонини порожніють и смутніють, села веселіють, бо є у них маржина.

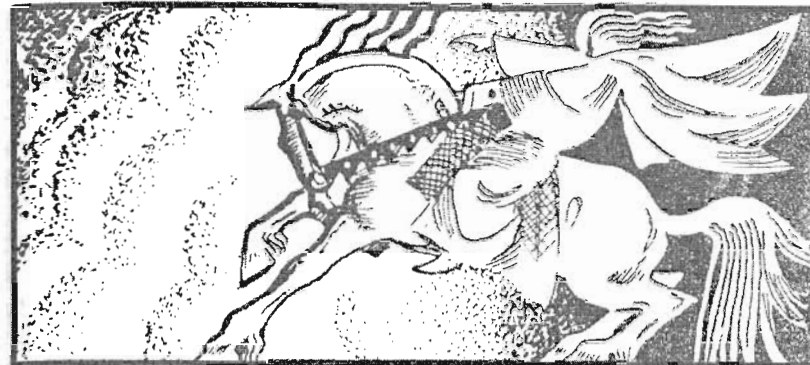
Здвижинє, 27.IX – урочесте велике с'єто рокове.

На Здвижинє говіють. На Здвижинє уся диханія ховаєтци на зиму у землю, а на Благовішінє вилізає. Земня ни приймає лиш тоту гадину, шо укусит чьоловіка. Уна узимі здихає из студи на земни.

Від Здвижиня зачінають видлітати гуси и инчі птахи у теплі краї. Єк летєт гуси, то восени за штири неділі зима, а навесні – весна.

Давно по Здвижиню розходилиси опришки на зимівлю, а навесні, на Юрія избералиси на умовлених увосени місцях. Єк си розлучєли на Здвижинє, то збералиси разом на високих кичерах, там стрілєли з пістолєт, шо аж дим верхьи укривав, а витак здвигалиси розходити кождий у свою – на зимівлю. Єк си исходили на Юрія докупи, то таксамо набувалиси и рушєли великим товариством на розбій.

Третої днини по Здвижиню – *Осафата*, того шо єго Осафатова долина, на икій будєт Страшний Суд. Тої днини нічю ни роб'єт, аби си мочі видіти на Осафатовій долині, єк будєт Страшний Суд.

Жовтень-падолист

Фоки, 5.X, Ивана Богослова, 9.X, Томєя 19.X, Єковєя, 22.X – осінні с'єтця, ни шив би, ни прев би, а решта усу работу робив би. Кажут, шо на Фоки ни можна робити през вогонь.

Покрова, 14.X. Біршим осінним с'єтом є Покрова, уна покриває усу вісну, літну и осінну роботу. На Покрови повинна бути уся городнина из городів зібрана. Хто ни вібере барабулі из-за доброї години до Покрів, то дерєт витак її по Покрові из ватров з-під зими. Покрова лакома покривати земню зимов. У горах чьисом зачєнаєтци зима від Покрів.

«Казала Покрова, шо хто ни будє на Покрови робити, того уна загорнєт своїм покривалом до раю, а хто мєт робити, то підєт до пєкла».

На Покрови досвіта, до схід Сонця правєдного у матерім віці дівки так си молєт:

«Сєта Покровочко!

Покрий мою головочку,

Ци у рамат, ци у унучю,

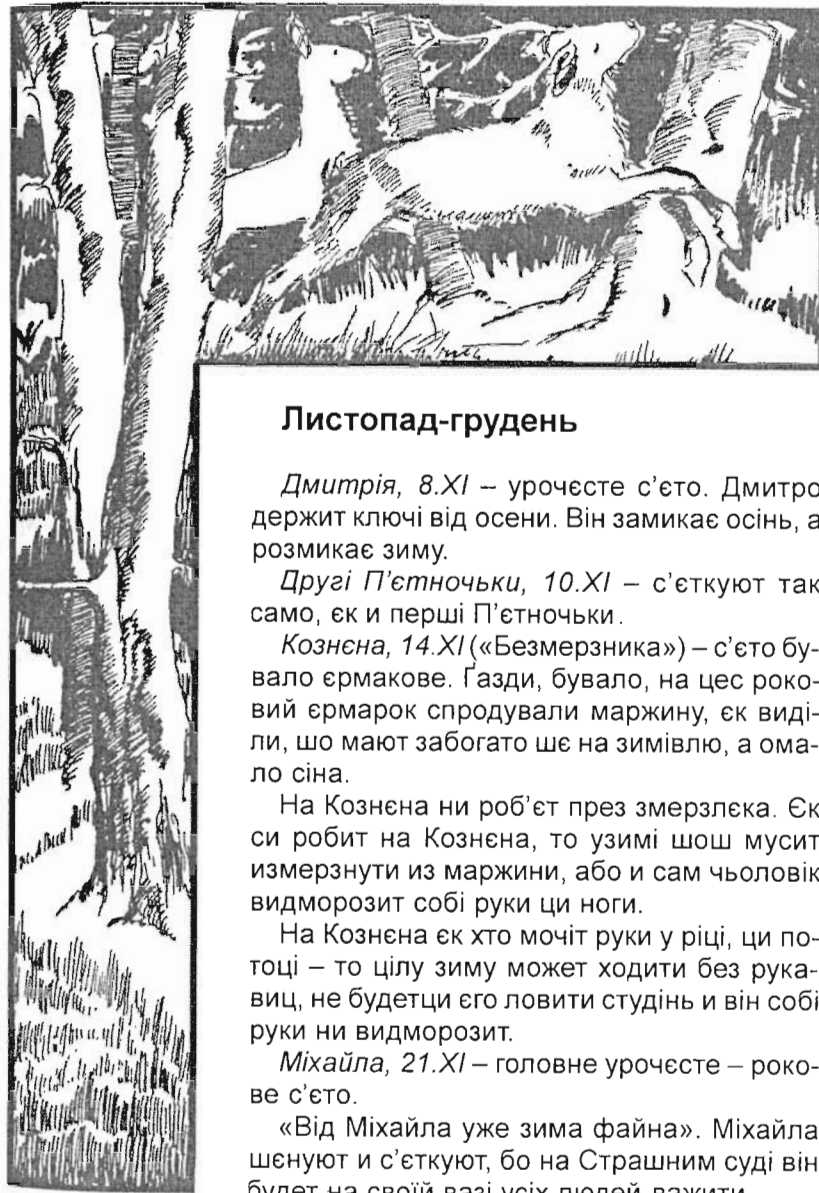
Лиш най си дівков ни мучю».

Усім покриткам, шо си зведут дівками, покриває голови сета Покрова фустков, так ек жидівці, а заділі відданої челіди сета Покрова випросила у Бога біле покривало на голов – перемітку. Тимунь зведеницям ни можна си ніколи завивати у перемітку, бо перемітка є знаком видданиці, а фустка – знаком зведениці. Донидавна у горах виддана челідь до церькви би була ни пішла инак завита ек у перемітці. А до войны, деікі попи, були би ни сповідали виданницю у фустці, бо кричели, шо так ходє завиті лиш жидівки и зведениці. Ше май давніше, то уся челідь виддана ходила завита у перемітках и завсіди, ни лиш про люде. А тепер, то усі ходєт у фустках и ни пизнати – котре видданиця, а котре зведениця. Світ си перевертає идгорі дном – ветєт покритки.

Перші П'єтнотьки, 27.X – с'єткуют през «змерзлека», аби его ни було між маржинков. Хто слабуєт, або у кого ни ведутци діти – умерают – «то за їх жите и здоров'є», «зарікаютьци» на П'єтнотьки нічьо ни робити и кожного року роб'єт в себе у хаті храми.

Так само зарікаютьци почерез це саме на Федора першого тижня заговівше Великого говіня у суботу, на Юрія, на Івана Купала, на Петра, на Богородицу, на Покрову, на Николи зимні и на Василия.

На Луки, 31.X – добре садити чьиснок. «Лука то дуже файний родитци и ніколи ни зводитци».

Листопад-грудень

Дмитрія, 8.XI – урочєсте с'єто. Дмитро держит ключі від осени. Він замикає осінь, а розмикає зиму.

Другі П'єтнотьки, 10.XI – с'єткуют так само, ек и перші П'єтнотьки.

Кознсна, 14.XI («Безмерзника») – с'єто бувало ермакове. Газди, бувало, на цес роковий ермарок спродували маржину, ек виділи, шо мают забогато ше на зимівлю, а ома-ло сіна.

На Кознєна ни роб'єт през змерзлека. Ек си робит на Кознєна, то узимі шош мусит измерзнути из маржини, або и сам чьоловік видморозит собі руки ци ноги.

На Кознєна ек хто мочіт руки у ріці, ци потоці – то цілу зиму может ходити без рукавиц, не будєтци его ловити студінь и він собі руки ни видморозит.

Міхайла, 21.XI – головне урочєсте – рокове с'єто.

«Від Міхайла уже зима файна». Міхайла шєнуют и с'єткуют, бо на Страшним суді він будєт на своїй вазі усіх людеј важити.

На Івана Златовустого, 26.XI, Пилипа, 27.XI і Матєя, 29.XI можна усе робити, лиш ни шив би и ни прев би, то усе церковні с'єтця – ни дуже пригінчливі. Від Пилипа зачінаєтци Пилипівка – говіне.

Газдієскі ради

Из-за доброї години треба обварувати на зиму вулії у пації и передівитиси, ци є доста поживи бжьолам на зиму.

Тогди є добра и погідна осінь, єк сіна маржині зачєнаєтци давати лиш тижнем до Дмитрія. А єк даєтци сіна маржині уже від Покрів, то тогди рана оснь – лиха на погудівлю маржини, бо прудко вибераютьци сіна з оплотів. А у кого мало сіна, то мусит докупувувати, хотівше докєгнути маржину до паші навєсні.

Від Дмитрія повинноси давати сіна худобі, хотьби и була ише пашя в царинках на худобу, бо можна легко заморити маржину увосени.

Звичєйно у горах ловит зима уже від Дмитрія. Треба дуже погідної осени, шоби протєглоси без зими аж до Міхайла.

Від Пилипа зачінаєтци пилипівка. Давні люди говіли цілу пилипівку – ни скоромилиси.

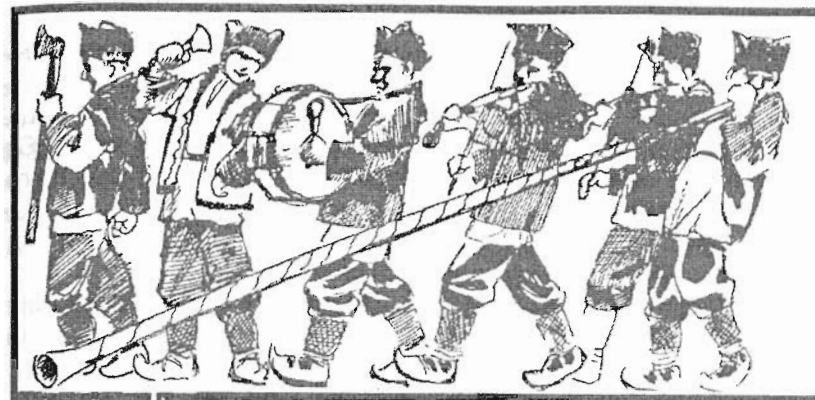
Від Головосік є добре рубати дерево на будинки и на огорожу кожного місяця до оповня, бо уно є жовте и легке. Просинця добре рубати кіле на плоти, бо уно є тривучє и дуже тверде.

Доки ни завалє «зими», добре налагодити дров до вижні узимі. Нарубати кіля и вориня – поколоти на плоти – аби мож у зимі повозити на своє місце.

Вівцям добре давати нічліги у єсла у хлівах, аби їх добре заосенувати и ни заморити. Ни пускати вівці на глодавку, єк падут морози, бо то дуже шкодит вівцям.

У садах молоді деревця попідбілювати з домішков жовчу и крови, то ни будут гризти заїці.

Усїй маржині треба давати з осени-зими добре сіно и подостатком, аби си вона добре заосенувала и зазимувала. Усі хліви и стайні треба добре обіткати, аби ни було провіїв, бо це шкідливе для маржини, а в теплих хлівах и стайнях ни буде «змерзлеків» між маржинов.

Грудень-просинец

Уведеніє, 4.XII – є дуже головним и великим роковим с'єтом у горєн.

Увєчьир перед Уведенієм усі примівники, почінавники, чередінниці и чінатарьки зачінают свої діла робити и то їм цілий рік идєт добре. Уся примівка, чередованє и чірі від Уведенія зачінаютьци. То їх Новий Рік.

Котрі дівки хотєт знати, икий будє їх книзь, богатий ци бідний, файний ци кривий, охабленний – то идут перед Уведенієм увєчьир, изпізна рєхувати кіле у плоту; уни рєхуют голі из зав'єзаними очіма. Дєв'єстий ків перев'єзуют нитков и рано див'єтци – икий ків трафилі, такий будє книзь, а на Андрея сіют колпні.

Усі газдині и газди увєчьир перед Уведенієм берут свинєка та товцут разом из вуглєм, печінов и єсником, витак тим мастєт корови на перєхрєстью, мижи рогами и на вимню, тогди ні одна відьма, ані чередінник ни можєт изчерєдувати манну и видобрати молоко у коров. Так роб'єт почєрєз цалий

рік під головні с'єта: на Благовішні, Юрія и Ивана Купала.

«На Уведеніє сідаєт відьма на кочєргу и идєт відберати манну у коров».

Ранєнько на Уведеніє дівки, ікі си хочють віддати у тїм році до року, ждуть на попа коло церьковних дверей (при вході). Єк иде піп у церькву, уни идуть за ним, пошепки примов'єючи и єго легонько за убране тіваючі:

«Єк мнє сєгоднє уводиш у церькву дівков, так абєс мнє від сєгоднє до року увів вінчєнов жінков. Амін».

Катєрини Мучіниці, 7.XII – малєнькє с'єтцє, ни можна лиш шити и прєсти, аби маржину ґала ни кусала, тай аби си вівці ни крутили.

Андрєя 13.XII. Цє вжє біршє с'єто.

Перєд Андрєєм увєчєр избєраютьци гуртами дівки тай идуть у дриворуби, там розболікаютьци и голі сіють колопні, примов'єючи пошепки свої примівки, а витак шкородєт моршіньми своїх сорочьок. Єк посіють колопні, лізуть на пліт и трєсуть кілє. Єк потрєсє гола дівка кілєм, наслухає: відків учоє перший розголос, вітів, из того боку, прийдєт її доля – сужєний книзь. А кажут: «Хто сужєний – то ни розгужєний, хоть най будє пишний, ходь охаблєний, хоть богатий, ци бідний».

Варвари, 17.XII, Сави, 18.XII – припадають шороку. Цє с'єтки чілїдинські, на ні ни предуть, ни шиют, аби їм гостєц руки ни тєт через цілий рік. Мушіни си сміють из чєлїди и кажут, шо уни «сав'єт и варварєт майжє у кожнє с'єтцє – коби лиш икє си трафіло на тижни, бо чєлїдь прото фіґлява – хтож від нєї лїпшє уміє крутити? Ніхто у світї!».

Зимні Николи припадають 19.XII – цє головнє роковє с'єто від звїрака и взагалі до маржини має велику силу, почєрез то Гуцули дужє сербуют и вєльб'єт сєтого Николая: «Николай держит у своїй руці ключі від зими, дикої звїрини и людцкої маржини. Він єк изхочєт, то замкнє своїм ключєм звїракови хавки від людцкої маржини. Ни страшно звїрака між маржинов без волі сєтого Николая, ходь би и став вовк ци мєдвїдь між маржинов, то її ни рушит без розказу Николая».

Аннино Зачєтє, 22.XII – урочистє с'єто, на нєго людє нїчьо ни ворожєт, бо то нїдавнє новє с'єто. Тогди найбірша нїчь, а найменчя днина.

Перєд Рїздвєними с'єтками у сєлах є великий рух. Усі купуют, шо трєба на с'єтки и кождий си измогає позадь свого закєку, аби їх файно видправити, «бо то с'єтки раз у рік припадають и хто є у бутинах, то на ці с'єта изходит идхати, аби разом у родині иззісти с'єту вєчєрю и заколідувати: «Гєй, дай Божє, шо в поли урожай и всїм по столу, шо є в цїм дому, на многалїт, шєстє и здоров'є».

С'єтки

Гуцули здавєн-давнє ділєт с'єтки на:

1) На с'єта урочєстї – роковї и недїлі. У ці дні Божї грїх робити, бо за ні на тїм світї людцка душа тєжко покутує, а за недїлю нїспасєнний грїх, нїма покути ні на цим, ні на тїм світї.

2) На с'єтки пригінчливї, у ікі ни можна робити на ґаздївствї прєз шкоду між маржинков и калїцтво між людьми, та прєз бурю, град, громи и инчі напусти на людий и маржину.

3) На с'єтки церковні нїпригінчливї, або менчє пригінчливї, ікі цєрква лиш кажє, шо сама їх с'єткує. У ці с'єтки, «то звичєйно ни шив би, ни прєв би, а инчу роботу робив би», – так кажут старї людє.

4) На с'єтки, иких, нїгдє нїма зазначєних у церковних калєндарях, алє людє їх с'єткуют, навїть чєсом и ни знають чьому, а лиш тїмунь, шо ці с'єтки с'єткували їх прєдки від віків. Давнї гїрєнє ці с'єтки дужє сербували, у нї дуфали и мали из ними из'єзанї усєкі віруваня свої старовїцкі, проти иких попи у цєрквах дужє остро и силно виступали. Було біршє таких людий, шо на Розїйгри, Рахманцкогє, Обрїтєния, Курика були би нїчьо на світочьку и руков ни тєннули так, єк на Великдєнь. Алє помалєньку та віра єла си нїєчїти, упадати, зачєли у сєбє ни робити, алє йти до других на «толоку робити», бо за то менчий грїх уважєли, тай менчє шкоди ци калїцтва си боєли. Из чєсом зачєли у сєбє робити, а єк настав на світї нїдокик, то и у недїлю та урочистї с'єтки роб'єт, головно від світової войны.

Тєпєрїшнї гїрєнє кажут: «Єкби тєпєр так, єк давнє усі с'єтки с'єткував, то би из голоду сконав». А про жінку, шо «у кождє

с'єто и с'єтце ні прєла, ні шила, а майже кожду днину с'єткувала, розказуют таку бесїду:

«У водного чьоловіка була така жінка, шо загалом усі дні у тижни с'єткувала цілий чєс у єї житю, то був «гирц» від роботи. Нічю ни робила. Ні прєла, ні шила у понегівнок, бо то «Божий понегівнок». Ни браласи за веретено и иглу у вівторок, бо то «друга днина у тижня», у середу спала, бо то «Божя середа». Сєта божка, ни годилоси нічю робити. Сербувала и четвьєр, бо то – «четвьєртий день у тижни, Божя днинка», а у п'єтницю нічю и руков не тєвала, бо п'єтниця ише біршя божка від середи, а у суботу нічю ни робила, бо то днина задушна, за роботу у суботу сердєтци людцкі душі из того свїта. А у недїлю и поготів, нічю навїть и коло печі ни пораїласи – бо то прото с'єта недїля – «нічю ни дїлай». И так пережила ціле своє жите.

Чьоловік из таков жїнков ни мав шєстя на своїм гадівствї. Гєт избїднів, цілком обголїв, ни мїх си ні в чїм запомочї.

Єк та жїнка єму умерла, він поклав її голу-голїсєньку у деревїше так, єк була її мама на свїт уродила. Лиш одно мїсце на її тїлі накрив покрїшков від горшків, ика шє си у хатї заважела.

Єк изийшлиси людє на комашню, тай прїйшов пїп за мерцем, розкрїли деревїше, пїп єк уздрїув голу жїнку – мерця у деревшю, зачєв си вадити из чьоловіком тої жїнки, чьо він изробив из свої жїнки по смерти таку публїку, таже цє и встїд, и грїх, тай кара може бутї.

Але єк тот чьоловік розказав, єк то жїнка єго усі дні с'єткувала, єк «Сави и Варвари» сербувала, нічю у ні руков ни тєвала, бо у неї кождої днини були с'єтки такі, єк у другої чєлїди є лиш «Сави» и «Варвари», тогди пїп зачєв инак говорити и нїбїжку опроважєти. Він так зачєв над тїлом тої жїнки опровїд вїдправ'єти: «Було ни савити, ни варварити, а на сорочьку борше собї пазити. Господи, помилуй и прости, а від такої жїнки засупи. Господи, помилуй, Господи, помилуй».

Почєрез то тепєрїшні гуцулки уже рїдко котра савит и варварит, а на сорочку пазит, бо боїтци, аби и їх чьовїки голих у деревїше ни поклали по смерти, бо чєрез нїдокик нїма коли савити и варварити.

*«Калєндарь гуцулский»
на 1935, 1937 роки.*

Народні віруваня

Гїрєне вішюют (ворожєт, пророкують, прорїкають, угадують) погоду, ци нїпогоду на короткий чьїс и на цілий рік, пїслїдь усеких знаків у горах: по сонци, по заходови й зходови сонця, по мїсецєви, по вітрах, по хмарах. По голосї дзвонїв, по трїмбїтї, по флєєрї, по скрипцї. По косї у лїтї. По рокових с'єтках и днєх, та по осїнних и зимних мїсецєх, тай инчих доказах, икі сами вїпробовують, на нї уважєют почєрез ціле своє жите, тай переказуют про цє одни одним з роду в рїд, дїтем від дїтїй.

Угадують погоду по сновї, по спаню, по своєму тїлови, по маржїнї и по птасї, єк си уна заховует на ику годину. Икі дає знаки на погоду – веремнє, а икі на слоту – годину.

До друкованого калєндаря давні Гуцули ни мали жядного довїря, тай тепєрїшні Гуцули ни дуже то велике довїрє мают до него. Тай він їм до нїдавна був майже цілком нїпотрїбним.

Тай из цєго нїма чьо си дивувати тай чюдувати, бо старї гїрєне були майже усі нїписьменні. Чьїс уни рахували на недїлі и инчі способи та знаки, тай по тїм знали, коли припадают урочьїстї (рокові) с'єтки: Великодні, Рахманский, Спаса, Сєта Недїля, Розїйгри, а коли церковні. Такї, шо у нї мїх би шош тєвати – робити, а коли припадают такі с'єтки, шо у нї вара робити

почерез шкоду, ци каліцтво. Знали докладно, котрі с'єтки и коли припадают від звіри, від ласичьки-кіточьки, від гадини, від змерзлека, а котрі від усекої инчеї шкоди між маржинков, бо маржинка — це росиця Божя, тай из неї давно люде у горах лише жили. Тай из-за неї ґаздами були, тимунь на ню уважели и сокотили її, ек своє око у голові.

Цес календарь свій, домашний, мав кождий из них у своїй голові. И так си вело аж до теперішних часів.

Ше й тепер волюют служитиси «своїм домашним календарем из голови», ек друкованим, паперовим, бо свій календарь ретеннішший, ніколи ни змилит, ни збрешет ні про с'єтки, ні про погоду. А друкований календарь, дуже богато брешет и рідко коли угадує погоду. Тай за с'єтки навіть по правді ни кажет, бо єму на цім ни залежит.

И теперішні Гуцули про друкований календарь говорєт усіляко, кажут: «Тепер люде питаютци за друкованими календарями, бо кортит їх знати, ику погоду тоти календарє пишут, але календарь лихо погоду пишєт. Рідко коли угадуєт. Він бірше брешєт, ек правду пишєт. А може и угадуєт — лиш ни знати на котрий край. Бо тоти, шо пишут календарє, відків можут уни знати погоду — ніби уни изкрізь були, або відків уни знають, ика маєт бути погода? Тлумаки пусті. То лиш бомки пусті у календарях пишут, аби мали за шо добрі гроші брати від дурних людеј. Наші люде у своїй голові ліпше віпрубовані на погоді, ек пани на своїх календарях».

Розказуют, шо давно у горах, одному професорови був записавси Гуцул. Завдав єму свій маєток. Витко, шо й той Гуцул був мнєкий на голов. Узєв собі професора за годованця. А пан завзєтий до ґаздівства, ек жид до сокири. Икий з пана может бути добрий ґазда? Він до книжки, а ни до ґрунту, на ним ґаздувати. З него легкий ґазда. Ого — він усе робит полудь книжки, а ни полудь свого розуму, бо ни знаєт, а чужим розумом, аби Біг дав, аби ніхто ни жив, тай ни ґаздував, Тот професор, полудь свого календаря-книжки зачєв косити трави у літі.

Приходит ит тому професорови старєнький Гуцул, тай кажет: «Ий, паноньку любий та солодкий, ни косітко так багато трав, бо футко будет слота, тай избавитци поліх, а шкода ни вас, але пологу».

А професор, прото пан, вісмієвси добре из хлопа, тай каже: «Ий, шо ти, старий діду, знаєш тай розумієшси на погоді. Мій календарь мудрійший від тебе, єго уложєли учені голови, а ни такі дурні, ек твоя. Він пишє тепер єкраз погоду, и то велике веремнє».

Тай косив далі. Толоков изтєв усі трави, икі лиш були тай до кішні.

Нараз зайшла чьорна слота, завізна година. А тогди професор уздрів, шо це біда. Измнєк. Став менчий, тай питаєтци у того Гуцула: «Изкажіт міні, пане ґаздо, відків ви знали, шо зайдет слота на мій поліх?».

А Гуцул на тото кажет:

«Цілком просто я видів, тай ворожив слоту, бо увечєр перед тим днем, ек ви зачєли косити свої трави, то у мене, у хліві назадь хати чюхаласи свиня у задний хатний вугов, тай носила бирлогу собі на леговише. А ек свиня чюхаєтци увечєрїх у хатений задний вугов, то на другий день мусит бути година. А ше, ек до того носит изнадвіря у хлів бирліх, то знак, шо будет завідна година. А це вірна правда, бо я у цим переконаний тай изпрєхтикований».

А професор тогди узєв свій календарь, віверх на хатений дах, тай каже: «Най и він там мокнет пся крєв, так ек мій поліх, бо я вижу, шо свиня від него розумнішшя, тай ліпше угадуєт погоду, ек він».

Ґірене донидавна собі покепковували и ни довірєли, тай лековажили дохторів-лікарів, годинникарів-дзиґарністів, тай тих мудрагеликів, шо пишут у календарях погоду, звїздарів. Але своїм звїздарям, шо див'єтци на звїзди тай на них си розуміють, и своїм примівникам-лікарям та ворожбитам дуже вірєт, и їх шєнуют, та кажут, шо то головні — мудрі люде. А на учених лікарів-дохторів, годинникарів-дзиґарністих и звїздарів-астрономів кажут, шо «мудрагелики», екі жиют лиш за книжками, ходєт по землі ек сліпі.

Для прикладу наведу тут одну сміховиночьку, ику люб'єт дуже охїтно розказувати усім наші Гуцули, про мудрагеликів:

«До одного ґазди, у водним сєлі прийшли на ніч три мудрагелики: дохторь, годинникарь и звїдарь, тот шо погоду у календарях пишєт.

То було увосени. Ґазда повечерав, ек річь. Ше й цілу миску сирих сливок вїїв.

Дохторь, ек тото уздрів, то сказав до тих своїх побратимів: «Идім из хати дес на двір спати, бо цего чьоловіка від такої їди сеї ночі икас біда нагибає».

Уни усі три пішли на двір спати. Ни послухали Ґазду, ек він їм радив, аби ни йшли надвір спати, бо уночі буде йти дождь, тай уни измокнут. Звіздарь смієвси из Гуцула, ек він їм казав про дождь уночі, бо небо ціле було сине.

Уночі Ґазда вїйшов надвір. Роздививси по подвірю. Прокашлавси тай каже: «Слухайте, пани! Идіт у хату спати, бо зараз изиймет така година, шо нитки на вас сухої отут ни стане».

Пани, из цеї бесіди, аж до сліз засмієлиси, а годинникарь назбитки запитавси «Изкажітко, Ґаздо, котра то может бути година ночі».

Ґазда видповів: «Саме опівнічь, пане». Пани подівилиси на годинник, була дванаціта година, ек би утєв.

Звіздарь роздівивси докладно по небі тай сказав Ґазді: «Ти си зле розумієш, Ґаздо, на погоді. Я даю великий заклад, ек сеї ночі будет дождь. Ти си нами ни жури, иди собі в хату далі спати, – дождю сеї ночі ни буде».

Ґазда на то видповів: «Будим видіти почерез чєс, хто си ліпше розуміє на погоді – ци я, ци пани», – пишов у хату.

Ише Ґазда добре и ни уснув, ек учюв, шо пани на Ґвалт гримне у двері, тай просет Ґазду, аби їх пустив у хату, бо надворі така фуртина прийшла, шо світ гинет.

Уни донучювали у хаті.

Рано питаєтци докторь у Ґазди: «Ґаздо, искажи міні поправді, ци тобі шо цеї ночі ни шкодило від такої великої їди, ек ти си був так дуже сночі об'їв».

Ґазда лиш си засмієв из тої панцкої бесіди, тай каже: «А шош би міні мало шкодити? Я, – каже, – тєшко роб'ю, то й богато мушу їсти, аби годен робити. Я би ни вижив на горшети кави, так ек пан. Тєшка робота хочєт великої їди. Ек добре попоїм увечеріх, а вілізу на пічь, лежу черевом на тепле місце за коменом, віпецуси – то рано устаю здоровий, ек оріх, та дужий до роботи, ек віл».

По дохтори питаєтци годинникарь: «Ґаздо, ек ти сеї ночі знав,

шо то була опівнічь – дванаціта година, ек я си у тебе питав?».

Ґазда на то видповів: «Я зроду, пане, годинника ни мав, тай ніколи си міні ни стрєб'єєт пустого брехуна, бо він ходит раз запрудко, а раз – запомали, тай чьоловіка лиш баламутит у чьисі. А я вам наугадь искажу докладно кождий раз, котра может бути година, по своїх знаках. Сеї ночі, ек я виходив надвір, то була дванаціта година. Знаю це по тім, бо я завжде у опівнічь вихожу надвір – вібачьте ми на слово».

Накінци запитавси звіздарь: «Ґаздо, а скажи ти міні, по чьому ти знав, шо буде дождь сеї ночі, ек надворі так файно було до поза опівнічь?».

«Икі ви чюдаті, панове, – сказав поважно Ґазда, – та екби я ни знав? Ми, хлопи, ваші калєндарі ни уміємо чітати тай у ні ни увіряємо, бо вони брешут. Рідко коли угадуют добре погоду. Ми маємо свої калєндарі – из діда-предіда – у голові вложені. Я здавен-давна, – каже, – маю добре відпрехтикувану ворожку на погоду, ика коли маєт бути. Учєра я знав, шо уночі будет дождь, бо на паши удєнь воли утікали в потоки. Ховалися у ліси. А пизнавав я, шо будет завізна година, бо сночі свиня заносила в зубах бирліх у кучю, а уна це носит на велику годину».

Ек це віговорив тим панам Ґазда, уни си всі три лиш издівили оден на одного тай заговорили між собов: «Забераймоси гет віцїв, назад туда, відків ми прийшли. Тут для нас нима из чього жити тай шо нам робити. Тут пічь – то докторь, хлопска натура – то годинник, а маржина – то калєндарь».

Тай вернулиси назад, відків прийшли.

«Віха»

«Ек си показует віха на небі, то ни на гаразд, – приказуют старі гірене. – Уна си показует на войну, або на голод, або на великий мір». Кажут: «Ек покажетци на небі чьирвонна віха – то на войну. А ек біла, але худа – то на голод, а ек покажетци велика, товста, біла віха – то на торопкий людцкий мір».

Угадуванє погоди

Гуцули у горах мают віпрубовані місця, по иких пизнают – «ике бутет веремнє». Наприклад кажут: «Ек за Говерлю держитци мрака, то до трьох дєнь будет дождь, або взимі – зима».

Єк сонце увечър заходит за чїсте небо, то на погоду, а єк за вал – то на дождь.

Єк у слоту є піддерка из заходу сонця – то на погоду.

Єк сонце заходит за ґрунь, а там видко чьирвонно-темну неґуру, то буде буря из дожем.

У Жеб'ю кажут: «Єк Біла Кобила у мраці – то на слоту. Єк за верьхе иметци мрака – то на слоту, и то завідну. Єк рано леже мречь и рівно пидойметци, то на веремнє. А єк пїрветци – то на дождь, богдай кіцько-тіцько».

Угадуванє погоди по знаках маржини

Худоба иде на верхи и вирикує – то на погоду, головно воли вирикують и гребут глину ногами, то на веремнє. Єк має бути година, то маржина на паши утікає в потоки. Ховаєтци у лісах.

Єк вівці ни даютци загонити увечеріх у хлів, то вліті на дождь, а взимі на «зиму».

Єк увечър, до пізна, маржина любит пасти – то на годину, а єк иззарана випретуетци на стоїша – то на погоду.

Єк маржина истрєсає вухами, то на слоту.

Свиня чюхаєтци у вугов хати и стрєсає вухами – на годину.

На слоту носит свиня усєкий бирліх у хлів.

Кажут, шо кілько раз принесет бирлогу, тільки день (добий) будет слота.

На дождь, худоба утікає під халаші.

Птахьи ворожет

Єк си курка скубет, то на дождь, єк си купаєт у поросі, то на веремнє.

На дождь курка допізна нипає понадвірю.

На слоту удень кугути изгуста піют.

Ластівки повисоку літают на веремнє, а попри земню – на дождь.

Єк удень ґаня просит у Бога дождю – півкає, то на дождь.

Чьорні жонки у лісах півкают на дождь.

На слоту – вороня стадами літає, каркотит и сідає на кіле и плоти. Узимі, то на «зиму».

Єк пугає пугач, то на лиху годину.

Узимі на «зиму», а уліті на дождь, воробці лізут пид дахи.

Инчі знаки, икі ворожет погоду

Єк удень на небі показуютци білі стовбури громовиці (хмар), то тогди, або на другий день, мусит бути дождь из громами.

Єк вітер колотит димом – то на слоту.

Єк шумит ліс и вода у потоках, то на годину.

Перед сходом сонця небо паленіє – на завідну годину.

Єк рано паде студена роса – то на погоду, а єк ни паде роса, то скоро будет дождь.

Небо молодитци на годину.

Хмари на небі, єк си борохкуют, то на слоту.

Єсне и дуже голубе небо – то на велику посуху.

Єк сонце у городі – то на дождь.

Єк сонце мерево світит – на дождь.

Єк иде дождь, а там, де из стріхьи капає, стают бульґучьки – то на слоту, а єк ни стают, то буде погода у скорим чьисі.

Місяць у городі – то на слоту.

Увечър місяць єсний, білий – то на погоду.

Єк новий місяць покажетци тоненький из острими рогами – то на велику и довгу погоду. А єк жовтий, калюхатий, из тупими рогами, то на велику слоту.

Увечър на небі зерниці маленькі – то на погоду.

Єк на небі увечър видко одну дорогу и другу, тай уни ни по-розділювані – то на погоду, а єк розділені – то на дождь.

Єк из води вонит рибов – то на повінь.

Єк си умивай рано, а руки шерсткі – то на дождь, а єк гладкі, аж отєк масні – то на погоду.

Єк має бути злива и повінь, то плите у воді дуже ховзке.

Єк у веремнє вилізає гад на земню, то має бути слота.

Єк на воді избиваєтци шум – то на годину.

Єк уночі несутси блихьи – то на годину.

Єк уліті докучєют мухариці – то на дождь.

Єк овади п'ют коні – то на дождь.

Єк мошка си їст уліті – то на велику слоту.

Єк бжьоли на виконци вулия гутєт – то на дождь.

Єк бжьоли слабо літают – то на вітер.

Єк бжьоли злісні – то на годину.

Єк свершьок у хаті цвїрскотит низко коло печі – то на годину, а єк пид стелинов – то на веремнє.

Єк свершьки голосно цвікоте – то на дождь.
Єк клепаєтци косу, а вістре иртевіе – то на дождь.
Єк коса єсна – то на веремнє, а єк голубіе – то на дождь.
Єк коси блискают у кішни – то на погоду.
Єк при клепаню коса твердне – то на погоду, а єк измнекає – то на дождь.

У коров дійки тверднут на веремнє.
Єк людий свербит тіло – то на годину.
Єк удень дуже си дримає – то на годину.
Єк си удень дуже позиває – то буде дождь.
Єк си уночі ни хоче спати – то на погоду.
На погоду чьоловік легкий, а на годину отежілий.
Єк гостец тегне руки и ноги – то на годину.
Єк болет людий крижі, плечя – то на годину.
Єк узимі вода вилізає поверх ледів – то на «зиму».
Єк вода узимі пропадає пид леди – то на морози.
Єк у веремнє літом кобилиці чьоронют – то на слоту.
Єк дим стелитци по земни – то буде дождь, а єк йде просто у небо – то буде погода.

Єк жьйба зелена у траві крікотит – то на погоду.
Єк маленька жьйбка, шо завжде лакома вечьирами крікотити так, єк свершьок крікотит, май голоснішше, – то на погоду.
Флоєра, скрипка, або трембіта, – на погоду легонько и голосно играют, а на слоту – туго.
Єк си снит, шо женетци маржина за кимос, то на нипогоду.
Єк си комус снит, шо за ним женетци маржина изгори у долину, то хибнет година.
Єк снитци, шо свині докучеют – то на бурю.
Єк узимі снитци товар – то на зиму.
Єк си снит коні – то на вітер.
Єк снитци мертвец – то у погоді умрет добра година, а у слоту – лиха година.

Єк навесні загримит до Благовішіня, – то на опадь и слоту.
Єк навесні перший раз гримит из сходу, то буде скоро и файна весна, а єк из півночі, то пізна и студена, тай ниуродлива.
Єк у зимі ирвутци замети и сунутци – то будет слотаве літо.
Єк на дворі пригриває, аж проїт, то ше тої днини варко дождю.
Єк у понегівнок дождь, то будет ити цілий тиждень, каждой днини.

Єк увечер сонце обіздритци – то на погоду.
Єк при заході сонця хмари мідіні – то на слоту, а єк червоннаві, перегорают – то на погоду.
Єк си небо палит – то на вітер.
Єк удень мраки возетци поточінами – то на слоту.

Рокові дні, екі віщуют на цілий рік політе й погоду

Семена Стовпника (14.9)

Из первовіку, у давну давнину Новий Рік ни зачінавси від Василія, так єк тепер (14.І), але від Семена Стовпника (14.ІХ). То аж пізнішше, пани из попами переиначили у своїх калєндарях Новий Рік. Перекрутили на своє копито – и Новий Рік так, єк и усе на світі, уни люб'єт перекручювати у своїх письмах.

Перенесли наші попи Новий Рік из Семена Стовпника на сєто-го Василія, а латиники – на 1 січня. Але це лиш їх дурна робота була, бо деж можна перенести Божу Днину, из одной на другу – тай ше самий Новий Рік. Божя Днина и Новий Рік, то ни будь шо, аби можна перенести з одной днини на другу, отек у бисагах дитину ци шош инче. Тимунь то уни лиш у своїх калєндарях, тут на цім світі, измогли переиначити рехунок днів на свій стрій тай ми їх мусимо слухати, бо кажут – «неси, кобило, хоть ти нимило», а – «кому у руках, тому и у зубах», але на тім світі – то ни їх розказ. Там було, є и будет цілком инакше, за старим рехунком и звичеєм – по старовіцки.

У Бога Новий Рік и далі зачінаєтци, так єк зачінавси – від Семена Стовпника, а ни від Василія так, єк то собі пани міркуют и пишут у своїх калєндарях.

Тимунь то від Семена Стовпника зачінаєтци Новий Рік на цілім світі – полудь нибесного калєндаря – для погоди тай урожі на нарік.

Из первовіку наші предки угадували погоду и урожу від Семена Стовпника на цілий рік. Уни приказували:

«Та днина, у ику припадає Семена Стовпника, показует, єк будет йти погода у цілім році. Єк за файно будет на Семена Стовпника до пид полудне – така будет за файна весна. Єк запогідно надворі від перед полуднем до з полудня – таке будет запогідне ціле літо. Єк надворі за красно из полудня до

двечьору – така буде за красна осінь. А ек від двечьору до ночі показуєтци надворі – так мет показувати ціла зима».

«Ек Семен Стовпник є знаком погоди на усі штири порі у року, так дванайцять день по нім показують погоду на усі дванайцять місьиців у року. Ікі за погідні будут тоти дванайцять день, така будет за файна погода кожного місьиця, на котрий уни припадають полудь свого рехунку».

«Від Семена Стовпника люде виреховують погоду полудь осінних и зимних місьиців, для місьиців вісних и літних. Вісні и літні місьиці идут за осінними и зимними из погодов. И так: ика котрої днини погода у жовтни (9 місьиця), така будет кождої у марті від почетку до кінця. Ика у падолисті (10 м.), така у березни (4 м.). Ика у грудни (11 м.), така у травни (5 м.). Ика просинця (12 м.), така гнильня (6 м.). Ика січня (1 м.), така більня (7 м.), ика погода є січня (2 м.), таке будет копня (8 м.)».

Полудь старовіцкогo гуцулскогo калєндаря идет погода від Семена Стовпника (14.IX) осінних и зимних місьиців дорогов у водин бік аж до «Обрїтєния» (9.III). А від «Обрїтєния» обертаєтци погода назад до Семена Стовпника, и идет полудь чьису и погоди осінних тай зимних місьиців.

У грєн це був, тай до сегодне є найдокладніший, найвірнішший и найголовнішший калєндарь заділі вірехуваня и показуваня погоди на цілий рік.

Приказують старі люде, шо ек на Семена Стовпника файна днина – то уродєтци файні кукурудзи. Буде урожя на кукурудзи. Кажут: «Уродитци кукурудза и на полонині». Так ворожєт підгрєне, бойки, тай ми це від них переймаємо, бо ек нима урожє на кукурудзи, тогди у горах туго за хліб. «Худнут мошенки из грїшми у г'аздів за ременями. Голодніють раз-два, а діти пухнут из голоду, бо їдет терп'єки».

На Сєтий вечьир – Сєтвєчьир (6.I)

Давні люде, ек хотіли знати, ике буде політє (урожя) на икий хліб у тім році, то на Сєтвєчьир ворожили так:

На першій Сєтвєчьир рано, ек клали у піч перший хліб, то на него накладали вуглики букової грани – на урожу.

На кождий г'атунок «хліба» клали оден вуглик грани: на пшєницю, єчмінь, овєс, барабулю, біб, лен, колопні, бураки, капушту

и т. д. На усy тоту городнину, ику гадали садити, або сїєти.

Витак тот хліб из тими вугликами грани клали у піч, поза грань печі, тай сокотили тоти вуглики из гранєв, накладєні на хлібу, шо си з ними мет дієти.

Котрий вуглик видразу загаснє, або лиш трохє изпопеліє, то на ту городнину, ци сьубину ни будет доброго політє. А котрий вуглик гєт изпопеліє, то на тот г'атунок збіжя, ци городнини будет добре політє. Можна сїєти ци садити на бєзпєку, урожя на него будет рєтєнно.

Видорші (19.I)

Ек уднину, – на Видорші – чурєт стріхьи, то будет мєдозбірний рік. Будє політє на бжьоли. Будє доста чурїти мєду.

Ек идут від церкви на Ардан воду с'єтити, а вітер ни гасит світло, то будет добрий рік на пасіку – ни вітрєний.

Ек на Відоршу вітрєно, – то цілий рік будет вітрєний.

Сорок Сєтих (22.III)

Ика за файна днина – від рано до вечьира на Сорок Сєтих, – таке будет за файнє літо від весни до осєни. Ек нима морозу изранку, то сій ни бійси, – ни змерзнет навєсні. Ек тепло изранку – будет тепла весна. А ек рано мороз, студінь – то из веснов ни квапси, бо будет морозити и будет студєна весна. Ек паде дожь, будє слєтава весна. Ек йдє шарг'а – будет пада-ти зима навєсні. Ек від обід до понад вечьир файно, єсно – будє теплє, сухє літо. А ек дожь, студінь, то таке и літо будет. Ек від звєчьору до вечьира надворі, така будет осінь. Екшо на Сорок Сєтих рано є мороз, то тої весни має бути сорок морозів.

Ек из Сорок Сєтих уночі, на другу днину, упадєт мороз, то увосєни ни дійдє городнина, бо будет морозава осінь.

Ек на Сорок Сєтих «идє сорок филь погоди на днину», то літо будє нирівнє, «биговатє», ек «мартєві филі».

Обрїтєниє (9.III)

Від Обрїтєния зачїнаєт погода обєртатиси полудь зимових місьиців. Идє так, ек йшла від Семена Стовпника до Обрїтєния.

На Обрїтєниє обиртаєтци до нас п'аха из дєлєких теплих

країв. Низадовго будет весна, бо єк зачінают летіти, вертатиси гуси до нас, то до штирьох неділь буде весна.

У нас на Обрїтєніє зачінаєтци птаха парувати у лісах.

Євдокія (14.III)

Євдокія є головна днина до росади сієти на капусту. Єк посій на Євдокія росаду, то будет дуже файна росада.

Єк даст убити белеґу на даванях до Євдокія, то ни даст її прудко вбити по Євдокію, бо буде студінь и белеґа буде замерзла.

Ліпшя весна є тогди, єк пускає надворі від Євдокія, ніж би мало пустити до Євдокія.

Теплого Олекса (30.III)

Єк до Теплого Олекса рушєтци жьйби и нароб'єт жьйберину, то тота весна ни будет добра. Уна будет нирівна: то тепла, то студена. Та жьйберина мусит шшє замерзнути по Теплим Олексі.

А єк жьйби рушєтци аж на самого Теплого Олекса, то тота весна будет добра: рана, тепла и рівна. Тої весни жьйберина ни замерзнет по Теплим Олексі. Бізівно можна зачінати веснувати, таки від самого Теплого Олекса.

Благовішєнє (7.IV)

Благовішєнє, так само показує від весни до осени на ціле літо, ика має бути погода и урожя, так єк Сорок Сєтих.

Єк на Благовішєнє вітри буртикают хмарами – то у літі будут тучі и фуртуни.

Увечьир, перед Благовішєнем, кладут на ніч єйце на дах: єк ни пукнет єйце, то нима морозу – будет того року урожай. А єк пукнет, то на дворі є мороз – літо буде ниурожайне.

Тогди є добре літо на урожу, єк на Благовішєнє ціла днина однака – рівна. Єк хмарно, то най будет хмарно. Єк єсно, то най будет єсно. Єк дожь, ци зима, – то най уже идет цілий день – то тоди будет добрий, рівний, однакий рік на урожу. Уся городнина и сьубина – рівно дійдет. А єк на Благовішєнє нерівна днина – то и збіжє ни будет рівне: одно зійдет, друге будет зелене. Одно будет праве, а друге уклєкле.

Благовісник (8.IV)

Підгірєне и доліскі люде ворожєт, шо єк на Благовісника файна днина надворі, то того року будет дуже файна урожя на усий хлїб. А це для гірєн велика потїха, бо будет хлїб дешєвий.

Вєликодний тиждєнь

Єк на Бєчькову Неділю розів'єтси бєчька, будет того року рана весна.

Єк у живний чєтверь файна днина – буде файна весна.

Єк у Вєликодну п'єтницю файна днина – буде файне літо.

Єк у Вєликодну суботу файна днина – то будет файна осінь.

Єк нима у ці дні файної погоди, то ни будет и файної весни, літа и осени.

Вєликодна п'єтниця

Єк є мороз у Вєликодну п'єтницю, то мусит він бути того тижня перед першєв Богородицєв. (28.VIII).

Ика ліпшя весна

Котра ліпшя весна: рана, середня, ци пізна – пизнают люде по ногах хрушєвого чєрвака.

Єк навєсні вікопастци першєго хрушєвого чєрвака из земні, то дивитиси єму на ноги. Єк передні ноги у него довші и оброслі – то ліпшя рана весна. А єк середні – то середна, а єк задні, то пізна весна будет ліпшя и добра до веснованя.

Післідь цєго треба собі міркувати, єк си за футко брати до весни, аби була добра и мірна весна. Весна у нас нидобра ані заскора, ані запізна. Самє добра середна.

Буковина

Приказуют старі люде, шо єк си буковина зачінає заперати, тогди у нас у горах, добре сієти усу сьубину, то уна файно, рівно и мірно зійде. У закінках сєлами у тот чьис уже гєт «зима» по-вигибає. Земня огріта и зерно у земни ни зазєбне.

Предки ворожили за тим, єк изгибала «зима» навєсні.

1) Єк навєсні усампередь топитци «зима» на полях, а упосліде топитци набій на дорозі – то будет добре літо. Будет урожя.

А єк усампередь топитци набій на дорозі, а витак аж гине «зима»

на поли – то того року ни буде урожі, ні на шо. Буде слабе літо.

2) Єк навесні зима изгибає, а на полях – у кертовинах є шулька, то того року є урожа на барабулю, бураки, та узагалі на городнину и гредки.

3) Єк зараз гине «зима» на полях и на дорогах витоп'єстци, то буде середне літо на урожу – ні добре, ні зле.

4) Єк навесні «зима» изгинет и земня вистане – здуєтци идгорі, куда узимі були дороги, де були давани и оплотишя – окек изпихтит земня – то того року будет дуже файна урожа на усе, але на злодії біда. Нидобре.

Кажут, шо у тім році злодіям ни бізівно красти, бо кожда крадіж виєвитци, вйдет на верх того року.

Так издавну приказували старики, а ми запамнетали и другим переказуємо, аби собі то затемовували и за тим пантрували, ци то правда, ци ні, у шо вірили старики.

Николини обсівки (22.V)

У нас у горах, ходь покажетци рана весна, то їй нима шо вірити, бо уна змінчева и зрадна, єк дівччина молода, ика покажетци, тай изнов изховаєтци. Так и весна – нараз вібухнет и нараз затаїтци – пропадет. Почерез того, наші старики ніколи ни зачєнали прудче веснувати, як вісімнайцітого тижня від Риздва, а кінчєли весну аж на «Николини обсівки». Уни ни квапилиси из веснов, бо ни знали, шо может показати дваїцетий тиждень від Риздва. А він має свою бигу и її показує, лиш ни завжде однако. Тимунь ни устид веснуватиси до Николиних обсівків, Устид веснуватиси по Николиних обсівках, бо и сетий Николай кінчєв весну на свої обсівки и тимунь уни звутци «Николини обсівки!».

Калєндарські пригадки на 1935 рік

Пости

Постами уважєют и називають Гуцули тоти дні у року, икі разуєтци – їстци раз на день, ци то уполудне, ци аж увечьир. Нп. єк на Сетий вечьир.

Такі пости держє:

1) Перший Сетий вечьир перед Риздвом (6.I), їде аж по заході сонця.

2) Видохрестний сетий Вечьир (18.I), їде аж по «водици».

3) Запустний понегівнок у Велике говіне (11.III), їде жилавники.

4) Великодна п'єтниця, їде аж из полудня, раз на день.

5) Дєсєта п'єтниця від Великодної (5.VI), їде раз на день.

6) Приображеніє (19.V), їде аж по освєченю садовини.

7) Богородична п'єтниця, перед першев Богородицев (23.VIII) разуют.

8) Головосіки, разуют усі стрільці – (11.IX).

9) Здвижіне – разуют до по відправах у церьквах (27.IX).

Сухі дні – божки

«Сухими днями», або «божками» у тижни є: середа и п'єтниця, а хто зарічливий на понегівнок, то держит и у понегівнок «божка». Говіют (сухо їдє) середу и п'єтницю, а чєсом ці дні ломнет, скоромнетци у ні – але понедівнок ни ломнет навіть «Гірцового тижня», – а говіют, бо «зарічливий день ломити ни можна».

Говіне

Говінем изветци тот чьис, у икий їстци сухо загалом кожду днину у тижни, через ціле говіне. Говіня припадают:

1) Велике говіне – від Запустного понегівка (12.III) до Великодня рано (28.IV).

1) Петрівка – від Розийгрів (24.VI) до Петра (12.VII).

2) Богородичне говіне або Посток – від Маковєя (14.VIII) до першеї Богородиці (28.VIII).

3) Пилипівка – від Пилипа (27.XI) до Риздва (7.I).

Давний звичєй нашого Говіня й Сухих – божкових днів був такий, шо у ні ни можна було їсти скоромно. Але тепєрішні люде слабші, єк давні були, тимунь тепєр церьква заборонєє лиш мнесо їсти, а набїло їсти можна. Заказано и набїло їсти, лиш першого и послїдного тижня Великоного говіня, або хто є зарічливий на ику днину, її говіти.

Мнесниц сєго року є 8 недїль (від 15.I до 11. IV).

Петрівки сєго року є 2 недїли и 4 дни (від 24.VI до 12.VII).

Великдень сєго року припадає шиснайцітого тижня від Риздва (28.IV), у тиждень по польським.

Великдень Рахманцький сего року припадає дваццетого тижня від Риздва (а ек завжди четвертого тижня – у середу – від Великодня), 22.V.

Зелені С'єта – Сєта Неділя сего року припадає 23 тижня від Риздва (16.VI).

Розійгри сего року припадают 24 тижня від Риздва (24.VI).

Гірцівного тижня – Загальниці можна їсти скоромно кожду днину цілий тиждень, хіба хто є на ику днину зарічливий, то єї говіє у тижни. Гірцівні тижні – загальниці припадают:

- 1) Від Риздва (7.I) до Видоршь (18.I).
- 2) Перед Пушінем Великого говіня (від 17.II до 24.II).
- 3) По Велицидні (від 28.IV до 5.V).
- 4) По Сетій неділі (від 16.VI) до Розійгрів (24.VI).

Масниця сего року припадає від 3.III до 10.III, то є послідний тиждень Мнесниц, перед Великим говінем. Масного тижня можна їсти лиш масно: масло, бриндзу, молоко, а мнеса їсти ни можна.

Кажут гуцулські приказки, шо Масниці ни можна їсти мнесо през шкоду між маржинов.

Кажут, шо ек у Масниці нічьо си ни золит – ни пере, то витак у скороми из молока: бриндзі, маслі и гуспенці ни плодетци черваки.

Почерез шкоду між маржинов дехто ни їст мнесо и на Друге велике пушінє перед Запустним понегівником.

Заказні чьиси на весіля и набутки

1) Усі середи и п'єтници, окрім Гірцівних тижнів, бо Загальний можна набуватиси загалом кождої днини, коби лиш було из-за чього, та аби позвалев на це чьис.

2) Від почєтку Пилипівки (27.XI) до Василія (14.1).

5) Від Запустного понегівника (11.III) до Опровидної неділі (5.V).

6) У Петрівку (від цєго року 24.VI до 12.VII).

7) Богородичьне говіне (від 14.VIII до 28.VIII).

8) На Головосіки (11.IX).

9) На Здвижинє (27.IX).

*«Калєндарь гуцулський»
на 1935 рік.*

Колеєдники

*«Єк би ни було Риздва,
ни воскресла би Весна».*

Народна приповідка.

В нас у горах, ек лиш настанет Божя Пилипівка, то люде видразу говорєт про Риздвені светки тай про колеєдників.

Хто маєт ґрунт на боці, то так виважєєт гудувати там сіно, аби на Риздвені светки була маржинка на сіні дома. Біднішші люде, тоти шо ходєт в бутини, та в цуґи, на рєхту, та на миглу, то так вивилєют туда, аби на Риздвені светки докончє бути в хаті. Усі сходєт з роботий до хати. Стегаютси из зимарьок, аби на Светий вечер ціла родина засіла до вечері за стів разом.

Ни лиш богачі, але й найбіднішші лагодєтси на Риздвені светки так, ек Бог приказав. Кожний стараєт иззавгоді дров ид хаті, аби си ними у светки ни журити. Хто ни маєт гроший, то йдєт у роботу, аби на Света постарати ид хаті то все, шо потрібно до Светої вечері тай шо треба мати у света на колеєдники, аби їх приймити тай угостити так, ек тому йдєт річь. Навіть и найбіднійший стєгаєтси ек можєт, тай робит позадь свого затєку Светки так, ек и тот, шо маєт свої ліси, воли тай корови.

Усі ґаздині оперед Риздвеними светками роб'єт порядки в хатах, аби в кожній хаті на света було чисто. Мижот, мастєт, білет, бо кожда боїтси, аби її коледники витак ни судили, шо уна нехлюя. Усі си лагодєт иззавгоді на Риздвені света, бо уни припадают лиш раз у рік. Дітва, тай челідь у хаті, то вже вид середь Пилипівки бракують пшеницу, аби була чіста до варіня на Свєтий вечєр.

Опередь Светками, то вже з дві неділі є у вусіх склепах великий рух, бо кожний накуповует на света все то, шо йиму потрібно: сливи, оріхе, фасулі, нахту, муку питльовану на колачі, а котра ґаздиня ни знаєт печі колачів, то й колачі купует у склепі.

Кожда ґаздиня опередь цими светками достарует все то, шо їй потрібно на Свєтий вечєр, тай на коледники, так аби витак нічю їй ни хєбувало у света, тай аби нічю ни була жєдна.

Берези, тай тоти люде, шо люб'єт ходити в коледниках, то майже вид самого пилипівчіного пушіня вже си рєхтуют ити в коледники. Кожний коледник рєхтуєтси, аби мав у коледниках свій дзвінок тай свою бартку. Пригадуєт собі всі тоти коледи, шо їх переймив вид берези в коледниках минувших светків, або й давнішше у коледниках. Кожний коледник повторєєт собі усі плєси, ікі лиш знаєт, аби так їх у плєсах співав з голови напамнєть, єк з равашя рубав.

Кожний коледник хочєт погоноритиси в коледниках, шо він добрий коледник тай мудрий плєсак. Ни милитси в коледі, тай ни путаєтси йиму ні єзик, ні ноги в плєсі. А це найбірший гонір для коледника, єк йіго всі фалєт, шо він добрий коледник, тай порядний плєсак, бо у горах з первовітку люде дуже шєнували, тай и до сєгоднє шєнуют коледи тай коледників. Здавен-давна любили, тай до сєгоднє люб'єт файні плєси тай добрих плєсаків. Усі горєнє любили тай люб'єт слухати коледи. Коледами тай плєсами коледники слав'єт Боже Риздво тай Риздвені светки. Коледи, то стародавні молитви – первовічньї слова до Божєго Риздва.

Ни усі люде в горах знають коледувати, тай ни усі знають коледи напамнєть. Навіть и ни всі коледники вміють напамнєть коледи, тай їм цєго й ни треба, бо коледов проводит береза. А коледники лиш повторєют за ним коледу. Тимунь у коледниках найважнішшов особов мижи коледниками є береза.

Береза мусит знати всі коледи й плєси напамнєть. Мусит уміти коледувати тай вести коледу. Він є у коледі передовожа, тай за ню відповідаєт. Береза мусит знати, йку коледу в котрій хаті треба коледувати, аби си то вдавало усім людем. Тай мусит знати наперед уже, єк у котрій хаті мож за довго потєгнути коледу, єк си зайти из ґаздами, тай єк си треба забавити из гостями, аби тоти ґазди тай гості були кунтєтньї из коледників. Береза мусит знати, єк прийти до хати из коледниками. Єк кому заколедувати пид вікнами, тай єк заплєсати опередь хати. Тай мусит знати подекувати ґазді тай ґаздини за прийманє коледників, тай за коледу. Мусит вміти и видійти з коледниками вид ґазди, так аби тим нікого ни вразити, тай коледників розславити. На березі усий стрим у коледниках стоїт. Він бірше-менче уже знаєт, хто йку за велику коледу даєт, тай полудь того він и коледуєт коледу. Де надієтси гойної коледи, там він довго тай файних колед коледуєт. А де знаєт, шо дадут коледу ни так велику, то там и він ни гєй так випєраєтси з довгими тай докладними коледами. Квапитси. Перєтинаєт коледи. Ни питаєт тим, шо дєхто за цє й сердитси: «Ці так коледували, єк би ціпом молотив. Нибудь єк». А коледники кажут: «Йка плата, така й робота» тай идут далі коледувати, тай набуватиси там, де їх ліпше тай сердєчньїше приймают.

Береза завждє йдєт наоперєдь коледників ци то в хату, ци з хати. Він перший сїдаєт за стів и до коледи, и до їди. Доків ни встанєт береза из-за стола, дотів ни можна уставати й коледникам. Тай доків він ни сєдєт в хаті, то дотів ніодєн коледник ни смієт в ній сїсти. Він позволюєт поданцувати коледникам в хаті на колопні, тай він просит ґазду: «Ци можна плєсакам наплєсати в хаті из дзвинками в руках за грішми коло гостий, тай коло домашних». Він разом из коледниками вінчюєт ґазд коледов тай светками, дєкуєт ґаздам за коледу. Він позволюєт за столом при їді, тай пійці за скрипков коледникам поспівати.

Вид берези залежит скрипичьник, тай тримбіташ у коледниках, а так само и всі коледники. Хоть їх вибєраєт вибірця, то однако єк би си спротивив береза, то вибірця ни смівби взєти ані того коледника, ані того скрипичьника, котрого ни хочєт береза. Береза носит церковний хрєст тай дзвінок у руках. Так само у берези є ключик вид скарбонки.

Вибірця. У кожній коледницькій таборі є вибірця. На вибірцу оббераетси церковний брат, або йкийс упливовий и поважний ґазда из присілка коледницької округи.

Вибірці виберают березів, коледників, тай скрипичьників и тримбіташів у своїх таборах. Уни годет березу й музикантів. Уни відповідают за тото, ек за поредно ходет коледники тай ек за чесно справуютси. Уни уважють, аби ни було розпусти в коледниках. Вибірця берет из церкви скарбонку, тай відповідает церковному братству за коледницькі гроші з йиго табори. Він ходит з коледниками цілий час. Надзерает їх тай носит из грішми скарбонку й виддает братству до церкви коледницькі гроші. Вибірця разом из березов обраховуе скарбонку, тай надзирает над коледниками. Ек вибірця є чесний, розумний, тай добре си справуеет, то может бути вибірцев доків си сам из него ни звержет.

Скрипичьник. Кождий вибірця тай береза дбаеет, аби у їх таборі був добрий скрипичьник. Скрипичьник є дуже важнов особов у коледниках, бо він играет березі й коледникам до коледі, играет до співанок, тай до данцу. Ек добрий скрипичьник, то в коледників є охіть до усеґо: до коледі, співанок, тай до данцу. Скрипка їх до усеґо змусит, хоть би ікі були вмучіні. А ек трафитси пустий скрипичьник, то й коледники з ним борзо ув'євают тай так хрипнут, шо лиш шелчют у коледі. Из пустим скрипичьником аби йкий був добрий береза, то ни годен коледувати. Кождий скрипичьник мусит си свойов игров зладити з голосом берези и так мусит за високо в коледі йграти, ек за високо коледуеет голосом береза.

Тримбіташ. У кожній таборі мусит бути тримбіта. Голос тримбіти даеет людем знати, де си обертают коледники. Уночі голос тримбіти корнеет ґазд, аби вставали, тай пускали в хату коледників. Тримбіташ играет в тримбіту, ек коледники приходет тай ек видходет вид хати. Тримбіта играет коледникам до плесу надворі, до пидвиконної коледі, до умерської коледі, до круглека. Голос тримбіти даеет знати, ек за довго в котрій хаті сидет коледники, аби сусіде знали, ек за борзо надіетиси коледників у себе. Кождий вибірця стараеетси, аби в йиго таборі був добрий тримбіташ, бо всі люб'єет, ек хтос файно играет в тримбіту.

«Кінь». Давно бували в коледницьких таборах коні, тай ше й

до тепер уни є там, де люде дают коледникам на коледу: хліб, зерно, солонину й буженицу та повісма. Конем у коледниках звут того чьоловіка, шо тоту зібрану коледу носит на плечьох у бисагах, тай зношуеет її на ділевшіну у водно місце.

З коня коледники завше си посмівают тай нираз йиго й назбитки мают, бо то прото кінь. На коня ни кождий лакомитси йти, бо то тежко двигати бисаґи з коледов на плечьох за коледниками. На коний в коледники йдут звичейно тоти, шо люб'єет добре попоїсти тай набутиси в коледниках, але їх за коледників би вибірця ані береза не приймив, бо уни ни здатні на коледників. Тимунь уни йдут на коний, аби лиш пити в коледники.

Коледники. На коледників идут звичейно молоді, охічньі до коледі, плесу, співанок й данцу люде. Є коледники такі, шо ходет у коледники кождого року. А є й такі, шо лиш раз пишов у коледники, тай бірше вже ніколи у ні ни хочет ити, бо в коледниках ходити й бути добрим коледником, то великий труд. Уставичьним коледником лиш может бути тот, шо на правду маеет до коледі охіть, тай любит побути мижи людьми, тай пофрашкувати, та ни з одного посміетиси.

Є такі охічньі люде до коледників, шо нізашо у світі би си вид них ни лишив ніодного року. Мусит піти в коледники. Навіть є такі, шо просетси в коледники, ек їх ни хотет приймити, тай идут набивом без вибираня, коби лиш їх вибірця, або береза з коледників ни прогонив. Навіть є й такі, шо шош помагают в Пилипівку в роботі вибірци або березі, лиш аби їх узели в коледники. Але є й такі люде, шо хоть їх просит пид милий Біґ вибірця, або береза, аби вни йшли в коледники, а вни ни хотет. Уставичьний коледник, вибраний вибірцев, мусит ходити в коледниках вид почетку до кінця. Ни сміет лишити. А ек лишит, то коледники з него сміютси, тай устидкуют йиго в кожній хаті: «Був у нас коледник, але шош нам си усох». «Згрузив плай». «Відив жінка ни дозволила йиму, сараку, доходити з нами в коледниках».

А прибеґи, шо їх ніхто ни кликав тай ни виберав у коледники, а вни пишли, аби лиш наїстиси в коледниках, то можут так піти, ек и прилаталиси до коледників – будь-коли. За ними ніхто ни вгоневси, аби вни йшли в коледники, тай ніхто й ни бануеет за ними так дуже, ек дес си видорвут вид коледників. Коледники сміютси: «Най гостит здоров, добре, шо зчєз».

Вибераєт вибірця в першу чергу уставичьних, випробуваннх коледників, тих шо ходет в коледниках майже шороку, тай тих, шо є здібні на добрих коледників си виробити. Виберают коледників зпомиж дорослих легінів, молодих ґазд, а з старих людий идет лиш тот у коледники, шо в них завжде ходит – старий коледник.

Уставичьні коледники держетси купи й стоет одни за одними. Ходічі в коледі, чюютси, єк рідні братя. Свійство чюют мижи собов. Жертуют, смішкуютси одни з одних, але до міри. Хіба трафитси мижи ними икас біданка-оферма, то такого всі берут напередь себе й де лиш можут, то вироб'єют из ним усекі фіґлі, аби гості на коледниках в ґазд мали си з чього посмієти.

В таборах за коледників ни тежко. Є їх доста. Тежко за доброго березу, тай за поредного скрипичьника. Їх мало є, бо ни кождий потрафит добре березувати тай поредно у скрипку йґрати. До того треба мати охіть тай ум.

Береза то сам, то з коледниками, поблискими него, шо думают йти з ним у коледники, цілу Пилипівку пригадуєт коледі тай плєси. Коледуєт у Пилипівку, аби уміти добре проводити в коледниках коледов. Кождий береза прилагожеєтси так, аби за коледі, тай за плєси ни мав устиду ні вид людий, ні вид коледників. Ни хочєт, аби си з него смієли, шо він ледеєкий береза. Люди хоть ни всі знают коледі, то однако на них си розуміют. Знают склади тай слова старовіцких колед. Єк котрийс береза милитси в коледі або її перетинаєт, то сердетси за цисе на него. Бо слова Божі ни можна з коледі опускати. Ані ни можна їх милити в коледі!

Всі табори коледницкі, тай їх вибірці за добрими березами вгонєютси вже иззавгоді опередь світ. Доброго березу берут у кожду коледницку табору на вирви. Доброго, викликаного березу кличют березувати и в чюжі села.

В коледницких таборах, окрим берези, завжде мусит бути такий коледник, шо знаєт так усі коледі, єк береза, аби чєсом дес міг у коледі перепочіти березу. Так само єк прийдет береза з коледниками коледувати до себе, то він у себе ни коледуєт собі, лиш другий мусит за него березувати, а він лиш сидит нічьом ґазда у своїй хаті тай слушаєт коледі.

Тимунь шо береза, скрипичьник, тримбіташ и кінь ни сміют

нікуда з коледників умаркірувати тай цілий чєс уни найбірше мусет труждатиси, бо вони є платні в коледниках. З ними на Різдво годитси вибірця, кілько котрому з них маєтси платити за добу. Решта коледників ходит покликанєм і за гонір.

Колєди

Из первовітку аж до половини ХІХ столітя в нас у горах ніхто ни переслідував наших коледників за їх коледі. Коледували вони їх так, єк уміли. Учілиси колед берези вид березів. Передавали старовіцкі коледі предіди своїм превнукам. Первовічньні коледі переходили з поколіня в поколіне. Тоти старовіцкі коледі люде найліпше любили, тай до сегодне їх люб'єт.

Старовіцкі коледі – це були первовічньні Божі слова. Ними ж зпоконвіку наші предки, тай ми славили Бога-Сонце тай величєли ними Боже Різдво.

Церковних колед гуцули ни переймали, ни любили їх, тай ни вчілиси їх ніколи. И дотепер старі гуцули ни вміют коледувати коледі на церковну арію, так єк їх у церкві коледуют на Різдво деки. Навіть посміваютьси из тої коледі тай ни мают її нізашо. Уни коледували тай коледуют и до сегодне коледі своїов стародавнов гуцулсков арійов – сумнов та галасливов, єк полонинські вітри. Тай держетси шє й до сегодне в коледниках своїх старовіцких коледницких звичєів.

Коледницкі звичєї задержєлиси шє й дотепер майже вірно такі, єк бували стародавно в нас, лиш коледі богато поперемінювано (поперероб'ювано на нові). Тай богато полишено старовіцких колед, а заступлено їх новоуложєними коледами, бо протів старовіцких колед страшно боролиси попи вид другої половини минулого (ХІХ) столітя. Тай удалоси їм богато колед переиначіти.

Вид половини минувшого столітя попи на приказ своїх владик страшно були си напосіли на старовіцкі коледі, аби їх цілком зпомиж народу викорєнити. Уни так само хотіли скасувати й старі гуцульські коледницкі звичєї, але це си їм так ни вдало легко, єк из коледами.

Попи кричєли з наказниц у церквах, шо гуцульські старовіцкі коледі – то поганцкі, а ни хрєстіянські коледі. Казали, шо в тих коледах укриваєтси поганска віра, тай тимунь їх гріх коледувати.

Одного разу цілком були зперли коледників попи, єк берези

ни уміли так коледувати, ек хотіли попи. Тай ни пустили дотів коледників у своїх парафіях, доків берези ни склали нові коледі, уложені полудь Ангелія.

Про це розказував, ше ек я був малим хлопцем, головський старий береза Федьо Джюнда так:

«Я з маленького хлопця любив коледі тай коледників, – повістував він раз у дедика на коледниках. – А ек трошки пидник на леґіня, то вже вид того чесу завжди ходив, тай до сегодне ходжу в коледниках. Я з малого мав велику охіть до колед тай коледників».

«Ни з одного берези вчівси я березувати, – говорив він. – Але найбірше переймив я колед таки из старого берези в Дідушковій Річці, Юрія Бровки. З ним ходічі в коледниках, вибивси и я на викликаного березу, такого, шо ше из-за йіго житя пишов уже я березувати. Навіть у чюжих селах нираз я березував. Ниодного коледника и я вивчів на доброго березу, котрий лиш був памнетливий, тай охіть мав си вчіти.

Здавна то ни так було. Попи нікого ни переслідували за коледі, тай ни мішелиси в то, ек берези коледували.

Але ек прийшов у Дідушкову Річку на парафію молоденький попик, то усе перевернув идгорі дном.

Коледники зибралиси на Риздво по Службі Божій на цвинтари в свої коледницькі табори, тай разом из своїми вибірцями обійшли плесом три рази наокола за сонцем церькву тай пишли плесом аж до попа на дідинец, так ек ми то робили дотів. За нами лунув туда всий нарід из цвинтаря дивитиси, ек мет гей за пишно новий попик коледників приймати, тай гостити.

На попівским дідинци з кождої табори виступили берези й вибірці, узели одного скрипичьника змижи гурту. Мене обибрали за старшого березу, хоть були богато старші віком вид мене берези. Пишли ми в розоденцію коледувати попови тай повинчювати йіго коледов из Божим Риздвом.

Ми зачели коледувати. Див'юси на попа, а він то черленієт, то білієт из серця на нас. Але коледі всі вислухав уважно до кінця. А ек ми скінчели коледувати й повинчювали йіго из жінков тай діточьками шестем-здоров'єм, многа літами из Божим Риздвом, то попик замість подекувати нам так ек то си годит, штрик ид нам осов у вочі:

«А це шо за коледі ви коледуєте? Хто вас їх навчів коледувати?»

«Це наші старовіцкі коледі, прошу егомостя», – зачєв я й собі остро говорити попикови. – «Навчили нас їх наші предки, тай ми їх так коледуємо з діда-предіда. Инчих колед ми ни вміємо».

Але попик про то й чюти ни хотів. Ни пустив того року коледників. Сказав: «Це поганьські, а ни хрестиянські коледі. Такі коледі ни можна коледувати, бо за ні є ниспасний гріх. Я дістав письмо вид уладыки, шо такі коледі, ек ваші, мусет бути зокрашем знишшіні и навіки скасовані».

Нарід на це збурился був. Довго воркотів, але з попом упертим ни було ради. Хотівше обходити Риздво коледами, ми мусіли погодитиси на то, шо піп казав. Скликав він нас раз усіх березів из цілої парафії, докупи в деківску школу, тай заставив укладати нові коледі. Дек читав нам Біблію, ми слухали, тай витак післідь того укладали нові коледі на старовіцку моду. Ми їх так штудерно мусіли уложети, аби си вни удали й попови, тай людем. Помішєли ми старе з новим так хєтро, шо піп на другий рік позволив нам уже пити березувати в коледники. Вид того чесу богато старовіцких колед загибло, бо молодчі берези вже ни хотіли си їх учіти тай коледувати. А з чесом и люде перестали за ними убиватиси.

Вид того чесу гуцулські коледі є лиш подібні до старовіцких колед, але первовічьними коледами є лиш дес-котрас з них, а решта, то все помішіні старі з новими коледами. Новоуложені на пидставі Біблії. Тимунь старовіцких правдивих колед тепер є вже дуже мало, так шо мало котрий береза їх знаєт из молодших березів. Старовіцкі коледі гуцулські вимерают разом из старовіцкими березами. Коледницькі звичєї: плеси, скрипка й тримбіта, круглеки, вінчюваня й данці на колопні залишилиси до сегодне из давен-давна ни змінєні, бо цєго ни хотіла, тай ни хочєт попуститиси молодіж, охічьна до забавий и набутків у коледниках».

Вид того часу, шо розказував Джюнда, майже до 1906 року попи були дали покій гуцульским коледникам. Ни переслідували їх. А в 1906 році попи були знов виступили протів скрипок, тримбіт й данців на колопні, та протів плєсів в коледниках».

Хотіли ці звичеї скасувати в коледниках, але нарід протів цього сперси тай ці звичеї залишилиси й до сегодне в коледниках.

Коледники коледуют окрімні коледі надворі пид викном хати, а окрімні коледі в хаті ґазді, ґаздини, молодим ґаздам, легіням, дівкам тай дітем. Окрімну коледу коледуют по їді столови, Божему дарови, декуючі ґаздам за «Хліба їня – поставліня. За питя доносіння». Умерску коледу коледуют на самим кінци колед, по плесах и данцях, бо по тій коледі вже ни можна в хаті ні співати, ні данцувати.

Коледі ґаздам, ґаздиням, молодим ґаздам, дівкам, легіням и дітем мают свої окрімшні слова переспівив. А коледі загальні мают инчі слова переспівив. В кождїй коледі всамперед слова коледі коледует береза. Коледники разом з березов переспівуют слова переспіву, а ек береза стихает, уни гуртом повтореют тогди сколедовані березов слова коледі.

Ни в усіх околицях коледники мают однакі переспіви в коледах тай ни скрізь є й однакі коледницькі звичеї. Є й відмінні.

Риздво й коледники

Риздво – це велике, головне рокове світо.

На Риздво праведне Сонце вбераєтси в силу. Шо день, то бірше зачінаєт вид Риздва сонце огрівати своїм теплом закостенілу из студени свою доньку, нашу матір – Земню.

На Риздво родитси Божа днина. Перемога світла над темнотов. Вид Риздва день зачінаєт біршети, а нічь менчети.

На Риздво коледники витают коледами й плесами Боже Риздво. Риздву радуєтси всий народ, бо «на Риздво родитси тепло».

На Риздво рано варет гуцули бануж из кукурудзіної муки на сметані, такий масний, шо аж си скрутит на маслі, тай їдет йиго из кваснов гуслінков.

ґазда из ґаздинев радєтси, ци мут того року приймати коледників. Є й такі люде, шо через скупість ни приймают коледників. Але таких людий мало. Бірше є таких людий, шо приймают коледників шороку. Вірет, шо доків коледників, дотів и нас на світі. А ек знівечєтси коледники, то й нас тогди знівечєт біда на світі.

На Риздво ворожет люде, шо ек за здорово тої днини над-

ворі, так будет цілий рік за здорово на люде, тай на маржинку. Ек погідна здорова днина, то ни будет мору на люде, тай боли на маржинку. А ек гниле Риздво, гламоза надворі, то варко мору на люде, тай слабости на маржинку.

На Риздво хоть би ікі були сильні морози, то люде ни боєтси їх. Сміютси вже з них: «Тисни ни тисни, то вже страху нима, бо їдет ид Петру, а ни д' Риздву».

На Риздво церьква так буваєт людьми переповнена, ек муряховина муряхами. З усіх верхів сивно изсипаєтси нарід на Риздво до церькви. Кождого кортит подивитиси на коледників, ек си виберают вид церькви коледники. Кортит знати, на кілько таборий поділетси коледники. Кортит видіти, хто гей идєт у коледники, бо иззавгоді хочєт знати, ци варт будет тих коледників приймати, тай ек? Кортит знати, хто пишов в котру табору за березу, за скрипичьника й за тримбіташя, та за звичейних коледників? Кортит усіх си подивити, ек мут коледники, вибераючіси в коледу, плесати на цвинтари наокола церькви? Тай ек мут коледники в попа плесати тай коледувати? Тай идут тимунь до церькви, бо на Риздво збераєтси збірний нарід коло церькви. Кождого кортит шош си подивити, видіти, тай поговорити. Идут до церькви на Риздво навіть такі, шо до неї бірше ніколи ни ходєт, хіба лиш на Риздво тай на Великдень.

На Риздво по Службі Божій старший церковний брат и старший коледницький вибірця виходєт из церькви на цвинтарь у правій руці из коледницьким хрестом и дзвінком. А за ними валит усий нарід из церькви так, ек за вивчерем на полонині вівці з кошери.

Він, поцоркуючі спонімлива дзвоночьком над головов за глосом скрипки й тримбіти, похітуючіси то в одєн, то в другий бік, легонькими вихєлясами, придонцовуючі дрібонько ногами, зачінаєт наокола церькви коледницький плєс:

«Ой из-за горочьки, з-за калиночьки,

Ми коледничьки з Україночьки».

Вибірці з пидготованими коледницькими таборами из бережами, скрипичьниками й тримбітами стают, табора за таборов, за таборов старшого вибірці, и усі гуртом наокола церькви, три рази її обходічі, плєшут:

«То в білим, то в чьорним, то в коротенькім,

Ой на конику, на вороненькім».

По скінченню плесу наокола церькви всі коледники гуртом идут до попа на дідинец, плешучі:

«Ми си пустили в високі гори,
Идем за грішми тай до комори.
Ключіки бери, скрині розмикай,
Скрині розмикай, нам гроший давай».

На попівским дідинци, на приказ старшого вибірці, найповажнійший и найстарший віком береза перебераєт березоване над усіма березами. Из скрипичьником из своєї табори, тай усіма другими березами й передними коледниками идет до попа в розоденцію коледувати. Входячі в розоденцію, він упротеж коледуєт:

«Ми д'цему двору чьом веселому,
Гей, дай Боже».

Коледники пидхоп'юют переспів: «Гей, дай Боже», – тай гуртом коледуют за березов, – «Ми д'цему двору, чьом веселому», – тай заходєт за березов у розоденцію.

Старший вибірця стаєт на порозі розоденції, витришкуєт зпоміж коледників вутлих назад, а до попа впускаєт лиш саму чівку з коледників, аби ни було йиму устиду, шо то пишло в коледники саме лапатачє. Тай нікого бирше, окрим коледників, до попа ни пускают.

Решта коледників, скрипичьники, тримбіташі тай усий нарід ждєт на дідинци, доків коледники ни виколедуют в попа. На дідинци нікому ни навтем'єєтси стоєти тай ждати на коледників, бо там є збірний народ. Люде цілий чєс весело гуторєт мижі собов. Находєтси одни з одними, тай витаютси. Запрошуют одни одних до себе на коледники, тай на света. Жертуют мижі собов тай одни одних обзирают та обсміваят. Осуждеют мижі собов коледницькі табори, коледників, скрипичьників, тримбіташів та березів, так єк хто кого любит, тай єк хто си кому вдаєт. Одних фалєт, других гудєт.

Старші легіні, шо вже чєс си їм женити, видив'юютси на дівок, котра би си їм вдала, аби в старости тих мнєсниц на ню пити, тай дівки джюпинєтси протів легінів, та пишнєтси, а протів їх старині соромнєтси та загинаютси, аби гадали, шо уни невіть Боже ікі порєдні, устидливі та поштиві.

Тота стариня, шо в них є дїтва на виддавку, тай на женіню,

на Риздво журитси, розпитуєтси, де би трафити їм на добру долю для свої дитини. Питают може ни так за маєтком, єк за добрим плечєм. Кождий хочєт свою дитину на г'азду ци на г'аздиню покласти.

Куражиста чєлідь нишьком зпередь своїх мушін вудит лакомо масними очіма за файними тай гардешистими мушіньми. Шепочют посєстри мижі собов ніби про шош инчє, а очіма поводєт за тими мушіньми, шо про свою чєлідь гинут за чюжими.

Коледники в попа засідают в покою наокола стола, тай коледуют попови, попади, тай їх дітем, єк є.

Церьковний старший брат роздаєт вибірцям скарбоньки на гроші з коледи, а березам передаєт коледницькі хрєстики и дзвінки, тай ключіки вид скарбоньок.

По коледі піп кладєт на кожду скарбонку коледу в грошєх, кїлько втекаєт, чєстует вином коледників. Уни дєкуют за коледу. Вінчюют попови и всім посполу, шо в йиго дому, «шєстья, здоров'я, тай многая літ из светками» й виходєт на дідинец ид своїм таборам, коледуючі за березов:

«Вид цєго двора права дорога,
Гей, дай Боже».

Кождий вибірця, поцоркочючі дзвінком, скликаєт свою табору коледників до себе. Разом з березов, скрипичьником и тримбіташєм стают разом в таборі. В кождого коледника блискаєт до сонця бартка в руці, з прив'єзаним до неї ремінцєм дзвіночком.

Найкрашші тоти табори коледників, шо складаютси вид п'єть до тринайцїть коледників, уже разом из березов и вибірцєв. А найпрєхтичьнішші табори – вид сім до дев'єть людий, бо їх ані замало, ані ни забогато в одній таборі.

Кождий береза, поцоркочючі дзвіночком, прив'єзаним чєсаним повісмом до дерев'єного писаного старовіцкогo коледницькогo хрєста, виходит из свойов таборов плєсом з попівскогo дідинця. Рушєєт у свій кут коледувати.

Коледницькі табори играют в скрипки й тримбіти. Одна на протів другої табори випєраютси из плєсом. Перед усим збірним народом кожда табора показуєт, шо вна значіт тай вартуєт. А нарід дивитси на коледників тай їх судит, котрі табори найкрашше плєшут, найбуйнішше йдут. Котрі найкрашші, а котрі найпушші коледники.

Згорда плешут молоді коледники, потегаючи вогнистими очі-ма на челідь тай дівчета. Плесом, співанками й очіма ваб'єт коледники нарід до себе, ек на полонині депутат вабит маржину сільов. Розходєтси по горах коледницькі табори одна за од-нов вид церькви, тай разом з ними розходєтси вид церькви на Риздво и всий збірний там народ.

Ек шумні води гірські, ни стихають через цілі Божі свєта кере-корити по горах коледники, играють тримбіти, ни вмовкають скрип-ки, на вирви плиють у повітря вітрами співанки. Буйно ходєт вид хати до хати коледники. Витають коледами Боже Риздво тай вінчють людий: шестем, здоров'єм, тай на многоліт из светками. Кєпкують коледники из своїх любасок, приспівуючі:

«У високій полонинці пірєчько літаєт,
Таке маю файне біднє, шо си ни вмиваєт.
Таке маю файне біднє, цур на лихі очі.
Ек уно си умивало, минув тиждєнь сночі».

Вид Риздва до Василія, а чєсом и до Видоршь нарід в горах ни перєстаєт надслухати, де си гей обертають коледники. Одни в одних перевідують, ек за довго сидєт коледники в хатах, бо по тім міркують, в єкий чєс їм си надїєти коледників.

Дітву аж шкіра свєрбит, аби чім борше прийшли до них ко-ледники. У кождїй хаті молодиці та дівки аж цівкають погуляти з куражистими коледничьками на колопні, бо за Пилипівку мали чєс вижєдатиси буйного данцу. А ґаздині поважні журилиси цілий чєс, ек би то злагодитиси на коледники, приймити їх так, аби витак їх ни судили коледники в других хатах, так ек ниодну низдалу ґаздиню вни нираз люб'єт посудити тай обсмїєти мижи собов. ґазди вагувалиси, кїлько то до коледницького колачя ише додати гроший в скарбонку на коледу, аби ни зосмішити себе полудь свого стану, шо замало дав, тай аби, випєраючіси з грїшми, гей себе й ни оквілити.

Скрїзь по горах чютьи то тут, то там трємбіти, шебетанє скрипок. Розсипаютьси голосні смїєх кичірами. Чютьи веселї жерти. Майже ни вгавають крики коледницьких таборий. Ни стихають голосні плєси. Лунають по горах круглєки. Розмиваютьси кучєрєві співанки. Про-комірзуютьси из сну притаєні в тишині по верьхах гуцулські дрїма-ючі хати. Оживають. Вид зузив аж здвигаютьси. В хоромах вид данців аж помости ломнєтси. Вид побожних коледий та жертивливих

плєсів и куражистих коледницьких співанок аж в хатах німі стїни дзвинєт. А вид гласу гримких пістолєт бувало в коледниках, то аж у вухах кождому дзвинїло, тай шиби у вікнах дзелєнькотїли, так грїмко вистрїлювали на славу коледникам ґазди коло своїх хат. Тепєр цє ни можна робити, бо пістолєта заборонєні носити, тай ни можна з них вжє стрїлєти гуцулам.

Риздвєних свєтків майже ніхто нічьо ни робит понадвірю, лиш кутають маржинку, тай одни в одних набуваютьси на коледни-ках. Радуютьси всі посполу, шо дїждали Божєго Риздва тай ко-ледників. Колєдники весєлостєв наповнєють гори, коледуючі хата вид хати, играючі та співаючі. Тимунь відав Риздвєні свєтки здавна нарід називаєт весєлими свєтками?

Ек ближєтєси коледники ид хаті, то в кождїй хаті робитси тог-ди рух и гармїдєр. Хїба лиш пізно вночі, ек усі в тот раз сп'ють твердим сном, тай ни чють, шо до них идут коледники.

Чютьи тримбіту. Шораз то виразнїйше розумно співанки. Шо-раз то голоснїйше чютьи коледницькі дзвїнки.

Дітва шинделитси в хаті. ґаздиня випрєтуєт, аби було чїсто. Застєлюєт скатєртьов стїв. Лагодит колачє на коледу. Дітва зазераєт у вікна. ґазда видрєховуєт иззавгодї гроші на коледу тай на плєс. Сходєтси сусїдє на коледники. Кого нима из сусїд, а він подєчьний ґаздї, то ґазда когос по него посилаєт, аби до-кончє прийшов на коледники.

Ек галасливї вітри, буйно входєт коледники плєсом на задвірє оперєдє хати. Три рази приходєт и назад видходєт вид викна хати коледники, плєшучі:

«В недїлю рано єло свитати,
Єли коледники кватирувати.
Колєдники до хати, ґазда из хати,
Єли коледники ґаздиню ревїзувати.
ґазда си дивит криз стєлиною,
Шо роб'єт коледники из ґаздиною?
ґазда си дивит, собі карбуєт,
На свою жінку бучьок готуєт.
«Ой, ти мужу-нивірничєньку,
Ти ни віриш мому сєрдєньку?
Ци вжє ни можна й пожєртувати?
Румнєного личька поцулувати?»

Єк би дараба на габах бистрої ріки похітуваласи, приходет й видходет, ніби припливають и видпливають плесом опередь викна три рази коледники. Поцоркочюют розно в них на бартках коло голови голосні дзвинки. Скрипка шепчет на морозі арію плесу, а тримбіта даєт знати усім в горах, шо до того ґазди прийшли коледники.

По скінченю приходного плесу ид хаті, тримбіта играєт до коледі, а за нев скрипка плаче смутну арію коледі за березиним голосом упротеж. Береза зачинаєт коледу:

«Ой, забаривси гість у дорозі,
Дай Боже».

Коледники за плечіма березі, обернені лицем ид хаті, переспівуют слова за березов грімко:

«Дай же вам Боже шесте, здоров'є.
Дай Боже».

Береза: «Дай Боже.

Ой, туда ишло я дев'єть купців
Дай Боже».

Коледники: «Дай же вам Боже шесте, здоров'є, дай Боже» и т. д. Коледуют и инчих колед на ту саму арію під викном, бо підвиконних колед є бірше.

Єк коледуют підвиконну коледу коледники, то її уважно слушаєт ґазда из хати. А єк її вже кінчюєт словами:

«За отсим словом бувай здоров
Ой, рік вид року токма до віку», –

тогда, єк ни приймаєт коледників, то ґазда, або ґаздиня виносит коледу коледникам надвір. Укриваєт чесаним повісмом хрест, тай даєт гроший на хрест, кілько втекаєт. Перепрошуєт коледників, шо ни пускаєт їх у хату, вертаєтси борзо у хату, запераючі за собов хоромнені двері на знак, шо ни приймаєт у свій дім того року коледників.

Береза кількома словами коротко подекуєт за коледу. Зайграєт тримбіта на знак, шо коледники вже видходет вид тої хати, тай играючі та співаючі, идут коледники далі коледувати у тоти хати, де їх ґазди приймают тай гостет.

А єк приймаєт ґазда коледників, то ґазда або ґаздиня, єк йиго нима дома, виходит ид коледникам надвір, ни запераючі за собов двері, декуєт коледникам: «Декую вам, панове коледнико-

ве, за коледу и вінчюванє. Дай Боже и вам усім посполу шестя, здоров'я тай многа літ. Позволь Боже нам усім у мирности тай радости ці светки обійти, тай других діждати вид сегодне за рік».

Просит коледників у хату: «Прошу, панове коледникове, ближше заходити. Будьте ласкави у хату».

Коледники разом из березов гуртом видповідают: «Ласкаво декуємо. Дай Боже и вам шестя, здоров'я тай многа літ из светками тай из нами, коледниками».

Береза йдет наперед у хату, а за ним, так єк бжьоли у вулий за матков, заходет у хату всі коледники.

«Тай из нами, кіньми, дай Боже здоров'є тай на многа літ», – нираз назбитки витаютси из ґаздов коледники, обібрані за конний носити коледу. Нираз уни аж угинаютси під повними бисагами з коледов на плечьох, верховатими єк кичіри.

Домашна ґаздиня на порозі хати цулуєт коледницький хрест в руці берези й кладет на него ленєне чесане повісмо.

Ни желуют покласти ґаздині на хрест файне повісмо, бо на страшнім суді Пречєста Діва тим повісмом ретуєт из пекла грішників. Уна три рази сегаєт тим повісмом у пекло и кілько грішних душ за тоти три рази имутси за то повісмо, то всі уретовані. Идут до неба.

Єк лиш переступит береза хатний поріг, вінчюєт шестя й здоров'я тай на многа літ усім из светками, и сідаєт видразу у чьолі стола за стів. Кладет на стів хрест из дзвінком, а вибірця – скарбонку з грішми. З правого боку коло берези сідаєт скрипичьник. З лівого – вибірця тай решта коледників.

Єк нима горівки на столі, то береза лаким жертмом си запитати: «Проше! Ни за гнів! Ци нима у вас чесом свердлика проверкіти в ґерланці, бо ми гей позахрипали?»

Єк є горівка, то ґазда видразу кладет її на стів и чєстуєт нев березу тай коледників.

Єк зачинаєт береза коледу, то дзвонит у дзвіночьок и тогда все у хаті замовкаєт. Усі слухают побожно коледий.

Всамперед коледуют ґазді. Єк трафитси ґазда стрілец, або йкийс мальфарь, то він ни слухаєт коледі, бо йиму ни можна. Єк зачінюєт коледувати у хаті, то він зчєзаєт из хати. Аж єк доколедуют усі коледі, тогда він си з'єв'єєт у хаті, але ніхто ни смієт си йиго питати, де він був, єк коледували коледники. То йиго річь.

Колед ґазді є богато. Усі коледы коледуютьси майже на одну арію, лиш маюť ниоднакий переспів. Наприклад, ґазді коледують из переспівом:

Береза: «Радуйси,
Новії доми, тисові столи».

Коледники: «Радуйси, радуйси земне, бо Син Божий си народив».

Береза: «А по застілю сидет панове, радуйси».

Коледники: «Радуйси, радуйси земне, бо Син Божий си народив» и т. д.

По коледі ґазді, коледують ґаздини. ґаздини коледують из переспівом:

Береза: «Славен ес»,

Коледники: «Славен ес Боже по всему світу».

Молодому ґазді коледують из переспівом:

Береза: «У злоті»,

Коледники: «У злоті ходит наш пан господар».

Молодїй ґаздини коледують из переспівом:

Береза: «В неділю»,

Коледники: «В неділю рано зелене вино в гору си вило».

Леґіням, дівчѣтам и дітем коледуетси из переспівом:

Береза: «Дай Боже!»

Коледники: «Ой, дай Боже!»

Береза ек закінчуєť кожду коледу коледувати, то дзвонит у дзвінок и вінчуєť:

«Дай вам Боже шесте, здоров'є й на многоліт з отсев коледков й усев челедков. Усім посполу, шо в сім дому, рік вид року токма до віку. Позволь, Господи, в мирности й радости ці света обійти й пришлих светків вид сегодне за рік діждати».

Хоть в коледниках ни ходет карапузи, а дорослі люде, то однако и їм доходить. Уводно труждаючі на ногах, ни сп'ючі ночі, дримаєтьси при коледі за столом у теплій хаті. Морит сон и найтвердшого на спанє коледника. Але коледники ни даюťси сновы. Прикладаюť до чьола студені дзвінки, лиш аби прогнати сон у коледі вид себе. Ек котрийс коледник уснет, то ййго сусід штуркнет локтем у бік, тай він уже далі коледует. Нима коли спати.

Леґіням, дівчѣтам и дітем закінчуюť коледы жертівливо:

«Тобі коледочька, нам пива бочка,
Бочька ни бочька, хоть коновочька,

А з цего жетру коби хоть кварту.
Жертуй ни жертуй, бери та честуй,
Бо співати дармо – болит горло» и т. д.

Ек коледники доколедуюť коледы всім домашним в хаті, тогди ґазда из ґаздинев передаюť коледникам на руки березы коледницький колачъ и ґазда кладет на хрест на коледу гроший, кїлько втекаєť.

ґазда разом из свойов ґаздинев просит коледників:

«Просимо, панове коледникове, вас на коледу. Хоть невелика, приймайте за велику».

Береза встаєť за столом, дзвонит у дзвінок. Устаюť коледники. Береза голосно декуєť ґаздам за коледу:

«Панове коледникове!»

«Слухаємо», – обзиваюťси коледники.

«Дарував нас цес пан ґазда из свойов ґаздинев, тай из діточками колачѣм, сріблом, тай злотом».

«А ми ййго даруємо шестем», – гуртом відповідаюť коледники.

Береза вінчуєť:

«Дай ййму Боже в голов розуму!»

Коледники: «Даруй Господи».

Береза: «У стадарку коний».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «В загороду воли та корови».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «В кошеру овец та кіз».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «У пасіку бжів».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «У куринник курий».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «У свининец свиний».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «В кождій кутині по дитині».

Коледники: «Даруй Господи!»

Береза: «Пшьо коні».

«І – і – і – гі – гі – гі», – обзивалися з кута коледники-коні. Люде сміюťси з коний.

Береза кличєт: «Пшьо, коні. На вивса».

Колєдники, шо обібрані за коний, идут ид столови й берут березі з рук колач у друге вухо предівних бисаг.

По колєді ґаздиня даєт їсти колєдникам голубці из солонинов, буракову юшку из буженицев, пироги та молошну кашу из кукурудзіних крупів. А ґазда чєстуєт колєдників тай гостів горівков.

По їді колєдники сидєт за столом, п'ют тай співають усеких співанок. Береза смішкуєтси из колєдників: «Кобєстє сараки оттакі були завєтї до колєди, ек до їди, то оттогди би з вас були добрі колєдники».

Нираз колєдники мижи собов май из колєдників вироб'єют збитки. Ек здрімаєт колєдник тай їст сп'ючі, то другий колєдник розм'єцкаєт кавалок свічьки, накладаєт йиму на пиріг тай тот зажмурений иззіст свічьку разом из пирогом. З того усі сміютьси, тай богато усеких инчих жертів й фіґлів вироб'єют, тай ни можна си сердити за тото, бо в колєдниках уже здавну є такий звичей, шо можна жертувати.

Старі берези знають, ек ходити з колєдниками. З ними колєдники ни голодуют. Они знають, де мають побути, а де ні. Навіть є такі хати, шо вни до них и не повертають, бо береза знаєт, шо там сидит такий бідодник, шо ни то шо їх у хату ни приймет, але навіть надвір колєду їм ни винєсет. Ек траф'єтси такий кут, шо хата за хатов ни приймаєт колєдників, лиш виносит їм колєду надвір, то розумний береза, видразу з такого кута йдет у такий кут до таких порєдних ґазд, шо у них и по добі колєдники набуваютьси.

Є й такі хати, шо радї, аби до них колєдники повернули, але церковні колєдники там ни сміють повертати, бо мають твердий заказ вид попа й церковного братства ни повертати там из колєдов, де сидєт на віру, або де сидит сама звездениця.

Дуже давно повертали колєдники колєдувати навїт у коршьми. Були окромішні колєди ариндарям. У тих колєдах ни згадувалоси про Бога, лиш про арендарів та про горівку. Арендар давав на колєду гроший, тай чєстував пїтем колєдників, кілько лиш бізували пити. Молоді попи цєс звичей скасували.

По їді встает колєдники из-за стола, берут домашну ґаздиню тай инчу челїдь у данец, тай данцуют у хатї «на колопні». По

кількох данцях на колопні берет береза свій дзвїнок из стола, стаєт насєред хати, поцоркочуєт ним, тай поданцовуючі злеґонька ногами, зачінаєт в хатї плєс на гроші. До голосу играєт скрипичьник:

Береза звертаєтси плєсом до ґазди:

«Ой, добрий вечер до цєї хати,

Ци позволите козі поскакати?»

ґазда, усміхаючіси весєло, видповїдаєт так само до прикладу:

«Ой скачі, скачі, козо нибого,

Ой посїєв я пшениці много».

Березі за плєчіма стает из дзвїнками у руках плєсаки по два у рєд тай зачінають зачєтий ґаздов плєс плєсати:

«З одного рова спасла корова,

З другого кінця спасла вивця.

Посєрединї вирили свинї.

Дівчєно моя, ходи ид минї».

ґазда видразу ни мечєт гроший плєсакам у дзвїнки. Хочєт їх помучити. Отворєєт хати навстєжїр, тай плєсаки мусєт плєсати почєрєзь хату тай хороми. Викручуютси на одній нозї, присїдають гайдука, тай плєшут:

«Най си оберну, тай си ни зверну,

А ек си зверну, по боку верну».

По плєсах нираз шє довго набуваютьси колєдники, бо треба поданцувати з тов усєв челїдьов, шо метала їм гроші у дзвїнки на плєс. Та вироб'єют усєкі збитки з тими колєдниками, шо, дрїмаючі, сп'ют де котрий допов місця. А домашні ґазди ни перєстають класти за стїв гостий їсти, шїре їх припрошуючі: «Ануко, досєгайте. Будьєтє ласкави, харчойте, ни стєгайтєси, дїждали-бєстє».

Гостї ломнєт хлїба великими букатами, сєрбають по повній дерев'єній лижці юшки, та тєгають з мисок букати штуки, дєкуют ґаздам ґрєчєно. «Досєгаємо, тай харчуйємо, тай простибїг вам за дар Божий. Дай вам Боже віку, та втїху з маржинки й цілого вашєго ґаздївства та дїточьок мати, за вашу чєсть и ласку. Ни треба нас просити, ек Божий дар стоїт оперєдє нас на столу».

Ек дуже помучїні колєдники, то припочуювать. Розбєраютьси та сп'ют у тих хатах, де їм си дуже радуют тай їх люб'єт.

На виході коледують замість отчінашу по їді застівну коледу. Коледники стають наокола стола, тай стоїчі коледують:

«Декуємо Господу Богу,
Дай Боже!

Господу Богу, Господареви» и т. д.

А витак, ек був мертвец в тім році в хаті, то домашні ґазди наймають коледників коледувати умерскої коледі. ґазда з ґаздинев кладет опередь берези на стів хліб, горше з водов и світит свічку. Коледники всі встають, скрипка замовкает. Береза дзвонит у дзвонок. Надворі під вікном тримбіта грает умерскої й коледники за березов без скрипки коледують желибним голосом умерску коледу, в икій згадують жите й заслуги умерлого.

В тот раз нираз ціла хата плачет из желю за покійником. Вірет, шо душа помершого є в тот раз разом з ними при тій коледі.

Тоту коледу береза закінчуєт вінчюванєм: «Покійникови дай Боже легкий супочівок, а нам, усім живушшім, довгий вік и добрий живот».

По тій коледі ни можна в хаті ані співати, ані данцувати тої днини цілу добу. А надворі, то можна.

Коледники ек видходєт з хати, то йдет з ними надвір ґазда з ґаздинев и стаєт на задвірю з флешев горівки в руках, а наоколо них лов'єтси в півколесо коледники в «круглек».

В круглеку змітують коледники свої шепки й бартки ґаздам під ноги, тай за скрипков и голосом тримбіти крутєтси за сонцем, приданцовуючі ногами круглека, приспівуючі:

«Ой під дубом, під дубцем

Сидит дівка з леґінцем.

Ми тут пили, ми тут їли,

Шоби си вам бжьоли роїли.

Ми тут пили, тут гуляли,

Шоби вам бжьоли високо сідали».

По тих словах круглека всі ек оден коледники нараз си хелеють до земні, кладут шепки на голов й берут назад свої бартки из дзвінками у руки. ґазда з ґаздинев чєстуєт їх горівков.

Ни в одних ґазд, котрі цєго собі хотєт, то коледники данцюють круглека їм в пасіці й на загороді.

По скінченю круглека коледники стають уред по два за березов напередь хатов до видхідного плєсу. Уни три рази при-

ходєт и видходєт вид хати, декуючі ґазді з ґаздинев за прийманє коледників. Скрипка играєт з тримбітов до плєсу, а уни плєшут:

«Декуємо Господу Богу!

Цим славним ґаздам, всему дому,

Шо ми у вас пили, шо ми у вас їли,

Аби си вам бжьоли роїли».

Клонютси при тім низко ґаздам и запрошеним гостям, махаючі шепками. ґазди й гості їм си видклонюють. Коледники кладут шепки на голови, тримбіта й скрипки грають веселих игрий, коледники приспівують сами собі:

«Ой ми, любі коледничьки, йдем хата вид хати,

Нашим славним господарям заколедувати»:

«Ой у мене у городци та зелена тоя,

Шоби міні вікувала бідашечька моя».

Співуючі, ухаючі, фівкаючі та играючі в скрипку й тримбіту, видходєт коледники далі.

Розплєси

Коледники на закінченє коледі, шо називаєтси розплєсами, вибирають собі одну хату. Там цілий чєс ек коледники набуваютси на коледах, їх коні зношують коледницкі колачі, аби по розплєсах ними ділитиси.

Коледники у тій хаті, шо роб'єт у ній розплєси, то й по добі чєсом набуваютси. Там уже сами коледники складаютьси на горівку для себе тай гостей. Коледують ґаздам тай гостям, плєшут и забірше ек треба навіть. А витак береза декуєт усім коледникам за коледництво тай просит, аби одни одним вибачєли, тай ни гнівували. Тай аби си надїєли, ек дїждут на другий рік, знов пити в коледники. Дзвонит в дзвінок, закінчуєт коледники.

Витак всі коледники разом обрєховують скарбонку, кілько їх табора заколедувала гроший. Повісма берєт береза, музикант тай тримбіташ у рахунок плати за свій труд. Решту доплачуєт їм вибірця грішми. Конєм платєт зерном тай хлібом. Решту зерна, хліб, колачі, солонину й буженицу продають, хто хочєт купити післідь того прєцу, шо встанов'єют йго сами мижи собов коледники. Тоти гроші з коледницких колачів передають вибірці до скарбонки.

Вибірця з скарбонков идет до церькви й подаєт її старшему братови, а тот разом из ним тай попом обреховуют гроші, кілько їх заходили колєдники на церькву. На Новий Рік, а ек ходєт колєдники й по Новім Році, то на Видорші, бо до Видоршь мусєт усі табори покінчєти колєдувати, піп у церкві на наказаню оголошуєт, кілько котра табора заколєдувала гроший. Декуєт колєдникам тай людем за колєду, а ек у котрійс таборі нифайно шош си заховували колєдники, то й ганьбит за тото.

*«Калєндарь гуцулский»,
1939 рік.*

Колядники 1938 року с.В.Ясенів (справа наліво): перший ряд – Федончак Василь (трембітар), Мануляк Михайло (прізвище не встановлено, музикант), Шкрібляк Михайло (прізвище не встановлено); другий ряд – Шкрібляк Василь, Максим'юк Василь, який прожив 102 роки, Шкрібляк Петро (береза), Рокіщук Микола, Федончак Дмитро та їхні дружини

Єрмарки

До світової війни бували по місточьках Гуцулшїни так звані рокові єрмарки – навєсні були головні єрмарки на вівці и корови, а у восєни – на спасну маржину, головно на воли. По войні впроважено в цих місточьках тижневї торги и через то рокові єрмарки упали, затерлиси.

Для гуцулских сіл, то, шо в них мало було и є склепів, важнов справов було хоженє до міста, ек єрмарки. А хоть в деких селах и є склепи, то однако, ек.такий ґазда зпід Чьорногори ци з Волової зийдет до склепу на Жєб'є, то вже йиму и все одно, можєт и до Косова на єрмарок дїйти, бо там таки дешєвше поурудуєт, ек на Жєб'ю ци в Гринєві, а чєсу є доста, у Бога ніхто днів ни купуєт. Найбірше горєне идуєт по уруду до міста в дні єрмарковї, бо в тоти дні в місті є доста купців. Є богато усеких річєй до продажи, то мож си ни на одно надивити.

Можна дешєво купити и можна свої товари добре продати, бо є на ні купец. Бо так на будь днині, то в таких місточьках, ек Кути, Косів, Єблонів, Печєніжин и Дєлетин нима шо купити так. Товари злі тай сильно дорогі. У давнині, то по наших місточьках таки майже ни було шо купити тай ни було кому продати бриндзу з наших полонин. А ек и було шош до купна, то було

страшно дороге. Тимунь наші діди жували на рокові єрмарки за Гору до Полен, до Сигота та до Чечьова.

Віців носили за Гору бриндзи продавати тай воли, а вітів виносили кукурудзи, залізо, крисані та загірські шовкові фустки и усеку крамшіну, куповану у мадярских «бовтах».

Така дорога за Гору – то була правдива виправа, нираз навіть и дуже бійна, небезпечна. Одиноко туда ни йшли, лиш збералиси в табори тай ишли вирдов. Єк вертали из-за Гори, то приносили вітів добре вино и тогди набувалиси и храмували радіючі, шо миром гостили и добре зорудували. Уни ходили кінно, почерез полонини, продераючіси кріз лісисти плаї, бо доріг добрих ни було. В загірю нираз и тижнували, тимунь и ни диво, шо єк вибералиси и єк верталиси з тої дороги, то тогди в них було велике свето, єк би икийс храм.

Тепер дороги ни є вже лихі, а навіть и цілком добрі. Можна їхати фірами, автобусами, а так єк у надвірненцким повіті, то навіть и колійов чьоловік тепер їхает: и скоро, и бізівно.

Хоть упали тепер по наших містах рокові єрмарки, то через добру комунікацію майже на кождий торг з'їхуетци богато ріжних купців, и тимунь дуже богато Гуцулів їхает на торги до міста, шоби шош там купити и своє продати. Завше є ліпше продати на торзі, єк дома, бо на торгах усталюєтци ціна и так легко уже ни дастци ґазда ошукати ріжним спекулянтам, так єк це стаєтци тогди, коли він продаєт худобу, ци свої продукти або вироби дома.

На таких торгах можна купити кукурудзи, пшеницу, жито, єчмінь у подільских людий, тай мож продати баранечі шкіри, бриндзу, масло, боднарські вироби, тай худобу.

Наших горєн дуже ошукуют посередники-купці на худобі. Уни забігают по хатах горами, тай знаючі душу Гуцула, всілякими способами підходєчі, вициганют худобу за безцін. В торговий день лиш стати на дорозі нидалеко гірського місточька, то видитци, шо малі хлопці, гінці женут цілі череди худоби на торг, а ґазд коло неї ни видко, це та худоба, шо її ріжні спекулянти закупили в Гуцулів горами по хатах. Треба нам, Гуцулам, конечно зорґанізувати збут худоби – тай також дерева, а тогди ни будут нас використовувати ріжні спекулянти – купці так, єк це си дієт досив.

Гуцулскі храми и забави

Гуцулскі храми є таксамо зв'єзані из церьквов и святими, єк и всякі инчі празники та відпусти на світі. Однако їх відпустами ни можна назвати, бо уни в понєтю гуцулів ними ни є. На відпусти люди идут, шоби в тот спосіб збутиси своїх гріхів. Ходєт так само до місць, де є чудотворні образи ци моцї светих, шоби вилічєтиси та видужітиси з икоїс недуги. Доків Буковина належела до Австрії, то й Гуцули ходили до Сочєви, єк шош їм бракувало на здоров'ю, бо вірили, шо моцї светого Ивана Сочєвского їх поздоров'єт. Правда и на храми идут ни одни Гуцули, шоби си там на храму висповідати. Й сповідаютци, але уни це гірше роб'єт ни з побожности, лишєнь тимунь, шо мают такі гріхє, шо свому попови їх устид си сповідати и тимунь сповідаютци на храмах стороньским попам. Гуцули ни идут на храми, шоби почерез це Бог їм гріха видпустив, а идут на храми, шоби видітиси из знакомицяма, своякама та шоби пофалитиси и показатиси оперед других свойов убирєв. Пізнатиси з людьми, та набутиси мижи людьми. А ни одни идут на храм и на того, шоби там при всему народови порохуватиси ий зміркуватиси из своїми пізмакама.

Тай тимунь бували, тай ше до сегодни бувають, на гуцулских храмах криваві бійки, а нираз и головництво стаєтци таке, шо ниодин витак, почерез це кримінарами прієт.

Церковні храми на Гуцулшіні шороку видбуваютьци у кожній парафії раз, або два рази до року. Але ни до кожної парафії сходитси богато народу, бо ни кожда церьква є збудована на східним місци. Тимунь и ни всі храми на Гуцулшіні є гирними викликаними храмами.

До викликаних гирних храмів здавен-давна належали храми: на Свету неділю в Жеб'ю-Ільци, а другої днини в понегівнок (Зелені Света) в Єсенові Горішнім. На Ивана (7.VII) в Білоберезці та в Косові на Монастирську. На Петра (12.VII) в Дідушковій Річці – Красноїли и Космачі, а тепер таксамо у Ворохті, видколи там побудовано нову церькву. На Положеніє Ризи (в неділю по Петрі и Павлі) у великім селі – Довгополи над Білим Черемошом. На Анни Спенної (в неділю, 7.VIII) в Бистрици (Жеб'є, Дземброня). На Першу Богородицу (28.VIII) в Жеб'ю-Слупейці. На Головосіки (в неділю, 11.IX) в Зеленим. На Другу Богородицу (21.IX) в Криворівни и на Ворохті.

На ці храми бувало тай до сегодни сходитци богато народу – сила силенна. Сходитси збірний народ з увезде, навіть приходєт з дуже делеких сіл. До войны ґазди з верхів зношували в бисагах на конєх храм до церькви. Приносили голубці в горшках, пироги, юшку в коновках та гуслінку и горівку в беривках. Складали свої теркіли з храмом-харчем під церьквов на приспи и там розкладали на цвинтари на застеленій ліжниками земни храм, та запрошували їсти на храм своїх знакомиц, а нираз просили на храм и цілком незнакомих людий, сторонцких. Підчєс Служби Божеї люди на цвинтари під церьквов їли, пили и набувалиси так, єк Бог приказав, лиш без скрипки.

Ни одни ґазди крім цєго робили й дома у себе храми й по Службі Божій у церькві запрошували гостей собі подечьних на храм ид хаті.

Такі храми по хатах и давно, тай тепер видбувалиси и видбуваютьци в багатьох ґазд из скрипков, данцями и великим набутком. Люди радуютци, шо дочекали такої днини раз у рік, тай шо діждали уздрітиси тай зійтиси разом, тимунь ни желисливо веселєтци, бо хто знаєт, ци знов за рік отак усі діждут

зійтиси разом на набуток. Такі храми по хатах до войны нираз тєглиси и по три дни. Люди старі говорили: «Набуваймося, бо по кождім храмі гріх два дни шош робити надворі, бо то по храмі два дни земня горит».

На храми приходит молодіж пишно и гонорово вивберана, дівчєта и легіні. Ни одни навіть зговорюютьци на храмах про женєчьку и видданє, бо деж є можливість крашше видівитиси и вибрати собі легіневи кнегиню, єк ни на храму мижи таким збірним народом? Там є чього вибєрати, тай є на шо видив'юватиси, тай є в кого розпитатиси, єк си шо хочєт одно про одно дізнати, розвідати.

На таких храмах, то чєлідь собі вибєрала нираз любасів, а мушіни любасок. Сходилиси на цих храмах покрадома з передь свої чєліди мушіни, а чєлідь з передь своїх мушін з чужими, з ким їм мило було и пили горівку, любилиси, набувалиси.

Ни один, шо мав пізмаків, міг ходити цілий чєс спокійно, але на храмі – то мусів матиси на осторозі з перед них и мусів бути на все приготований, бо пізмаки збирали свою табору и визивали йиго до отвертої бійки и билиси, хто кого побєдит. А бували и є ше до сегодни такі, шо їм зарубуют (заборонєют) дорогу у то село, шо є храм, їх пізмаки. Тогди вни зєрали, тай до сегодни зєрают своє товариство, тай идут на бунт, прорубуют собі силов дорогу. А єк прорубають, наб'ют своїх противників, то вітак нима їм баю, отворєну вжє мають собі дорогу.

На гуцулскі храми приходит повно старців, калік та ліварників. Гуцули дуже люб'єт слухати, єк играють та співають ліварники. Ни одни аж плачють, слухаючі їх стародавних пісний. На осінні храми привозєт повно сливок, єблук, груш та оріхів, а на літні храми довозєт з-над Черемошу, головно з Ростік та Білоберезки и Устерік так богато черешень, шо хоть воду ними гати. Перепікарьки привозєт колачі та струцні, а ковбасєники – ковбаси. Флоєраші привозєт на продаж флоєри и денцівки. Так само на храмах вибєрають и купуют тримбіташі тримбіти. Образарі привозєт повно усіляких образів, сонників и книжєчьок до ворожіня и усілякі співанники, шо в сотках примірників розходєтци на цих храмах. Одним словом кажучі, храми на Гуцулшіні – то цє є малі ермарки. Спосібність до набутоків, показу и стрічі, та до розрахунків кровавих мижи супротивниками.

Тимунь на таких храмах мало хто слухаєт Божих видправ у церькві, хіба лиш слухають наказаня, ек піп говорит, та берут участь у водосветію, а инак то бірше народу крутитци на цвинтари, та третци по вулиці, а де є коршьми близько, то п'ють у них из своїми знакомицями и побратимами та посестрами.

На храми убераютци люди в шо найгарніше убрале, ике маю, бо це є одинока нагода пофалитиси и показати свою убиру опередь збірним народом. Є такі, шо идут до церькви лиш на це, шоби си надівити, ек хто за файно зібраний, та ек хто си поводит мижи людьми.

Крім церьковних храмів, икі церьква обходит на честь своїх патронів, є богато Гуцулів, шо роб'єт собі на икес светце храми по хатах, незалежно від церьковного храму. Ці храми роб'єт за здоров'є, за маржину. Але на цих храмах набутків ни роб'єт, бо данцями припорошилиби поминок, лишень звичейно дают їсти и пити. На такі храми звичейно просет сусід та нидалеких людий.

Родини і хрестини на Гуцульщині

(в селах Головах і Красноїлі)

З покон віку, вид коли світ світом, то так ек мижи звіринов и маржинков, ека си котит и плодит одна вид одної, так само це иде и мижи нами, людьми. То вже так Бох светий найменував кождому диханію и людем, кілько котре має учинити и тілько мусит прийти на цес світ дітий.

Люде на то си зходе, поберают и люб'є, аби мати діти. Тоти люде, шо ни мают дітий, то є дуже нишєсливі, бо ними ни завідує Бох и через то вни ни мают ніского приплодку. Жиют тай умираю, а имне гине, місце си зводит, переходит на других чюжих.

Шє про них, тих бездітників, говоре з пару років люде по їх смерти, а витак гет цалком забуваю, бо вни ни лишили свого насія, приплодку, тай си звели.

Тоти люде, що мают діти, то вни є дуже шєсливі, бо вни ни зводєтци, лишєют своє насіє, приплодок, а люде про ні прудко ни забуваю, бо говоре: «Ага, то того син, або донька, ци

внука, або и превнук», – єго имнє жиє тут, на землі мижи людьми и місце си ни зводит.

Тоти парубки и дівки, шо умерают старими, ни жонатими и ни видданими, а ни маюť дїтий, на тїм свїті ніколи ни приходе до неба. Єк умрут, то идут там на тїм свїті на велику толоку з високими кичїрами, голу-голісеньку, шо и одної деревини ніде ни уздрїв би, а там сонце ніколи ни грїє и нічьо си ни родит, лиш вічно стоїт мрака, хмарно й холодно. Вни там ходє такі худї, шо лиш шкіра кости держит, в тежких ланцах, та бігают одни за одними, але ни можут маїти ніскої потїхи, нима кому їх видти виретуваїти, бо вни ни маюť свого приплодку тут на земни, аби си за ними упимнули. Там їх біда водно вінчєє зелїзними обручями и вни си ніколи ни можут звїнчєти и так мусє там си карати за то, шо ни вінчєні и без приплодку умерли, аж до суда віка.

На ту саму толоку приходе шє и такі жїнки, шо були видданї за чоловїків и було їм найменовано, шо вни маюť мати тїлько и тїлько дїтий, а вни їх зачїнили и ни вчїнили. За то вни мусє тежко покутуваїти, бо це найбирший грїх. Там на тїй толоцї вни сидє окреме и мусє їсти ти свої дїти зачїненї. Пурубаяут дїти тоти, шо їх зачїнили и ни вічїнили, у великі кїтли и так з криви мусє їсти. Їст та мама свою дитину, а дитина дрїгає пальцями, але то нічьо ни помогат, бо біда стоїт з вильми и кричїт: «Їш, єк єс си ни боєла їх зачїнити и ни вчїнити, ни хотїлас мати приплодок, шо був тобї найменованїй, то тепер мусиш иззїсти! И вна їст вид суботи до суботи. За цїлий тїждєнь мусит їх виїсти гет, а в суботу знов си наповнєє тот котєв самими тими єї дїтми, шо вна їх иззїла, ий знов мусит їсти наново. Єї пальцї з правої руки, котри ми при вінчєню зачїнила свій приплодок дїтий, горє, ни вгаваюť, вічно в смолї кєп'є, аж так до суда віка, до конца свїта.

Бо то є такі жїнки, шо вни ни хотє мати дїтий, и ни хотє вчїнити свій приплодок. Вни хотєт си набувати, курварити, пити, а дїти аби їм ни заважєли. А є и такі, шо ни хотє тежко робити. Ни хотєт си мучїти коло гудованя дїтий, тай через то зачїнюют дїти. Єк си трафит, шо чьоловїк знає про це, ніби шо він пидмовив свою жїнку, єк уна йшла до вінчїня, аби дїти зачїнила, то тогди и він по своєї смерти иде на ту толоку и там їст разом из свойов жїнков тоти дїти. И то ни лиш тоти дїти, але всий приплодок, икий би мав вид тих дїтий си розвести на цїм свїті.

Через то дуже мало си траф'єє таких, шо би зачїнювали дїти, але все є такі, шо ни боїтци грїха, шо мет їсти витак по смерти свої дїти на тїм свїті, зачїнює свій приплодок при вінчєню.

Єк си виддає молода-книгиня перший раз и сїдає пид вінок за стїв, то тогди присїдає пид свою гудзицу пальцї правої руки. Єк присїде одєн палец, то ни мет мати одєн рік дїтий, а єк два, то два роки, а єк три або штири пальцї присїде, то ни буде мати три або штири роки дїтий. Кїлько присїде своїх пальцїв правої руки, тїлько рокїв по вінчєню ни мет мати витак дїтий. Але це є менчий грїх. Бо вна витак єк довго жиє, то може ти дїти пимше вчїнити, а єк вчїнит гет, то тогди вже грїха ни має ніского, хїба єк умрє прудко, а ни вчїнит тоти дїти через то, шо їх зачїнила, то тогди має грїхи, мусит тоти дїти їсти на тїм свїті.

Але котра жїнка навїкє зачїнит дїти, то та вже ни мат чього ити на тот свїт. Задїля неї лїпше би було си розсипати на цїм свїті, єк там ити їсти дїти вид суботи до суботи. Та трафитци такий дурнєк, або вже така погана віра, шо єк си виддає и сїдає пид вінок перший раз за стїв, присїде всї п'єть палцив, а тогди зачїнює всий свій приплодок на цїлий вік и до самої смерти ни буде вже мати дїтий, хоть би хотїла, бо вна їх цїлком зачїнила.

Так само мусє їсти тоти всї жїнки свої дїти, котрі вни потратє, зроб'є їм сами смерть.

Таких, шоби зачїнювали и тратили дїти, траф'єєтци менчє, а бирше жїнок и чьоловїків радуютци своїм дїтем так само, єк си радує звїрина и маржина, хоть вна ни люде и ни говорит, а розумїє, шо то значїт своя дитина.

Кождий чьоловїк и жїнка, або парубок и дївка, котрі си люб'є, єк є розумні и на кожде сохтївні, то дуже уважєют на то, аби дитину ни зачєти калїков, сокотєтци великих головних рокових свєт и недїлий. На велике свєто, ані на недїлю, єк и в то свєто и в недїлю и з него на будну днину, ни можна бути з жїнков, навїть из свойов, треба си посокотити, бо єк би ни пошнїпив, а зав'єзала би си тогди дитина, то може бути калїков за ту кару, шо си позниважило с'єтка, або недїленьку. Богато є таких людїй, шо аби ни знати єк єго юдило, то ни зважитци у свєто або недїлю то зробити.

Єк жїнцї або дївцї присници сон, шо вна убрана гет так, єк до вінчєня, у вінку, то тогди най си надїє, бо мусит зайти у теж. Ни

лише коли їй самій си приснит тот сон, але навіть и друга жінка скоро єї приснит у вінку, то знак тому, шо та, котру си снило у вінку, має затєготіти. Коли жінка дуже має велику охїть до чьоловіка, то тогда легко може зайти. Єк жінка є з чьоловіком и вни обоє разом видбули своє, а вна так си розпалила, шо їй си здає, шо всий шпїк їй си висипав з костий, аж си мозок тенув, а вна в'єла єк повісмо, то тогда вна вже собі знає, шо затєготіла.

Пизнає жінка, шо зайшла, и по тім, бо в неї перестає бути «єї чес», пола. Та нираз и на тім ни угадно, бо инчев дитинов пола иде поверс дитини и кілька місицив. А часом зипретци пола и ни иде, а жінка однако ни веремінна.

Тємує жінка, шо зайшла, и по тім, єк тратит кураш до чьоловіка. Тратит охїть до їди и чьогос їй си бажит їсти: садовини, або сира, єк в котрої.

Єк си зачінає дитина, то мусит обом нараз видийти праз. А єк в одного видийде прудше, а в другого пімше, то то нічьо ни варт, тогда жінка ни зайде в теж. Єк обом нараз видходить праз, але котре си гирше розпалит, в того си вдаст дитина сумлінєм, свойов парсунов.

Єк зайде жінка в теж, стає вереміннов, тогда си мусит дуже сокотити и уважєти ни так на себе, єк на дитину. Коли шо вкраде и з'їст, а ни обмиєт руки, то де себе попитає на тілі такими руками, там мет мати дитина чьорний знак: ци на лици, ци на грудех, но будь-де там, де себе мама попитала ни обмитими руками вид крадениці їжної. Знак тот буде подібний до того, шо мама вкрала и иззіла.

Веремінна жінка ни сміє нічьо бажити їсти. А єк шо забажит, то мусит то видразу иззісти, бо єк би дуже забажіла, а ни було того, то тогда видразу може в неї, ни дай Боже, дитина збічі.

Жінка веремінна повидна си сокотити, аби си ни вергла, бо витак та дитина, єк си вчинит, може бути скусовата, и аж треба примов'єти вид скуси, хотівше дитину вид неї вилічити. А єк си чього верже, ци звірини, ци чьоловіка, то зараз мусит брати волося и пидкурюватиси, аби та дитина витак ни була скусувата. Найгирше веремінна жінка мусит си сокотити ганци (кусливої кобили), шкап'єти. Бо єк си верже тої нехари, а ни пидкуритци зараз серстьов з неї, то видразу дитина збігне, або єк ни збігне, то єк си вчинит, мет єго морити. Єк де горит, а веремінна

жінка би си вергла вогню, то витак в дитини буде пожер на твари.

Єк мине дваїцїть неділь вид того часу, єк жінка зайшла у теж, або навіть й прудче, коли дитина остра буде, то чесом и на сімнайцетим тижни жінка учьє дитину: на тім ни угадно, коли си кєнне; єк си дитина кєнне, тогда черево ше май бирше си розростає. Видвисає калюх, тогда жінка си робит огрїдна.

Огрїдна жінка ни сміє нїдде штрикнути, ни можна їй си бгати у полібичок брати капусти, аби ни подушила дитину. Ни можна їй нічьо тежже здоймати, аби си ни надсадила. Бо єк би си жінка ни посокотила добре, то злєже прудче, а така дитина називаєтци ничєсове, «ничєсівник». Єк си учїнит дитина в семим місеци, звут єго семак и семаки діти лакоми си згудувати. А єк си учїнит у восьмим місеци, дитина осмак, то гине прудко, рїдко коли би си згудував нидоносок-осмак. Ничєсівник ніколи ни жиє довше, єк до того чесу, коли мав си учїнити, хїба жиє далі, та то рїдко буває.

Перед тим чесом, єк уже жінка собі кємує, шо в неї маєтци кєннути дитина, мусит ци добре маштерєти, аби си на кого ни задивила. Вна мусит водно дивитиси на нїхті своїх рук и єк си кєнне в тот чес дитина, коли вна дивитци на нїхті, вдастци в ню саму. А єк си подивит на свого чьоловіка в тїй мїнуді, то дитина удастци в свого дєдю. Але єк би си задивила на чьужєго икого, то та си дитина в того вдаст, на котрого вна си задивила, єк си в неї перший раз кєнуло. Ни в одной учїнитци дитина така файна, єк намальована, а вни обоє, дєдя й мама, охаблені. То тогда та мама задивиласи на образ в церькві, або на икогос Ангелика, шо є в церьквах вироблений на вивтари.

Чїм си зближєє жїнці ид чесови злогів, тим дужше уна мусит на себе уважєти, аби ни збавити дитину. Така жінка, шо си порунтає вереміннов, то в неї може дитина збічі, ничєсове си вчинити, або и ниживє. Та то може нираз жїнку и у грїб загнати. В такої жїнки, шо си порунтає, тежкі є злоги и велика мука, та кєшко по злогах приходит до здоров'я.

Коли вже приходит до злогів, то пару тижнів перед злогами є жінка «на тих днях». Вна прилагожєєтци до злогів, иде до сповїди, бо ни знає и сама, шо си з нев може стати. Ни в кождої жїнки однака кість. В инчєї є широка, в инчєї вузка. Та й ни

кожда дитина однако си чинит. З однов є лехкі злоги, з другов тежкі. Котра жінка розумна и на всім пацела, то тота си оперізує в широку попрушку и добре си стискає, та ни розпустит собі черево, то витак ни дуже си карає при злогах, бо дитина ни є вpleкана. Та на тім ни угадно, бо то є дві породі жінок: одна порода люцка, то така жінка має кешкі злоги, хоть би дитина и ни була вpleкана. Друга порода є котюзя, то така жінка котежеї породи має легкі злоги, хоть би дитина ика вpleкана була. Така жінка котюжеї породи, то вна злегає навіть и сама, без баби. Найдут єї злоги, вна нікого ни кличе, злеже сама, встане, вкне дитині пуп, изкупає єї и зачат виразу си кутати так, ек би и ни злєгала.

По найбирший чести жинки си стискают попрушками, аби оце ніхто ни на саму, шо вна веремінна. Бо то ни є добре, ек усі си журє, говорє, можут навіть и уречі таку жінку; витак ек вна злегає, то має через то тежші злоги. А ек ніхто ни на саму (темє), то злоги лекше си видбувають, бо менче є бесід и менче мук.

Перед злогами вже на тих дньох, ек от кожного чесочьку жінка має впасти з печі, лагодит собі лудинє на випадок смерти, котре любит. Внесе у хату и покладе на греду, та зсучє свічку до смерти, «смертевницу». При злогах жінка – то одна нога єї на цім, а друга на тім світі, через то нічьо ни шкодит, коли має все прилажено.

Однако буває и так, шо жінка улишит рехунок, ни вирахує добре свої неділі, пидє нираз долів, або в полонину, и відтив вже си вертає з помичьов, по злогах з малов дитинов. А нираз в хаті кутаєтци, робит, громадит, сіна стоїт, сапає, звикло всу роботу робит, а то нараз єї шош в череві зріже. Зразу вна и сама ни знає, шо їй є. Гадат, шо то вид роботи и нікому нічьо навіть словом ни каже, аби ни смієлиси з неї, та ни говорили, шо вна нитерпенна, та будь на шо си квацит, або шо вна мєска, та водно боїтци злогів, через сужинє таїт. А то нараз приходе злоги. А ек нима на тот час пид руков баби, то тогди жди, доки приведут бабу, и мусит сама нираз злегати, або и чьоловік єї, – котрий ретенний – оббираєтци за бабу. Бере сам дитину, лиш баба пуп рубає, бо то си ни годит чьоловікови рубати пуп. Богато є таких, шо бабу кличют вже по всім утєти пуп, а жінки сами злегают, або баб'є їх чьоловіки, и то так добре, шо най си

баба спрече. Є и такі жінки, шо вже так на тім прубні, шо ни умилє и оден день, так добре вирехуют, коли мают злегати, але однако роб'є до послідного чесу, бо то в нас ни є пешєні люде и жінки, шоби си зачюдо злогив, або тежи увилєти вид роботи. Хіба лише пусті, або дуже вутлі жінки ни хотє робити перед злогами.

Ни кожда жінка має однакову теж, инчя їст всу страву и нічьо їй ни шкодит, а инчій видмітує їду, шо лиш деику страву може їсти. А ниодна рада би їсти, та ни може, бо має таку паскудну теж, шо водно єї печьє згага. Вид згаги п'ют жинки молоко солодке и сокотєтци тих страв, шо їм шкоде, бо витак ек дуже жинку печьє згага, то висідає на дитині и ек си вчинит, то є плями по тілі. Але то ни з кождов дитинов буває однако.

На веремінні жінки мусє чоловіки дуже уважєти и їм терпіти. Веремінну жинку ни можна бити, хоть би вна ек чьоловіка лоточила. Ни одна жінка ек веремінна, то тогди ни боїтци чьоловіка и так єго пилит, ек пилов. А скоро злеже, то тогди боїтци за свою шкіру, аби ни видобрала за давне, стає виразу маленька така, ек ни тота, хоть єї до рани тулєй.

Ни оден чьоловік, хоть би єкий був злисний, ни б'є тогди свою жінку, хоть би ек єму досолила, бо боїтци, аби вна си ни вергла, та аби дитина ни збігла вид того, або аби и дитина си ни перепудила, та аби витак ни була каліков. Навіть ни кричіт чьоловік на жінку, бо и крику жінка си може веречі. Через то ек си свині кілцує, або ріже, то веремінна жінка втікає тогди гет, аби ни чюти того писку, бо дитина у ній може учюти рейвах и перепудитиси. Того си дуже жінки варуют.

Ни токма свій чьоловік уважєє на свою жінку веремінну, але навіть и чюжий, хоть би був в шалений злости на ню и хотів єї бити, а аби хтос єму крикнув, шо вна тежка, або аби він сам уздрів, шо вна калюхата, виразу опускає руки в долину. Затикає хавку собі и иде вид напасти гет. Дес то си дуже рідко траф'єє, шо ек вже ни зможе чьоловік зтерпіти жінці, але то рідко котрий так робит, то трохє єї зудерєє. Але и то чімос тоненьким, або долонев и то нідде, лиш по гудзици, але без крику.

З жинками веремінними сп'ют чьоловіки аж до послідної днини. Нираз так буває, шо видбув чьоловік своє з жінков звечєра, а то таки зараз по тім жінку находе злоги. Лиш мусит бути дуже

уважним, аби дитину ни роздушити, ни можна легати цалком на черево жінці, муситци держети високо на руках, ек то кажут «на моци». Та найгірше тогди, ек вже жінка на тих дньох, бувають разом иззаду, боком. Жінки нічьо против цего ни мают.

Ек уже жінка зайде, стане вереміннов, то тогди чьоловік си в неї питає: «Шо вере ти мині вчїниш, загрїй вугов, ци обдери хату»? Бо хлопец, то хату обшубутає, приведе жінку з віном; а дівка обдере хату, виддастци тай забере все з собов, нираз и задну лавицу би рада взети. Кожний майже дедя радуєтци хлопцєви, а мама – дівчєні.

* * *

Ек котра си дівка ни посокотит добре, то вна ек зайде в теж, дуже си встидає и вистерїгає людий. Ни хочєтци видразу признати, шо вна тежка. Коли їй кажут, шо в неї шош си черево виддуває, то вна каже, шо то їй марєн черево роздуває, шо вна шош изпила тай икас біда в нїй ростє. А ек рїгає, то каже, шо стрїлєси чїмос, або глиста їй си вссєла и тимунь їй гадко. Навїть ходит примов'єти вид марєну, та варит собї бабицї, бо каже, шо сонцє єї си упєлюстїли и ни можє через то їсти. Але веремїнну зараз пїзнают, ци то дївку, ци то жїнку, бо вна скоро зайде в теж, то мїзернїє спєршу у лицє, робитци на цїлим тїлї хортава, дїстає чєрвоннаві плями на лицї, дивитци биршє смутно. А витак нараз товснє, правитци, їй си виповнєют боки, закруглєтци, виривнєтци гудзицє ззаду, шо по запєсках зарєз пїзнати, бо гудзицє стає розплєскєна, кантова, видвисєют и товснут цїцки, а витак ростє горб зпєреду, виддуваєтци черево.

На дївку скоро потємнє, ци то старїня, ци своєки, ци такє чужї людє, то єї ни встїдкуют, лиш кажут, шо видє, шо вна тежка, аби ни зтратїла дїтїну. Траф'єтци богато, шо вна ек зайде, а дурна дївка, але добрє умїєтци увїхати, то так си вївхлєє, шо нїхто тото ни покмїтит и вна стратїт дїтїну, ек си вчїнит. Така дїтїна зветци стратчє. Або вб'є в собї, и вно збїгнє, збїглєнєм станє. А вна, погана вїра, далї возитци дївков з нїпокритов головов, тай шукає нової бїди собї.

Зведєницє першїй раз має великий устїд, хоть би вид икого богацкого, або фєйного зайшла, то однакє їй пєлає лицє. Таку

дївку-зведєницє розговорюют, кажут їй, шо то вид коли свїт, то є зведєницї, тай си траф'єє то и мїж панєми и мїж попєми, та жїдами, прєто мїжї усєков вїров, бо усуда ни ходїт по лїсє, але по людєх. Можє вна си сама осудїла на икїй зведєницє, або си з неї засмїєла, або єї старїня, або навїть и дїди та прєдїди, а осуда має довгї муда, тай єї подогонїла и побїла.

Ек вже така дївка-зведєницє уговтаєтци из тим и прївїкнє до того, шо вна си звєла, тогди єї шє прєд злогєми, а рїдко коли по злогєх, хїба би ни знєли, покрївают, завївают голєв. Вна прїходїт до зведєницї, другої старшї, и та єї прєшєє. Уклєкают обї, подают собї рукї и та дївка, шо прїйшла, кажє: «Прєшу тєбє, покрїй мєнє».

Зведєницє старшє, до котрої вна си прїйшла покрївати, кажє: «Прєстї мїнї, шо я твєє дївоцтєво покрїю и укнє твої кїскї».

Тогди вна кажє: «Я тобї прєшєю раз, и другїй раз, и третїй раз; будь прєщєна за то, шо ти мої дївоцкї пархї прїкрїваєш».

Тогди та зведєницє старшє устєє, берєт фустку у рукї и нїж, вїдрїзує їй заплїткє вид голєви дївоцї, вїборсує їх, заплїтає по чїлїдїнцкї, в чїлїдїнцкї заплїтки, и мєчє їй фустку на голєв, гєворєчї: «Ек Прєчєстє Дїва бєз чьоловїка си завїла и ни малє грїха, так я тєбє покрїваю тов фустков, єку вїпрєсїла Прєчєстє Дїва у Богє на зведєницї, аби и їм покрїтї голєв, шєбї вни ни ходїли на публїку нїзавїтї». Берєт вїтак дївка-зведєницє и устєє з земнї з голєвов, прїкрїтов фустков, сїдає на столєц, а старшє зведєницє, єка єї покрїла, завїває вїтак єї в ту фустку по чїлїдїнцкї. Зведєницє ни можна носїтї прєрємїтку, хїба фустку, пїдв'єзану попїд борєду.

Зведєницє, єка си покрїла, дужє тогди плачє, шо вна покрїла своє голєв бєз зєлєного вїнка.

Ек си уже зав'є, тогди стає, ек кожда инчє молєдїцє. Ни плачє, а прєдає свої зубї, а людє гєворє: «Адї, новє покрїтка, шо си покрїла».

Вид того часу, ек станє покрїтков, ни можна їй вжє си нїколи носїтї по дївоцкї з розкрїтов голєвов.

* * *

За верємїнну чєлїдь гєворє: «Адї, та вжє си наїла бєбу, тай єв бїб рєстї в чєрєвї. За солєдкї нєчї мут вїлїзатї очї. Ой та цє

сарака огрідна, ци ше довго си покочеє? Низадовго будим мати свіжу куластру. — Тот (котрого жінка, або любаска тежка) поківнив свою миленьку живенько. Буде мати прудко свіжу куластру. Похарчює, аж на вуса набере. — Ади ска та калюхата, або требухата, лиш нівроку єї. — Тот си добре увихнув; молодий, а скоро мет мати помичь».

А єк старий дідо зробит дитину, то говоре: «Колода гнила, а сук з неї здоровий стирчіт. До роботи ни гарен, а до того був би. Злакомивси старий тай угнозив дитинче. Наслинив череву. Набив старий корзан калюх. Напіхав дєлево».

А єк пидоздрівають, шо то ни вид него дитина, то говоре: «Та то ни єго дитина, лиш єго напасть. Икес поміг помножити фамілію пид єго лумір. Аби так біда дихала, єк він годен тій дитину зробити, то ги...о, ни єго дитина».

Через цілий час, єк жінка у тежи, ни можна їй їсти рибу, бо дитина буде слинава, мет ити слина з рота поворозом. Ни можна си їй злостити, бо витак дитина буде злиснек. Бо шо мама робит в тежи: ци краде, ци п'є, ци б'єтци, ци курварит, така витак буде и та дитина, то все в ній си име.

Ни можна жінці веремінній переступати линву з гудзами, бо дитина при злогах мет си чинити гудзом. Ни можна бути жінці веремінній при смерти умераючього, аби в ній дитина ни замерала и ни чиниласи при злогах без напінків. Ни добре бути веремінній жінці за матку при вінчіну, аби дитину у собі ни привінчети, бо витак тежко си злегає.

Перед самими злогами

Речінец злогів, коли маєт жінка злегати, ни каже кождому, бо то ни є добре, аби всі знали и нев си журили. Єк си питают: «А коли ти вере упадеш з печі?», — то веремінна жінка відповідає: «А ци я знаю? И сама добре ни знаю, коли. Здаєтци ми, шо знеділі»; — або каже: «Ий, ше ни зараз. Я собі вираховую, шо ше потєгну».

Коли маєт злегати, то лиш каже свому чьоловікови, домашнім и своїм, бо то нічо ни шкодит, єк уни знають. А сусідем и цікавим, то лиш бирше-менче дає си догадувати, аби си мали на самі, та ни ишли в тім часі до неї, або єк идут, то дуже уважно, аж докив ни учуют, шо вна злегла.

Сусіде й знакомі вже и сами си варуют, аби ни трафити на злоги у хаті, бо и сам хрестенин ни знає, икий може бути на перехід. Єк чьоловік чужий, або жінка, ци хто з прихожих добрий на перехід, то поліжниця раз-два злеже, лиш ступит в єго сліди. Тимунь нираз, котра жінка має вже на тім прубу, то си радує, єк прийде особа, добра на перехід. Вна лиш ступит в єго сліди, а дитина зараз си найде. Але єк прийде погана особа на перехід в час злогів, то най Бих боронит. Дитина нираз вже иде, вже впаде в кість, а жінку єк така біда нидобра на перехід перейде, то дитина видразу си заверне, и витак мусит си поліжниця дуже довго карати. Але єк хто вже иде идхаті, де є злоги, а вчює про ні, то ни можна си вертати, бо зараз би си и дитина обернула назад, а тогди гірша біда. Муситци ити вже ид тій хаті, и каже, єк прийде: «Боже помогай в хрестенцке увести! Гадаю, шо я добрий (або добра) на перехід, але то ни я єї, иршену, перехожу, а Біх сетий. Єк си легко и весело зачєло, так аби си легко и весело учінило». — В хату, там, де є поліжниця, ни иде, лиш сідат собі на приспі, або дес коло хати блиско, а єк є дві хаті пид одним побоем, то иде в другу хату. Мусит ждати, докив жінка ни злеже и ни сміє прудче пити, аж по злогах. Нираз буває, шо отак нинадійно чьоловік набриде ид чужій хаті, а там злоги. Нима кому пити за бабов, то иде привести бабу, хоть би и низнакомий був. А єк шо треба помочі, то помогає, тай устиду за це нима.

На перехід дуже добрий чьорневий чьоловік, а найгірший, то черлений (рудий). Єк лиш огрідну жінку на тих дньох єме в череві володити, різати чімраз дужше, то вже вна собі тємує, шо це прийшли злоги. Иде у кліть злагодити все, шьо треба до злогів. Унесе у хату масло, єйця, горівку на звар. Лудинє своє смертевне прилагодит, єк би шо до чього, аби було наготові.

Витак каже свому чьоловікови, шо єї найшли злоги. Мушіне завше си старают бути на злогах дома, хоть є таких богато, шо и руков би си тогди ні до чього ни докинув. Але в хаті мусит бути, бо треба кудас побічі, або за бабов пити. Єк випаде так, шо нима чьоловіка дома, тогди жінка каже старини, а єк нима старині, то першому ліпшему, хто є в хаті. А єк нима никого в хаті з домашних, то иде и кличє найближчу сусіду, аби шош до неї прийшла. Лишень є такі жінки, шо сами злегают, то така ни

кличе нікого, навіть своєму чоловікові нічого не каже. Всіх дес порозсилає вид хати и сама злеже. Прийдут идхаті, а то є вже дитина, нова помичь.

Ни кожда жинка любить собі одну бабу. Одна любить цу, друга – инчу. Ни кожда и баба, хоть би єк була сохтивна, є однако легка поліжници на души. Поліжниця виберає собі таку бабу, котру навидит и та в неї бере діти. Лучеєтци так, шо то в нас прото у верьхах, – берет сусідка в сусідки дитину, одна в одної. В нас мусит бути на кождим ґруни икас жінка, шо уміє брати діти, бо то нима тогди чєсу, аби бічі біда знає куда за бабов. Бабами то все є самі наші жинки, а тих панцких кушерок наші жинки нинавидє, боєтци и ни віре їм, бо вни богато тратє наших жинок. Були такі випадки, шо єк вели міску кушерку до поліжници, то вна єк єї уздріла лиш перед свої хати, так видразу умерла. Але єк котра дуже си карає, то наші баби боєтци брати тогди дитину, а посилают за місков кушерков. Бо то вни, ти міські шляпачки, диницуют наших бабий до судів и ці за то, шо берут діти, мают великі кари и шє сидє по кремінарах.

Давно з первовіку ніхто ни чув про ті міські кушерки, але менче жинок умерало, єк тепер, видколи вни си напхали угуда дес в наші гори.

Наші люде дуже ворожо и нидовірчево видносетси до еґземінованих акушерок. Давно ніхто про ні суда в нас ни чював и їх ни видав, самі Гуцулки були собі за акушерок. Нидавно вже видало староство в Косові до усих громадий розпоріжіне, иким си наказує громадам уважєти, шоби Гуцулкє ни брали діти, а шоби кожда громада ухвалила пенцию на вчені кушерки, иких староство понаименоувало нашим громадам. Шандарі взелиси дуже остро до тих гуцулских бабий, котрі брали діти. Тєгали їх по судах и наложували на ні високі кари, а навіть арештом карали. Та се розпорєжіне старости здібалоси з великим опором всеї гуцулскої людности. Против него повстали всі села. Приміром в селах Голови, Красноїля, Перехрестне и до сегодне нима кушерок, бо їх громадські ради ни приймилиси. Виділи повітові сами устав'єли до бюджету громацкоґо видповідні гроші на пенцию заділя цих кушерок, та громади однако си держели при своїм. Приміром, в Головах запала ухвала ради громацкої, шо то є ниможливо приймитиси міскої баби-кушерки, а заборо-

нити бабити Гуцулкам, а то з тих причин: громада Голови складаєтци з сімох ґрунів и сімох потоків, та є пивчверта милі квадратовой завелика. Люде сидє рідко по ґрунях и потоках, а ни так, єк на долах, шо село при купі и блиско. То єк би впав порід під Круглов, а другий на Косківским ґруни, то одна кушерка ни могла би до обох прийти, бо це є бирше єк пивтора милі делеко, а дороги нима, а вна хоче конем си нести. То одна поліжниця би мусіла умерти, або и обі, бо доків би сходил за кушерков, то був би жінці капут. Витак ходила кілька разів велика депутація до старости и староста помали видступив вид того розпоріжіня та позволив наведеним громадсков радов сільським бабам брати діти. Але берут ни лиш тоти викликані баби діти, а и другі так, єк це си вело здавну. Гроші, зібрані при податках на кушерки, повернули на инчу громацку річ. Кушерки си вдержели лиш в тих селах, де є богато панів и Жидів. Та до Гуцулок берут їх дуже рідко. Є випадки, шо сусідка кушерки ни кличе єї на злоги, али Гуцулку. Коли си допитуют витак тої поліжници, хто брав дитину, то вна каже, шо сама, бо ни хоче видати свою бабу біді у руки. Богато було таких випадків, шо Гуцулка воліла зовсім умерти, а ни хотіла допустити до того, шоби кликано дохторя або бабу, бо казала: «Умру, а ни дам собі тіло поганити иковс дзєвлюгов, або шерльопов». Навіть Жидівки кличют наших бабий прудче бабити, єк міских кушерок, хоть до Жидівки, кажут, гріх ити бабити, але єк треба, то си мусит. Наші баби дуже тому вже сохтивні и пацелі. Вни знают добре жінку-поліжницу провести, розмастити, примовити так, шо дитина раз-два си учінит. Нашя баба – то прото своя віра, а ни икас кушманєнка. Та в послідних роках вже в головнім припадку кличют и дохторя до поліжници. Єму бирше віре, єк кушерці.

Др. Я. Невестюка дуже люб'є Гуцулки за то, шо він мудро діти бере, и називають: «Ага! Тот ади дохторь Невестюк, шо вид дітий, чілідинцкий доктор. Вин має лехку ручьку, с'їтила би му си. За ним поліжници ни вмерают, бо вин Руснак, наш чоловік!»

Посиланє и хід за бабов та прихід баби

Кожда жинка на тих дньох хоть и вважєє на себе, єк є видкого, а єк нима, то гримаєт собов у всій роботі так, єк би и ни тежка була. Але однако кожда робит аж до послідної філі, бо

наші жінки ні є такі вошшіні, єк пані, ні привиклі в покоях сидіти, а навіть цим си гоноруют, шо вни годні все робити до самісеньких злогив.

Веремінна жінка, єк то навесні, робит в гредках, на городі, вліті коло положу, восени бере барабулі, а взимі кутаецци днинци: обходит маржину, носит свиням чюбри, даєт товару сіна, а несе по такому климакови на плечьох, шо най си и хлоп зпрече. Лиш си сокотит, аби ни впала, або ни надсадила, та ни вдериласи в шо калюхом. Аж єк єме єї добре в череві отек ножами різати, стинати, иде дхаті и виріжєє за бабов, бо вна може мет злегати.

Тото, котре иде за бабов, нікому ни сміє казати, шо иде за бабов. Єк хто си питає, куда иде, то каже, шо туда або туда, але ніколи ни каже правду – куда. Єк прийде до баби, а то є богато людий у хаті, то ни каже при всіх, чього прийшло. Викличє бабу надвір и сам на сам скаже, шо є родини, просит, аби вна ишла бабити. А єк нима нікого в хаті, но то тогди каже видразу бабі, чього прийшло. Навіть и так буває, шо єк є люде в хаті, то навіть ни йде в хату, а жде надворі, доків хтос ни вйде з хати, аби ніхто ни на саму, и викличє бабу надвір говорити з ним.

Привитаєтци з бабов, єк си належит, и зацінат казати, єк чьоловік сам прийде: «Біх би ти дав здоров'я, у мене жінка шош си комосит. Ни знаю, ци відий ни хочєт злегати; може, бес прийшла си обдивити, тай єк треба буде, бабити». А єк хто присланий прийде, посев, то таки си привитає и каже: «Мене прислали просити тебе, аби ти прийшла, бо там в добрий чєс хочє злегати жінка, найшли злоги».

Баба робит тогди веселу міну на лиці и каже ласкаво: «Нівроку! Най Біх помагає. Коби си лиш бінниця ни дуже мучіла та аби Біх помих так мирно учінити, єк зносити, а я пиду в добрий чєс».

Баба зараз си зберає в нишкідну одежу, скаже одному з домашних, куда иде, та закаже, аби нікому нічьо ни говорити, доків ни злеже поліжниця, бо то є всекі люде, можут ци зачудувати, а то витак через то при злогах гірше си карає, або можут из иртив – бесід застрілити, або вирчі, пречь би си казало, поліжницю. Витак обоє прудко идут до поліжниці. По дорозі баба розказає пислови свої усілекі пригоди при злогах, шо вна перепацила, баб'єчі. Коли злоги найдут жінку вночі, то тогди си

посилає и двох разом за однов бабов, аби ни бійно було. Але єк нима кому, то тогди мусит ити оден, звичейно мушінин, хіба би єго ни було під руков, за бабов.

Єк си иде вночі, то тогди він, изчєз би, завертає писла того, шо иде за бабов. Аридник пускає всекі тумани перед очі пислови. Перемітуєтци у вовка, або медведя. Зробит таку пітьму місячної ночі, шо хоть в лице вдєрь, то ни пизнаш, а небо єсне, єк риб'є око, и місяць світит, хоть мак зберай. Лакім водити, блуд на чьоловіка напустит, або додаєт пислови такого страху, шо тот си мусит вертати назад. Попросту аридник ни пустит ити за бабов. То він, изчєз би, навмисне так робит, бо хочє, аби ни прийшла баба на злоги, а поліжниця аби з усим пишла з цєго світа. Хочє мати видразу дві души: маму и дитину ни зиршену. Є такі трафунки, шо и двом пислам показує тумана, ни лиш одному, тимунь єк си иде за бабов вночі, то треба бути дерзким, узєти вили в руки и аридника пробити, єк си переверже у вовка або єку инчу біду и поперецит дорогу до баби. Та найліпше траба перевернути на собі все лудинє тим, шо у середину, на верх, а він, изчєз би, ни має тогди моци и путєрі до чьоловіка и ни може вже такому пислови нієкого тумана показати, ни настрашити та завернути. Вночі так само си говорит з бабов, єк и вдєнь.

Єк прийде баба идхаті до поліжниці, то видразу иде там, де є поліжниця. Уходит у хату и говорит: «Нівроку! Нівроку! Най Біх помагає. Аби си так прудко учінило, єк зав'єзало. Біх из тобов, цє зараз си учінит, ади тілько, шо вже ни видко; лиш держайси, сили та путєрі добирай, а ми цє зараз за Божу волю будим мати свіжу помичь». Тогди си розберає и беретци бабити, переирстившиси три рази.

Злоги

Поліжниця розбираєтци гєт, лиш си лишєє в сороцци. Навіть заплітки розплітає на голові собі. В хаті порозв'єзуют всі гудзи, икі би були, та порозтикают судник, аби дитина ни ишла гудзувати та аби ни були тежкі злоги. Двері и полицне викно си заперают, а застівне викно си трохє видхєлює, аби приходили дванайцїть судців и судили дитині долю. Всі дванайцїть судців засідає на варцабу застівного викна, в тот чєс, скоро жінку лиш

зберут злоги, и суде там безперестанку, аж доків си ни вчинит дитина. Кождий судця має свою філю, бо є дванайцять филь в кождої дитини, шо си чинит, таких, шо суде дитині долю; котрої филі дитина си вчинит, ци доброї, ци злої, таков буде. И суде вни так: Зачінає в сам перед найстарший судця и каже: «Єк би си цеї филі учінило, то би був великий богачь». – Витак каже другий судця: «Єк би си цеї филі учінило, то буде великий злодій и лайдак». – И так оден за одним судця, всі дванайцять, суде кожду філю дитини; ци та филь є добра, ци зла, таков має бути дитина, икої си филі учінит. Єк доброї, то добров, єк злої, то злов, біднов, богатов, побожнов, курварем, убийником, злодієм и так далі. А витак тоти всі дванайцять судців, єк вже си дитина учінит, ураде тай усуде, єк їй має житиси на цим світі – ци має панувати, ци бідувати, поредно жити, ци лайдакувати, ци має кому жите вретувати, або видобрати, и єков має смертьов умерти: свойов, ци ні, и єков: завіситиси, утопитиси, зарізатиси, або мают убити єго. Все то тоти дванайцять судців усуде післеть тих филь, в єких си дитина учінила. Найменьют єму тот свій суд и долю. Призначют одну звізду на небі, ика світит аж до смерти дитини, а витак гасне, єк умре та дитина. Вночі витко, єк гаснут звізди – то тільки людий умераєт. По тім суді всі дванайцять судців видходе собі гет.

При злогах у хаті коло поліжницї є баба и жиночєй (поліжницї) чьоловік, коли є дома и хоче помогати. Є богато таких людий, шо хоть любит свою жінку и желує єї, але тогди гидує бути коло неї и нічьо би руков ни поміг коло злогив. Однако бирше чьоловіків є таких, шьо помагают своїм жінкам у злогах. Рєхтуют бабі, шо лиш треба. Коли нима чьоловіка, то иде хтос старший помогати. А єк нима нікого, то лиш сама баба даєт собі раду. Ни одна жінка таки и сама ни хоче, шоби хто бирше був в хаті опручь баби. Решта идут в другу хату. А коли нима другої хати, ані сусіцкої блиско, то сиде всі в хаті, а поліжниця злегає при всіх, кільки є домашних, бо кажут, шо тогди встиду нима. Кожда баба з поліжницев говорит собі тогди «ти», хоть би одна була занатто стара, а друга дуже молода. Це їм нічьо ни шкодит, бо вни собі тогди обі посестрі.

Баба прилагодит масло собі пид руку, аби було на спошевку, до розмашшюваня поліжницї. И тогди си бере бабити. Хре-

ститци три рази, бере поліжницю за праву руку и обводит до трьох раз цілу хату, а все за кождим разом обі ковтают в поріх правов ногов и баба примовлеє:

«Єк ми прутко хату обходили,
Ні раз си ни забарили,
Так аби си и ці злоги прутко скінчели.
Єк си раз-два цес поріх перейде,
Так си и ця дитина раз-два найде.
Гов! гостю, иди д'нам,
Ми зробимо тобі иршіне та храм».

И тогди обі ковтают ногов у поріх, ніби оце иде вже гість, дитина з мами у хату. Поліжницю тогди зачєнає зберати, в череві різати, а баба їй каже ставати критко и зачінає смотрити, єк стоїт дитина в жінці, ци си ни обернула ногами, аби добре ишла при злогах. Єк си трафит, шо зле иде дитина, ногами, а ни головов, то баба тогди дитину у жінці изсправчує; легонько розтераючі живіт руками з маслом, обертає помали дитину у череві головов у долину до кости так, єк си має вно чінити. Витак розтерає баба добре кість поліжниця, аби си розходила. Вна все, шо чєс, бере потрохє масла на руку и розтерає в долонєх, а витак масними руками розмашшює полижниця кість и черево, аби си май кість розходила.

Одни баби кладут лодву одним кінцем на постіль, а другим на землю и так спохово легає на ту лодву жінка, а баба бере тогди дитину. Инчі баби берут діти стоїчі в поліжниц. Поліжниця стоїт, або вклекає, а властиво причєкає верх земні, хтос єї держит попид руки коло себе, а баба тогди помали руками з гори на долину видтерає жинці черево и дитина спускаєси в кість. Ни можна тогди нікому в хату уходити, аби си жінка ни стрюхнула, бо дитина знов утікає дгорі, або может си и обернути ногами и лихо йти. Єк си дитина ни може прудко найти, то баба знов поліжницю проводит по хаті, бо то є добре, бо тогди си май ліпше кість розходит и жінка си ни засижує, то май дістає ліпші напинки.

Найважнішшя річь при злогах є напинки. Котра жінка має добрі напинки, то в тої си борзо находит дитина, а котра жінка ни має напинок, то при злогах довго си мучіт и дитина ни зараз си находи. Єк нима напінків, тогди поліжниця мусит робити

собі напинки. Вна пхає собі свої пальці руки в рот, а ек си ни може згадити и ни дістає напинки, тогди баба розводит мила в горівці и дає поліжници пити. Вид мила раз-два жінка дістає напинки, а ек добре зберут єї напинки, тогди баба бере знов дитину. Вна сегає в полу кости поліжници руками и викликає відти дитину, мицкаючі губами, отек на ката: «птгу міц».

Ни одна поліжница си карає и по три дни, доки си найде дитина так, шо и дві, три баби кличют до помочі, але инча, то раз-два учінит, за пару годин є вже дитинка, помичь.

Ни оден чьоловік си намучіт, держечі свою жінку при злогах попод руки, шо аж єму очі лізут, та кожда кістка єго витак болит. Та є и такі чьоловіки, шо хоть най видит, шо жінка зараз гине, то він ничьо ни поможе, бо він до того ни здавси.

Скоро учінитци дитина, так баба тогди весело засмієтци и скажи: «Є, Богови декувати, помичь!». — А всі, шо є в хаті, зараз си див'є: хлопец, ци дівчєна, та ци ни каліка. Баба каже, шо є хлопец, ци дівка; ек хлопец, кричі легонько: «Хлопчіше, здоров рости тепер. Будь великий, ни будь дикий. Та на многа літ з помичьов». А ек дівка, то каже: «Чєпірка маленька, на многа літ, рости здорова, та ни будь корова».

Витак хрестит, ирстит три рази дитину и говорит форму, аби біда ни ухопила та ни підмінєла. Питаєтци в мами, ике имне має бути.

Мама вже мала наперед з дєдем раду, на чіє имне мут хрестити дитину, ци на дєдево, дідово, вуйково, або єкого доброго побратима, ек хлопец. А ек дівка, то так само змижи чілідинцого роду. А ек си дитина учінит з имнем, на прим. на Юрия, Ивана, Петра, Ілїї, то вже тогди ни перевертают имня, бо то си ни годит. Така дитина, шо їй перевернут имне, лакома си ни згудовувати, умерає. А ек си учінит мижи имнями, на прим. мижи Юриєм и Иваном, то тогди можна хрестити або на то, або на то имне: Иван або Юра. А ек ні, то можна тогди на одно имне хрестити з свого роду. Але ек си вчінит на саме имне, то тогди вже ни можна перевертати, бо сетий би си гнівав.

Поліжница тогди легає на постели, або на печі, але ше трохе стоїт, аби кров зчюріла, шоби ни затверд крух в жінці. Витак баба скроплює дитину и дає жінці пити свєченої води, аби си біда ни окаснула жінки и дитини. Бо и жінка вид того чєсу аж

до виводу стає ничіста, та может ци єї біда окаснути. Баба сипле купіль, кладе в него дитину и рубає пуп, та ше раз говорит футко ту саму форму, шо піп.

Котра дитина учінитци в чіпци, то кажут, шо дуже шєслива. Котра дитина учінитци тогди, ек усі поживлені, то и вна буде ціле жите поживлена, ситна, а ек си учіни зранку, коли усі голодні, то тогди буде и дитина бєшєсна, голодна ціле своє жите. В купели баба ворожит по ніхтиках дитини, ци вно буде довговічне, ци ні. Коли ніхтики на пальцях шпильковаті, то та дитина прудко умре, а коли широкі, припешковаті, то довговічна и буде жити.

Ножиці тоти, шо ними баба рубала пуп, зав'єзує тим мутуском вид пупа и ховає коло поліжници. Витак пуп-гудз, ек уже упаде в дитини, то мама єго ховає дес разом з тим мутуском и дитина ек має сім рік, то має тот гудз-пуп розв'єзати. Ек єго розв'єже, то їй си розв'єжут руки до всеї роботи.

По купели баба оповиває легонько дитину у прилагожені пелінки и кладе коло мами-поліжници пид бік. Поліжницу баба легонько пидтерає и сохтивно пид'єзує.

Місце баба мусит добре брати, аби ни втекло, бо витак би був великий клопит з ним. Могла би жінка умерти вид того.

Коли дитина була первісник, то баба дивитци на місце: кілько на нїм є гудзиків, тілько та жінка мет мати дітий. Видразу ни каже це баба поліжници, аби вна си ни настрашіла. Аж скаже май пимше. Місце закопуєтци так, аби ніхто єго ни переступав.

Ек злоги вночі були, то баба світит свічку коло дитини и примовлєє:

«Свічю свічку,
Піду по запічку,
Ладану шукати,
Обкурити хату.

Світло си світит, аби ни прийшла бісиця лісна та ни підмінєла дитину за підмінчє. Цілу ніч одно мусит вартувати дитини и на око ни можна кленути, бо вна би зараз могла дитину підмінєти. Хату си обкурює ладаном, а вна, зчєзла би, ни може вдарити на світло и ладан. Так мусє світити, аж доків дитину ни охрестє, кождої ночі, а в днину ни треба, бо вна, зчєзла би в плите дираве та безвісти, ни має вже моци до дитини. Докив

ни зирститци дитину, то си єго ни кличе тим имнєм, шо си має дати при хресту, а фальчевим имнєм так, аби бісиця ни знала имня дитині, то вна тогди ни может єго підмінети.

Дитину зараз несут таки нагоречьо до хресту на другий день.

Підмінче можна пизнати у хвили: вно росте паськудно. Тридушювате, ни говорит довго, дурновате, ни може ходити, каліка икас. З підмінчем є дуже великий клопит, бо вно ни до Бога, ані до людей, ек росте – прото підмінче, чьортівска дитина.

Першя дитина називаєтци: первісник, розв'єжи-пупец. Вна може видіти біду, арідника, ек виросте, и всеку ничісту силу. Послідна дитина називаєтци мізин, вимети-карабушка; ек виросте, то мізин може мізинним и великим палцем зашіп'ювати чіріке, бородавке на людех, а вни, скоро їх мізин зашіпит, ни мають сили та путері бирше рости, буюти; зараз гинут, нидіют.

Баба миє руки, кладе ватру и варит поліжници звар. Масло з горівков, то добре пити, аби си в трунку рани замашьшювали. Дає пити сирі єйця и б'є їх в масло, та дає розтоплене масло з єйцями поліжници хлистати. Хоть вна ни може, то мусит насилу їсти. Варит бануж и дає їсти з молоком солодким поліжници. Баба ни видступає вид поліжници, аж доків єї «добре ни зрехтує». Доберає звари и підтерає та підв'єзує поліжницу.

Єк уходє в хату домашні и чюжі, котрі ни були при злогах в хаті, кажут, переступаючі поріх: «Тьфу, нівроку, абих вам гості ни уркли, та дай Боже на многа літ. Богу декувати, шо Бох помих мирно зносити, та шесливо злечі. Най росте велике. Ше на весілю будим гуляти». Баба тай мама видповідают: «Ни врічливі. Декуємо, дай Боже и вам на многа літ та на здоров'є».

Всі прихожі мушіни, ек си вчінит хлопец, мусє веречі на шесте окуп, а ек дівчена, то всі жинки и дівчєта мусє дати окуп, а ек ні, то їх фантуют. В мушін берут крисаню, а в челіди запаску. Але це на жерт, бо кождий даст окуп и фант вертают. Це так си робит, аж доків дитину ни зирсте.

Поліжницу застают ліжниками, завішеними на греді, лежючу на постели, бо вна ше дрєхава, то бійно, аби хто ни врік з прихожих, або аби ни вдарив пострів в груди.

Доків дитину ни зирсте, то мама єму ни дає ссати свої цицки, бо аби ни була дитина брєхликов, ек виросте. Котра мама дає дитині ссати цицки перед хрестинами, то тотя дитина, ек вирос-

те, то є дуже великий брєхун з него. Котра мама-поліжница дуже зпрегає молоко, цицки прутит и груди болє, пухнут, доків мама ни дає дитині ссати, то мусит цицки здоювати або давати комус изсиссати. Коли дуже цицки пухнут, то їх натерают горівков, або крохмалем, а вид цєго поліжници зараз цицки перегорают и груди си обертают, вже так ни пухнут. Поліжница мусит лежети тихо в постели, шонайменче три дни. Але є такі поліжници, шо встают видразу першу купіль дитині робити.

Иршенє

Єк злегла поліжница в днину, ше ззарана, то ше тої самої днини кличют кумів, а навіть несут до хресту, ек ни дуже у верьхах сидє, ниделеко церькви. А ек уночі, то на другий день рано. Радитци ґазда з ґаздинєв (поліжницеv), кого би то закликати в куми. Богато є так, шо ше жінка и ни зайшла, ек си пообицєло и вговорило, хто би був за кума та куму, ек си колис учінит дитина. Але траф'єстци и так, а найбирше мижи бідничійов, шо аж по злогах запрошуют у куми. Вид кумів залежит, ике за товсте иршенє має бути. Єк си витекає добре, то си кличе и фудульних кумів, та робитци витак буйне иршенє, а ек си ни гей утекає, то и кумів си кличе май простійших. Хіба би си фудульні куми сами просили, а виділи, шо ґаздик ни закьикничний та сказали, шоби си ни заходив коло великого кошту на иршенє, то він тогди їх кличе в куми. А хотівше мати чільних ґаздив, треба зробити и чільне иршенє. Чєсом ниугадно, бо бідний зробит таке теньґе иршенє, шо й богачя завстидає. ґазда идєт за кумами чєсом и на другє село, ек си кого має в души, а ек нима ґазди дома, то хтос идє из своїх за кумами, а баба лагодит закем дитину до хресту, аби все було в порєдку, ек си належит, бо то чєсом треба и далеко хітати до церькви, нираз и пара миль.

Наберає баба у чісту флєшку молока солодкого грітого заділя дитини на дорогу. Лагодит чісті білі пєлінки та з пару малєньких пєліночюк, шоби було в шо дитину перевити, ек си прийде шо до чього, бо дитина своє право знає. Вносит баба з кліти мамину білу ґуґлю, та червоний поєс. Лагодит оповивачь до дитини. Витак ек нима кому з домашних, то баба печє два, три книші з бриндзов на дорогу, аби було чім перекусити, ек си почєстуют по дорозі. Та бере инчєї скороми на дорогу.

Єк прийде віданє, шо куми вже готові, тогди баба наплікує рогом дитину, завиває у пелінки, зав'єзує оповивачем, довгим з на оден або два митри, а широким на два пальці, сукненим, звичайно з чьорного сукна. Зав'єзує собі поєс червонний поза шию и звисає на груди. В тот поєс, дугу, кладе баба собі дитину, шоби лекше нести, та шоби чєсом по дорозі ни випустити дитину на земню. Поверх дитини натегає на себе ґуґлю на один бік и нев оповиває ліпше дитину. Дитина лежить в ґуґовнику ґуґлі дуже вигідно и добре.

До ирсту иде дєдя и баба тай куми. Єк нима дєді дома, то лиш иде сама баба з кумами та дитинов до попа дитину у хрестенцке увести. Буває и так, шо єк нима кого закликати в куми, то си иде без них до хресту, а кумів си по дорозі находить, чєсом и низнакомих людий, бо рідко си хто видпрічює, шоби ни хотів люцку дитину у хрестенцке увести.

Дєдя бере харч в тайстру на плечя и «службу» попови. Службу си лагодить за здоров'є дитини: миску зерна, гуску соли и свічку служебницу, повитицу. Та бере флєшку на воду, иков піп дитину хрестить.

Кум и кума купують собі білі рантухи полотна, або тоненьке біле ллєнне полотно на крижми до хресту. Крижма ни сміє бути менчя, єк на сорочічку фіни, бо то ни пасує фостик на крижму. Сучють кум и кума по одній восковій світци-повитици, бо при иршеню мусить бути вогонь. Крижму разом из свічков перев'єзуєт ци звиту в трубку червонов волочьков.

До хресту и вид хресту несуть дитину на руках баба, то матка, перепочюваютьци. Батько и дєдя ни несуть дитину. Баба з кумов ворожить по дорозі, ци дитина вмре, ци ні. Єк дитина тежка, отек земня, то мусить умерти маленьков, ни згудуєтци. А єк дитина легка, отек мотиль, то згудуєтци.

Кожду дитину несуть до церькви хрестити, хіба си вчінило троє дітий зараз, то тогди піп сам про це си перевідає и біжить до тої поліжници хрестити діти, ид єї хаті. Витак, єк є цєс піп одовец, то єму си можна женити из Жидівков вихрестков, котру собі сам мусить намовити и вихрестити. Траф'єєтци, шо ни одна жінка має бирше, єк двоє дітий на раз. Приказують, шо дєс давно одна жінка мала семеро дітий на раз. Сім синів їй си учінило за одним махом. То таке було, єк миши, за велике.

Всіх сімох братів принесли до хресту на решеті и піп їх охрестив у решеті. Вни си усі сім згудували и через тото село видтогди си називає «Семаків», село сім братів, шо си нараз учінили и згудували. Тото село, приказують люде, шо дєс вно є у нашим краю. А, може, то про Семакову на Буковині?

Хто хоче мати бирший гонир, то кличє по кілька пар кумів. Або хто хоче, шоби дитина єго росла, аби си згудувала, то таки кличє по кілька кумів. Бо єк є котре куми шєсливі, то єк держє дитину до хресту, то та дитина ни умре. А котре си лучють куми бєшєсні, нишєсливі, то хоть би дитина мала жити, але єк вни єї держєли до хресту, то вно мусить умерти. Через то єк є бирше кумив, то хоть одна пара є бєщєсна, але друга ні, и дитина буде жити.

Є багато таких випадків, шо чьоловік кличє до себе на кума любаса свої жінки, то тогди єму си вже ни можна з нев любити, бо до «колоди» ни можна си брати. Або на котрих тємують, шо вни си кікають, люб'є, а хотє їх розлучіти, то таких кумають. Ни одни змижи таких ни хотє ити в куми, а инчі навіть си и ни спєрають, идут. Бо витак, єк вни си покумали, то їм вже вірють, шо вни си ни мут бирше любити, бо вни держєли світло мижи собов при хресту, а таким, шо мижи ними вогонь горів при иршеню, то гріх тежкий си любити. Але вни на то ни питають, люб'єтци дали, раді, шо на ні ніхто ни на саму, та кажуть собі, або своїм побратимам та посестрам, коли тоти їм долізають у вочі, так: «Гріх у міх, буком та на воду. А кум голубить куму, єк нима кому. Господи прости».

Однако є таких багато, шо скоро си покумають, то вже бирше би ни згрішили на пустій речі, бо цє ни так гріх, єк ни пасує любитиси кумови з кумов. Инчі навмисне си змов'є и идут в куми до хресту, аби витак бізивнішше си любити. Є и такі випадки, шо ниоден чьоловік аж плоти судить, так жінку ревнує вид єкого чужєго чьоловіка, а витак, єк єї покумають з тим чьоловіком, за котрого він єї найгирше гриз, то він вже вірит насліпо їм и ни ревнує єї вид кума та посилає єї з кумом так, єк брата из сестров в полонину, долішями, куда треба, а хєтрі куми сп'ють собі в купці ни єк брат рідний из сестров, але єк чьоловік вінчений из жінков. Аж єк си на ні добре виклює, або таки и захопит чьоловік свою жінку – куму з кумом на стропу,

тогда ек измірит, то повірит, тай їм си ирве на икийс чес нитка любви. А чьоловік тогда и десєтому заказує спускатиси та віри-ти кумам.

Приносє дитину до церькви хрестити, але рідко котрий піп и коли хрестит дитину у церькві. Він хрестит дитину у своїх хатах, у розоденції.

Уходит дєдя з кумами и бабов та дитинов до попівської кухні. Ек нима дєді дитинєчього, то куми сами и баба. Миндуют у кухни, шо принесли дитину до хресту. Баба борше дитину у кухни в теплі розпив'є, пидстелит, ек треба, и прилагодит до хресту, аби чїсте и в порєдку було. Ек плачє дитина, то єї плекают студеним молоком з тої флєшки, шо принесли из собов.

З покою виходит піп, привитуєтци и питаєтци: «А чїя то дитина до хресту?». Ек є дєдя, то видповідає сам: «Та то моє, прошу вас, єгомостику єко їрєчьний, принесли сми, абесте увели у хрєстенцке, охрєстили, та зробили єго гангеликом, та затєгнули пид мий лумір, бо то ади моє».

Коли нима дєді, то говорит баба, чїя дитина и пид чїй лумір треба затєгнути. Піп си питає, ек дитині имнє має бути и посилає одного з тих, шо прийшли з дитинов, за дєком.

Приходить дєк. Піп зачінає хрестити дитину. Матка бере одну попівску миску в кухни, висипає у ню зерно з тайстри. Кладе звєрхе на зерно у миску гуску соли и затикає свічку-служебниццу у зерно тай єї світит на столу в кухни, перед дєрми з покою до кухні, де піп хрестит дитину.

Піп убирає на себе потрафій, берет в праву руку хрест, в ліву книжку и каже до баби: «Уклєкай». — Баба уклекає на порозі вид кухні до покою, а піп си в неї тогда питає: «То ти є баба? Брала с цу дитину?». И справ'єє на дитину хрестиком. Дитину кума держит на руках, стоєчі у латєр з кумом в кухни. Баба видповідає: «Так, я баба и брала сми цу дитину». Тогда піп замітує їй фїст потрафїя на голов и єї виводит, чїтаючі икус молитву на голові баби. Витак здоймає потрафій з голови, хрестит єї хрестиком и даєт цулувати хрестик и свою руку бабі. Баба тогда встає вид попа, вжє гет обчїшшєна вид полїжницї, коло икої си занихарує. Витак сїдає собі в кухни и ждє, докїв куми ни охрєсте з попом дитину. Баба за тот чес розказує в кухни, икї були злоги.

Піп всамперед чїтає молитву, дєк все по разу побєгекує, витак розстєлує піп крижми и кладе дитину кумови на руки, «говорит форму» и зсипає до трох разів воду дитині на голов. Тогда дитина стає вжє Божим гангелом и бїсиця ни має до неї моци. Куми уважєют, шо робит дитина, ек піп єї хрєсти.

Коли дитина реве дуже, буде нидобра; ек изтискає кулачкки, буде скупє; ек розправ'єє жмїньки, буде шїре; ек позиває, буде брєхливє; ек спит, може умрє, або буде пустє; ек лежит тихонько и дивитци файно на попа, буде добра и тиха, а ек пердит, то ек дівчєнка, то маєт си звести, або буде к..ва, а ек хлопєц, то буде к..варь, коли си згодує з дитини на чьоловіка.

Ек охрєсте дитину, гасє свічки, подают дитину бабі, а службу їмости поповій, або єго кухарці, котрий одовєц. Піп тогда затєгає дитину пид їаздівский лумір и пидписуютси дєдя и куми в попа, та платє за иршєнє спивно попови и дєкови дєдя з кумами. Ни в кождїй парафїї однако платє. В Красноїлскїй парафїї платєт кум з кумов по п'єтнаїцьї їрєйцарив, а дєдя три шустці сам. Піп з тих гроший дає дєкови третий пай.

Дєк подає бабі воду, молитву вид хресту. Вна сиплє єї в порожну флєшєчку и несє идхатї до мами-полїжницї. Куми и дєдя та баба дєкуют попови за хрєстини и идут собі вид хресту идхатї.

Скоро лиш си дитина охрєстит, то вни си кличют мижи собов кум из кумов и из дєдем дитини, та мамов «кумє», «кумо» аж до самої смерти. Дитина приходит кумам фїном и кличют єї куми «фїне», а вни (кум из кумов) приходє дитині «батько и матка» та дитина їх кличє завше, ек си згодує, — «батьку», «матко», бо вни єму приходє по хресту старинєв, батьком и матков.

Витак ек вийдут вид попа, идут на дорогу, а хто їх издибує, каже: «На многа лїт из помичьов. Дай Божє шєстє и здорєв'я».

А вни відповідают разом: «Дєкуємо, дай Божє и вам».

Витак идут си почєстувати трохи коло корьшьмий, бо то так си годит, тай попоїсти, бо си таки нираз и добре виголоднїют ждучї на попа, або идучї з дєлекого свїта з дитинов. Питє, чєстунок платит сам дєдя, а ек нима дєді, то баба, икїй дає полїжниця гроший на цє. Коли куми з одного кута, то идут разом з їаздов аж до него, а ек то їм ни по дорозї, то си розходє, цулуєчїси и роздєковуючїси. Ѓазда запрошує на иршєнє, коли мєт робити дитині, шоби були ласкаві приходити, ек ни робит видразу, а

май трохе пимше. Коли робит видразу иршене, то бере кумів из собов, говоречи: «Хоть то вам ни по дорозі, то я би бигме вас ни пустив. Мусите ити зо мнов». Куми лиш ніби отце заділя гонору си сперают, а витак дуже охочьо идут на иршене до нового кума. Ёк ни робит нараз иршене ґазда, то тогди їх добре коло корьшьми почестуе и розходетци, коли ни разом дорога. ґазда набирае горівки и вина поліжници, а коли робит иршене, то годит пите и бере вже на готового коня, икого умисне на то извів, або мае люде, котрі поможут ему занести, або винести пите идхаті на иршене. ґазда поурудуе, шо ему треба по селу, або баба (ек нима ґазди), а куми з дитинов ждут перед корьшьми, або пид корьшьмов, ек иде дошь, в коршму ни несут, бо то си ни годит перший раз заносити до нехреста Божего гангелика.

Ёк уже все поорудуют, шо треба по селу, тогди идут из дитинов идхаті. Вид хресту идхаті несе дитину вже матка, а баба лиш помогае. Кум и ґазда дуже рідко котрі помогают нести, бо то ни пасуе мушінем діти носити.

Ёк винесут дитину вид хресту идхаті, то насамперед несут у хату. Входе у ту хату, де лежить поліжниця, и матка подае мамі дитину, а ек ни вийшла матка вид хресту, то баба, и вінчюе так: «На многа літ з помичьов, дитинков, кумко. Дай вам Боже шесте и здоров'е, та позволь Господи, аби росло велике, мирно си згудувало, було послушне та шесливе, та аби мало добру долю. Дай вам, Боже, з ним шесте на воли, корови, вівці та коні и всу маржинку».

Мама бере дитину собі на коліна, сідае на постели, цулуеци з кумов и говорит: «Декую, кумко, и вам, дай вам Боже всего доброго навзаем».

Тегне цицку свою з пазухи и зачінае плекати дитину. Дедя-ґазда витегае горівку, п'е до жінки, а жінка до кумів и баби, та обчестовуютьци всі, хто є у хаті.

До поліжници приходе цілий тот чес свої, знакоми и сусіди, котрі лиш учуют, шо вна злегла, на родини. Приносе по кілька еец, масла, а ек бідна поліжниця, то муки, молока солодкого, сметани, дают то и вінчюют на многа літ з помичьов, цулуеци и честуютьци, та розпитуютьци про злоги. Обзерают дитину, все приговорюючі: «Тьфу, тьфу, нівроку. Цур на лихі очі. Пек му та осина, вид поганих очій. Файна дитинка, лиш най Бог даст вам

на многа літ з нев. Най росте велика. Абесте з неї втіху мали». Сидет, шош гворе и розходетци по домах. Баба з кумов розказуют, шо дитина робила в хресту и всі разом вороже післеть того дитинече жите.

Ёк робит ґазда иршене, то запрошуе, котрі си ему вдают, на иршене. Иршене роб'е або таки тої самої днини, шо були хрестини, або трохе пизнійше.

Иршене завжде робитци увечер. На иршене берет ґазда горівку, пиво и вино, хто шо любит пити. Варет їду так, ек на храм. Кличе ґазда скрипичьника. Люде си сходе увечер. Поліжниця лежить на постели з дитинов. ґаздині приносе зерно, ейця, масло и колачі, а декотрі – то и крижми (полотна на сорочьку дитині). Зерно сиплют у миску и то все складают на зерно, світе свічку и дают поліжници, ніби оце и дитині разом, говоречи: «Проше, на шо витекаемо, дай вам Боже шестя, здоров'я и на многа літ з помичьов». – ґаздиня бере то в руки и відповідае: «Декуемо. Дай вам Боже здоров'я за ваш прихід и ваш дар на иршене». Витак си цулуеци и зачінаетци иршене.

Ёк си посходе люде, дают їсти, пити, музикант играе в скрипку, або флоеру. Сиде, гворе и співають. Кепу великого ни роб'е, аби ни пошкодило поліжници. А ек роб'е иршене пімше, шо вже поліжниця дужя, тогди поліжниця вже сама кутаеци и ни лежить на постели. Тогди вже можна навіть и гуляти, то нираз зроб'е таке иршене кругле, ек весіле.

На иршеню мусет бути куми и баба, вни є за старших гостив тогди. Иршене тегнетци допізна вночі. Витак усі си прихожі розходе, лиш си лишеют домашні и баба, котра ше мусит поліжницю дорехтувати.

Прощя

Ёк винесут дитину вид хресту, та подадут єї поліжници, тогди витегае баба з пазухи свої флешку з молитвов (водов) вид хресту. Изсипае до трьох раз потрошки на голов, обризкуе нев у хаті и дае міцецько поліжници до трьох разів тої води покушіти. Баба тогди ек бризкае в хаті и ссипае поліжници на голов, та дае пити молитви и примов'еє потихо:

«Обмиваю тебе вид усекі дрежавиці,
Поліжної лихавиці,

Шоби ни мало нічьо до тебе
Моци та путері.
Всу біду, чері и бісниці
Вигоню гет з хати за двері.
Аби те си ничь ни окаснуло,
В сні си тобі ни приморснуло,
Аби те ничьо ни підвієло,
Аби те ничьо зле си ни вчепило,
Так ек ніскі мальфи и чері
Ни можут си вчепити цеї молитви.
Х-тьфі, най усе изчезає, пропадає,
Гет делеко в безвісти страшні».

Баба тогди плює и обдуває до трох раз жінці голов, роб'єчі паров свого рота хрест їй на голові.

Тогди поліжниця вже ни є така дрехавична и ніска нехарь ни может си до неї окаснути так легко, ек до того чесу. Поліжниця вже может уставати, ек си бізує, лиш ни сміє ходити простоволоса увечер надвір, а й ни може ити нікуда делеко, аж до виводу, икий є аж у 35 день по злогах, бо вна ше ни чіста добре и может єї шош підвієти, або си окаснути, тай може вна заничістити ґрунта собов. Отак лиш коло хати полегоньки можна єї ек дрехавичній робити. Бо ек би єї шош підвієло, або си окаснуло, то тогди гірше їй може бути и бийнішше смерти, ек у злогах.

По тім ек баба зсипле молитвов поліжницю и покладе вид неї оборону по злогах, аби шо єї си ни вчепило, тогди просит у поліжниці проші, а поліжниця просит у неї, баби. При прошші платит поліжниця бабі за бабинє.

Поліжниця сидит на постели, ноги єї ни звисаюут на земню, а заховані під ліжником. Вна си обертає до баби лицем, викручуєси трохе на бік на постели. Баба уклекає коло постелі лицем до поліжниці и до постелі. Мижи ними лежит дитина. Баба тогди просит в поліжниці прошші.

Поліжниця каже насипати миску зерна, оден колачь, гуску соли и хліб. В то затикає свічку-повитицу (служебницу). З усим тим кладе миску на червонну запаску, крижму бабску. Червонна запаска означає кров, ека си пролила з поліжниці при злогах, а еку хоче поліжниця бабі дарувати, прошшети. Зверхе кладе поліжниця на ту миску банку гроший, за родини бабі плату.

Баба бере свойов руков правов за праву руку поліжниці и каже: «Прошу тебе, сестричко, прошей міні, може я дитину вдрала ніхтем, подавила, або вдерила, прошей и за себе, шо я з тебе тільки криви пустила, намучіла тебе, шоби я за це гріха ни мала».

Тогди поліжниця відповідає: «Прошею тебе за себе и дитину раз, и другий раз, и третий раз; най тебе Біх сєтий простит, любко!» – И зсипає на знак проші за кождим разом води на руки бабі, три рази. Витак цулууютци обі.

Ек випросит баба прошші в поліжниці и в дитини через поліжницю, тогди поліжниця просит прошші в баби за себе и дитину.

Поліжниця просит так: «Прошу тебе, сестричко, за то, шо ти си накарала и намучіла коло мене и дитини, будь ласкава нам це простити».

Баба відповідає: «Я вам прошєю раз, другий раз и третий раз; най вам буде Біх сєтий ласкав простити». – Тогди баба изсипає воду поліжниці на руки и одна одній обтерає втеравником руки.

Тогди поліжниця підоймає миску з хлібом и крижмов та грішми и просит бабу: «Прошу тебе, на шо витекаю, а за бирше будь міні перебачна».

Баба на то відповідає: «Гроші я заробила, а за хліб, свічку и крижму простибих, най Біх прийме, за твоє и дитини здоров'є. Шоби ти си футко подужіла, а дитинка мирно та здорова росла, та в шєсливости миж людий прийшла».

Витак баба рєхтує ше май ліпше поліжницю. Підтерає єї, під'єзує, та наказує, ек си має заховувати, бо баба вже всему знає річ. Бере баба свою плату и видходить, а коли треба, то вна ше приходит рєхтувати поліжницю.

Поліжниця по злогах, єї чьоловік и дитина

Котра жінка з котюжеї природи, тота таки видразу по злогах устає и все робит. З нев спит чьоловік першеї ночі и то їй ничьо ни шкодит.

Котра жінка є звичайна, але здорова на трунок, а ни утла, то тота лежит у постели ше кілька днів. Жінки по злогах дуже на себе уважєют, шоби си ни порунтати в середині, ни збавити,

бо то тежше однов дитинов си збавити, а витак вже по кожді дитині є біда, ек жінка збавлена.

Але кожда чілідина ни хоче довго си вилежувати по злогах у постели, бо це їй ни пасує, тай витак хочеси поговорити, шо и вна зараз по злогах куталаси, а ни пріла, оек паня в постели.

На третю, або четверту днину по злогах встає жінка и иде прати пелінки по дитині, хоть дуже уважно, бо боїтци, аби си ни збавила.

Котра жінка є слабовита, або вутла, то тота лежит довше у постели по злогах.

Є багато и так, шо чьоловік має ку...и дівки, а тоти хотє з світа зигнати жінку по дитині, а ек є баба ни дуже сохтівна, ни покладе добру оборону, то тогди верже поліжницю у горечку, та ек би си вна ни посокотила, та ни вергласи на разу коло примивників, то може и житєм заплатити. Кур...а икас зжене поліжницю из світа, а витак сама обпоїт чьоловіка чьирями и за него виддастци. Але така ни має чього на тот світ приходити, бо и вна иде на ту толоку гризти тулуб тої жінки, шо єї зигнала из світа.

Жінка ни сміє по злогах нікуда делеко йти вид хати, бо вна шє є дрехава и ничіста.

Чоловіків є багато таких, шо доків жінка си ни виведе, то з нев не сп'ют, бо вна нихарна, але бирше є таких, шо ни можут утерпіти, на то ни питают и зараз по злогах легают з жінками спати. Жінки си тому ни спирают, бо то вид тижня єї дуже свербит и вна хоче чьоловіка по злогах.

Дитину купає вже поліжниця сама, скоро лиш бізує. Дитина, доки шє дуже маціцька, то єї ни кладут в колиску, а спит вна пид боком у мами. Кожда мама дитину ни так дуже прутко дає у колиску.

Ек вже дитина трохе підкріпитци, тогди мама кладе її в колиску. Колиски є всілякі. Колиска на дугах – то прибивають до сволока поперечного два гаки, або кладут довгий почєрез цілу хату ків на передні і задні греди. Прив'єзуют до него дві линві и на то вішєют колиску, ека має до того зроблені в передним и задним крузі по дві дирці. До колиски силєют довгий мотуз, за икий мама колише дитину вночі, лежєчі собі з дєдем на постели. Це є дуже вигідно и через то найдужче таких колисок на дугах уживають.

Колиска на ронґлях – це з дерева зроблені кросенця, мижи икими на двох чіпках поколисуєтци дитина. Колиска на ронґлях добра лиш поти, поки дитина не перевертаєтци, а витак ни є добра, бо дитина может си з неї вивернути, ек си ни замкне єї чіпком на ронґлях.

Колиска без дугив и ронґлив є найліпшя, бо з неї дитина вже ни може випасти та си вбити. Але ид такій колисці треба вже уставати колисати, або мусит мама коло дитини на печі спати; така колиска лише на печі завжде з дитинов стоїт.

Ек нима колиски на поготові, от по першій дитині, то зичітси колиски в сусіда, де вже нима малих дітий. А ек нима де роздобути колиски, а бідні ни затєкничьні ґазди, то дитину колишут и в кориті.

Маленька дитина

Кожда мама плекає дитину своїми грудьми хоть богдай дві три неділі, а ниодна плекає и пивтора року. Наші жінки добрі на цицку и мают доста молока, але дітий видбивають вид цицков, а заучюют до рога через то, шо ек си дитина ухопит за цицков, то ни хоче ничьо їсти, лиш кєгне водно цицку. А такій жінці цицковій нима ек нікуда пити, ані ни даст дитина нічьо робити. А маму дитина зиссе, шо вна стане мізерна, ек скоба. Найліпше є, ек си малу дитину видучіт вид цицки, то мама тогди має фрай, а дитина добре си годує и ни банує за маминов цицков.

Є багато таких жинок, шо ни хотє прудко заверемінніти тай дают водно дитині цицку ссати. Вно ек си ухопи за цицку, то витак годі єго и видбити вид цицки.

Ни одна жінка, котра хоче бути файна у лице, то видбиває дитину прудко вид цицки, хоч їй чюре цицки, шо ни може собі ради дати. Опручь цицки дитину плекают долісков цицков, але це ни дуже виддавна и така цицка ни є добра, бо вна дуже кєсне и треба єї водно мити. З давен-давна плекают у нас діти рогом. Ріх діти ссут и до кількя років.

Ріх – то є з корови або вола, притетий ріх з ширшого боку, а в споду у шпіці пробита дирка и там він обрублений. До шпіца рога прив'єзуют платинку, цвирок, икей бере дитина у рот и ссе. Такий ріх муситци дуже често мити, аби ни пліснівів вид молока.

Дитину плекают ґритим або и ни ґритим, сирим молоком вид

корови. Скоро вно трохе бирше, приучюют его їсти ріденьким банушем, вид єкого дитина дуже си правит, бо стає товста єк клецок, а здорова єк горіх волоский.

Маленьких ше дітий приучюют ссати пальчіки свої руки, бо вно си тогди дуже з тим бавит и ни реве.

Малу дитину повиваюут у пелінки з полотна. На дитину дуже си уважає, шоби вна чіста була, аби си ни підпарила, муситци єї раз у раз підстелювати свіжими пелінками. Дитина ни хоче лежети у мокрим и зараз плаче, скоро ушшітци.

В колыску стелє на спід сіна, верх того стелє джеружину, а на то одну пелінку и на тім лежит дитина. Подушок мнєких ни вживаюут, бо в дитини, котра би спала головков на мнєкім, витак має нифайну велику голов, отєк варінник, а єк спит на твердім, то в неї головка файна, отєк яблуко.

Діти оповиваюут, и туго ноги и ручки зтискаюут оповивачєм, аби ни було вно витак каліков. Бо єк би добре ни оповивав, то витак єму ноги можут си покривити. Але є таких богато, шо ни оповиваюут діти, бо ни хотє, шоби вно си карало в ниволи. Єму ліпше, єк вно на слободі.

Купаюут дитину два рази денно. На купіль вода мусит бути взєта при сонци, увечєр до захід сонця, а рано по схід сонци, бо єк нима сонця, то вода ничіста, и можєт си шо дитини окаснути. Єк си несє воду на купіль, то ни можна ні з ким нічього говорити. Вода си несє в хату мовчки. До води є осібна коновка, и ни можна бирше води тогди нести в хату, лиш на купіль саму.

Єк си унесє воду у хату, то мусит бути ватра у печі и мечєтци одєн вугов грани у воду, шоби си вода видгасила, и єк би були єкі чері в воді, то аби згоріли. Витак си кажє: «Благословіт воду!» – Хатні видповідаюут: «Вжє благословєна вогнєм, най єї и Бох благословит».

До купєлю є осібний банєцьок, в яким си нічьо ни варит, лиш си купіль гріє.

Купіль си сиплє у катку, або коритцє, там си мечє три вуглики грани, и одну чісту пелінку, шоби си дитина ни вергла купєлю.

Єк є малєнька дитина у хаті, то курцєви ни можна брати ватри з хати у люльку и ити надвір, бо дитина ни мєт спати. Взагалі ни можна нїєкє світло (вогонь) брати з хати надвір, бо дитина ни мєт спати, бо з вогнєм берєтци и спанє надвір.

Коли дитина ни спит, то си їй видгашує ватру, видбераючі до захід сонця увечір з дев'єтьох головиц дев'єтьма лижками, з кождої головиці по дев'єть раз зачєрнєтци води, говорєчі: «Ни дев'єть, ни вісім, ни сім и т. д». Тов си водов купає дитину, а витак си єї висипає там, де си сходє три плоти докупи и вертаєтци у хату, ни обзираючіси назадь себе. Через то ніколи ни можна лізти там, де си три плоти докупи сходє, бо там мольфарі всєкі чінки сиплют.

Так само дитину, котра ни хотє спати, плекаюут качулками маку, мочєними у молоці до плеканя, а вно вид цєго спит, алє рідко вживаюут, бо кажут, шо дитина дурна стає вид маку.

В кождої дитини є мнєкє кімнє и вно поти ни говорит, поки єму кімнє ни затверднє. Кімнє мусит бути мнєкє через то, шо Сус Христос чинивси з Пречистої Діви через кімнє. И кожда дитина, поки ни згрішит, має мнєкє кімнє. Скоро зрозуміє шош, то видразу дитина згрішит, алє зато в неї тверднє кімнє и вно зачїнає вид тогди говорити.

Алє траф'єєтци, шо дитина ни можє довго говорити, бо є тридушувата. Тогди дитині вертє такі баби, шо знаюут, тридуші.

Тридуші вертє у єблінці розсохатій, три рази по три дирці, а цє дитині помогає (примівки до цєго ни знаю).

Єк дитина хрипит шо сп'ючі, то є скусовата. Тогди таки примов'єют вид скуси, алє и сєї я примівки ни знаю.

Там, де є дитина мала у хаті, то увечір затикаюут вікна полотном, аби ни витко світла, бо є такі, шо мечюут на світло всєкі черєки та буби, єк їх обитрут из себе, а то витак си висипає на дитині.

Єк дитину обсиплє вогонь, шо хтос верх на посвіт у вечір, то вид негo трєба три рази (трьох вечєрів) по дев'єть раз видгасити ватри, висипати по заході сонця там, де си три плоти зходє докупи и то з дитини зчєзнє.

Котра дитина їст гівна зпид себе, єк май підростє, то будє вїйтом або вїйтихов (єк дівчєна) и мє находити гриби сивні, єк виростє на велику.

Єк у дитини ріжутци зуби, тогди дитина дістає срачьку. Єї зачїнаюут учіти їсти. Дитину берут коло себе за стів, берут у рот тої страви, шо їдє сами, розжвакуюут у роті и даюут дитині їсти. Шоби файно волосє росло, то дитину зараз у пару ниділь, єк си вчїнит, стрижут, витак ужє ни стрижут бирше.

В дівчєт скоро минє бирше, єк рик-два, протикає мама, або ика легка жінка на руку, вуха на ковтки, а там засилює ниточки. Скоро лише в дівчєни підростє волосє, то єї заплітають. В декотрих селах, але дуже рідко, ходє дівчєта у пїттинцьох.

Вивид

У п'єть неділі иде поліжниця до виводу. До того чєсу їй ни можна входити у церькви, аби ни занихарала церькви.

Жінка, або чьоловік за ню, миндує паламарєви, шо є жінка по дитині до виводу. Жінка стає завита у перемїтку на чілідинцїм ґанку. Попови платитци за вивид, але ни скрїзь однако, и він перед службов иде на чілідинцкий ґанок, там жінка уклекає на порозі, він шош їй чєтає над головов. Витак жінка ловитци попови за потрафіл и він єї уводит у церькву до пристола насеред церькви. Там изнов шош пїп їй чїтає, виводит єї и бризкає светов водов. Вна устає, цулує попа в руку и пристів насеред церькви, тогди вже иде межи чєлідь, бо вна виведєна и чїста вид усеґо.

Кумскі колачі

Єк ґазда ни робив иршєнє зараз по злогох, то несє пите и колачі идхаті, та роби иршєнє, набуток, и дає колачі кумам. Коли иршєнє вже зробленє, або єґо ни робит цалком, то купує ґазда вісім міских пошусткових колачів: вісім для кума і вісім для куми, и питя такого, икого п'ют куми. Перєзнає, коли куми є дома, звичєйно у свето, або в неділю, и несєт колачі з жінков до кумів.

Принєсут колачі, привітаютьци, посидє, поговорє, кум, ци кума варит бануш, дають їсти. Перед їдов тєґнє ґазда з ґаздинєв (полїжниця) колачі з бисах. Складають одєн верх одного всі вісім на столу. На колачі звєрхє кладут флєшу з питем и обоє знимають колачі руками и просє кума, ци куму, до котрого прийдут, на колачі, говорєчі: «Прошє, кумоньку – або кумко – на колачі вид нашєй фїни; хоть ни величні, будьтє ласкави приймати за величні».

Кум або кума видповідає: «Дєкую! Величні, дай вам Божє здоров'є и фїні, аби здорова росла та мирно си зґодувала».

Витак кум, або кума звєртає одєн колачє для дитини, а пите бере кум, обчєстовує усіх, рєшту ховає у клїть про жєдобу.

Коли дитина умрєт перед видданєм колачів, то колачі одна-

ко несут до кумів. Колачі по умєрлїй дитині ни даєтци на столу, лише стєлє білу крижму на земни, на ню складають колачі и пите, а звєрхє білє горшє криштєлєвє з водов, перев'єзанє на вушку чєрвонов волочьков. Світє свїчьку, тулєют до горшєти, уклекають всі трєє на земню: дєдя з мамов дитинєчі и кум (або кума, до котрого принєсли). Тогди дєдя з мамов даєт ти колачі за простибих дитини, шоби Біх був ласкав прости їй грїха, шо має за маму, єка си з ним накарала в злогох. Кум берє колачі и видповідає: «Простибих, най Біх приймє цє оперєдє душі мої фїнки». Витак всі си молє Богу за помершу душу. ґазда одєн колачє звєртає, одєн кроїт и даєт закусувати позать питем.

В декотрих селах роб'є иршєнє осібно, а колачіни осібно, або иршєнє и колачіни разом. Тогди дєдя дитини кличєт до сєбє кумів и милих собі гостив, несє пите, берє скрипку и робит бай. П'ют, гуляють, співають, а при тїм ґазда подає кумам колачі. Всі гості змїтуют дитині гроші у купіль, хто кілько утєкає. А ґазда з ґаздинєв дає колачі по два ґрєйцєрові за кождим столон, з свїжими людьми, за здоров'є дитини, аби великє росло та мирно си гудувало.

Коли дитина умрєт перед колачінами, то тогди за кождий стів дає дєдя дитини по горшєти білому води, по колачєкови и то всі світє свїчьки, встають перед їдов и по їді, та говорє молитви за душку дитини, єка умєрла. Кумскі колачі даєтци на земни, на крижмах. Тогди ніхто ни співає, ані ни гуляє, бо то ни можна гуляти. Шо поминок, то ни набуток.

При колачєх або на колачєнах обицєють куми фїровшїну дитині: єґнє, вивцу, телє, корову, шо хто втєкає. Фїровшєну дають зараз, або май трохє пїмшє.

Коли дитина умрєт, то фїровшєну ни дають куми в маржині, але дають грїшми. Вимїтуют, кілько хто втєкає, а найбіршє цїну за одно єґнє, єк си тогди платит.

Колачі и фїровшїну мує дати одни одним, бо то так си годит и ни пасувало би ні бідному, ні богатому ни дати.

На фїровшєну дають по найбірший чєсти телічки, або єґничьки, шоби фїна, ци фін приплодок мали у маржині. Тота фїровшїна єк си розплоджує, то єї дєдя и мама уважєют, єк дитинєчу маржину, але цє лиш про шєстє худібки, бо то все ґазди продають и тими фїровшїнами врудуют, а ни дитина. Дитина тілько

може тц потішити тим, єк на єї ручь добре си маржинка плодит, а бирше ничьо.

Маржину, розведену з фіровшіней, називають имнями, хто єї дав, на прим. єк си батько звав: Декеца, Панкевич, то и ту худобину вид неї, шо си плодит, називають: Декецка, Панкевичка и т. д., або називають по имню дитини: «То Михайлова вивця, то Марічена корова», — и так усий приплодок звут.

Єк батько дає фіровшену, то ловит сам, шо має дати з маржини, приводит ид кумам и каже: «Прошу, на шо втекаю, це фіровшіна для мого фіна. Дай му Боже парть з него ий зпид него, аби си множило, єк риба у воді, а птаха в лісі, та аби Біх всокотив вид шкоди. Гадаю, шо буду добрий на руку, бо кому дам, то ни клинут мене. Иде добре маржинка в руку».

Дедя дитини з мамов відповідає: «Декуємо, дай Боже, аби и ваша маржинка ніколи на лихе місце ни ступила та ни звеласи. Ми чули про вашу руку. Ни є вна туга, тай маржинка з вашей руки иде добре в руку». Витак си цулюють и розходе.

Родини в звездениці

Звездениця так само злегає, єк и вінчена жінка, и так само до неї приходит баба, и все так си робит, єк из вінченев поліжницьев. Котра дитина родитци в мішку, чіпци, то тота є дуже шеслива ци у вінченої, ци у звездениці. Звезденичину дитину сокоте таки від бісниц и світе цілу нічь, доків ни охресте.

На иршенє, хрестити дитину звезденичину хоте ити куми, бо то є шесливо, лише шо через попа годі, бо попи дуже велику біду зведе на покриток и тих кумів, шо вид них принесли дитину. Через то куми, котрі си боє попа, то ни хоте ити за кумів покритці. Але однако идут навіть дуже великі богачі покриткам найбіднійшим за кумів.

Покритка ни робит великого иршеня, набутку, хіба отак з пивоком горівки почестує кумів. Але колачі кумські носит кумам и бере фіровшіну вид кумів. При хрестинах то попи давно ни дбали, хто вчинив дитину. Охрестив, тай затєгнув пид лумірь покриточього деді. А тепер, видколи вийшло то нове право челєдинцке, то попи ни хоте поти дитини изирстити, поки покритка ни скаже кумам, вид кого має дитину. Але є богато таких покриток, шо ни хоте робити из себе публіку тай из того, чія

дитина, то таки їх ни зражуют. А є и такі, шо ше и ни злегла, а вже трубит, чія дитина. Попи звездениц ни хоте виводити и вна ходит ни вивожена, лише з тим, шо єї баба обчістит.

Покриткам ни можна завивати переміток на голов, лише фустки. Коли си трафит, шо стара покритка, ика вже ни грішит, зав'є перемітку на голов, то мусит єї перев'єзати фустков по пидбородь. Покритка через то ни є добра на перехід стрільцям, бо вна нививожувана, нихарна ходит. Покритками ни гордуют. Вни ходє так само вбрані, єк всі инчі жінки. У дівчєт и жінок вороже на пальцях рук, кільки котра мет мати дітій, а то так: на кождим палци, єк є на пушсі закружлене колісце, то має бути дитина, а єк нима закруженого, лиш так продовгувате, то нима дитини. Кільки в чілідини и в мушінина є тих кочілцив на пушках палцив, тілько вни мут мати дітій.

Стратчета и збігленета

Богато є таких дівок, шо довго гуляють, своїм возом играють, але дітій ни маот. П'ют вни всеку біду, брусилине, сіль їде, гарбату п'ют з армітки, та носє коло попрушки х...й з кертини, икей дівка мусит зубами витегнути в живої кертини и то носит коло попрушки. Та однако си трафит, шо вна зайде, а ни хотіла би си зпокритити, то вб'є в собі дитину и вно збігне; така си дитина називає «збігленє». Ни одна вчинит та вдушит и де закопає, то така дитина називаєтци «стратче». Є богато и жінок, шо в них збігають діти, або ниживі си чіне.

Але єк є баба сохтівна, то вна охрестит дитину поліжници в череві и та дитина вже охрещена, хоть и нижива си вчинит. Жінка вінчена несе збігленє на цвинтар и там піп светит єму воду, та кропит єго, а жінка наймає в дванайцїть пасем воду светити. То си роби так, шо насипаєтци в дванайцїтеро горшет воду на пристолі серед церькви, и піп єї висвечює, а витак си ту воду зсипає на гріб збігленети и вно стає вже охрещєне.

Але котрому си збігленети ни висвечує вода в дванайцїть пасем, то вно лежит закопане до сім років тихо, вид сім до дванайцїтого року, то вно кожного нового місяця плачє извечєря: уве, уве, уве, але то так тужно, шо най Біх боронит.

Бо то такі покритки, то вни закопуют збігленета и стратчета дес у скалах, у виртопах та гіннициях.

Єк та дитина, збіглене, жде до сім років, ци хто єму ни висветит воду, а єк ни висвечює, то вно тогди плаче п'єть років аж до дванайцітого року, ци би хто ни вчюв и ни зговорив форму. Єк си вчює збіглене, шо вно дес у дерлі пишшіт (плаче), тогди треба сказати ту форму, шо піп каже, до трьох разів, обернути-си в ту сторону ий сказати: «Я тебе охрещю, раба Божого (або Божу) Дмитра, ци Маріку, бо ни знаю, ци єс хлопец, ци дівка, в Оньоца, и Сина, и Сєтого Духа, амінь. Ху, тфі!», – так треба зговорити до трьох раз и веречі ци фустину білу, або ліву шшінку вид сорочки, говоречі: «На, маєш, посилаю тобі крижму, абес мало на знак перед Бога, шо я тебе охрестив (або охрестила)». Збіглене тогди перестає плакати, переминюєци видразу в гангелика, хапає ту шінку и летит до Бога. То збіглене вид того чєсу стає добрим гангелем того чьоловіка, шо єго охрестив, и просит Бога за видпушшіня гріхів.

А єк хто ни знає форму – хрестити збіглене, то мусит ити до церькви, наймити попа, аби висветив воду у дванайціть пасем и там висипав, то вно тогди умовкає плакати. Бо єк воно плаче, а хто вчює, то маєт ци єго запитати так: «Вся дихання хвалит Бога, хвалю я, хвали и ти, та скажи, чьо хочь?» – Тогди то збіглене мусит видповісти: «Хочю хреста», – то тогди треба сказати борше форму и єго охрестити, а скаже: «Води висветити у дванайціть пасем», – то тогди треба воду висветити и тим уретувати душу люцку.

Таке збіглене єк так поплаче до дванайцітого року, а ніхто єго ни вретує, тогди вно си переминює в сатану, зчезенника. Приходит оден зчезенник и єго хапає у мірних дванайціть років вид закопаня, єк в одну годину. Вно, то збіглене, єк єго біда несет в хмари, пишшіт ни своїми голосами и просит: «Хто в Бога вірує, най даст мені хреста, або хоть крижму». Єк ніхто не вчює, то вно иде в безвісти и стає найгіршим чьортом, а єк хто вчює, то хоть би ни знав форму, та аби верх шшінку ліву вид свої сорочки туда, відки голос и борше подув и сказав: «На, маєш крижму, ратуйси!». Тогди збіглене вириваєтци вид чьорта, переминюєтци в гангеля, вбиває ту біду и летит до неба утішне, з крижмов у руках, и стає гангелем-хоронителем того, хто го вратував.

*Списано у Львові, з пам'яти, у серпни, 1916 р.
Матеріали до української етнольоґії, Львів, 1918 р.*

Похоронні звичаї й обряди в Головах

З давен давна в цілих наших горах обходит нарид велично похорони – «комашні». Ни називаєтци у нас похорон, лише комашня, и то комашнев називаєтци послідна днина, котрої ховают умерлого. Два перші вечьери, на котрі си сходе люде на знак трембіти з усіх закутин недалеких верхів и поточін, називаютьси «посіжіне» вид того, шо си сходит посидіти трошки коло умерлого. Грушков ни називають, єк це деинде.

Кождий ше за свого житя стараетци, шоби було за шо єго похоронити. Ни оден, котрий жиє в нужді, говорит: «Ий, біда, Господи, на світі, ни буде навіть за шо грішні кости в землю поховати, а ни то – оту дітвору вигодувати. Ба ци треба шпарувати ґрейцар на комашню, аби витак ни взели тіло з хати, єк поліно, та аби ни несли, єк жидівску віру, а дітва най иде служити».

И ни тимунь ше роб'є великі комашні, шо це файно, але тимунь, шо це так си годит и є віруване скрізь по горах дуже

розширене, що єк би за умерлим ни пишов піп, єго ни опровадив, то тот би си водно на тім місци показував, гримів, та страшив людей. А єк піде піп, єго опровадит, и сам єго занесе до церькви и запечатає гріб, то «сукровише» (душа) умерлого ни буде вже ніколи по цім світі блудькати та людий страшити. Тимунь єк дехто вмере на дорозі, або в хаті, та єк ни було там опроводу, єк ни приходив піп, то єкос у днину там пудно, а вночі – то таки добре страшно туда коло місця ити, бо може чісом там си умерлий показати. Нираз си трафило, шо умерла душа показуваласи на тім місци, де умерла и просила у прохожого, шоби зробив їй похорон.

Єк си покаже умерла душа – «сукровише», то лиш аби мих нагадати, у шо був Сетий вечир того року, тай то мусит пропасти отак, єк би и ни було. А єк би цего способу ни знав, тай видиш – може сукровише шош у чьоловіка просити, або аби єму зробити опровід, або аби шош дати за єго душу. Уно си вже чьогос показує...

Давніше люде гадали, що чім крашя буде комашня, чім бирше буде піп опроважєти, тим бирше буде Бох гріха прошети. И тимунь то робили давно такі красні, гучні похорони. Чім єла та віра тратити силу, тим ели и похорони тратити на своєї гучности.

* * *

Кождий, шо вродивси на цес світ, мусит умерти, бо єк би и ніхто ни умер, то ни було би де си містити на цим світі, бо то й так тісно стає. Бох знає, шо робит. Одні родєси, другі умерают й так слобожєют одни одним місце.

Розказують, шо давно були такі чєси, шо смерти ни було, але однако мусіли добивати одні одних, бо люде розуміли, шо годі всім на світі жити. Так уже є на світі, шо ми всі мусимо умерти, але ні одна душа ни може умерти без прички. Богдай секу-таку причку мусит мати чьоловік, шоби умерти. Ни одного лиш чісом заболит палец, голов, колька заколе, засколотитси, муха вкусит, вдаритси, и вже з такої міміки є смерть, про то старі люде говорє, котрі вже на всеким прехтиковані, шо без прички смерти нима и рідко котрий чьоловік би умер из здоров'єм. Єк пустий и ни виробит, то виб'ють, а єк ни виб'ють, то вилежит своє здоров'є, за однако тежко умерти з цілим здоров'єм.

Ни оден, котрий має великі гріхи, а Господь ни хоче, шоби він пропав, то изсилає на него велику лежу, шоби тут на цим світі зпукутував свої гріхи. Єк заслабне хрестенин тежко и видит, шо вже єму нима з того уставаня, стараєтци висповідатиси й законитиси, бо звикле діло – чьоловік, жиучі, мусит нагрішити. Таже таки єк заслабне чьоловік, то вже паде в гріхи. Та може за це и нима гріха, бо хрестенин си мусит ретувати. До дохторий ни иде, бо то велика сума коштує, а другий раз то делеко, у чьорта за дверми, а третє, ци вни би ніби шош помогли? От пусті тлумаки, лиш людем голов морочют, та єкіс слабости вигадують, а вни шо знають! Відки вни годни зперти Божу волю, або й силу! Пустє, земнені боги! Прийде то до чьоловіка, шош ніби си випитає, поковтає по чьоловікови, шош пошкробає на папери и забєретци, а то нічьо ни помагає, хоть мечь горохом по стіні.

А ототи брехуни земнені, примивники, нираз чьоловікови можут помочі, лиш шоби си веречі борше вид разу на разу, тай ади видиш – зараз таки може вретувати! Єму, кождому доброму примивникови, зараз покаже, наколи зачне промов'єти, шо хрестенинови брекує. Ци то насланє, ци то пострів, ци в шош убрив, або переступив, ци то таки вид Бога, ци вид злих людий, и зараз пизнає, ци є з того вставанє, ци нима хрестенинови. Правда, єк заслабне малє єке, то Біх светий з ним би ше собі робив турботу. Але єк слабує велике, то си мусит ретувати, єк мочі ни мочі. Хто си знає на снах, знаках, пригодах, то зараз и покмітит, ци подужіє, ци вмерє слабий.

Знаки, шо вішшюют смерть

Єк слабує хрестенин, то видне діло, шо мусит си висповідати. А єк иде піп з законом до слабого, то добре уважєти на дзвоник, шо иде з попом; єк тот дзвоник дзвонит голосно, то тот слабий вже ни встане з тої слабости, мусит умерти, хоть би навіть и ни дуже був слабий. А єк дзвоник дзвонит мунєво, зпонімлива, то тот слабий встане з тої лежі; хотьби навіть и дуже слабував, то ни вмерє.

Єк слабує вже старішя особа, то нираз забажїт маслованнє. Єк піп маслує слабого и мечє повісмо з воском у пичь, та єк вно си име видразу й скоро згорит, то вже видне діло, шо тот слабый ни встане, лиш умрє з тої слабости. Коли повісмо си ни

ловит футко, але помали, зпонімлива, то тому слабому ни брак си лагодити до смерти, бо він має подужіти.

Понад чійов хатов ворон кранче, то в тій хаті мусит бути мертвец. Ёк буря ломит старі ліси, то буде мір на старі люде, а ёк молодник тре, то буде мір на молоді люде.

Ёк даст ґазда полотно до ткача ткати и ёк си полотно на-тегне при тканю (вийде бирше, ёк мало бути), то в тій хаті му-сит бути мертвец и то великий – або ґазди, або ґаздині.

Коли си шиє ёку одежину, або сорочку и лишетци довга нит-ка, ёк си дошиває, то тот, кому то си шиє, має бути довговіч-ний, ше буде довго жити. А ёк лишетци маленька ниточка, або й ніраз ни лишетци, то тот ни є довговічний, на цію руч шито. Мусит скоро вмерти.

В кого на долони руки ни доходит до краю другий ровец вид великого пальця, ёкий перетинає долонь впоперек, то тота людина є довговічна. А в кого чім близше краю, тим тот має футше вмерти.

Ёк си шиє вінок до вінчення молодому або молодій и ёк си лишит довна нитка, ёк си дошиє вінок, то тото є довговічне, а ёк ни лишеєтси, то мают футко си розумерти.

Ёк идучі конем, молодий книзь, або молода книгиня впало з коня, то си мусит розумерти футко и тото має вмерти, котре впало з коня.

Ёкби молодому впала з голови шепка або крисаня з вінком, то він має вмерти и то навіть дуже прудко по вінченю.

Коли слабий на пухленицу зтухне, а витак знов зачне пухну-ти, то мусит вмерти.

Ніраз показуєтси смерть чьоловікови, ше дужему, жінков або ёков звіринов, и нараз пропаде, то тот чьоловік мусит вмерти, и то навіть дуже футко, бо вна вже ёго тне, сєтила би си.

Чесом си лучеє, шо вночі, ёк хрестенин спит, шош закличе на него знакомим голосом, або ше кутаєси понадвірю и тот голос ёк на него крикне, та хто дурний, послухає того голосу, обизвеси або и вийде надвір, то вже ого по нему. Ёму мусит бути аувс. Тот хрестенин отек улєкнетси, тай з того смерть раз-два, хіба би за-хопивси коло розумних примивників и то раз-два борше наразу.

Примивник знаєт на примівці, кому показує смерть, и ворож-бит на картах пизнає.

Сни, що віщують смерть

На чіім ґрунті снитси, шо вивернетси смерека, то там в того ґазди має вмерти або сам ґазда, або син.

Ёк приснитси, шо орет ниву, то тот плугатор має вмерти.

На котрого ґазди ґрунті снитси свіжя ораниця, то в того ґазди хаті має бути мертвец.

Ёк хто приснит, шо ёму випаде з рота верхний зуб перед-ний, чюрит кров и болит, то має вмерти в ёго роду дуже близ-ке, и то мушінин. А ёк приснит, шо випаде зуб спідний, перед-ний, то має вмерти шош дуже близке в роду, але жінка. И чім дальший зуб взад, тим дальший своєк має дригнути. И то з верхньої вилиці мушіне, а з спідної жинки.

Ёк си снит, шо випаде зуб черивний, и ни болит тай кров ни чюрит, то має вмерти ёкийс чюжий чьоловік.

Ёк снит хтос, шо копає ревец и в него впаде, то мусит вмерти.

На котрого ґазди ґрунті приснитси зарва, то в того ґазди в хаті має бути мертвец, и то умре сам ґазда, або ґаздиня.

Коли приснитси ґазді або ґаздини, шо упрежені воли у єрем розломне ёго, то вни си двоє (ґазда з ґаздинев) мусє розумерти.

Ёк си снє коні, шо розирвутси упрежені, то таки си розумрут ґазда з ґаздинев.

Приготовлення перед смертев

Ёк вже довго лежит хрестенин и видко, шо з того ёму нима вставаня, наказує за сусідами, своєками и знакомими, а чесом и без наказованя сами си сходе до слабого знати тай випрош-етиси, щоби в гніві ни вмерти, бо видне діло, шо хрестенин, жиючі на світі ни є так, шоби си дес з ким и ни посварив.

Ёк хто прийде прошетиси, то посидит в хаті, поговорит з сла-бим, а ёк має вже ити собі гет ит хаті, та ёк слабий самий ни запросит, то си запитає у слабого тот сам, шо прийшов си про-шєти: «Ци вере ми би си двоє (або два, дві) ни випрошєли, бо ади здаєси, шо вже и вам (або тобі) виближєтци година. Та шо робити, наше всіх таке; коби лиш чьоловік добре прислуживси Богови».

Тогди слабий відповідає: «Най буде. Просив бих тє, аби сми си випрошєли, бо відий нидалеко вже и моя».

В тім часі приближєтци дужий ид слабому, дают собі руки и,

держічіси за руки, говорит слабій до дужего: «Може коли сми те скривдив (скривдила), украв шо, або шо, будь ми ласкав (ласкава) прошети, а я тобі прошєю раз, другий раз и третий раз, най те Господь простит».

На то дужий відповідає: «Я тебе прошєю раз, и другий раз, и третий раз, най тобі Бог простит».

По скінчіню прошші цулуютси оба або обидві, походит вид того, хто слабий и хто си дужий прошее, або дужий цулує слабого у руку.

При тім буває, шо и обидва плачут и слабій заєв'єє свої гадки, або ек то ґазда, або ґаздиня, каже дати за себе, за свою душу тій людині, шо прийшла прошети, дужій, екус фантину або скотину.

И так кождий прошееட்சи.

Ек є на смерти ґазда або ґаздиня, або ека людина, шо має на собі ґрунт, пидбивають єї своєки, а чесом и самий слабій без призьби просит, аби пити закликати три люде, шоби перед ними видказати свій маєтчік, шоби по єго смерти ни було ганциканя, та шоби пусто ни теренцати кісточки по смерти в гробі.

Ек си зийдут свідки всі в хату, тогди слабій зачєнає говорити: «Ци ви знаєте, ґазди чесні, на шо я вас закликав?»

«Будим чюти», – відповідають свідки.

«Я пизнаю вас усіх», – зачєнає знов слабій и називає кождого в хаті по імню и призвишю, а витак каже, котра днина є тогди, от приміром: «Сегодня вивторок». Говорит на це слабій, шоби свідки були переконані, шо він є в розумі. Витак зачєнає видказувати, шо кому маєтци прийти з єго маєтку. По скінченю видказу прошееட்சи слабій з усіма свідками и витак вни си розходе домив, а слабій жде, коли прийде и на него черга, шоби вже раз лишити цес світ, а пити там, де би бирше бути.

Ек тне божя (смерть) косов слабого, то він борше зачєнаєт си просити надвір, шоби подививси на світ Божий. Але то ни кождий. Инший ни проситци надвір, лиш каже: «Ади, и моя вже си виближеє. Несіт мені лудинє, аби мене убрати до смерти».

Умераючий каже, еке на него лудинє (убране) класти и єк єго убрати. От приміром жінка каже, в котру перемітку єї завивати (бо виддані жінки завиваєси лиш в перемітку, дуже рідко и то вже семи чесами завивають до смерти у фустку), чім єї затикати – ци павов, тресучков, або васильком.

Мушінин каже, котру єму шєпку класти на голов, на котрий бік єму приходит дзьобня.

Бирше умерачі сами си уберають до смерти, або помагають себе убрати, ба навіть просє дзеркала, шоби си подивити, ци добре зібраний, або ци зібрана. До смерти уберають умераючого, ци то старого, молодого, а так само и жінки, в шонай-крашші убори нові, лиш сардак ніколи ни кладут.

Вбиране жонатого

Насамперед обрите, ек нибричений, зчєшут, обмиют, ніколи нікого ни купають, ані передо, ні по смерти. Витак вболікають нову сорочку и ек хотє, шоби си одовиця по нім ніколи вже ни виддала за другого чьоловіка, то зашінкуют пазуху сорочки пид бородав, а ек хотє, шоби си виддала, то ни зашінкуют. Бо ек чьоловік завмре пазуху зашінкану, то єго жінка вже си ніколи ни виддаст, хоть би туда тури грали, а ек завмре розшінкану, то тота жінка может ци виддати, ек хочє. Так само ек би жінці вмераючий зашінкав пазуху, то чьоловік би си ніколи ни ожєнивси, поки конця світа. Оперізуют вузким паском, на ноги натегають найбірше чорні гачі, або (але то вже рідше) крешениці. Вбувають в постолы, а теперішними чесами и в чьоботи, але то дуже рідко, и в чьоботи ни добре убувати, бо там є багато зеліза, а витак на тим світі умерлому тежко ходити в зелізію, через то таки убувать у постолы. На плечі натегають кожух-кіптар, поверс кожуха дзьобню. На шию кладут чьорну шовкову фустку, зав'єзану волочьков, а на голов шєпку з чьорного смушку шиту, а в руках зажегають свічку, ек вже конає, шоби було єму витко на тим світі, бо душа має ити через темреву, и котра вмре без свічки, то на тим світі сиди в пїтьмі.

Вбиране жінки

Жінку так само чєшут перед смертев, вмивають и завивають в перемітку, дуже рідко коли у фустку, хіба покритку. Вболікають у сорочку, оперізують попрушков, тканов з волосу крешеного, чорного и білого. Оперізують тепер у запаски: одна ззаду, а друга зпереду, давніше лише в опинки оперізували. Обув так само, ек и в мушін, а на плечі натегають кіптар. В раках зажегають свічку.

Вбиранє парубків і дівчєт

Парубків и всіх хлопців уберают так само, єк и мушін, лиш шо на шєпку шиют вінок такий, єк до вінчєня, и в заголовах лагодє деревцє так, єк до вінчєня. Витак єк загребут тіло, то деревцє затикают у зголовах на гробу.

Дівчєта убераютси так само, єк и жинки, лиш шо ни завиваєси голова ані в перемітку, ані у фустку, лише голов уберают у волочки и шиют вінок дівчєні на голов тай лагодє деревцє слюбне.

Убиранє малих дітій

Малій дитині, хлопцєви, шиют з чьорного волосу шєпочку на голов, сорочєчку з пиркалю и калигви на ноги. Дівчєні уберают головку волочками и шиют віночок, вєрают в сорочічку, заперізуют волочьков червонов и кладут одну задну запасочьку, на ніжки натегают калигви. В ручках дітем таки світє свічки.

* * *

Кождого, хто умерас, маєтци дозерати так, єк ока в голові, аби крий Боже ни впустити ниубраного, або без свічки. Бо в чім смерть кне и в єкій делії хто умре, то в такім має устати убраню и на страшним суді. А хто умре без свічки, то водно там сидит на тім світі у пїтьмі. Богато є таких, шо держє вінчєне убранє и до смерти, бо кажут, шо нима шєсливішого чьоловіка, єк тот, шо умре у вінчєним убраню.

Ниоден має таку прудку смерть, шо шє ни спостигнут убрати, а він уже сконав; але єк хто так прудко умерас, то однако держє смертєвне лудинє напоготові, и єк нима коли убирати, то богдай намечют на умераючого лудинє и вже витак, по смерти в то лудинє уберают. А котрому є смерть май тежьша, тай Бог му так даст, шо він видит смерть, то тот має чєс си вбрати тай богато всекого розказує.

Єк зачне розказувати про умерлі ниоден умераючий, то є шо си наслухати. Правда, ни кождий умераючий розказує, бо ни кождому дано видіти, а ниодному умерлі заказуют, шоби нічьо ни казав, бо єк си питают домашні, тоти, шо є при смерти: «Ци ни видиш шо, скажи-ко нам», «Ий, я вижу усєке, але ни можна нічьо говорити, бо ади єке міні заказуют, шоби я нічьо ни говорив тай ни розказував! О, єке на мене намахуют пальцєми, ни можна».

Инчєму знов замкне мову и ни даст нічьо говорити, навіть чєсом и по кілька дєнь передо смертєв; закєгне єзик у хавки и ані писне. Але то лиш тому затєгає єзик, шо єк дужий шє був, то ни хотів говорити з своїми гнівниками, то за то Бог такого карає при смерти, шоби він нічьо ни мих заговорити. А тим, шо си бувало любили глумити, викрив'єти рот, вивалювати єзик, або всеко си призвишкувати, то єк умирає, то біда єму викручює рот, аж на путулицу вигонит єзик из хавок, шо аж надвір з рота вивалює, такий великий, єк у вола. А хто в неділі грав у скрипку до набутку, або гуляв, то єму викручює пальці на ручках, руки та ноги кривит.

Дуже тєжко великі грішники умерают. Шо си сами намучуют, а шо знов тоти, шо коло них стоє, домашні або сусіди, шо приходили до умераючього.

Котрий крав из-за житя титінь, або сіно, або кого спалив, то єк умерас, то водно кричит: «Г'вавту, ретуйте мене, бо я гину! Йой, в єкі дими я иду, нічьо – лиш самі дими, мрака, о єк душе. Г'вавт, прогоніт дим. За сіно, титінь и пидпал нима нідде – ні на цім, ані на тім світі ретунку, ані прошші. Хіба бєсте дали когута за мою душу, а він єк піє, прогонив би крильми дими від мене, то може би шє трошки шо мені лекшєло, а бирше нічьо. Пусто и ни давайте за мою душу, бо то нічьо міні ни поможе».

Музиканти, шо игрували в неділі та в свєта, бувало, корьшмами, кажут: «О, в єкі ми зелізні горєчі скрипки граємо! О! Йой, єк біда руки кривит, о, єк я пальчїками тепєр мушу переберати! – Кайтєси, люде, по міні, та говоріт одни одним, шо най вас Господь заступит вид такої кари»

Данцивники, єк умерают, то говорє, єк Біди з великими довбнями-булавами гонє їх гуляти на зелізні розжєрені груби.

Звидники тоти, шо зводили докупи любасів з любасками, водно на тім світі по тернових дорогах та по глогових з'гарєх згонє докупи любасів, та ни можут зигнати докупи. А чьорти з довгими фостами, з вильми зелізними та довбнями водно штухают та б'ют, аби згонили, мінуточьки шоби ни стали тихо.

Кривдники тоти, шо зроб'є другому кривду, водно там на тим світі виддают єї, але то си ни хочє вид них видривати, и вни водно си мучют так коло того. Тоти, шо вмерают, видє, єк вїйти та попи, та всі уредники, та богачі, та Юріштан з Гирлічков возє

в Чорногорє смерече вістріть и товчют град разом з повішениками и потопенниками.

Пекло представляют всіляко, майже на всекі способи. Найбирше великими розпаленими блехами, страшними кеп'єтками смоли, великов темнотов, де повно шибаетци чьортів з довбнями та залізними вильми и в страшні способи карают грішників.

Жидів виде умераючі у великій темреві, в потемку. Хіба лиш котрий Жид ни цім світі був з Русначьков, то вна витак по смерти єму водно світі свічков тов, шо з нев умерла, верх правого плечя, и так ме світити до Страшного Суду. И тому Жидови є видко в тій темниці. Через тото Жиди стараютци любитиси з Русначками, аби витак на тім світі мати світивки.

Старі парубки тоти, шо си ни женє, шо вже так на цім світі сами жите без жінки коротают, то їх виде умераючі на голих, смутних, зфурділих толоках, самих, окреме, голих, дуже сумних.

Задержєна цнота. Тоти, шо задержєли дівки дівоцтво и парубки своє парубоцтво аж до вінчєня и ніколи ні з ким ни зблудили, то витак по смерти, виде умераючі, шо в тих водно світит свічка на правим плечю, и то така красна, шо рехунку їй нима. Крашшя вид самого золота.

Побійців тих, шо си б'ют, кривав'єси, а витак на цим світі ни прошеютци, виде умераючі, ек вни там цебрами кров хлишют вид суботи до суботи. Все, шо вихлишют, а то знов у суботу си напрече.

Мами-убийниці тоти, шо зачінюют діти на цим світі, аби ни мали и тоти жинки, шо вже живу дитину страте на цим світі, то витак їх виде умераючі, ек тоти жинки на тім світі їде витак свої діти вид суботи до суботи. А то так брикают в юшці то пальці, то руки тих дітий, але мами мусє їх їсти, бо чьорти залізними булавами та вильми натискают.

Так про кожного розказуют тоти, шо вмирают, и то грішники, бо їм дано видіти лиш грішників. Ек вже зачне конати грішник, то каже: «О, вже генде, ади ека жінка сухорєбра з косов, о, ек си закрадає. А чьорти ади ек забігают з довбнями, аби вхопити мою душку. Ади, ек си радуют. А ангіль ади ек поделєку оббігає та плаче. О, чьорти вже у хату налізли, вигоніт їх».

Зажмурєют очі, крицкают зубами, затискают кулаки, таке вироб'єют, шо пуду дає. Трєсе ними. А ек вже сконають, то ни-

раз си так траф'єє, шо чьорти хапнут душу, то звієси така буря, шо виконниці рве, а нираз дах из хати рве.

Смерть Божєго

Ек умерає чьоловік або жінка, парубок ци дівка, шо побожно жили, то аж любо си дивити и бути при такій смерти. Побожному показуетси смерть файнов, молодов дівчєнков и розказує, шо видит. Годі си наслухати, ек зачне розказувати. Єму си показуют ангелі з вінками, та з музиками, шо так єго наокола обступают. Видит Пречєсту Діву, Суса Хрєста и Господа Бога, ек коло него стоє. А дорога то така єсна, сонєчко сієа.

Рай. То такий красний, там така єснота, птахи там співають, та сади там мудероньні, а екі запахи. То годі си набути. Розказуют, за шо гріх, а за шо ні, шо аби дали за єго душу. Витак лиш зачне говорити: «Ади, и мене кличют мої знакомі, родичі, братя, сестри, и т.д. Нараз падут очі на стовп, заклєкотит в грудєх и зачне хлевати. Тогди борше кладут умераючого там, де він є, або на лавицу задну в кут до викон голов, ек це є коли ше робити. А ек нима, то борше зажегают свічку и дают у праву руку, шоби ни умер без свічки. Нираз сам умераючий доправ'єєтци, аби єму дати свічку.

Ек хтос умер без свічки, а єго фємілья або знакомі хочют, шоби він мав на тім світі свічку, то єму передают в тот спосиб:

Ек умерає де чьоловік, або жінка, ци дитина, нибудь хто, то до тої свічки, шо він має у руках, шо зажгли до смерти, тулєєтци другу свічку и кажетци цєму, шо вмерає: «На-ко цу свічку и там передаш мому Іванчикови (ци ек вже тому умершому без свічки було им'є). Траф'єютси однако випадки, шо умераючий ни хоче брати свічку и коли єму дадут, шоби передав, то вин нев шпурне посеред земні.

Надвір ни хотє умераючого пускати, бо ек би він умер надворі, то би все добро пишло з хати.

Нидобре, шоби умераючий умер кому на руках, або завмер сп'єчього, бо витак тот чьоловік водно би був ек завмерлий и ни мав би ні до чього руху.

Ек вже зачне конати умераючий, то єго ни тєвають, лише лишєют у спокою, шоби він сконав; обступивши єго, держє свічку и зачєнают плакати.

Наколи уже умре, кладут тіло, убрале ще за життя (хіба би умер неспостережно, або нагло, то зараз уберають, будь-хто: кривні, сусіди, хто є у хаті) на задню лавицу головов в кут, де си сходе обі лавици, а ногами до постелі. На лавицу під умерлого стеле єкус стару джеружину або драночки. Катафальок рідко коли уживають, а єк лагоде, то так звані «лодвиги» серед хати; укривають так само єк лавицу, лиш під самого мерця, а решта лодев стоїт нивкрита, гола. Тіло на «лодвиги» кладут ногами до дверей, а головов ид задній стіні. На стів кладут лише малі діти. Єк вже тіло положене, де має лежети, тогди лиш си поправит убера и загаситси свічка в руках.

Волосє з голови, єк пидтинали, бричіне з борода (але лише живого), завивають у папір и кладут мушінинови за ремінь, а жінці поза попружку, а декотрі закопують у земню.

Нихті ніколи нікому ни обтинають. Постіль, на єкій лежев, зберають, все кладут під лавицу в кут, шоби піп опровадив. Сінника ніхто ни уживає, а єк в кого си и трафит, шо була під слабим солома, або сіно, то и то кладут під ту лавицу, де лежит тіло, а по опроводі тіла пале разом из тим гиблинєм, шо з дєревишєти си лишило.

Всі речі, єк дранте, судник и все, шо є в хаті, ни можна нікуда з місця того тєвати, де захопила смерть. Ни можна нічо масити, мити, ані замітати в хаті и ни можна тим особам домашнім, шо були при смерті, перебратиси, аж доків ни буде «опроводу», бо то все, шо є в хаті, то засипала кров умераючого. Кажут, шо єк кне смерть, то кров сикне на три шежні від трупа и все, шо є в хаті, обрискає и через то нічо ни можна тєвати, бо то криваве.

Єк вже тіло складене на лавици, укривають лантухом (перкалем), лише лишєють постолы ни накриті и твар, єк ни зжене. Теперішними єсами зачєли укривати и капов. Витак зачінають плакати и всі уклекають на коліна, тай говорє молитви за помершу душу. Єк вже си помолє, тогди оден борше робит хрестик маленький з дерева, перевезують єго черленов волічков, насипають маленьке горшєтко зерна и тот хрестик у то зерно затикають и кладут у зголови умерлому.

У зголови умерлого кладут горшєтко з водов, перев'єзане єрвонов волічков и на него кладут кокуцик або колачик. Кла-

дут дальше коновочку, а на ню лойовий каганец и єго зажегають. Так він має горіти, аж доки ни озмут тіло; єк озмут тіло, то тот каганец дають за простибих. Викно посипаєтци муков и кладет си ручєник так, шо одна половиця в хаті, а друга надворі. Викно має бути трошки видхєлене. Викно си ни замикає, бо душа ходит лиш заставним викном и сама ни може отворети, мусит мати дорогу. Муков посипають, шоби знати, ци душа приходила, бо душа лишєє на муці сліди. Половину ручєника кладут у хату на то, шоби душа мала чім си умивати шоранку, бо душа приходит и кожного ранку си умиває. Хрестик кладут, шоби душа мала си ид чьому молити Богу. Хлібец-кокуцик або колачик кладут, аби душка мала шо їсти. Каганец кладут, шоби души було видко їсти.

Гроші умерлому кладут або в кишеньку кожушка, або в дзьобню, шоби мав на тім світі запластити за перевиз.

У парубків и дівчат нашивають вінки такі, єк до вінчєня, лагоде деревця и затикають в хлібу або зерні в зголовах. Парубкам призначують дружбів, а дівчєтам дружки, котрі при похороні несут деревце до гробу и затикають у гріб.

Хліб на дорогу

Скоро умре, так домашні печють п'єть кокуциків (такі, єк проскура) невеличких и то кладут умерлому у пазуху, шоби мав шо в дорозі на тот світ їсти.

Конец голови кладут величєзне корито, де кривні, єк сходе перший раз до умерлого, приносє «службу», то є миску зерна и свічку службову.

Жєлоба. Ґазда, єк єму умре Ґаздиня, то ходи без крисані и сини за мамов и дєдем так само ходє без крисаний, з голов головов, цілий єс, аж поків ни поховають умерлого. Жінка и доньки ходє простоволосі, то є розплітають заплітки.

Єк вже усе є в порєдку коло тіла, єк годитси, тогди найстарший у хаті, коли би умер дєдя и мама, а єк є хто з старині, то вни роб'є розпорєдок. Насамперед, посилаєтси за тримбіташем, а єк хто богачь, то и за двома тримбіташями. Тримбіташі приходе и грають у тримбіту, а людє чють, шо коло хати грає тужно умерської тримбіта и знають, шо там є мертвец, тай одни з одних довідуютьси, хто вмер. Других посилають за кухарьков,

шоби ишла варити комашню. Витак си посилає на другі села, єк де є близькі своєки, шоби дати знати, шо є мертвец в роду. Голова родини бере бисаги на плечя тай иде до попа дати знати, хто умер, тай просити, ци піп піде на погріб.

Одного чьоловіка посилаєтси за орудов, купувати колачів, горшєт, питя и инчего. Знов єкогос посилают до чьоловіка, котрий уміє робити деревише, шоби ишов робити деревише.

Приходить голова родини до попа и жєлибно дає знати, шо є мертвец и просит: «Ци би отец ни були ласкави пити на похорон». Піп тогди зачєнає торг и каже: «Коли добре, по люцки, заплатиш, то буде и похорон файний хрестиянський; то залежит від тебе».

Деєкі попи обдерают без милосердя; нираз були випадки, шо піп посилав до жида зичіти гроші на велику лифу, або продавати ґрунт, а єк ні, то брав послїдну корову з хати вид сирїт. Доків були люде темні, то платили и по сто лєвив за похорон. Нираз піп так сваритци з людьми за похорон, шо аж гроші з стола на земню фуркают. Єк вже піп згожений, посилає по паламаря, аби тот ишов подуші борше видзвонити, бо доки подуші ни видзвонє, то душа блукає світами скрізь туда, куда тіло, єк було живе, ходило. Наколи подуші видзвонє, то душа мусит стати коло тіла. И аж тогди си розлучїт, єк піп грїб запєчєтає, тогди душа иде по своїм ділам, куда си прислужила.

Від попа иде голова родини до дєка и годит того; єк умре старше, та годит чїтати савтирю, а єк умре мале, то лиш годит на похорон. Коли добре дєкови заплачено, то він єк дочїтає савтирю, співає «пісни».

Грабарем є таки самий паламарь; він копає гроби в ціні від одной крони до штирнадцїть корон и харч в додатку. Голова родини дає міру, икий мертвец завеликий и загрубий, а грабар-паламарь копає єму таку задовгу і зашироку, єк є міра, а заглибоку на один шежїнь.

Єк си голова родини вертає додому, то бере з церькви малий хрестик (розп'єтє) и штири дерев'єні «свічі». То все бере в бисаги и несе идхатї. В хатї хрестик кладе конец голови умерлому, коло того дерев'єного, а свічі кладєт двї в голови, а двї в нїх умерлого; до тих свічок тулєют воскові свічки тоти люде, котрі перший раз прийшли до умерлого.

До хати, де є мертвец, приступ кождому є вільний и коли хочє. Навїть и Жидови можна прийти, котрий зазвичь приходит, шоби шош купити, єкус маржинку, аби було чїм оплатити попа и комашню. Найбирше людий сходитси увечєр на посїжіне и на комашню.

Єк си увїйде у хату, то ні з ким си нічьо ни говорит, лише си тулєє зажжену свїчку до свїчі, а єк нима свїчки, то и можна веречї ґрейцер на груди умерлому. Своєки сиплєют в корито коло голови «служби». Свїчки тулєют и служби сиплєют лише тоти, хто перший раз прийде до мерця. Витак си уклекає и говоритси «Очєнаш» за умерлого душу. Єк си искїнчєт молитву, тогди си встає и кажетци: «Єк дужї», або «Єк днували», або «Слава Ісусу Христу». Крєвнї цулуєтси и зачїнаєт плакати, а чєсом и голосити. Витак розпитуєтси про смерть, шо говорив умераєчий и таке инчє.

Деревише роб'є таки сїльські люде, котрі лиш шош трохи знаєт майструвати; деревише роб'є з грубих смєрекових, рїзаних тертиц. Зачїнаєт робити тої днини, єк умер, тай трохе нічьов «на посїжіню» дороб'єют. Деревише роб'є за простибих, або за оплатов вид одной корони до двох.

Перший вечєр «посїжіня»

На голос тримбїти, котра дає знак про смерть старшої особи, бо дітем дуже рїдко, шоби хто наймав тримбїту, зачїнаєт си перепитувати люде одни в одних, хто умер. Коли то умер єкий богач, або визначнїйший чьоловік у селї, то зувезде, навїть з других сїл, збераєтси люде, на посїжіне. А єк умре єкий бїдний, або мало знаний, то мало си зходе на посїжіне, бо кождий каже: «То відеї никого ни буде! Хатчїна мала и ни буде мїсця дешо робити (забави)».

Та однако люде си сходе на посїжіне, навїть би то умерла мала дитина, бо то вже си так годит. На посїжіне сходитси голєвно молодїж и молодші ґазди з челїдьов. Старші ґазди, то хїба идут до сусїда и до своєків. «Де ж ми вже старї гуждинати ночями», – говорє старї, коли молодї гонє, шоби и старї ишли на посїжіне. «Ви идїт. И ми ходили, поки такі були. Добре би піти, бо то так си годит и то вже люде ходили з віків одни до одних».

Скоро зачне робитися вечір надворі, зачєнають си сходити до хати, де є мертвец, люде. Хто вже був уднину, то входить у хату и вже си видразу з усіма витає и говорит молитви. Хто прийшов перший раз, уходить у хату мовчки, туляє запалену свічку до свічі, а ек ни має свічки, то мечі ґрейцарь на груди умерлого. Витак уклекає и говорит «Отченаш» за помершу душу. Ек викажет «Отченаш», тогди встає и обертаєси до людий, шо сидє по лавицьох у хаті або стоє, ек нима місця сідати, и привитуєтси поважним сумним голосом: «Ек днували», «Ек дужи», «Славайсу Христу», – ек хто собі хочьи. Тоти, шо є в хаті и всі домашні, відповідають на привитанє.

По сим привитаню можна веселим и жартовливим голосом витатиси з своїми знакомими. Але з родинов и своєками умершої особи все си говорит з жєлем. Ек си збере бирше людий, то в хаті зачьинає грати флєсра умерскої коло тіла, а домашні и своєки, або и чюжі зачєнають приказувати, хто лиш файно знає. Люде уважно слухають, а бирша честь плаче, ек лиш хто уміє приказувати. Витак перестають на короткий чєс приказувати – и родина умерлого зачєнає розказувати, ек він слабував, шо говорив, ек умирав, єку смерть мав. Найбирше говоритси про умерлого, та єго заслуги.

Надворі перед хатов горит ватра, коло котрої наокола сидє старші люде, або и молоді, але майже сами курці, а хто ни має місця на шо сісти, то й на почєпки сидит; ґріють руки, хоть би навіть и вліті, та розказують всекі повісти про комашні, посіжіня, та ек то вни май поки були молодєками, шо вироб'єли за забави на посіжінях. Хто знає, то розказує й про опришків и так всекі рєчі там обговорюють, хто лиш шо знає.

Забави

Молодші мушіни, челідь и парубки та дівки, дїтвора, збераютьси в хоромах, або в другий хаті, в кого є дві, де лиш є місце, и зачьинають робити єкіс забави, шоби себе розвеселити, а найбирше шоби зробити веселисть мижи людьми, бо тогди и домашним лекше стає на серци.

Теперішними чєсами, видколи против сих забавий виступили були владики, котрі ходили суда по наших горах, Шиптицький, а найгірше Хомишин, зачєли були попи и дейкі попивські

пидлизні заказувати сі забави, але тепер вже ніхто того ни слухає и роб'є знов так, ек робили давнійше забави.

Коло світла, єке горит в хоромах, зачєнають си зберати кілька охочих парубків, або й жонатих, а до них си вже пидсувають другі, тай дівки и челідь. Наперед зачьинає ити весела жертовлива бесіда, єку би то насамперед зачєти забаву.

Оден каже «грушку»; другий каже: «Ий ні, витак грушка, ану «млина», – и так дальше, аж котрий дістане бирше голосів на своє внесєнє, котра забава має бути наперед, то й тоту зачєнають робити, а до неї прилучуютси и тоти, шо на ню ни годилиси зпершу.

1. «Грушка»

Роб'є з дошки лопатку, котра си називає «грушка». «Грушка» має бути бирше-менше пів метра задовга, з дванайцїть центимитрив заширока, а з-на оден центиметр заґруба. Від пів неї застругана споховисто: чім ид кінцєви, то все вусья ручка-держєк.

Коли си на ню дивити, то вна ніби и вигледає отєк велика грушя з фостом (від чього и пишла назва цілої тої забави «грушка»). Ек вже «грушка» зроблена, сїдає оден мушінин або парубок пид стїну в хоромах, або й надворі на приспу, бере в руки шєпку и обертає иртом дґорі. Тот чьоловік, шо держит шєпку, називаєтци «пан».

Ек котрий «леже пид грушку», то є схєлитси наперед, ни причікаючі, покладе лице у шєпку, то «пан» держит єму очі, аби він си ни подивив крадьма, хто єго удєрив «грушков».

Оден з гурту, шо обступає «грушку», хапне «грушку» в руки и нев ударит того, шо «ліх у грушку»; тот удєрений схоп'єєтци борше, аби заздєрив, котрий єго вдєрив, але «грушку» перєхалпуют з рук до рук, та сміючіси говорє: «То я тебе, брачіку, удєрив». «Ні я», – кричїт инчий, а навіть и тот самий, ек є зручний, говорит: «И, то я тобі, брачіку, урвав одну грушку» – и таке инчє, лиш шоби викликати бесїдов сміх и вдєреного задурити, шоби він ни потрафив на того сказати, шо єго удєрив.

Дєхто має звидників у гурті, шо покаже крадьма, або очіма поведє, або палцем справит, або дим пустит над голов того, котрий удєрив, а удєрений цє зараз покмітит и вґадує. Але зво-

дити ни можна, бо єк би хто пидвидів, шо хтос зводит, то мусит ити легати звидник за того, шо вдарив. Нираз и так буває, шо самий звидник ударит, а на другого показує: вдарений повірит звидника и ніби си почюхуючі в путилицу, каже: «Ні, легай-ко за отого», – показуючі палцем, котрий ударив, а тот, шо бив, додає: «Ануко, брачіку, ше за мене оден пивкірчік; то я тебе вдарив» – и нима рекрусу, мусит вдарений другий раз легати. А єк котрий вдарений є пацелий, то си ни квапит борше, але си роззерає и зараз можна того пизнати, шо вдарив, бо вин єкийс ни свій стає. Вдарений каже: «Ануко, брачіку, легай! Може то ти міні вцідив». И єк трафит на того, шо бив, то тот каже: «Таже відий я. Най бих ліх», – и легає. И так бав'єтци «грушки», аж доки си ни зуритит. Єк вже си видхоче «грушки», то оден з гурту кричі: «Ану на него», – и зачінают забаву «На него».

2. «На него»

Забава «на него» майже та сама, шо и «грушка», лише шо єк си схелит котрий «панови в шепку», то єго вже ни б'ют «грушков», лиш другий з гурту кладе обидві руки на хорбаку плеча того, шо ліх, пидноситси дгорі и вискакує ззаду на плеча, и поти сиди на «кони» – бо того, шо легаєт, називають конем – поки «кінь» ни вгадає, котрий віштрик на него. А єк ни вгадає, то тот, шо сидів на «кони», каже: «Ануко ше, брачіку, леж за того», – и тогди з него злізає, а тот «кінь» поти легає, поки ни вгадає, хто на него віштрик. А єк угадає, то «за коня» легає тот, шо штрикав, и так далі то си тегне. Лише тут лекше угадувати, єк при «грушці», бо єк си раз повидит, єке на кім убране, то витак лиш руками треба обмацувати и зараз пизнаєтци. Єк си вже побав'є «На него», зачінают «млина йграти».

3. «Млин»

«Млина йграют» лиш в хоромах. Оббераютци два за мельники-Жиди, «Сруль» тай «Мошко». Перевернут собі шепки на голові, домодуют єкіс бородаи з клочя, поперевертают кожушки на собі, повилагожеют горби на плечьох и в бесіді наслідуют Жидів.

Серед хорим роб'є «млин». Кладут нивеличкий хатней стільчік на штирьох лабах и попид него помижи лаби силеют довгий колік тонкий, але ни довший, єк стільчік, так званий «погонич».

На столец сідає оден з молодеків, рухливий и такий, шо вже знає добре грати; єму лагоде горб на плечьох и натегают голов у рукав, тай укривають усею тим сардаком. Він бере «погонач» у руки и зачінає ним гриміти, шо на правду здаєси, шо то чюти погонач, єк камінь меле в млині, и зачєнає, пидскакуючі разом из стільцем, обходити цілі хороми, від чього нарид розбігаєтси в кути, а «мельники-Жиди» з двома патичками в руках кричют: «Сип». Будь-хто звідчив хапає малого хлопця и кладе єго на плеча тому, шо сидит на стільци и грає млина, ніби сипле в кіш зерно: «мельники» тогди, пидскакуючі, забігают коло того «мли-на», лускотє в патики, плюют назбитки видцям в очі и викрику-ют: «Гіф, гіф, нівроки, наше млин меле! Меле! Меле! Цур вам в оче! Тфу, тфу, шо си ту дивиш, ти свиня. Хочєш камінь єму пак відурочєти?» Нараз «камінь» дес си ніби запутає и впаде, перевернеси попид ноги, де найбиршя товпа людий. Жиди біжут там, клинучі и б'ючі назбитки видців, на шо перевернули їм млин, кричючі шосили: «Нашьо то тєваєш? Свиня! Видиш, шо зроби-ло. Ну Сруль!», – кричіт оден на одного и сварєтси. «Здоймай! Шьо стоїш, єк пеньок! Обрубуй! Рубав би тобі від голов. «Ну шьо, Мошки! Видиш! Тобі ні вікапало, шьо то їой сирий зерно всипало!», – и таке инче, з чього видці си регочют до розпуку. А мельники-Жиди ніби шош пліше коло млина, грим'є патиками, та зачєнают обрубувати камінь, б'ючі легко по ногах, кого попали, лиш хто близко стоїт. Витак оден «мельник» ловит будь-котру молодицу жертом за поли и кричіт: «Дай ко, сарако, видлий! Бо чіп си переїв! О, попахай, єке вони єму від чіп», – и дає під ніс назбитки пахати пушку руки. Дєскі и сердєси з видців, але тих ніхто ни просит. Єк вже «камінь» готовий и зачєнає лускотіти «погоначєм», кричют «Жиди»: «Сип». Єк си ни дуже квап'є сипати, «Жиди» зач'єнают вадитиси: «Шьо ни сиплєш? Ти ні видиш, шо камінь грими! Гримів би тобі від голов». Хтос хапає єкогос хлопця и назбитки сипле, потручючі «камінь», а «Жиди» си ваде: «Шьо то сирий зерно, чєму ни сушиш!», – и так далі грают, доки хотє.

4. «Сорока»

Заперают хороми, шоби ни втікали люде надвір. И берут тай зав'єзуют очі одному парубкови в платину так, шо він нічьо ни

видит. Видтак дадут єму одну платину, на котрої одним кінци є зав'язаний великий гудз и він стоїт середь хорім з зав'язаними очіма и тим гудзумарем у руках. Три або штири мушіне лагодє собі по дві шкаберці, на котрих вирізуют рубешики. Єк то вже готово, зачінают шкребти шкаберька о шкаберьку и то ніби скрегочє «сорока»; тот, що стоїт з зав'язаними очіма ис тим гудзарем в руках, зачєнає ним бити в то місце, де «скрегочє сорока». Але тот из сороков присєде або втечє з другого боку, а тот б'є кого там попало, а чєсом и порожну стіну пере. Скоро знов «заскрегочє сорока» в другим кінци, то вин борше б'є там.

5. «Білиця»

Кладут оден столец насеред хорім и на него сїдают три люде. Тот чьоловік, що сидит всередині, стає за «білицу». А тоти два з боків, що сидє, дражнєтси з «білицев». «Білиця» бере собі мижи коліна и забиває в столец весевку або кочергу з хати и зачєнає нев пошкребочювати здолини руками так, отєк «білиця» то спускаєси, то підбігає по смереці, пидскакуючі так зручно на стільця, отєк «білиця», харкотєчі при тому в роті так, отєк би шишку «білиця» їла. Тоти два, то оден, то другий вдарит «білицу» руков по стегні ноги, на шо «білиця» відповідає в тот чєс таки ударом и плює в очі тим, шо з нев си дражнє, а вни все єї нустрє. А єк хто з видців учіни «скотуррр», то «біличка» повним ротом слини обризкує видців, то на один бік себе, то на другий, з чього всі си регочют.

6. «Коза»

Берет оден чьоловік, котрий вже добре уміє грати «кози», лагодитси на «козу-цапа». Берет оден довгий бук, колє єго в кінци и там прив'єзуют цапові роги, єк є де, а єк нима, то прив'єзуют дві лишці, шо так виглядає, єк роги в кози. Витак роб'є писок и голов козєчю нивеличку з дрантя. Єк голов козєчя вже готова, натєгают єї в рукав сардака, шо виглядає, отєк довга шия козєчя. Єк це вже усе у порядку, залізає під тот сардак тот чьоловік, шо грає «козу», бере тоту «козу» в руки и зачєнає ходити помижи нарід напочєпки, схилений. Єго ведут, кличют два «козарі», а він бігає вивкотєчі, отєк цап коло козий: «Ме, ме, м-м-е-е-е». Вавкотит догидне так, єк цап-богай коло кіз,

при тім штухаючі тим писком и рогами, кого попало и куда-будь. Але найдузше він верешшіт та пирскотит и довбає жинки и дівки. Від него, того «цапа», «кози» всі, а найдузше чєлідь укікає, куда може, а він си за ними гонит.

З того всего такий чєсом сміх повстає, шо рахунку нима.

7. «Печенє гусака»

До «печіня гусака» стає п'єть людий. Оден стає «за пана», сїдає на столец серед хорім и єму фист вимаєтє сажєв из кагли лице. З боків коло него стає двох поліциянів, шо єкби хто ни хотів ити «пана» цулувати, то вни того лов'є, ведут до кагли, а тамти два, шо пецут гусака, маєтє сажєв того, шо ни хоче цулувати пана.

Коло кагли стає двох «печі гусака» и держє: оден праву, другий ліву руку в кагли. На двєрох покладут моцних хлопив на варту, шо аби нікого ни пустили надвір з хорім. Єк вже є покладена варта на двєрох, зачінают тоти два коло кагли печі гусака и оден си питає, а другий відповідає:

«Шо робиш там в кагли?»

«Печю гусака».

«А коли си впечє?»

«Коли масть потечє».

«А коли масть потечє?»

«Коли тота (каже на імє, чіє схочє) поцулує пана в губки».

Кого си закликало, а кличют кожного, хто є в хоромах, навіть старих г'аздив, а вни мусє ити цулувати, бо єк би ни ишли, то в гал маєтє сажєв. Котре старий г'азда, або г'аздиня, то того пан цулує злегка и ни дуже мастит, але молодих, то шє обчєпит, потисне до свого лица и поцулує, то єк си видвертає хто цулованя, то вже є з чього смієтиси, бо гет «пан» вимаєтєт тому, шо єго цулував, лице.

Шоби «пан» мих кожного мастити сажєв, все шо хвиля кричіт на тих, шо пецут гусака: «Вмийте ко мене, бо я почьорнів», а тоти вид гусака все єго намащуют сажєв. Єк вже усіх перецулує, тогди пан зачінає бити поклони за кожного, хто єго цулував. «Це за кого?» – питаєтци «пан», а тоти, шо пекли гусака, кажут: «За того, або того, за ту, або ту дівку. «Пан» видит, єк то єкіс порєдні, то и порєдно за ні Бога просит, а єк шош так, то «пан», б'ючі поклони,

каже: «Дай-Боже, шобес си звела», «Абес росла велика, ек елиця, а товста, ек телиця»; або «Аби те дівки остригли»; «Аби те Циганки набили» и таке инче, шо лиш лізе на єзык, аби було дотепне, шоби мали си з чього смієти тоти, шо слухают. Ек си скінче покло-ни, тогди иде «пан» и вмиваєси тай гусак скінчений.

8. «Сосокало»

Сідає велике колесо людий на земню в хоромах и чім бирше колесо, тим ліпше, кождий пидбигає ноги під себе, а руки кладе під коліна. Оден уклекає насеридині колеса або стоїт напочепки, ек єму вигидніше, шоби мих ловити сосокала. Витак бере и зв'єзує гудза з плата и дає одному з тих, шо сидє в колесі. Тоти, шо сидє в колесі, берут тот гудз и передают оден одному попид коліна так, шоби вин (тот шо на середині) ни мих имити, и зи всіх боків шуляют єму руками кричючі: «Со, со-со-со», – так, шо тот на середині навіть добре ни видит, де є «Гудз-сосокало».

Наколи він повидит, але муситци добре метати, шоби имив, ловит «сосокала». И ек име в котрого слабого на руки, то вирве и тот, в кого вирвав, мусит ити насередину ловити, а тот, шо ловив, иде на єго місце. Але ек трафит на котрого, шо він моцний на руки, то си мотичіт, мотичіт и ни годен вирвати, то пускає гет и ловит далі, аж поки в єкого ни вирве. И так грают, доки хотє, але при тому дуже легко може при вириваню «сосокала» прийти до сварки и через то рідко играют «сосокала», хіба є самі розумні.

9. «Битє комина»

«Бити комен» стає два люде, обернені докупи плечіма. Насеред хорим затикают у земню ніж, «комен», и берут замітавку собі помижи ноги оден за оден конец, а другий за другий конец, и збигаютси кождий наперед, задами докупи. Тот, шо схилений задом до «комена», питаєси в того, шо схелений з другого боку «комена»:

«Куда идеш?»

«Иду у місто», – відповідає г'азда вид комена.

«То винеси міні колачь», – каже тот другий.

«А, бо я ни хочю».

«Но, то я тобі уб'ю комен!»

И зачінає совати у ніж замітавок, а цес г'азда «комена» боронит «комен». Ек си траф'є односильці и ни може футко убити «комен», то так си наюшчют, шо аж чюри з них, поки уб'ют «комена».

10. «Жид-купец»

Оден обертаєси за Жида. Робит собі бороду з повісма, на-тегає на себе екус верету и наслідус в бесіді «Жида-купця». Того «Жида» берут два молодеки напамірки на буці и носє по хоромах. Ніби він їхає конем. Мушіне, парубки, стоє вже коло дівок та челіди и ждут на «Жида». «Жид» «приїхує конем» и каже: «Добри день. Німа шьо, сарако, на продаш, еку таличку, яливки, коровки? Я би купило. Бі' би дав здоров'єчко». «Є, иди суда», – говорє мушіне, – «Ади, ска гезде теличка» (дівка). – «Ну, шо вно ни гівкає? Ні, ні, вно вжі має добри икри, Бі' би дав здоров'єчко. Ну вжі ади ківне вина, сарако, має молоко в дійку», – приговорює «Жид», лов'єчі дівку за цицки. Дівки видтрочуют «Жида», але «Жид» ни питає, лише зачінає торг: «Шьо хочєш за ту теличку» (або коровку, ек то вже жінка). Сто дваціть дай тай біда те бери», – відповідає оден з мушін, котрий продає. И так си торгуют, доки ни сторжє. Витак «Жид» обберає собі двох «гайдеїв» и вни всі куплені штуки згонє докупи в оден кут в хоромах. Ек вже «Жид» накупит богато «телиц и коров», купує собі шє скілька «богаїв» (молодих жвавих парубків). Ек то вже все має поскуповане, каже «гайдеям» вигонити худобу надвір, а самий иде кличючі наперед: «Пішк'аня, на, на». «Гайдеї» зачєнают челідь и дівки покуплені вигонити надвір, шо їм помагают и «богаї», котрі зачєнают вирикувати и бутіти. Ек то вже си все збере надворі, тогди «богаї» зачєнают всі «корови и телиці гонити», а з ними и «Жида» царинками, куда попало, а ек то взимі, то зимами, а «гайдеї» тото все вакуют, вни ніби гонє на єрмарок. «Жид» надворі мусит си борше розибрати, бо гонили би єго водно. Скоро розберетси, то вже ніхто єго ни сміє гонити. И так си кінчі.

11. «Тєгненє бога»

До «тєгнення бога» стає два люде. Оден оббераєси за «бога», а другий за «чьорта». Чьорт ходит помижи люде в хоромах и в

хаті тай кусит людей, говоречі: «Пристань ид міні! Пристань ид міні! Пристань до мене!» – и хто си засміє, то тот належит до «чьорта», бо то мало хто си ни засміє, бо на «чьорта» все си обберає єкийс сміхованец. Єк вже «чьорт» має багато пид собов людей, зачінає «бога» гнівати, аж доки «бог» из «чьортом» ни зачне войну провадити. «Чьорт» стає надворі за порогом з своїми людьми, а «бог» з другого боку порога з хорім. Бере «бог» з «чьортом» бук в руки и зачінают тегнути, а «божі» люде лов'єси за «бога», а «чьортові» за «чьорта» – и котрі котрих перетегнут, то тоти всі стают того. Єк «чьорт» витегне «бога» надвір, то «бог» з своїми людьми належит до «чьорта», а єк «бог» втегне «чьорта» в хороми почерез поріх, то «чьорт» з своїми людьми належит до «бога».

12. «Ткачі»

Стелє на земню в хоромах або в хаті сардаки, або єкус верету, и сідают там два люде, найбирше молодеки, напротив себе лицем и мают у руках букурійки та ними пулускочют. Звідцив приходит оден и просит, шоби єму виробили «ткачі» полотно. «Ткачі» зачінают ткати в тот спосиб, шо оден си переверне горілиц и пидкорчіт єк може дгорі ноги, а єго товариш влупи єго букурійков в задок, витак тот товариш переверне си, а цес єго влупи и так на переміну. Котре добрі ткачі, то так скоро тчют, шо годі си надивити. При тім клинут ґаздинів, шо лихо предут, бо їм си ирвут нитки.

13. «Каса»

Кладут серед хорім або в хаті столец и забивають в него ніж, а коло ножя кладут ґрейцер. Витак сідают два люде на столец, оден з одного боку, а другий з другого боку ножя лицем до себе. Тоти два люде називаються «війт» и «присєжний», або «пан» и «заступник». Вни є старшинов, уредниками вид «каси». Війт з присєжним добирают собі двох поліциянив, котрі перебираються в єкес лантє і перевертают шєпки або крисані собі на голові. Берут пид плечє коромесло вид води, ніби ґвири, роб'єси накокурічіні, перевертают собі мову трохе на полску так, шоби з них було єкнайбирше сміху, и стоє собі за порогом, ніби дес пишли на патрулю. Війт з присєжним берут ґрейцер

тот, шо стоєв коло ножя и пхают видцям у руку, говоречі: «На, бери «касу», тобі си гроші здадут. То ніхто ни ме видіти». И хтос з видцив озме касу (ґрейцер), найбирше берут дівки и челідь, рідше мушіне. Єк пропаде каса, війт з присєжним криче: «Пропала каса! Каса, каса пропала!». Поліцияни тогди ніби такі насупані, острі біжют у хороми, або в хати до каси, розтручуючі відцив на боки, єк шош менче вид себе, бо то прото вни уредники-поліцияни и кричют: «Цо, цо є? Пшя крев. Як то може биц, шоби каса пропала? Пускай, шо тут стоїш». – Їх таке зачєпают люде, а реготу то вже повно. Єк пройдут до каси, стают ніби спершу покірні, низко си клонє и витаються з війтом и присєжним и иде мижи ними говирка: «Єк си маєте. Шо суда чювати нового?» – «А шош би, каса пропала», – каже війт. – «Но, во, як то! Пшя крев», – при тому випулют очі поліцияни, – «А ви де ходили?» Війт з присєжним си викручют: «Я ходив до готинив (готелю) їсти», – каже війт. – «Я ходив до корьшми на пиво», – каже присєжний.

Зачінаєси сварка ніби мижи ними, війт з присєжним звалюют на поліциянив, де вни були, вид чього вни поліцияне, вид котюг ци вид «каси»? Поліцияне боронєси, шо вни ходили на патрулі, аж при кінци стає мижи ними згода и війт з присєжним кричі: «Соліт!» а поліцияни ніби допогают, кричючі и собі: «Соліт, пшя крев». – Тот, шо взєв «касу», кладе ґрейцер коло ножя на столец и борше си ховає в гурті видцив. Війт з присєжними зачінає уститкувати тото, шо вкрало «касу»: «Так! Та ти така молода (або молодий) и ни годна собі заробити, але крадєш? Ну, поліцияни! Чього стоїте, єк чьопи! Ану фантувати!», – поліцияни біжют борше фантувати и берут, шо можут. Ци запаску, ци перстинь, пацирки, рукавицу, и то все подают війтови з присєжним, а тоти два то все ховают. Витак поліцияни роздекуютси з війтом и присєжним знов пхают видцям в руки касу, аж поки хтос ни озме. Єк вже є багато фантів, а нима кому вже брати, застонов'єє війт з присєжним красти «каси», а роб'є літацию на фанти.

Війт кричіт: «Літация!» Тогди входє поліцияне и війт з присєжним, сідают в середині, а поліцияни оден з одного боку, а другий з другого боку – всі в ред. Оден звідцив бере свічку в руки и світит, а війт зачінає літацию. Витегає один кавалок, отєк пацирки и кричіт: «Ану пизнавайте чіи». – Тогди пизнают и єк

жінка, або дівка пизнане чії, шо то єї, каже: «То мої пацирки». Єк файна то жінка, або дівка, а ек ше й женихлива, то вже їй гирька година. Зачінают судити суд, кілько за тоти пацирки цулувати разів має та, котрої пацирки, їх всіх штирьох. Війт каже: «Десіть раз», – и ек си всі штири згоде, то має цулувати десіть разів. Але ни все си згожуют на тільки, на кілько скаже війт, чєсом присежний або вменчує, або пидбиршує, або котрий з поліциянив. За ким є бирше голосів, того слово стає засудом.

Чєсом инче си фиркає и ни хоче тільки разив цулувати, кілько осуде, тогди си зголошуют зпомижи сидців, або з помижи видців купці, котрі кажут: «Я ни десіть, але дванацїть разив поцулуую за ти пацирки». Тогди тота, шо єї пацирки, мусит сама цулувати кожного тільки разив, кілько осужено, бо инакше єї пацирки би пишли другому. Зачєнає цулувати, заходєчі насамперед від одного до другого, то в оден бік, то в другий бік, та все просит ніби, шоби їй подарували, але судці ни даруют. Єк си трафит фант екоїс охабленої особи, то їй одноголосно засуде цулувати оден раз. Так само судє и мушінем цулувати. И так то си тєгне, аж доки всі фанти ни повикупают.

14. «Каса плодюча»

«Каса плодюча» є в дечім подібна до «каси» више описаної, лише вна си тим ружнит: «касу плодючою» заведе лиш в хаті, а ни в хоромах и так:

Змов'єси потихо и нараз два поліцияне станут на дверьох и нікого би надвір ни пустили, аби ни знати шо, хїба домашних. Знадвіря пускают кожного. Війт з присіжним ни сідают на столец, ані ни забивают ніж у столец, лиш ходє помижи люде по хаті и ніби шош дают у руку кождому, говорєчі: «Нако грошенет з нашеї каси на запомогу». – Так трошки походе и витак станут фантувати кожного в гал, ци старе, ци мале, все фуґ, лиш домашних ни кєвают. Єк всіх пофантуют, тогди идут поліцияне з двер и всий «уред» касовий сідає докупи, берут собі свічку в руки и зачінают літацию так само, ек при тій звиклій касі.

15. «Огарчік»

«Огарчіка» си бав'є в хоромах, або в хаті; всі постают гуртом, а оден з гурту (все зачєнає мушінин) бере нивеличкий

кавалчік скіпки и єї запалит; ек си вгорит, тогди задує ватерку и тот «огарчік» зачінают передавати скоро з рук до рук, ци мушінови, жінці, дівці, кому-будь.

Єк зачєнає гаснути граньця, тогди си стикают и ни хотє брати з рук оден в одного «огарчік», бо кому в руках загасне, то тот має витак усіх у гал цулувати, хто лиш є в хоромах, або в хаті. Єк загасне, тот обцулує, в кого загасло в руках; ек загасне в дівки, то и дівка мусит цулувати усіх в гал. Витак зажегают знов и так си бав'є довго.

16. «Вішенє»

Оден стає коло одвірка, будь коло котрих дверий, ци хатєних, хором'єних, або западних и ловитси однов руков за течку дверий и так стоїт. Тогди в того, шо висит, питаєтси будь-хто: «А шо там робиш?», – «Таже вишу», – відповідає тот, шо висит. – «Ий мой, ади єкий молодий (або молода) тай ти, хло', ни мих си погудувати, але завісивси?», – докорює будь-хто з гурту. – «Таже ни мала м'є біда де діти!», – відповідає завішений. «А на кого висиш?». А тот завішений каже: «На ту, або на ту жінку» (ци дівку, ци екого мушінина), говорєчі на кінци: «Може би мне розвадили?». – На кого скажут, тот иде и цулуєси з тим заважєним. Заважєний собі видходить, а на єго місце вішенєси тот, шо єго розвадив, тай з цим заважєним так само фрашкуют, ек й з першим. Єкби хто ни хотів ити розважєти, то зараз молодеки идут и ведут того бунтивника. И так си тєгне, доки хотє.

17. «Колотєз»

В хоромах, або в хаті, одно ци з чєліди, ци з мушін вклекає на одно коліно будь-котрої ноги и кличє голосно: «Я впала (або впав) в «колотєз». З гурту си питают: «А глібоко?» – «На десіть шежін», – або кілько собі хоче. – «А хто би витег»? – питаютси з гурту. Тот, шо впаде в колотєз, каже на того, або на ту особу, на кого собі хоче. На кого скаже, то тот мусит ити тєгнути. Приходит и собі так уклекає напротив того, шо вже є в «колотєзи». И на кілько шежїнь сказано, шо впав в «колотєз», тільки си мусє разів поцулувати. Оден з парубків стоїт верс них и назбитки рахує. Єк си вицулууют, тогди тот, шо був в «колотєзи», видходить собі, а на єго місци лишеєтси тот, шо тєг з «колотєзя» и кличє другого, шоби єго витег.

18. «Заїця»

«Заїця» бав'єси, де є лиш місце. Охочі до цеї забави стають рєдом, або колесом, або сїдають на лавицу. Одєн берє шєпку, єк то взимі, а єк літо, то крисаню, складає єї докупі в руках и зачінає продавати заєця, заходечі від крайного аж до послїдного, а відти назад, говорєчі до першого, єк зачєнає лише: «Купи заїця». – «Я ни купую» – видповїдає тот, шо єму продають. – «А чьому ш?», – питаєси тот из «заєцем». – «Бо він скачє в капу-сту», – видповїдає запитаний. Тогди тот из «заїцем» присту-пає до другого рєду и додає шє дешо від себе, а далі повхторєє то само, шо єму скажє передшій, отєк: «Ти дужє безжерний»: – «Скачєш у капусту, купи заїця». – Тот знов так, єк и єго попе-редник, видповїдає: «Я ни купую», – а коли єго из «заїцем» питає: «Чьому», – то видповїдає, єк хочє, и так видповїдають: «Бо він кучєривий, куций; жовтє волосє має; цулує; обшмарка-ний; слїпий; кривий; пидос...ний; скакливий и т. д.» А тот, шо продає заїця, шє из своєм додатком то саме повхторює друго-му. Але витак єк обернє з другого кінця назад, то тот, шо єму єго сусїд сказав файно, то цєс ишє красше кажє тепєр и так си вельб'є, але котрому сказав сусїд охоблено, то цєс ишє тепєр охабленіше кажє и так си шьомфуют. Єк си трафит добрий смїхованєц, шо продає «заїця», то вжє си є з чього насмїєти.

19. «Ниточьки»

«Ниточок» си бав'є, де лиш є місце. Одна жінка, або дівка берє у руку гурт ниточьок, коротко порубаних, от зпонад трийцїт цинтиметрив, и дає тим, шо хотє брати кінці ниточьок у руку держєти. Тота, шо дає ниточки, вна знає, кого з ким изпарує, бо вна потєгає за ниточки и видит, с ким та ниточка коло лучїт. Нираз си траф'єє, шо гоноровий парубок держит ниточку з охаб-ленов дївков, бо то зараз витко. Скоро заберут всі кінці нито-чьок, та, шо давала «ниточьки», пустит їх руков и тоти вжє двоє, шо держє ниточку, одно за одєн кєнєц, а другє за другий кєнєц, муєє си обийко цмокнути (поцулувати). Єк си траф'є обоє файні, то шїро си цмокають, але єк котрє охабленє, то файному дужє гїрько. А єк траф'єси чєсом обоє охаблені, то вжє є си чього смїєти!

20. «Обручька»

«Обручьки» бав'єси, де є місце. Охочі до забави «обручь-ков» або сїдають, або й стоє. Одно виступає з гурту, скєгає из пальця обручьку, або перстїнь и зачєнає давати обручїчки в тот спосиб, шо свої долоні рук, складєні докупі, всуває до при-гирш кождого, котрий став до цеї забави и нїби шош пускає в пригорші, отєк чїстома «обручьку», але обручьку все дає тако-му, шо має на нєго віру и ни зрадит єго. Єк обийдє всі, тогди собі стає на середині, а тото, шо ходило за ним одно з гурту, має вгадувати, в кого обручька самє є. И єк угадає за першим разом, то тот, шо вгадував, зачінає давати «обручїчку», а тот, шо давав, мусит угадувати. Але єк изкажє мильно и ни вгадає, то цєс, шо давав «обручїчку», видберає в того, кому дав и крути тому проти чьола руков. Нїби закручює тому, шо би він и на другий раз ни вгадав, аби єму було замотано в голєві и далі дає. Єк ці двоє ужє надаютьси, тогди сїдають, а на їх місце стають другі двоє давати.

21. «Галємбєза»

«Галємбєзи» б'ють лиш надворі, и то трохє на обшїрним місци. Одєн си обберає за короля, ломит собі довгий прут з-на пивтора шєжня, доберає собі двох-трох, шо би си имили за нєго, аби все єго ни дужє потєгали, и зачєнає кликати, а разом з ним и тоти, шо вжє си за нєго держє: «Крррр, крррр, крі, крррр», – и тоти, шо мають охоту до галємбєзи, видзиваютьси таки: «Крррр, крррр» – и лєв'єси все одєн одному ззадє або за сардак, кожух, або за сорочку. Чєсом имєтси и трийцїт людий. Єк вжє си нїхто ни ловит, тогди «король» зачінає бити «галємбєзи».

В «галємбєзі» є найважнїший «король» и «задний», бо роз-ходитси о тото, шо би «король» набив «задного» и єго прихиль-ників, але то майжє всі є против «короля», хїба «король» коло себе пидпросит двох-трох, шо би єго ни дужє сїпали и єму по-пускали, а єк ни зроби то «король», то лєгає за першим разом на земню. «Задному» ходит о то, шо би єго и єго товаришів єкнайменчє бив «король» и шо би він «короля» на земню по-клав. «Король» «галємбєзу» розчінає, поступаючі наперед кро-ком и вимов'єючі: «Кр, крр, крррр», – а всі, котрі си имили аж до задного, кручють собі: «Крр, крр», – и поступають наперед. На-

раз «король» зачинає си питати, а вони йому відповідають:

«Пасете?»

«Пасемо».

«Чію пашу?»

«Твою».

«Чію воду п'єте?»

«Твою».

«Король» тогди зачинає скоро си обертати и бити прутом то з одного боку, то борше б'є фіст, або середину, ек си скоро ни запречі, з дугого боку все си допитуючі: «Мою?», – а то йому відповідають: «Твою! Твою! Твою! Кр, крр!», – и шо мають сили, потєгаються назад, аби «короля» тєгнути, шоби він ни мих так футко си обертати и бити. Ек «король» добрий, а назаді екас катавала, то вже так наб'є задного, шо раз! А ек собов війне, то все летит на земню, ек мухи. Але ек си трафит добрий назаді и «король», то найбирше перут середину, бо вна си ни годна скоро заховати, а зад и ни чює за бійку. Ек си трафит пuste «король», а «задний» добрий, то «задного» и раз ніхто ни вдарит, а «король» шочес на земни, ба навіть ек «задний» моц торгне, то все покотом легат на земню, лиш «задний» стоїт на ногах.

Ек б'ют «галамбезу», то кожного кортит си на то подивити и повно стоїт народу на задвірю, або там, де «б'ют галамбезу». «Король» си порадит крадьма из «задним» и всіма, шо «б'ют галамбези», тай пидут назбитки обода, та ек си внесут мижид видців, то всіх загорнут из собов та нароб'є такого крику та сміху, шо покай. А шо то все лоском лежит на земни! И так б'ют, аж поки си добре ни впініже.

* * *

На кождим посіжіню си бав'є до пизна. Ек, то си трафит на неділю, або на йке свето, шо другої днини нима роботи, то бав'єси до передь днинов. На посіжіню лише си сходє через то найдушше, шоби си забавити и де є богато забавок, «там файне посіжінє було», – говорє мижид собов другої днини, а де ни було забавий нієких, «то ні до чього було посіжінє. Там ніхто нічьо ни робив, дуже сумно було», – говорє помижид собов: «Шкода було навід и йти на то посіжінє».

Є в селі кілька таких людей, шо вони знають вироб'єти всекі

забави, то вже до них повертают молодєки и просє, шоби вони йшли на посіжінє, бо без них нічьо ни буде. Кождий знає єкус забавку, але ни може си зважити, бо то єкос ему ни пасує, або шо. Але скоро прийде єкийс рухливий, так зараз є рух до всего.

Я був з малого охочєй до забави на посіжінях, та нираз малим хлопцем міні так спарє грушков плечінєта, шо витак зо тиждень міні причюваєтси грушка на хорбаці. Тепер попи забороңєют забави, кажучі, шо так, ек тепер б'ют грушков по плєчьох, так Жиди Христа били и питали «Вгадай!» и через то гріх, бо то відци походи и ця забава. Навіть лучєлиси такі випадки, шо піп ни хотів ити на похорон, ек ему хто сказав, шо там били грушки, або єкі забави робили.

Найбирше бав'єси на посіжіню оцими забавами: «грушков», «заїцем», «касов», «обруччєков», «вишінєм», «колотєвом» и «на него». «Заїця» и «обруччєки» вживають найбирше коло дітїй, бо там мало си сходє, а парубоцтва майже нима. Найліпше зи всіх забав люб'є бавитиси «каси», бо там є и сміх, и жарт, цулованє, тай всі си бав'є, хто лиш хочє. Так послідними чєсами зачєла «каса» ставати в модї, шо ек давнійше була «грушка», так само побич неї ела ставати «каса». Перєстають и вже рідше грають «сосокала» и «галамбези», бо там дуже често може прийти до сварки, найбирше при «сосокалі».

Цї всі забави, шо ними си бав'є на посіжінях. Бо в нас хати порозсипувані скрізь по верьхах и тєшко си сходити молодїжид на забави, ек це си діє мижид Бойками в Подоли. Через то само и просвітна робота иде тупійше в нас, ек там, де хати вкупї близко себе.

Дєс, чїсом, лакомиси бавити на Великдень пид церьков «галамбези». Вживають таки «заїця» и «обручки» дітвора мижид собов, ек дєс си зийде. Але одним словом кажучі, всі ці забави лише є вживані на посіжінях.

До забавий на посіжінях ніколи ни мішєют домашних и близше своїх, хїба дєс си трафит, и то дуже рідко, шо вони сами приступають до забави, но то тогди їх ніхто ни видгонит, але все то си таки багатьом ни подобає.

Ек ведутьси забави, то домашні дають потрібних речів до того и придив'юютьси забавам, ба и сміютьси разом из другими. Ек в хатї приказують, то тогди забави втихають и прислухуютьси, ек хто

приказує. Де си лишєє велике дуже сирицтво, малі діти, там так само менче вироб'єєт забав, алє зато приказовань повно.

Єк си заченают кінчєти забави, розходєси и люде тогди домив. Входє до мерця, клекают и говорє молитви; виказавши «Отчінаш», розходєси домив. Коло тіла лишєютси лиш домашні и дуже близкі своєки, а чесом дес єкийс бідний прошачьок, шо заблиндигавси там, ци би шо ни дістав за простибих, а бирше ніхто. Там, де перед хвилев був керекор, тепер глухо и тихо.

Другий вечєр «посіжіня»

Є в нас такий звичєй, шо вмерлого ховаєтси «тритеком», тимунь и роб'є двоє посіжінь. Бо єк ховают другаком, то першого вечїра, єк то умре єкєс май старше, иде дек читати савтирю, и того самого вечїра просє на комашню, але шонайбирше ховаєтси тритеком, то я оцє и хочю описати «другий вечєр посіжіня».

Рано по першим посіжіню, єк зачінає тіло гнати, то берут и кладут в деревише тай виносє в хороми.

Шоби тіло ни дуже гнало, то добре покласти коло тіла кавалок стали, то зараз ни буде так гнати.

Тіло тогди жєне, єк дуже грїшне, або єк би си хто нихарив на посіжіню, але за цє є страшний грїх, хто си нихарит на посіжіню. Або єк би прийшла єка жінка, шо має полу на собі, то и тогди тіло жєне.

Котра душа Божа, то тіло ніц ни жєне, а таке файне, отєк би живе, лиш шо спит. Єк тіло ни жєне, то стоїт цілий чєс на однім місци в хаті.

Другого вечєра так само сходєси люде, єк и першого, ба ше навїть и бирше, бо вже бирше людий знає про мерця. Хто був першого вечєра, то вже свїчку ни несє сєго другого вечєра. Витаютси так само, єк першого. Тіло єк винєсєне в хороми, то забави роб'є в хаті. Забави повхторєют ти сами, шо й першого вечєра. Єк би погрїб був видкладений на пізнїше, то кожного вечєра си сходє люде й однако си бав'є.

Єк умре старша особа, то наймают дека читати савтирю и дек другого вечєра приходит (лише малим дітєм ни наймают савтирю читати).

Там, де є тіло – ци в хаті, ци вже може винєсєне в хороми,

тілько того, шо все коло тіла кладут стів, або бербеницу, полібичьок, лиш шош таке, шоби то ни було дуже велике, укривают скатертев, кладут на скатєрть хлїб и дают декови свїчку в руки, при котрій дек чїтає савтирю; єк дек іскінчїт чїтати савтирю, то тот хлїб и свїчка належєтси єму. Єк добре заплає декови, то дек и співає пісни умерскої и катєхїзбової. Коли лихо заплачєно декови, то дек ни хоче співати, бо кажє: «Співати дармо – болит г'ардло». З людий в нас ніхто ни співає, бо и сам ни знає. Нима моди учїтиси співу – бєгєканя.

Єк дек перєриває чїтати савтирю, то тогди зачєнає грати флєєра, а домашні, своєки, ба навїть и чюжі плачют, а хто знає приказувати, то приказує. А в хоромах, другїй хаті, де є, ци на задвїрю – роб'є забаву. Хто слухає з людий савтирю, то говорит разом з деком молитви и кажут: «Господи помилуй». Єк дек докінчєє савтирю чїтати, тогди заносє стів до хати и кладут кожного, хто лиш си ни гордує, за стів.

Дають їсти: голубці, буракє з мнесом, хлїб, кашу молошну з кокурудзєних круп, а сими чєсами вжє й з рижових, кашу водєницу з гуслїнков, а г'азда все ходит и пипрошує: «Будьтє ласкави, харчуйте ко». Людє видповїдают: «Простибих, харчуюмо ласкави, аби на вас Бїх був ласкав».

Тогди голова родини спрощє собі, хто має нести річі з цєрькви, шоби був ласкав ранєнько прийти. Єк людє вжє похарчуют и голова родини поспрощував собі вжє до річїв и до тіла нести, тогди в гал усїх просит: «Будьтє ко ласкави, ни тєготуйтє завтра приходити, Бїх би вами ни тєготував». Людє видповїдают, вжє си розходєчі: «Дєкуємо красно! Дєйкі будим приходити, коби лиш Бїх дав мирно дїждати». – И так си само розходє, єк и першого вечєра. З посіжіня всї идут єкнайкрашше, бо то грїх нїспасний вироб'єти фїглі.

Комашня і погрїб

Трєтої днини ранєнько вмивают тіло и так роб'є щоднини рано. Мочєют шматочок у воду, ним миют лице, витак утрут и ше поцулуют. Дитину малу умиває матка хресна, бо так си годит.

Тоту воду, єк озмут мерця, висипают у гредки. Витак си сходє рано тоти, шо мают ити за річями до цєрькви и з конєм за

попом. Дают їм їсти и вни идут до церькви. Трохе пизнійше зачинают си сходити люде на комашню – и ждут на попа.

Свояки несут служби, то є зерно и свічки.

Тото зерно, шо поназношували люде, стоїт усе в коритах и одно корито зерна дают домашні від себе. Тоти корита из зернами маот бути коло мерця и тільки мисок, кілька має бути у зерні служебниц свічок.

Декотрими селами лагодє таки в миски, вид чього и пишла назва «миски», але в нас таки складают без мисок, лише извут «миски».

Найбідніший чьоловік искладає 3 миски, инчий 5 мисок и так складают дехто 7, 9, 12, 15, 18, 24 і 30 мисок, кождий проти свого стану и укеку. Бирше вид 30 мисок ніхто ни складає. Домашні складают найбирше до 18 мисок, решту складают своєки.

Кожда миска складаєси: 5 кокуців, або 1 великий хліб, або 5 колачіків; кавалок бриндзи; дехто кладе сливи, еблука, оріхи волоскі або ліскові і 1 свічка-одиниця.

Варєт пшеницу, рижу, або бануж на перестас, и кілька є мисок, тільки затикают свічок-трійників, и оден хліб, але ни скрізь.

Рубають полотна крижево, або перкалю, то простелюют и кладут на то миску, а в миску кладут 5 кокуців або колачіків, кладут лижку з пшеницев, рижом, або банужом – з тим, шо є злагоджено на перестасі, кілька пирогів, кілька голубцив, кілька кавалків бринзи и свічку-трійник.

Єк принесут річі з церькви, тогди оден, хто періж уздрит, біжит у хату и дає домашним знати, шо принесли річі з церькви. Хрест з церькви приперают мижи вікна до хатної стіни и домашні перев'єзуют єго перемітков, або перкалем два рази так довгим, єк хрест. Протесию приперают до даха хати и хрестики тай трембіти перев'єзуют білими фустинами.

Піп вбираєси надворі у ризи и иде у хату, співаючі: «Со святыми упокой», а дек «Надгробне риданіє» кінчіт.

Дают попови і декови по колачеви, перев'єзаному білов фустинов, до котрих колачів є приліплені свічки запалені, и то держит піп з деком через цілу панахиду у руках.

В хаті зажегают всі свічки коло «свічів» и чотири свічки придулеют зажжені до всіх чотирьох скін хатених, навхрест. Погрібавну миску кладут на то місце, де нібішік умерав, хоть би

й на печі. Роб'є дорогу до тої миски, говорєчі: «Прошу, єго-мось, на печі вмерав» – и піп там єї опроважєє. По скінченю опроводу піп кропит тіло умерлого й деревише свіченев водов, дек співає «Вічная пам'ять» и виходє надвір, співаючі далі «Вічная пам'ять» і «Светий Боже».

Єк піде піп з деком надвір, тогди видважніші мушіне идут класти тіло у деревише, в котрим вже є накладено: гибликов з деревишия, бобу; у деревишу стелє кавалок полотна, або пиркалю. Инчі кладут тіло з тим підстелом, на котрим лежело тіло на катафалку (лодвах). Кладут тіло у деревише, а єк було вже передом покладено, то затикают деревише верхнов лодвов. Родина плачє, цілює и паде на тіло. Деревише укривають новим ліжником, котрий висів на жердці. Бідні укривають вовненев скатертев. Діточі деревишия укривають: присідков, запасков або й полотном.

Берут штири люде деревише, вже укрите, и виносє єго надвір, ковтаючи у кожний поріх, почерез котрий переносє мерця, по три рази, й заперают борше двері хатєні. Роб'є це на то, шоби туда вже бирше ни мала права смерть зайти.

Єк виносє умерлого, то найстарший з родини бере хліб під праве плечє и сідає в кутик на то місце, де була умершого голова и заперає двері. Там посидит пара мінут, а витак тот хліб дає за свою душу. Це роб'є на то, шоби ни пишов маєток за умерлим з хати.

Єк винесут деревише на задвірє, то кладут єго на два кайлачки, приносє два коли и прив'єзуют єго до тих колів линвами, шо служит за мари. Дерев'єний хрестик тот, шо стоев у зголовах умерлого, кладут єго у деревише, а то розп'єтє, шо принесено з церькви, кладут зверхе на деревише. Єк би забули церьковну єку річ в хаті, то там був би знов скоро мертвец.

Єк тіло вже винесут надвір и там єго об'єжут так, шо добре нести, тогди піп з деком и люде вертаютци в хату до опроводу мисок й перестасу.

В хаті лагодє миски й перестас, зажегают всі свічки й миску похоронну кладут на то місце, де умерший умерав. Піп з деком опроважєют миски, а витак берут и хітают перестас, співаючі: «Вічная пам'єть». Люде помагают хітати перестас, лов'єчіси одни одним за руки. По скінченю перестасу дают кождому перестасу їсти.

Ек си вже скінчіт всий опровід мисок й перестасу, заченає тогди господар дому просити сідати за стів їсти. Люде сідають за стів, а ек добре заплачено попови, то й піп сідає за стів їсти, а ек ни дуже добре попови заплачено, то піп ни хоче сідати їсти. Звичейно, піп каже платити п'єть банок дорошше за то, шо седе за стів. За столом роздають по горнети, наповненим водов, перев'езаним червонов волічков, на горше кладут колачїк и туляют до него свічку зажжену, то все дають за душу умерлого. Горшета дають звичейно за першим столом тим, шо піп сидит, за другим и третим столом, то дають хїба лиш у богачів горшета. Ек роздадут горшета, то тогди кождий устає и говорит молитви; по скінченю молитвий гасє свічки, випивають воду з горшєт, и ховають «простибоги» у дзьобні, пазухи, де хто хоче й зачінають їсти. По скінченю комашні молєтци знов и встають из-за стола тай идут надвір, де виходит и піп, убраний у ризи.

Піп стає в зголовах умерлого й заченає читати «Ангелію». Люди си дуже тогди сковп'юють коло попа, бо хоче подивитиси, ек си ме отворети «Ангеліє». И ек си отворит «Ангелія» и покажетси богато червоних буквий, то тот мертвец є шєсливий в Бога, бо він Божий. А ек си покаже бирше чьорних, або й всі чьорні букви, то горе такому чьоловікови, бо він грішник. Ек добре попови заплачено, то він по скінченю «Ангелія» зачінає говорити казанє и чім бирше заплачено, тим бирше він вیرهовує добрих діл умерлого, а люде говорє, шо то Божий чьоловік и тимунь стараються платити екнайбирше попови, шоби він лиш давав «файно проші».

Ек умре єкийс бідний и ни має чім добре платити, то піп скаже лиш: «Прошєйти єго раз, другий раз, и третий раз», – и бирше нічьо ни хоче говорити.

Ек винесут деревише надвір, то домашні складають на деревишу лудинє умерлого и по опроводі роздають єго за душу умерлого, говорючі: «На кого гачі (сардак, сорочку) за мого Иванчіка (або ек им'є), най Господь буде ласкав простити єму гріха». Тот, шо бере, каже: «Простибих, най Господь прийме та оменчит єму карочки». А декотрі дають одному убранє ціле з умерлого, убераючі того, шо єму дають то лудинє, видразу у лудинє, бо витак умерлий буде на тім світі мати то все убранє. За простибигом ни можна желувати, бо ек би хто желував, то ліпше,

шоби й таки ни давав. Тот витак простибих був би такий, отєк спузов припадений.

Ек була жінка, або чьоловік, котрий умер, к..вар, то шоби єго вид того гріха освободити, берут и кличють убогу жінку, котра си хоче того приймити. Уна стає коло деревиша, кладут їй пид ноги конец полотна и почерез голов пид п'єти и там рубають. Отже цілу єї укривають полотном и то значіт, шо вже укрили гріх цеї умерлої особи, котрий приймиласи покутувати ця убога жінка, покрита полотном.

Давніше був звичай, шо приводили барана, золотили єму роги, клали по колачеви на ріх, тулили по одний зажженій свіцци до рогів и давали то попови коло деревиша на так звану «на головку». Тепер вже це ни роб'є, хїба де дуже рідко. Давнійше давали и корови тай воли з визолоченими рогами попови на головку.

По скінчиній комашни, простибогах и прошші, кладут погрібавну миску на деревише, піп ше раз опроважєє мерця и стають штири, або вісім людий, котрі хоче нести мерця, кождий на своїм місци, де хоче нести. Господар кладе на всіх штирох кінцях деревиша по 1-2 кор., котрі то гроші берут несінники, але то ни скрізь кладут гроші, бо ширше зазвичь несут безплатно. Люде, котрі є до церьковних річий призначєні, берут и несут річі: хрест церьковний наперед, за тим фани и коругви.

Піп сідає на коня, вбраний в ризи, и иде за церковними річями, за протєсійов, а за попом иззаду несут мерця штири люде на кілю, на плєчох; за деревишем иде дек, котрий несе кадівницю и одна жінка з домашних, шо несе погрібавну миску, котру за кождий раз, ек піп опроважєє тіло, кладєтци на деревише. Дальше иде родина умерлого, голосно заводєчі, «приказуючі», хїба то умре єкєс малє, но то за таким ни приказуют. За родинов идуть люде, хто хоче ити на цвинтар, але ни идуть всі на цвинтар, лиш дєхто из тих, шо були на комашни. Иззаду за погрібом идуть тримбїтники, котрі, доходєчі майже кождої хати при дорозі, стають и тримбїтають, шоби люде чули, шо иде погріб и подивилиси. На самим заді веде хтос коня, обтерьханого бисажнев ек кєчірами, з мисками, котрі заносє до попівскої розодєнциї и виддають попови.

Ек добре попови заплачено, то він изчєста стає й опроважєє.

Піп ніколи ни злізає из коня опроважети, лише сидечі на кони опроважєє мерця. Єк чоловік Божий, то лехко нести, але єк грішний, то тежкий єк глина. И єк Божий, то файна погода надворі, а єк грішник, то така нехарь, шо годі ступити. Возом ніколи в нас мерця ни везут, а взимі – то дес санками везут, але то дуже рідко.

Єк принесут вже мерця до брами цвинтаря, там піп злізає з коня и деревише заносє в цвинтар и там кладут на мари, навмисне для того зроблені; то кіле, на котрім несено мерця, видв'єзуют, а далі до церькви и видти знов до гробу несут на марах. На марах берут мерця й несут до церькви, а паламар дзвонит в дзвони.

Тіло заносє до церькви и кладут насеред церькви на пидвишеню; миску погрібавну кладут на деревише и зажегают в ній свічку и тулеют до деревиша з усіх чотирьох боків зажжені воскові свічки. Коругви кладут на своє місце, а хрест держит чоловік середь церькви, бо з хрестом несут тіло до гробу. По видчитаню «Апостола» и «Ангелія» и єк зачінаєси співати послідне цулованє, здоймає паламар з хреста и деревиша укривала и бере погрібавну миску, то все иде попови.

По скінченю співаня послідне цулованє, уклекают всі, скажут за помершу душу «Очінаш» и витак виносє надвир тіло, вже трунва ниукрита и хрест так само без укривала, и несут до гробу; родина дуже приказує.

Єк принесут мерця до гробу, то штири люде спускают тіло у єму, а домашні мечют у єму гроший при попови від 2 сот. до 1 кор. Над ємов видправ'єє піп «надгробну панахиду», кропит єму и печетаєт гріб. Кожде з родини мечє дробок глини у єму, а мушіне берут лопати и загібают мерця. Родина приказує, бо вже послідне прошіне з умерлим. Трембітарі виигруют в трембіти цілий чес, аж доки ни загребут.

Піп з дєком и паламарем вертає до церькви, напередь попа несут хрест. Дек збирає тоти річі, шо з деревиша, єк миска погрібавна, укривала з деревиша и хреста, и несе до попа, а паламар вертаєтци на цвинтар там, де загібают умерлого. Єк вже скінчєют загібати гріб, тогди домашні укривають цілий гріб полотном, або деякі и ліжником, на всіх чотирьох кінцях гробу уклекают несінники и насередині гробу домашні и грабар. Кож-

дому несінникови дают по кавалкови полотна, по одному кукуцови і по одній свіцци заженій. Витак домашні просє проші: «Будьте ласкави прошєти мого дєдика (або Иванчіка, ци єк там на им'є). Грабар, несінники и трембітарі прошєют словами: «Прошею раз, и другий раз, и третий раз, най го Бог буде ласкав прошєти». Витак грабар бере собі тото укривало з гробу. Трембітники перестають трембітати и так погріб скінчєвси.

На гробі дєєкі закопуют дерев'єний хрест. Саде дерева овочеві и смереки, парубкам и дівчєтам затикают деревця у гріб. Домашні просє погрібавників домів на покомашнини.

Погрібавники, єк си вертают домів, то дорогов чістуютци и вже крєвні зачіпают говорити про спадок по умерлим, єк си єкий лишив, нираз и посварєтци добре. В хаті, єк си вернут з погрібу, їде, п'ют, а давнішше дес чєсом и тепер нираз и гуляют. Так, шо з великого жєлю нираз виходила и велика радість.

По земни посипають муку, шоби пизнати, ци душа приходила в гості, в хаті гасє світло и всі легают спати.

Жєлоба по умерлим

На хатах ни вивішуют жєдних жєлибних видзнак. Декотрі убераютци ни простішше и є звичєй, шо ни можна одєн рік данцувати родині умерлого, але то лише дітем по родичах. Але чєсом єк є єке з родини охочє, шо ни годно видержєти року, шоби ни данцувало, то єк зачєнає перший раз по похороні гуляти, то має верєчі пара ґрейцерів пид ногу того данцу на земню, то ніби оплата єкас умерлому, и тогди вже можна гуляти.

Помини умершого

Першої неділі по похороні несут до церькви, де піп опроважєє за душу умерлого, так звану «горєчу миску», котра складаєтци з одної «миски» и «перєстасу».

Третєї неділі складают в церькві до опроводу за душу умерлого від 2-5 «мисок» и «перєстас».

Шестой и дванайцїтой неділі так само приносє до церькви й складают за душу умерлого від 2-5 «мисок» й «перєстас», шо піп опроважєє.

Єк минє піврик умерлому, але то лиш по старших особах, то домашні роб'є «піврик обід». По малих дітєх ніхто ни робит

півроку. Варє їсти, несут питя и спрошуют своєків и чюжих коло церькви, або й ходе коло хат и просє на обїд словами: «Будьте ко ласкави до нас на обїд на четвер» (або там уже на котру днину). Своєки зносє так само, ек на комашню, зерно и миски. Домашні лагоде 9-24 мисок й зерно тай перестас. Приходить піп, тото все опроважєє и витак то заберасє собі, а люде їде, п'ют и розходєси домів. Теперішними чєсами уже рїдше берут попів на обїди, роб'є без попів, а миски зараз у першу недїлю зносє до церькви.

Єк минає рік від умертя, тогди знов роб'є «рік-обїд». «Рік-обїд» роб'є так само, ек и піврик. Дехто, але то дуже рїдко, роби також и «пивторароку-обїд».

Так си кінчі поминки по умерлим, и витак си єго поминає отак дес кавалчіком хлїба, грейцериком, дастси їсти в хатї чюжему чьоловікови, або таки поминаєтци на храмах. Все поминаєси в суботи Дїдивні померші душки, бо аби єкі грїхи були, то Господь любенький та солоденький обменчує карочки людем.

Грибки

Давніше у нас робили «грибки» в понегївнок й у вивторок по Велиціни. Складали вид 12-30 мисок, попи то опроважели й заберали собі. Деєкими сєлами роб'є и до тепер «грибки», але в нас вже ніхто тепер ни робит.

Збігленєта

Єк ни одна жїнка, а найбирше дївка, стратит дитину и дес єго закопає, то тоти збігленєта до сім років просє крижми и хрєста. Нираз си трафит так, шо хтос иде, а то плачют збігленєта в скалі. Єк си кінчєє сємий рік збігленєти, тогди приходит по него бїда, бере єго и вно стає звихленником. Чєсом ек би трафив на ту пору, то збігленєсє кричїт, ек єго бїда несє: «Хто в Бога вірує, дайте міні хрєста». И тогди ек би знав тот, шо то вчює, зговорити форму хрєшіня, верх шїночку вид своєї сорочки, то тогди бїда пускає то збігленєсє и з него стає ангїль. Тот ангїль, то стає тогди ангєлом того, шо єго охрєстив.

Єк си народит дитина нижива, або збігне в дому г'аздивскїм, то несут єго на цвинтар и на цвинтари вже є таке місце, умисне для нїхрєшєних дїтїй призначєне, и там єго ховают. Шоби

дитина по сімох роках нїхрєшєна ни стала звихленником, висвєчуют воду.

Насипают 12 горшєт водов, кладут по одному колачєкови и по одний свїчці и то все складают на пристолї серед церькви и там піп висвїчує воду у дванайцїть пасєм. Висвєчену воду висипают в одну коновку з усїх дванайцїтьох горшєт, а в горшєта насипают другу воду и дают за душу тої дитини, котрій висвєчювано воду, говорєчі: «На ко за ангєликову душу Дмитрикову (ци ек там уже собі хотє мати им'я, так и наводє). Висвєчену воду висипают з коновки на грїб дитини и дитина стає ангєликом, нїби вже охрєшєна.

Котра жїнка умрє тєжка, то горє їй, бо таков тєжков мусит ходити аж до Страшного суду.

Котра жїнка умрє по дитинї и лишит малу дитину, то ек єї принесут до церькви, то піп єї виводит умерлу уже на порозї церькви.

Всїм повїшєникам, потоплїникам й самовбивцям роб'є так само комашню й поминки, ек будь-кому. Инчі знов нічьо ни поминают, бо кажут, шо вже такому нічього ни помагає, хотьби шо давав за єго душу. Похорон видбуваєси без попа, але ек хто добре заплатит попови, то йде піп.

Всї стратники идут просто в Чьорногору град кувати; там ними бїда узїстрїть возит смєрєчє. И ек є всєкі фортуни, то вни провадє то всьо. Скоро си єкий стратит, то тогди мусит бути фортуна, бо бїда си тогди женит и иде за душев того стратника.

Такї стратники показуютси на місцях свого страчєня, пужїют людїй, бо вни ни мают пристанївку на тїм свїті аж доти, доки вни ни мали свого чєсу умерати. Тимунь то й так страшно на тих місцях, де хтос згубитси. Всїх стратників ховают на цвинтари дес у кут, звичєйно там, де й збігленєта.

Опирї

Опирь ек умрє, то він все чєрвоний и праве око в него зажмурене, а лївим си дивит. Опирї є чьоловіками; де є від одного дєдї и від одної мами сім синів, то сємий мусит бути упир. Упирї ходє вночі и у тих людїй, шо си ни молє Богу, випивают кров з тіла. На ні одинока оборона – говорити «Очінаш». Упирь ек умрє, то водно ходит до своєї хати и пужїє людїй. На це инчєго спосо-

бу нима, лиш си мусит видкопати того упря и видтети єму гол, покласти мижи ноги, то тогди він ни ме ходити нікуда. Упря з гробу мож пизнати, бо він є перевернений лицем удолину, обірване волосє. Видко преці, шо він собов комосив у гробі.

Вандрівка по смерти

Ни оден умерлий приходит, шоби єго поминати. А котрий умер без опроводу, то си показує, шоби єму зробити опровід. Найбирше то стратники ни дают людем спокою, бо вни хотє опроводу. Єк си трафит єкийс умерлий, шо си показує, то треба зробити опровід и поминати єго душу, аж доки він ни пропаде сам від те. Єк си трафит єкийс упертий, шо нічьо єму ни помагют опроводи, то треба ити, и то наразу таки, до примивника, аби він то єкос видвернув и того домовика вицапував з хати.

Душа по смерти

Скоро душа вийде с тіла, то уна иде по своїх ділах або до царства, або на муки, а єк умерла ничесовов смертьов, то ходит по земни, доки ни прийде час єї правдивої смерти.

Люде з того світа або си показуют на безлюдних місцях, або в снах, а найбирше то умерлі говоре при смерти з умераючим. Розказуют про всекі діла. Говоре: за шо гріх, за шо чьоловік має надгороду, розпитуютси про всекі справи, єк си тепер людем жиє на світі.

Пекло й Царство

Пекло представляют вічними вогнями, де душі смажутци у великих кітлах, голосечі й нарікаючі на свою долю. Чьорти вічно там си шинделе з довбнями и вильми середь великої пїтьми й темреви.

Царство собі представляют великим шестем, де повно розкоши, єсности й гаразду, де повно ангелів Божих й душі моlesi Богу.

*Записав у цвітни 1911 року
Петро Шекерик-Доників.
«Етнографічний збірник», Львів, 1912 р.*

Перший гуцулський театр

(уривок из споминів)

По моім повороті из войска, веснов 1910 року, założено в Красноїлі при гімнастично-пожарничім товаристві «Січ» аматорський кружок, шо поставив був собі за ціл започеткувати на Гуцулшині аматорські театральні вистави.

Цілий клопит був у тім, шо мижи нами ни було нікого, шоби си був розумів на рижисерії и міг був навчіти нас играти представлення, бо до цього часу в нас ніхьто ни займавси театральним житєм. А старші Гуцули ставилиси до театру ворожо й насмішливо, мішеючі театр з магічними штуками, шо то ниоден Гуцул їх видів, служічі при австрійским войску. Але нашя молодчя верства ни турала на то, шо говорет про театр старики, тай шо ше мут далі говорити – узеласи из запалом за нове діло.

Я познакомив з членами нашего кружка письменника Гната Хоткевича, шо від 1906 року кожде літо перебував у Криворівни, ниделеко Красноїлі. Він дуже любив й високо цїнив Гуцулшину, від самого почетку свого прибутя до Галичини, по російсь-

ко-українській революції, шукаючи захесту в Галичині перед царськими переслідуваннями, єк революціонер. Він поставивси дуже серйозно до нашої думки щодо організації гуцулского театру. Сам нам зголосив, шо будет нас учіти грати представлення. Порадив нам всамперед вивчітиси представлення «Верховинці», драми з гуцулского житя, написаної полским письменником Корженьовским.

Ця йго думка дуже нас заохотила, бо особа Антося Ревізорчука, героя драми «Верховинці», походила єкраз з Красноїлі, де про него у тот час старі Гуцули розказували богато усеких оповідань и пригод.

Уложив Хоткевич в наш кружок цілу свою душу. Докладно учів нас того представлення, бо в него від самого почётку зродилася думка в голові створити з цього гуртка аматорів «Гуцулский театр», з иким міг би він об'їхати цілу Галичину, а єк би добре пішло, то и инчі австрійські краї. Він ни таївси з думками, шо мрієт навіть колис з цим театром виїхати за Збруч на Велику Україну до Росії – єк там поправ'єтци відносини.

В першій половині копня ми дали перше представлення «Верховинців» у сали Січьового Дому в Красноїлі, а властиво, це була перша проба нашого виступу передь бірше людей на сцені.

Велика саля Січьового Дому була битком набита, бо всі були цікаві, шо то за чюдо ми си так довго учіли грати.

Ми грали добре, бо усім си удадо. Гуцули зрозуміли усе, бо це ми показали їм на сцені жите їх предків. Насмішки над нами серед Гуцулів у нашій околиці утихли. Навіть ниодни Гуцули зачели нас фалити, а серед молодшеї верстви Гуцулів зачело бути бірше прихельників театру. Ми перший лід проломили. Це нам додало відваги и заохоти.

Дня 28. VIII. 1910 року ми видойграли «Верховинці» в сали Чьорногірского Двірка в Жеб'ю-Слупейці.

Саля була виповнена гостями по береги. Уся жебівська інтелігенція, єк українска, так полска узела участь у цих представленнях. Повно було Гуцулів и Жидів на цим представленню. Наші виступи публика опліскувала гучьно.

По представленю Хоткевич був дуже задоволений и радий, шо ми си ни дали висмієти и показали усім, шо и Гуцул потрафит играти на сцені так, єк и кождий инчий європейчик. И нас

то тішило, шо ми відразу здобули похвалу для нашего аматорского гуртка.

По цій виставі у Жеб'ю, ми зробили своє засіданє и охрестили свій аматорский кружок «Гуцулским театром», тай постановили їхати з ним у світ. Біда була тільки з нашев старинев, бо ни усі си годили на то, шо би їх дітва пустопаш мандрувала по світі, єк мандровні цигани. Але свої перші виступи ми робили помалу и осторожно, шо би нашу стариню призвичеїти до того, шо ми таки мусимо їхати у світ из своїм театром.

Трете представленє ми видийграли у Довгополи на Буковині, а четверте в Путильским Сторонци, рідним селі Гуцулаписьменника Юрія Федьковича.

Через осінь и зиму того року наш театр зорганізувавси цілком добре до подорожи по Галичені и Буковині. З придбаних гроший представленнями в нашій околиці закуплено театральну гардеробу и полотно на куртини. Хоткевич сам, єк малєрь, намалював до нашего театру куртини.

На почётку марта 1911 року Гуцулский театр поїхав у першу свою подорож по світі.

Нас двох грало героя Драми «Верховинці» Антося Ревізорчука – я и Михайло Сінетович з Красноїлі, бо мій дєдя з почётку нізашо у світі ни погожувавси на то, шо би я з театром їхав у світ. Мене це боліло, але ради на то ни було, бо я жив тогди при дєдеви и мусів йго послухати. Однак мислив я вирватиси до цього театру від дєді хоть на короткий час, и так си пизнішше то стало.

З театром виїхали: Осип Гулейчук, кушнір з Красноїлі, мій великий тогди побратим, и оден з головних організаторів цього театру, йго сестра Анна Гулейчук, Михайло Сінетович, Михайло Бровчук, Михайло Маротчєк, Василь Крамарук Васиндьо з Красноїлі, Іван Стусєк, Дмитро Мегединюк з Перехрестного, Михайло Танасійчук и Іван Генсецкій-Ревій та Федор Маротчєк-Бичуків з Голов, Іван Гелетюк, Семен и Іван Мінайлюки з Жеб'я, Анна Жекалєк з Красноїлі и Доня Ясельска-Менничюк з Єсенова Горішного.

Перше представленє ми назначіли грати в повітовим місточьку Косові. До Косова приїхав Гнат Хоткевич зі Львова, шо був туди виїхав поробити приготования для виїзду Гуцулского те-

атру по Галичині. Хоткевич привіз із собов до Косова режисера до Гуцулського театру Олексу Ремеза, артиста царського театру з Петрограду, що по революції також утік з Росії до Галичини. Ремез був родом з України і почував себе, так як і Хоткевич, Українцем.

По представленню у Косові, зроблено засіданє цілого Гуцулського театру і там уложено цілий плян представлень. Хоткевич вернув назад до Львова, а Ремез поїхав з театром. Уся почта з дому від родини членів театру мала йти на адресу Гната Хоткевича: Львів, вулиця Дверницького, а він відсів зобов'язався її посилати в ти місцевости, де буде грати театер. Хоткевича вибрано головним директором того театру і він зобов'язався вести підготовку дальших представлень по Галичині зі Львова і кирувати цілим театром. Скарбником театру вибрано Осипа Гулейчука. Угожено усім платити з каси по 2 корони австр. денно і ціле удержанє для членів театру. Решту доходу, який си лишити, мав перейти на запасний фонд театру.

З Косова поїхав театер до Надвірної, Отинії, Калуша, Рожнітова, Долини і Болехова. Дня 14 марта вже були в Стрию і там приїхав Хоткевич. У Стрию Михайло Сінетович відповів бути дальше в театрі, бо на 1. IV. мав си ставити до войска на вправи і тимунь постановили зтегнути мене до театру, бо ни було ким заступити головної ролі Антося.

Дня 15. III. зі Сколього написав до мене про це лист О. Гулейчук і Танасійчук Михайло, просічі мене, шоби я за вску ціну вирвався з дому від деді до них, бо инакше розлетити театер, а це би була велика шкода, бо театер має дуже добре поведженє і приносить славу і розголос Гуцулшині. Дня 17. III. виписав до мене картку зі Львова Гнат Хоткевич:

«Петрику, Петрику – то шкода, щосьте не поїхали з усіма з Дому. Подорож виходит дуже цікава. Отже писав я до п. Гарматія, аби він походив коло деді, тай аби дедя пустив. Тоді беріть ноги на плечя, та їдьте впрот до мене, а відси я вас поправлю і подогоните гурт дес в однім з міст, може в Кракові. Доконче би треба. А то Сінятович має відїхати до войска, шкода би було когось инчого на Антося вчити, коли він у вас так добре виходить. А будете їхати, не забудьте взяти флюєру.

Г. Хоткевич, Львів, Дверницького, 32».

Театер зі Сколього поїхав до Синевідска, Старого Самбора, Добромилля та Сяноку – на Краків, а я виїхав 21 марта 1911

року з дому до Вижниці, шоби сісти у Вижниці на колію і поїхати навздогін за театром – радий, шо си икос вимантив від деді з дому у світ.

Надворі була файна погода. Дня 22. III. сів я на залізницю у Вижниці. До Неполоківців їхав я разом з одним Гуцулом з Ріжна. В Неполоківцях сів зо мнов якийс академик, жид. Зчєпив зо мнов політику над ношенєм січових лент, але я йго у розмові побив так, шо нарешті він погодивси з мойов думков. В дорозі до Львова, стрінувси я із селянами москальофілами зі Сокалшини. Ми сильно сварилиси над москальофільством. Уни були у своїх переконанях дуже заїлі і уперті.

У Львові зайшов я до Хоткевича. Він дуже міні си в радував і шіро мене витав. Витак я зайшов до редакції «Громадського Голосу» органу У. Р. П. Там познакомивси я з братами Др. Ростиславом і Богданом Заклинськими, великими приятелями Гуцулів. На вулиці Коперника зистрітив я посла Др. Кирила Трильовського. Він запросив мене до «Народної Гостинниці». Я там в товаристві Др. Старосольського, Деметчука, соціаліста жида Герера й одного представника Сільського Господаря – ззів вечерю, а пізнійше пішов на нічліг до українського етноґрафа Володимира Гнатюка, икому я передав свої етноґрафічні матеріяли, зібрані мною на Гуцулшині для Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові.

На вулицях Львова зистрітив мене один малерь Поляк. Він ни міг си налюбувати красотов гуцулскої убирі. Приобицєвси доконче приїхати на Гуцулшину, шоби на місци запизнатиси з її красотов.

Того вечера Хоткевич дуже багато говорив зо мнов про Гуцулшину і сказав міні, шо в ним зродиласи гадка написати кілька штук з гуцулского житя, а саме: «Гуцулский Рік», «Непросте» і «Довбушя». Він казав, шо маючі драму «Верховинці» і ці три йго театральні речі, можна би поставити Гуцулский театер добре на ноги, бо тогди би си виплатило играти по краю, даючі по штири гуцулські вистави у кождім місті. Я обговорював з ним етноґрафічний матеріял до цих штук і горєчьо поперевав йго думку. Таксамо того вечера він читав міні в рукописи своє оповіданне з гуцулского житя «Камінна душа», в єке умістив багато матеріялу з моїх записів про гуцулских опришків, друкованих у етноґрафічньим збірнику Н. Т. ім. Шевченка у Львові.

Я поправлев йиму тогди гуцулський говір у його рукописи «Камінна душа».

Дня 23 марта 1911 року о год. 9, 10 минут рано, поїхав я з Львова у дальшу погоню за Гуцулским театром.

Їхав я колійов через Ставчани, Городок, Любінь Великий. Мене нудила дорога, бо ни видко було наших любих гір. Ревцями лежела вода. Місцями земня дуже худа. Люди дуже бідно убрані, у полотненках. Желізниця борзо минала переліски, березини та зруби старих лісів. Сопіла, ек дихавичьна кобила, та пофоскувала, ек змяя искрами, та чьорним, вонечем димом. Місцями поля були укріті весненими болотами. Серед піль видко сумні, маленькі хатки, ни такі розкішні та роздуті, ек наші гуцулські хати, з граждами, шо весело усміхаютьці, розсіпані скрізь по кичерах, ек зерниці есної ночі по небі. Села скрізь густо стиснені. Майже хата коло хати, ни так, ек у нас, шо є коли йти до сусіда. Місцями видко села, шо хати ни лишень покриті соломов, але є покриті и черленов черепицев. Видко було багато переораного поля. Деякі околиці були навіть дуже файні.

Подогонив я Гуцулский театр у Саноку саме у тот час, ек хотів сідати до потегу, бо саноцкий староста заборонив играти Гуцулскому театрови у Саноку. Це був одинокий випадок, шо староство заборонило грати «Верховинці» нашему театрови. Серед бога-тьох місцевих Поляків викликала ця поведінка саноцкого старости велике огірченє и обуренє на старосту, шо він заборонив нам грати штуку, написану полским письменником из нашего житя. Богато Поляків вирежело наш театр на стацію, перепрошуючі наших аматорів за ниправне поведення старости.

Ек узріли мене наші, шо я висідаю з потегу, то усі гуртом побігли д'міні и радісно мене повитали, здоймаючи аж на руки.

Ми сіли до потегу и поїхали просто до Кракова, ни задержуючіси вже нігде по дорозі.

У Кракові на двірці повитав нас гімназіяльний професор, український поет и письменник Богдан Лепкий, та пан Голубінка з гуртком української Інтелігенції, шо у тот час перебувала у Кракові. Надворі була гарна погода.

Нас запровадили на квартиру до читальні товариства «Прогресса» у Кракові, де ми мешкали цілий час нашего побуту в Кракові.

Ми там иззіли спільно обід из професором Лепким, икий то обід він нам поставив своїм коштом. Він нами цілий час дуже сердечно опікувавси и в усим нам допомагав, чім лиш міг.

В тій самій камениці, о один поверх вище, був якийс інститут учениць. Уни майже ни давали нам спокою, викрикуючі до нас: «Пенкне Ґурале». Ми їм поєснили, шо ми є Гуцули, а не Ґуралі. Уни нами захоплені були. До вечера, того самого дня, ми зробили межи нами а ними почту нитками и вели оживлену кореспонденцію. Ті учениці перші у Кракові нам признали, шо наші строї-убиря гарнішша є від Ґуральської.

Ми грали у сали на вулиці светого Яна. У Кракові ми дали штири виставі раз пораз и завжди мали повно публики. Фінансови нас Краків дуже пидреперував.

В день ми робили проходи по місті, обзираючи місто и його старинні памнетки. Своїми строями ми викликували велике зацікавлення. Краківські Поляки дуже Ґречно и чемно до нас відносилиси, без найменчеї нинависти. Балакали з нами и цікавилиси Гуцулшінов. Ми звиділи Вавель и каплицю на ним, Фльоріянску браму, Маріяцкий костел, Суконниці и инчі місця гідні звидження, історичних полских памнеток у Кракові. Нами дуже була заінтересуваласи полска краківска преса «Вядомосці Ілюстроване», «Дзєннік Ілюстровани», «Нова Реформа» и инчі.

«Вядомосці Ілюстроване» помістили були знимку нашего цілого театру. Цілі шпальти у полській пресі були переповнені рецензіями, дуже похвальними для нас. Ми си цим радували, бо здобули славу и розголос нашій Гуцулшіні, а це для нас було дорошше від усього.

Нас так розрекламувала полска преса у Кракові, шо ми ек поїхали з Кракова знов на схід, то ни треба було навіть нам афішів розвішувати по містах, доста було ек ми си перейшли по місті. Нас усі лиш питали «панове врацає з Кракова?», – и уже було доста в нас на представленю полскої публики.

По Кракові ми грали у Бохни, в сали «Сокола». Ми випродали усі місця, однакo публика йшла на салю далі, так шо ледви ми сперли. Грали там два рази, шоби заспокоїти цікавість публики. Гости приносили из собов у оригіналі «Карпатци Ґурале» («Верховинці») и читали собі підчас представлення, шоби нас зрозуміти.

На сцені у Бохні зайшов був для нас дуже нимилый и нисповіданий випадок, але він закінчєвси так, через нашу зручність, що ни то устид, але ише біршу славу приніс нам. Було то так: редактор «Вядомостей Ілюстрованих» у Кракові, подарував на памнетку одному з наших аматорів, шо грав опришка, скрипку. У Бохни на сцені він грав при ватрі опришка. Мижи опришками зчепиласи бійка. Він верг скрипку під смерічку на сцені, тай пустивси розривати ту бійку, а другий аматор, шо грав також опришка, и біг таксамо розривати тоту штучьну бійку, ни зоздрів ту скрипку на сцені тай її настолочів ногов. Скрипка лиш хрупла. А тот аматор єк узрів, шо тот другий розтолочів йиго скрипку, то таки си ни зкимив, тай зачєв таки правдиву бійку из тим на сцені. Лєдвн ми їх розірвали тай утихомирили. А публика била, тай била нам оплесками, думаючі, шо то наші артисти потрафили так славно вивести бійку на сцені, наслідуючі бійку, а ни знали, шо то таки на правду була зайшла правдива бійка. По тій виставі кореспондент «Нової Реформи» з Бохні писав у своїй критиці про наш театр, шо тільки Гуцули потраф'єт так вірно й добре видограти драму Корженьовского, а бірше ніхьто, бо тільки у нас виходит бійка мижи опришками на сцені, єк правдива бійка, а ни єк удавана бійка, а це потраф'єт виконати и представити лише так хіба Гуцули – сини гір. Свойов дорогов, шо ми си нікому тогди ни фалили, шо то таки була правдива бійка, а казали, шо ми лиш так завзєто її граємо.

Дня 29. III. 1911 р. ми загостили грати до Ясла і просили винаймити нам салі Сокола. Але презесом Сокола полского в Яслі був тогди п. Барановский, полский націонал-демократ, и нізашо у світі ни хотів він нам винаймити салі Сокола.

У Яслі було дуже мало Українців, так, шо у инчій сали грати представленє, ни рехуючі на полску публику, нам си ни виплачувало. Ми збералиси таки того самого вечера виїхати из Ясла, але ни виїхали, бо до нас прийшла делегація полских студентів и полских робітників соціял-демократів и просили нас, шоби ми грали представлення у сали «Робітничього Дому» на «Американце».

Ми зразу ни хотіли погодитиси, бо боєлиси, шо так далеко за місто мало хьто підєт из гостей и ми будим мати страту. Ці обі делегаці заручіли нам за дохід и ми шє таки того самого

дня дали представленє «на Американце». Студенти й полскі робітники, шоби укорити презесови Сокола п. Барановскому, и дати нам довід, шо то ни з їх вини нам ни дали салі Сокола, так си постарали, шо робітничя саля на «Американце» не могла аж гостей помістити и богато з них, ни можучі вміститиси на сали, мусіли вернутиси домів. На другий вечер ми дали знов «Верховинців» у місті, в жидівській сали «Яд Харузім», але почерез то, шо то була жидівска саля, то полскої публики вже було менче, а жидівска публика слабше досипала.

На обох цих представленнях публика була дуже захоплєна нашєв игров. У Яслі нами опікувавси радник суду Українец Маритчак. Ми були одного дня в него на пидвечєрку. Мижи ним и нами йшла дуже оживлєна балачька про Гуцулшіну.

Ми огледали місто Ясло. Уно вдарєло у вочі свойов великов чєстотов. Місто гарне. Жици мали свою осібну дільницю. У жидівській дільниці було вже нихарно. Ми виділи, шо в Яслі жици мали великий рєспєкт перед мазурами. Дівчєта навіть з потєгу викрикували насмішливо за жидами «пускай пса нєх вєзмє зіда».

Дня 1.IV ми приїхали до Нового Санчя. На двірци повитав нас гурток Українців на чьолі з послом Яворским. Цє повитанє нас дуже мило вразило и зробило на нас добре вражінє. Ми кватирували в Новим Санчи в сали читальні «Просвіта», шо містиласи в «Домі Рускої Бурси».

Я, Доня Ясельска, Михайло Бровчюк и Василина Жєкалєк пишли ми всі чєтверо на місто. То була субота. Ми ішли містом – рух, гамир, житє. Нараз ми зайшли на жидівску дільницю. На жидівским ринку було порожно, єкби усі жици вимєрли. Ми вже хотіли вертатиси назад у місто, але нараз ми увиділи ботєй пейсатих жидєнєт, шо з великим криком лєтіли в нашу сторону. Ми чєсок застоїли на місци, шоби видіти, куда уни лєтєт. А уни лєтіли просто до нас. Єк надбігли д'нам, то завєли такий рєйвах, шо ми вуха ни могли заткати, так галасували, див'єчіси на нас. Ми подалиси назад у місто, а жидєнєта, рєйвахуючі, собі йшли за нами. Поліція замклє перед нами вулицю и завєрнула нас назад на жидівский рынок, бо ни хотіла мати из жидєнєти кутурєнцію. Ни було ради. Ми си мусіли сами від них боронити. Начєс ми си порадили, шо нам з тов нєхарєв дієти. Ми

побігли у икус вуску, темну вуличьку. Жиденета сунулися за нами. Ми два з Бровчуком стали у дверех икогос дому, а дівчета бігли далі вулицев. Жидюки нас ни зовиділи, пробігли за дівчети, а ек уни нас минули, то ми оба тогди хапнули свої бартки у руки, тай гайда за жидюками иззаду. Трохе ми їх там зкропили топорешетами, тай то помогло. Жидюки від нас, ек від медведів утікали, пишучі ни своїми голосами, помацуочіси за боки. Ек розбіглиси жидючьки, а ми тогди и собі довтеки на квартиру. Від того чесу уже нас ни кортіло йти на жидівску вулицу, дивитиси на жидівські коршьми.

З Нового Санчя ми поїхали на Львів. Чім заходили ми на схід, тим бірше ми тратили. До самого Львова ми доложили двіста корон. Грали ми в Сокали, Рускій Раві, в Мостисках, у Жовкві, а оперед великодних свет заїхали до Бережан.

Дня 16. IV. 1911 року ми дали виставу в Бережанах и там постановили роз'їхатиси на Великодні света до дому, бо великодного тижня було заборонено грати представлення, а перебути света туда, далеко від дому, ми ни мали вже з чім, бо цілковито у східній Галичені ми збанкретували, и то, шо було заощаджено з Кракова, то все розійшлоси так, шо ми вже цілий тиждень платні ни діставали. Ледви ставало нам на їду, хоть ек мало и дешево ми їли. У нас головнов їдов була кулеша и солодке молоко. Їли ліпше лиш тогди, ек просили нас на приняте знакомі люди и прихельники Гуцулского театру.

З Бережан поїхали ми до Коломиї без грейцеря и без хліба. Гонору и слави ми доста мали, але у кишках нам голод кавкав. Я був повернув у Коломиї до знайомих інтелігентів, ци би нам ни позичели були грошей на їду и дорогу до дому, але ни хотіли. Фалили нас за наші подвиги, а за гроші – тоту делікатну річь – казали, шо ни мають грошей. И ми, голодні и умучіні, пустилися під нічь з Коломиї у свої рідні гори почерез Єблонів, Пістинь, пішком на Косів.

На дворі було холодно. Падала икас хляпавка. Нічь була темна. У Стовпчетові я був так зголоднів, шо ледви ноги пидоймав. Мене опустили сили. Я сів був из серця умерати на стовпчетівській горі, але ек измерз добре від земні, а смерти ни було видко, то я устав тай пишов далі. Міні сприв Танасійчук Михайло, шо мизи нами одинокий Иван Стусек маєт заховану

одну корону. Ми ек про це дізналися, то відразу ту корону у него відобрали. Повернули в Пістини до корьшьми. Зконерували жиди и усі разом за тоту корону попоїли квасних в'езанок оселедців. Вітів пишли ми всі до Косова, до Ревієвої мами и там ночювали під міськов горов.

Другої днини ми позичіли собі гроший у знайомих людей у Косові, наймили фіякря и у гонорі поїхали у своє село, шо би си з нас люди ни смієли, шо ми вертаємоси з театру, ек жебраки.

Таки зараз по Великодних светах наш театр знов виїхав у світ. Мене уже дедя ни пускав, тай міні самому ни було ек ити. Бо екраз тогди зістав розв'езаний австрійский парлямент и я мусів си лишити в косівшіні, з рамени радикальної партії до переведеня виборів и попираня кандидатури на посла д-ра Кирила Трильовского. Я пишов у вир виборчьої боротьби, а мої товариші поїхали далі продовжувати свою роботу, граючі «Верховинці» по містах Галичени.

Першу виставу дали в Снетині. Витак поїхали до Коломиї и до 1. VI. 1911 об'їхали: Станиславів, Галичь, Бурштин, Жидачів, Борислав, Дрогобичь, Перемишль, Судову Вишню, Яворів, Ягайлонський Городок, Ярослав, Бібрку, Броди, Тернопіль, Збараж, Золочів, Скалат, Підволочиска, Козову, Теремовлю, Гусятин, Копичинці, Борщів, Скалу, Чортків, Тлусте, Городенку.

В дни I. VI. каса театру вже знов стоєла добре. Повиплачювано аматорам їх залеглу платню. Повиплачювано довги и був уже у касі нивеликий запас.

Дня 10. VI. дістав я телеграму з Гуцулского театру, шо би я був до конче в Чернівцях 12. VI., бо уни дают виставу «Верховинці». Телеграфували: «Понегілок 12 червня граєм у Чернівцях, приїдьте на той один день конче – Ремез», и я поїхав до Чернівців 11. VI. Ми грали в сали Народного Дому. Публики було мало. Чернівці принесли нам страти двісто корон и усий доробок знов пішов універть. Окрім понесеної страти в грошех, в Чернівцях ми понесли далеко биршу страту моральну, бо втратили дорброго и ідейного режисера нашего театру п. Олексу Ремеза.

На нашим представленю «Верховинців» у Чернівцях був зі староства комісарь, якийс великий чьорно-жовто дзубий патріот, бо на смерть обидивси на слова з цеї драми: «бувай здорова ти цісарска скаралупо», – икими на варті – Антось, утіка-

ючі з Паранею у свої рідні гори, прошев свій військовий мундур. Комісарь мало шо ни розв'езав представлення и заборонило нам старство далі играти в Чернівцях, а окрім того пішов донос на Ремеза, шоби йго видалити за цисе з границь Австрії, шо пизнішше й сталоси, хоть правду говоречі, він и біду ни був винен, ек то кажут.

Разом з цілим товариством нашого театру пішов я на чьорновецкий цвинтарь «на Горечем» видвідати гріб моєї мами, шо померла в чьорновецким шпитали в вересни 1907 року. Я відшукав гріб 115 в 72 секції, бо був при похороні моєї мами і знав, де її гріб. Наоколо усі гроби були гарно обійдені, а гріб моєї мами, шо спочеваєт на чужині, був запушшений – порослий зеленев травов. А на серед гробу, ек на злість міні, виріс був великий бодек. Я йго утєв бартков, верг під ноги – розтолочів, шоби він бірше ни сквернив у зеленій траві гріб моєї мами.

З Черновец ми вернули всі домів.

Наш театер подорожував з перервов на Великодні света 90 день. Був у 61 містах и дав 68 вистав «Верховинців».

Доходу було – 11348 австр. корон 74 сот. Розходу було 11317 австр. корон 08 сот. Чистий зиск 31 австр. кор. 66 сот.

Наш театер видав на:

1) На рідну школу	56 кор. 38 сот.
2) Желізниця и кошта подорожий	2426 кор. 19 сот.
3) Плата за салі и инче	4067 кор. 88 сот.
4) Кошта утриманя	1108 кор. 44 сот.
5) Платня аматорам	3068 кор. 50 сот.
6) На інвентарь	101 кор. 15 сот.
7) Видано позичьок аматорам	212 кор. 35 сот.
8) Адміністрація	248 кор. 45 сот.
9) Страти (згублені річі)	27 кор. 77 сот.

Разом було видатків 11317 кор. 08 сот.

Хоть я сам особисто коротко перебував у Гуцулскім театрі, бо по повороті з Черновец з ним бірше ни їхав у світ, то однако цілий чєс, доків він жив, був я з цим театром все – свойов душєв. Тай до сегодне ни можу йго забути, бо хоть переживали ми в театрі нираз холод и голод та мали смих великі нивигоди, наріканя, а мижи собов низчєста сварки, а чєсом навіть и бійки,

то однако цєс чєс мого вандровного – циганцкогo житя в Гуцулскім театрі, належит у мене до найкрашших и найвеселішших хвилин мого житя, таких, шо я їх николи ни годин забути.

З нами вернув разом з Черновец до Красноїлі й Ремез, икогo ми особисто дуже любили, бо цє був милий и шірий та справедливий чьоловік.

Наш театер майже нічьо ни заробив матеріяльно, але за тото скористав дуже богато – морально. Приніс славу Гуцулшіні и сам собі. Показав усім, ек цє признавали нам свої и Поляки, головно Поляки в Кракові, икі говорили: «Гуцули, цє здібні й культурні люди, лише їм треба дати свободу и науку».

Найважнішшов річьов було то, шо цєс театер був чисто народний театер, а такі народні театри – сегают глібоко. Вни розбуджуют думки и полишеют по собі вражінє, про ике си думаєт довго, шє й потим, ек уже навіть проминет зверхній ефект. Ек серед хлопів, так и між інтелігенційов будитци почюте народної самопєвности, віри в свої сили и то сили ріжносторонної: чьоловік почінаєт вірити, шо наші Гуцули хіба шо и бірше потраф'єт.

Другов важнов річьов було цє, шо наш театер об'їхав майже цілу східну й західну Галичену, був и в Кракові, та взагалі по містах, а цє таксамо ни минуло безслідно, головно для цих численних, досить ни зрівноважених умів, вихованих на ворожій пресі до нас, для цих, шо мали шіре переконанє, шо «Гуцули, то темна дичь, здатна до бійки и пійки».

Ми Гуцули – за помочьов Гуцулскогo театру – складали прилюдний іспит культурної зрілости Гуцулів. Ми показали своїми виступами, поведєнєм між людьми и товариским гуртовим житєм, шо Гуцули можут єднатиси в організації, виконувати драматичні річі и взагалі поводитиси так чємно и грєчьно у світі мижи людьми, ек ни завжди потраф'єт цє робити подібні до нашого гуртка – гуртки зложені з вишших верств суспільности.

Третов важнов річьов було цє, шо ми розреклямували Гуцулшіну и зацікавили нев людий, головно мішшюхів, бо своіов гуцулсков убирєв – крешеними сардаками й крешеницями – ми попросту великі сензації викликували по містах, бо до цєї пори майже мало хто з тих міст знав цу надзвичєйну красну закутину з своєріднов красов – пишну нашу Гуцулшіну.

Шо до самої гри на сцені нашого гуртка, то Гуцули принесли

на сцену «штуку без штучності», – ек писала тогди про нас преса українська й полска, головно краківська: «Гуцули грали драму з гуцулского житя, так, ек уна в дійсности є, бо хто ж инчий потрафи грати на сцені Гуцула опришка, ек ни сам Гуцул, син гір, икий на сцені задержует ті самі природні правдиві рухе, шо й на полонині».

Нарешті ця поїздка мала величезне значінє и для самих членів Гуцулского театру – Гуцули пізнали бірше світа і людий. Пізнали жите ни лишень свого села та околиці, але майже цілого краю. Звиділи міста та ріжні пам'єтники та розвалини стародавних замків в Галичю, Львові, Теробовли, Перемишли, Кракові и инчих місцевостях. Звиділи монастирі: в Гошові, тот пишний на горбі монастирь, шо Олекса Довбуш у нім був, монастирі у Крехові та у Жовкві. Звиділи церькви та костели по містах, та грали на сценах українских и полских товариств свою гуцулску штуку, скрізь майже бездоганно. Гуцули ни поїхали з очіма завитими в плат, мали отворені очі и уважно дивилиси на усе, шо було цікаве и гідне звидження. Це була для нас практична школа житя, и тимунь годі цу хвилю житя в Гуцулским театрі забути. Цес театер мав значінє для Гуцулів морально-виховавче и реклямовє.

Тимунь по нашим повороті з Черновец, дня 26. VI. 1911 року ми на своїм засіданю в Красноїлі при затвердженю сирого білянсу нашего театру постановили ни розв'єзувати йиго, а далі продовжувати. Хоткевич запроектував нам свої рукописи нових театральних штук з гуцулского житя, икі екраз писав, а саме:

I. «Гуцулский Рік» – етнографічне представленє в 4 діях: I дія – Різдені обрєди, коледі, обрєдові данці. II дія – весна, Великдень, веснені игри гуцулскої молодіжи. III дія – посіжінє (похоронний обрєд), стародавні забави при трупі: IV дія – гуцулске весіле.

II. «Непростє» – фантастичне представленє в 4 діях: I дія – надзвичейно характеристичний данец 8 душ. II дія – Иванова ніч, лісові лісниці, потопленски, дідьки, воулаки, арідники, мальфарі, цвіт папороти. Довбушеві скарби. III дія – чередованє, відьминцкий олій, нерівна флєрка, поєвлєне градівників. IV дія – Гаргон, відмівске данцовише, градівники град товчют, ироди з лепортами, цілюща живуца вода.

III. «Довбуш» – історичне представленє в 5 діях, 6 відмінах:

I дія – в Печеніжині у Довбушів. II дія – на Дідушкової Річці (Красноїля). III дія – на Буківці – правдивий опришківский да-нец аркан: друга картина там же. IV дія – в Криворівни на храму. V дія – в Космачі, смерть Довбуша.

По перєчетаню цих рукописий ми були дуже раді, шо наш театер збогативси новими штуками, а ми постановили зорганізувати театер наш на 40 осіб Гуцулів з Красноїлі, Голов, Жеб'я и других сіл, навчїтиси цих нових штук и давати їх разом з «Верховинцями» далі по цілій Галичені, а витак думали ми, може вдастци нам и до Росії з цим театром поїхати на Україну.

Через літо був театер зорганізований з 40 осіб, разом з гуцулсков музиков и пильно вчїлиси нових штук Хоткевичя, та повторювали «Верховинці» Корженьовского.

Літом ми дали ше раз «Верховинці» в Путилівским Сторонци на Буковині, але публика ни дописала там, а ми стратили на цім представленю 120 кор. Ми розчєровані вертали из «Зєленої Буковини» пішком у дожі почєрез Граблин до Красноїлі, нарікаючі, шо та Буковина ніраз нас ни хочєт зрозуміти и поперти в наших змаганях на сцені. Але ми си цим однако ни знихотили, бо постановили вже в Пилипівку, ше до Риздєвних світ, виїхати з нашим театром у світ, и так си стало.

У верєсни я ожєнивси и перєнісси на стало з Голов у Жеб'є під Синиці на свою г'аздівку и тимунь вже бирше з цим театром ни мав ек їхати, але за тото однако я був все з ним – духово в сполуці.

Гуцулский театер, зложений из 40 осіб Гуцулів из своєріднов музиков: скрипки, цимбали, флєри, тримбіти, телєнки, монтилеви, дутки, дрімби. У своїх правдивих убірях: стародавні порошниці, тобівки, бартки, кременові крєси и пістолєта и тому подібне, виїхав зимов у світ.

Свої виступи зачєли знов від Косова, Кутів і Вижниці, Снєтина и Коломиї, даючі в кождім місци по 4 вистави: «Гуцулский Рік», «Непростє», «Довбуша» и «Верховинці».

Почєток представлєня був все о годині 1-їй вечєром. Цїни місць були усталєні: крісло I-рєдне – 2 кор., II-рєдне – 1 кор. 60 сот., III-рєдне – 1 кор. 20 сот. Вступ на салю и галєрія – 80 сот., для сєлян, учєників и війскових – 40 сот.

Театер мав свої реклямові афіші и друковані програми. На

сам Святий вечір 1912 року був театр вже у Копиченцях і їхав по Галичині безперервно – дня 1 мая був у Городку Ягайлонським, 16 марта – у Саноку, відкві писав до мене картку мій побратим Михайло Танасійчук, повідомляючи мене, що морально вни добре стоєт, але матеріально знов зле стоєт и попадають у шораз бірше задовження, але однако далі играють. Вже з Ярослав'я дня 22. II. 1912 року писав до мене Танасійчук, шо думаєт виступити з театру, бо хочєтци оженити и заложити гуцулску крамницю, шоби вирвати Гуцулів з жидівских рук.

Через понесені страти в театрі, менче свідомі одиниці повтікали з цего театру, бо боєлиси, шо їм ни повиплачуєт театр за страту чєсу; але свідомі й ідейні члени залишилиси далі в театрі, бо ни хотіли допустити до упадку театру, вірічі в йго розвиток и піднесенє. Це були тоти члени, шо їм бірше розходилоси о моральну, єк о матеріальну справу.

Хоткевич дуже гризси фінансовими клопатами театру и ратував йго єк міг. Він написав до мене, просічі и мене о грөшеву допомогу. Він писав:

«Ми з Вами якось говорили, шо коли не можете помочи справі Гуцулского театру власною працею, то поможете матеріально, але я не буду звертатися, аж доки не прийде критична хвиля. От вона прийшла, і то дуже критична. Вишліть мені, як тільки можете, скоро 300 корон, а як можете – то й більше. Повернуться Вам скоро».

«Справа йде дуже добре. От сей кавальчик паперу, на яким пишу, прийшов до мене з Праги (Чехи) – висилають свого делегата, аби пізнав Гуцулский театр і тоді дають нам «Народне Дівадло» – це величезний Національний театр у Празі і взагалі візмуть справу реклами і т. д. у свої руки».

«От – аби лиш дивгнутися з місця. Грошей певно не маєте, але позичте. І проценти, і все вернется».

*Львів, Гловінского, 25.
Стискаю руку. Г.Хоткевич».*

Я в тот чєс єкраз упав був у довги з купівлев ґрунту, своїх грошей ни мав, тай годі було так борзо позичети грошей на театр. А Хоткевича притискало и він знов написав до мене:

«Петрику, Петрику – треба нас підреперувати. Невже єк став єс богатым ґаздов, то треба вже цєс... От на перший лист навіть не відповів, а се вже неґрєчність. А памятаєш, як ми говорили? Я казав: «тепер не можеш особисто взяти участь в Гуцулскім театрі, то поможеш хоч матеріально. Зараз не треба грошей, отже не жадаю, а як прийде час, попрошу».

«Час прийшов, я попросив – не було навіть відповіді. От пробую ше

раз. Положенє критичне – треба нас підреперувати. Вишли зараз хоч 200 кор. – Тримай слово, бо воно дорожше всього».

«С-а я мусів видправити. Се показалася така паскудна людина, шо я навіть і не гадав. Уявляю собі, які бріхні тепер розпускає він селом! Буду просити Тебе написати, як що учуєш».

Ну – стискаю руку.

Львів, Гловінского, 25. Гнат Хоткевич».

Хоть ни мав я грошей, то пішов до Кутів и там позичив у знакомого жидка Дудя Глязберг'а 300 корон і післав на руки Хоткевича для підреперуваня Гуцулского театру. Ці гроші мені ни звернено, бо фінанси Театру на це ни позволили и я цєс довг пізнійше сплатив сам.

Перед Великодними свєтками написав до мене лист побратим мій Михайло Танасійчук. Між инчими він писав:

«Положенє театральне трохе поліпшилось. Уже трохе виплачуют. Тоти, котрі відійшли, то зле зробили, шо пішли без нієкого рахунку, бо їм грошей шош звернут копис, але може тому богато води протечєт. Здаєтци, шо на свєта вернемоси до домів, та виберимо пашпорти, тай по свєтах поїдемо в Росію, на Україну. Ріжно вже тепер перейшло у подорожи. Зистрічєли гаразд и лихө, але, єк чьоловік здоров-дужий, то все то скос будєт. А за ідею гуцулского народу далі буду сміло и витрєвало стоєти, хотівше здобути Гуцулшині славу и чєсть. Але є ше такі, шо ни розуміютьци на цим ділі и ни хотєт терпіти».

На Великодні свєта Гуцулский театр вернув до Красноїлі. Осип Гулейчук доповнив йго новими людьми в місце тих, шо виступили з театру и по свєтках далі поїхали в світ.

В цим театрі грали головні ролі «Довбуши»: Дзвінку – Марійка Кірикова-Ілійчук з Красноїлі. Уна була цілком ниписьменна, але грала так добре, шо ліпше ни могла грати правдива артистка з заводового театру. Довбуша грав Порайко, гімназіяльний ученик з Устя Снетинцкого повіту. Всі инчі ролі грали наші гірські Гуцули. Васиндо-Крамарук грав атамана Дідушка.

На красноїльський храм 12. VI. 1912 р. цєс театр знов вернув до дому. Михайло Танасійчук цим разом вже ни їхав, бо йго ни пустили родичі. Він пішов у бутин до Татарова и вітів нависав до мене лист 30. VI. 1912 р. Він писав:

«Дорогий Петрику. Ци ти здоров? Бо вже давно ми си виділи. Я, Богови дєкувати, дужий здоров єк мур, котрого здоров'я й Тобі зичю. Лиш бих ни зичів нікому лісових робіт и спаня в колибі, бо в колибі курит, тай спанє на лубі, то ни дома. Робота тєшка й варункова. Чьоловік їст у міру: кулєшу з бриндзов, маслом и солонинов, а то так чьоловікови шкодит, шо годі... (значит сильний стаєт – моя увага). Єк си попоїєт добре, то робо-

та нізашо, лиш коби Бог крив від каліцтва. Прочи Бога, шо Бог тебе крив від лісових робіт из-за парубка тай оженив єс си, то так само їх ни потребуєш и ни будеш потребувати ніских робіт. Тобі Бог дав дуже добре.

Підмов'єв мене Осип Гулейчук, шоби я знов йшов у «Театер», але я ни мав охоти – а вже сам знаєш чьому. И родичі ни пускали, и сам я собі подумав – доста мині цього – треба братиси и гадати за будучне діло. И ни пішов. Уни поїхали, я дуже цікавий знати, єк їм идет?

Я пішов у Татарів, у бутин. Тут маю 3 корони денне. Бог позволит, я на Петра зйду, то поговоримо. Ни треба відписувати, бо запізно. Гаразд.

Михайло Танасійчук».

Через ферії Гуцулский театр дібрав знов нових сил и ше раз виїхав у світ, але вже ни на довго, бо рішив реорганізуватиси и виїхати до Росії. Тимунь вернув знов у гори, шоби прилагодитиси до цеї дороги, єк си належит.

Хоткевич дістав зізволене вернути назад до Росії и виїхав туду уперед, шоби там виєднати зізволене на приїзд Гуцулско-го театру, а Осип Гулейчук клопотавси у австрійских властей о зізволене на виїзд Гуцулско-го театру до Росії. Врешті це по-зволіне дістали и від Росії, и від Австрії.

З почетком 1914 р. поїхав до Київa ид Хоткевичьови Осип Гулейчук из свойов сестров Ганунев, та головний аматор з цього театру Порайко, шоби там на місци обговорити справи виїзду Гуцулско-го театру.

В тим часі написав до мене з Київa Хоткевич листа, проекту-ючі мині крім театру и инчі справи, дотикаючі Гуцулшїни и її виробів, шоби я йиму и у цім ділі допоміг. Він писав:

«Колис то ся говорило «Петрику», – ну а тепер треба говорити «Пане Газдо», – може ні? Але, як би не називати, а діло в мене от яке. Залюбив-си я в Гуцулшїні, не виходить вона мені з голови и день, и ніч. І про Театер свій гуцулский думаю, не хочю так сеї ідеї пустити марно і здається, шось мається зробити, нарешті – шо то знайду я відповідні гроші, аби Гуцул-ский татер сюди перевезти, та нашу красу людем показати. А поки що хочу я її ще одно діло зробити. Маю на меті розповсюдженє гуцулских виробів, аби то не світило лише в закутку, а було відоме і ширшому світо-ви. А для того хочу заложити тут и в Росії майстерню гуцулских ви-робів, бо перевозити через границу виробу, се значить, їх поширювати: цло (тля) зїст усе. А завівши майстерню тут, та впровадивши деякі удосконаленя в роботу майстрів, (преціж я інжинер), то сим можна повис-шити продуктивність праці раз, а по друге удешевити виріб; а удешевити – се значить більше продати, а більше продати – се ж значить і більше людий zatrudнити, більшому числу дати заробіток. Ідуть наші люди тяж-

ко працювати бутинами, до Босні, світами, а тут при такім труді, в теплі, можна теж мати заробіток.

От я хочу Вас просити, чи ни помогли би Ви мені в сім замірі. Колиб Ви поговорили з людем, чи не хотів би оден, другий приїхати сюди на сталу плату поденну. Я значить дав би матеріял, платив би місячно, а чьоловік давав би тільки роботу. Отже поговоріть з людем – тільки би хотів оден-другий денно. Але очевидно, нехай не запрошують дорого, бо сеж діло розпочинається; коли підет добре, тоді очевидно буде прибавлено, а тепер треба все організувати, треба матеріял, хату, треба й переїзд заплатити – отже тому я й кажу, нехай не зазіхають люди відразу на велику платню, нехай кажуть поки шо менчу, а з годом це все усталить-ся, тоді кривди нікому не буде.

Людий треба би, душ десять-двацять, з того найбільше майстрів де-ревляних виробів, бо то найкращше маєт піти, душ 2-3 майстрів з металю, кушніра з одного або двох, ткачів або ткаль до запасок, чи ліжників, хлопців до науки з двох – словом, там на місци видно буде. А я тоді вишлю на Ваші руки гроші на дорогу, сам я ж тим часом тут найму хату, приго-товлю матеріял і т. д. Я приїхав би сам до Вас, але треба ж тут приго-товляти, а по друге я всеодно маю ще їхати згодом по пашпорт, а тоді треба аж буде сидіти в Красноїлі з місяць, аби той театр до путя до-вести. Тому я отсе й хотів справу майстрів полагодити заочно за Ва-шою та Йосифа (Гулейчука) помочю.

Отже говоріть з людем. Не робіть великого шуму, а так собі тихень-ко – і зробить ся цікаве й гарне діло. А мині відпишіть, хоть карткою ско-ренько – до кого би ще удалися. Де Заклинський, Дудек, хто учительює по наших селах Гуцулів, і з ними аби я міг злистуватися. Ци Полішук у Бист-рици?

Здоровлю.

Київ, Вл. Лебедская, 13. Гнат Хоткевич».

По одержаню того листа я узевси був збирати Хоткевичови людий-майстрів, бо видів я в тім ідею и поширене слави Гу-цулшїни. Осип Гулейчук вернув из Київa зберати людий до Театру, шоби виїхати з ними в Росію. Охочєх найшов. Повіз вперед куртини й гардеробу Гуцулско-го театру до Новоселиці, шоби там перевезти через кордон и перевіз, та нараз вибухну-ла світова війна й там йго захопила. Він вітів уже бірше ни вернувси в наші гори.

Світова війна перервала розвій Гуцулско-го театру. Рукописи Хоткевича: «Гуцулский Рік», «Непросте» и «Довбуш» лишили-си ни видані друком. Війна перекрисила всі пляни Хоткевича. Йго зв'єзок з Гуцулшїнов перервавси.

По війні думка організації Гуцулско-го Театру знов зачєла ожи-

вати, бо ідея Гуцулського театру зперед війни глибоко запустила своє корінь в пам'яті Гуцулів. В 1933 році ожила наново.

В Жеб'ю під покровом Товариства Приятелів Гуцулщини зорганізовано Гуцулський театр. Стефан Корибутяк на підставі декількох рукописів Гната Хоткевича написав «Іванову Ніч», тай зложено до купи драму «Довбуш» Хоткевича – а так само вивчелоси наново «Верховинці» Корженьовського и за допомогою проводу Головного Заряду Товар. Приятелів Гуцулщини у Варшаві, передовсім за допомогою правдивих любителів Гуцулщини Панів Генералів: Мініст. Військових Справ Тадея Каспшицкого, Ген. Заморського, Ген. Зажицкого, полковн. Джуґая й Околовича, та кап. Козолубського, Стжелецького и других прихельників розвою и піднесеня Гуцулщини, вислано цес Театер знов у мандрівку по цілій Полській Державі. Поїздка цего Гуцулського театру ни пригомонила безслідно для Гуцулщини та її розвою. Гуцулський Театер став найліпше рекламов для стегнення туристів и літників у наші пишні гори. А розвій літниск на Гуцулщині принесет великі матеріяльні користи Гуцулам, піднесет наш господарський добробит. Але ми, Гуцули, мусимо бути до цего приготовані, ек слід, шоби ми ни затратили свої давні прегарні и мудрі та добрі звичеї, обреди, ношу, скрій у будові наших забудовань и нашу мову, бо лишень шенуючі свої давні звичеї, мову и будову, можемо бути бізівні, шо ми сповнимо своє завдане, так ек уно маєт бути, добре и ретенно – для розвою и піднесеня нашеї закутини краю. Бо лишень тогди можемо бути бізівними, шо ни зальет нас и ни знишіт, та ни зметет з лица земні, нова европейска механічна та нівелююча цивілізація, бо мусимо вірити в то, шо хто «свого цураетци – того Бог карает». Тимунь, лишень шенуючі и любуючі своє, идім сміло у світ на стрічу новому!

*Жеб'є-Підсиниці в 1936 р.
«Календарь гуцулский» на 1937 р.*

ФОТО НА СТОРІНЦІ 193:
учасники Гуцульського театру
з Гнатом Хоткевичем. 1910 р.

Бої Легіонів на Гуцулщині

Дивний то траф, шо Легіони прийшли на Гуцулську землю. Давно кілька полских поетів і письменників писало про Гуцулів файно. Поляки самі боролися за волю і до вольного гірського племені відносилися прихильно, але ше єго ни знали. Шойно в чесі останної великої війни борці за волю здибалися з синами гірської свободи. Неодин Гуцул ек узрів Легіони, ни знав ше, шо то є. Доперва підчас патрулі, в лісі, на полонині, коло ватри побраталися. Гуцула кортит стрійба, кортіло і на жовнерку, але свободну, сміливу, ни до касарень і до «маршайнців», аби місити «гофи» ногами. В тім молодім свободнім войску, шо боролоси за свободу, а уміло оцінити кумпана і товариша зброї, знайшли Гуцули побратимів.

Легіоністи відразу полюбили вільний гірський наряд. Гуцули платили серцем за серце, гостили у себе жовнірів так добре й прихильно, шо побут легіонових полків на землях Гуцулщини лишив наймилішшу пам'ятку приязни, заключену між полскими жовнірами а Гуцулами. Богато також гожих легіонів з Верховини, тегнених серцем до полского жовніра, пристало на охот-

ників до Леґіонів. Уформовано з них осібну гуцулську компанію, що мала понад 100 мужа.

Компанію провадив поручник Шерауц. В пізніших боях гуцулська компанія визначилась великими жовнірськими здібностями и показала велику видвагу та хоробрість.

Полські Леґіони вступили на Гуцулську землю в половині падолиста 1914 року. Уни підчас свого побуту на полудневій стороні Карпат дістали приказ перейти гори і зачети бій з Маскалями, що зайшли на Гуцулшину. Знанов тепер «дорогов Леґіонів» на плаю Пантерки увійшли Леґіони до Надвірни, прогнали з неї Маскалі і дня 29 жовтня 1914 року звели з ними великий бій під Молотковом. В тім бою 10 000 леґіоністів мусіло наставити груди шістьдесятьтисечній російській дивізії. Тай збізували! По тім бою майже цілий місяць зводили леґіоністи безнастанно то менші, то білші перепалки з неприетелем в околиці Зелена-Рафайлова.

Під кінець грудня частина Леґіону дістала приказ рушити в сторону Жеб'я і Ворохти. В цих сторонах зводили леґіоністи кроваві бої до половини місяця просинця. Ці бої називаємо тепер загальною назвою «Гуцулська кампанія». Бої на Гуцулшині були тежкі для молодих жовнірників з міст тай з рівнин. Уни сараки пізнали тепер на своїй шкірі, що то гори і остра зима. Але за те загартувалися уни та призвичаїли до далших трудів. За то відділи Леґіону, що перебули остру зиму на Гуцулшині, дістали пізнійше гонорову назву «Желізної Карпатської Бригади». В тих то саме боях приблизився жовнір Леґіону до Гуцулів, що помагали єму переносити воєнні труди, давали розвідників, ба й самі ходили на розвіди.

Перші відділи Леґіону прийшли на Жеб'є з Рафайлової дня 28 грудня 1914 р., аби занети тут кавалок фронту, який дуже слабо обсадили Австрійці. Зараз тої самої днини вийшла з Жеб'я одна сотня піхоти і швадрон кавалерії, аби занети Єворово. На другий день прийшли на Жеб'є далші відділи полських жовнірів. Частина піхоти відійшла відтак до Єворова, а честь – до Єсенова Горішного. Рівночасно доходить до бою за Соколівку, в котрім то удалося леґіоністам прогнати російське войско. На другий день, інші відділи Леґіону посуваються з Жеб'я до Криворівні і до Єсенова Горішного. Перепалки з неприетелем

тривають кілька далших днів, підчас єких розсилано патрулі і розвідників при значній помочи Гуцулів. Єворово, Єсеново, Соколівка, Криворівня – ото села, в котрих кривавився в тім часі наш жовнір на Гуцулшині.

На початку просинця положенє леґіонових відділів стає дуже трудне не дле того, що збільшився напір неприетеля, бо молодий польський жовнір той напір, а навіть і ше білший, напевно витримав би.

Трудність пішла з того, що нагло зачели цофатися, без жадної поважної причини, австрійські войска, що боролися на захід від тих позицій, єкі занимали Поляки. Австрійська Коменда Фронту не хотіла випустити з рук займованих тут земель и наказала австрійським відділам підчинитися під загальні прикази Коменди Леґіонів. Але з цього нічого ни вийшло, бо коли прийшло до виконання того приказу, австрійські войска сами вже вицофалися далеко, а на їх п'єти наступав неприетель. Дня 6 просинця 1914 р. коменда Леґіонів шукала цілий день Австрійців, з єкими посполу мала ставити чоло Маскалям, але Австрійців уже ни найшла, а заміст того споперечила дорогу Маскалям, що перли за утікаючими Австрійцями. В тім напорі дійшли Маскалі аж до Устерік, занели їх и звідци сталися грізними для полських відділів тому, що могли зайти їх ззаду і окружити. Дле того треба було зачети відворот і Леґіонам. Підчас безперестанних боїв, що принесли неприетелеви немало втрати, цофалися поволи леґіоністи через Єворово і Криворівню, прямуючи на Жеб'є. Ше раз пробує Коменда Леґіонів опанувати положенє і ударити на російські войска під Криворівнев. Нараз прийшов приказ, аби наші відділи видійшли в иншу сторону, по другім боці Карпат. Наші відділи зібралися разом у Ворохті, і звідси виїхали в инші сторони на далші бої. Дня 10 просинця виїхали з Гуцулшини послідні відділи Леґіонів. Скінчилася боротьба на Гуцулшині, в котрій полські жовніри зав'єзали сердечне побратимство з Гуцулами. Зі смутком і жєлем прошели Гуцули леґіоністів. Знова леґіоністи запам'єтали назавше бої на Гуцулшині, єк найкращу хвилю своїх воєнних мандрівок, пережиту поміж своїми людьми з Верховини, повних сердечної гостинности, леґіоністи лишилися назавше приетелеми Гуцулшині!

И о то перший раз в історії знайшли Гуцули приетелів, котрі

сьогодні нічого іншого ни хочут, ек того, аби Гуцули позістали далше свобідними Гуцулами, аби любили свій обичай і бесіду, але аби сталися також просвіченими і зорґанізованими людьми, аби були здорові на тілі и души. Легіоністи будут раді, ек Гуцулшіна стане перлов, краєм людий маючих, здорових, горних і веселих, шо радуютси житем в тих горах, шо ни знают ані біди, ані незгоди, ані дикости, ані неволі. А без добровільного послуху, без єдности, без голови – нима свободи!

«Калєндарь гуцулский» на 1937 р.

ФОТО НА СТОРІНЦІ 213:
стрітилися як побратими Легіоністи і гуцули.
Листопад 1914 р.

■ ВІД УПОРЯДНИКА

Перша світова війна покпала початок національному пробудженню слов'янських народів в Австро-Угорській імперії. Першими в австрійському війську національні формування створили поляки. Їхні Легіонери, котрі відважно воювали в Карпатах, надихнули й гуцулів. У скорім часі були сформовані Гуцульські сотні, які прославилися героїзмом у боях з царськими військами на Маківці (Львівщина), Прислопі (Румунія) і в Чивчинських горах, а потім стали надійною ланкою в Українській Галицькій армії. І не вина наших Стрільців, а політиків і міжнародних обставин, що кінець 20-х років минулого століття не увінчався незалежністю України. У кінцевому підсумку це привело і до втрати приятельських стосунків з Легіонерами. Багато хто з них у 1919 році прийшли вдруге на Гуцульщину уже у ролі поневолювачів

Гуцульщина в польському ярмі

За радянських часів дехто з дослідників, співаючи під більшовицьку пропагандистську дудку, докоряли Петру Шекеріку-Дониковому за співпрацю з польською владою. Та він, живучи в Польській державі, працював задля своєї рідної землі і гуцулів як громадський діяч, війт Жаб'євської гміни, посол Польського сейму. Але окупацію Польщею Західно-українських земель засуджував. Це підтверджується, зокрема, у його спогадах «Гуцульщина в польському ярмі», які не були надруковані за життя автора. Ці спогади старший син Андрій Шекерик-Доніків вивіз у Сполучені Штати Америки, згодом передав голові Українського Світового об'єднання гуцулів Дмитру Ткачуку, а той направив у редакцію журналу «Гуцульщина» (Торонто, Канада), який у 1996-1997 роках надрукував ці матеріали. Передруковуємо статтю за літературним редагуванням цього журналу

Зібрані в цій збірці матеріали правдиві, хоч і зібрані лише частково. Зібрав я їх лише в тих селах, де я мав змогу бути, та наочно переконатися в їх правдивості. Фактів непевних і недоказаних я не записував, бо хотів цю збірку оперти на правдивості і представити у правдивому світлі польську окупацію Гуцульщини.

Збирати оті матеріали спонукала мене потреба оголосити їх перед світом, як доказ надуживань поляків над українським народом. Крім цього, як українець-селянин, уважаю своїм національним обов'язком записати події і життя своїх братів-селян та описати їх важку боротьбу з польським наїзником, щоб в історії нашої майбутності не було зайвих прогалин.

Про це, як живеться українському народові під брутально-насиленою польською окупацією у ХХ столітті, і яке пекло діється на українських землях у цивілізованій Європі, та як вигублює на нашій прадідній землі гуцулів «високо-шляхетний польські наруд» – хай послужать понижче зібрані правдиві докази, які аж надто яскраво самі за себе говорять.

Ще за часів небіжки Австрії, пам'ять про яку хай піде між усіма українцями якнайшвидше у забуття, почували себе поляки, на українській землі, як у себе вдома. Був то час австрійської держави, а польського режиму.

Час, про який всі українці, якнайдокладніше знають. Час, який глибоко записаний в історії українського народу кривдними сервітутами та парламентарними і сеймовими виборами. Переносуванням української інтелігенції на Мазури, час нищення українських культурно-просвітніх, зовсім не політичних, товариств, час розв'язування і переслідування «Січей» і січовиків. Був то час, де в Австрійській державі, в якій поляки, упривілейовані «льокаї» Габсбургів вели ганебну красеву господарку, руйнуючи цілковито економічно, культурно, просвітно, матеріально і морально надбаня нашого народу. Був це час, в якому український народ безустанно боровся за кожний кусник, за кожний клаптик своїх прав.

Це все було нам дуже добре відоме і по перевороті (розпад Австрії), по першій листопаді 1918 року, коли український народ перебрав у свої руки владу на своїй рідній землі. Почалась будова своєї держави, коли то ми заявили всім національним меншинам повну свободу і забезпечення їм їхніх на-

ціонально-правних здобутків. Це, очевидно, відносилось теж і до поляків.

Український уряд поводився льояльно супроти поляків. Дуже часто звільнював арештованих та інтернованих. Український уряд терпів навіть зовсім явну протиукраїнську злочинну польську роботу. Через пальці дивилися українці на всі хитро пущені поляками інтриги і сплетні поміж українськими селянами. Це погано відбивалося і ширило кваси між широкими селянськими масами. Український уряд провинився теж і тим, що толерував поляків, думаючи, що в цей спосіб з'єднає їх до мирної співпраці.

У тому часі поляки приготувляли зрадницький переворот проти ЗУНР та знюхувалися з румунським урядом і намовляли його окупувати наше Покуття. І це все мусимо собі добре запам'ятати, щоб знати на будуче, як нам з поляками жити і поступати.

Показалося, що поляки за наше добро, замість добром, почали від самого початку румунської окупації Покуття (24 травня 1919 року) відплачуватися злом. Вони старалися у звірський спосіб винищувати українське населення. Сьогоднішній культурний світ не повинен був цього терпіти. Однак, ради zdeгенерованої Польщі – цей світ мовчав.

Тому, ми – українці, повинні вже раз на все урозумітися і станути на прямий шлях боротьби з ворогом. «Зуб за зуб, око за око», а тоді і перемога буде нашою. Сила не узнає закону ніякого права, а тільки силу і слабший мусить усе покоритися сильнішому.

Ми – українці, програли на деякий час нашу справу лише тому, що від самого початку перевороту, дня 1 листопада 1918 року, були супроти поляків «чемними»-льоляльними, і не поступали з ними так, як це вони сьогодні роблять з нами, і то на нашій рідній землі. Це повинно додати нам завзяття до боротьби і рівно ж жажду пімсти і відплати. До цього хай послужать нам хочби і оті докази-факти, які не сміють затертися в пам'яті нашого народу.

На безустанні крики поляків, що, мовляв, на Гуцульщині шириться большевизм, який може загрозити і Румунії з боку буковинської границі, і злучитися з малярським большевизмом, який тоді вів уперту війну з Румунією. На підшепти поляків, що

Українська Галицька Армія дуже легко може злучитися з російськими більшовіками, і тим самим створити коридор до злуки радянських республік: російської, української і мадярської, проти буржуазних держав: Польщі і Румунії. Очевидно, з боку стратегічного – це було би завдало смертельний удар як Румунії, так і Польщі. Цим вдалося полякам намовити румунів до окупації земель ЗУНР аж по Станіславів. Була це злочинна робота як Польщі, так і Румунії, яким ходило не про більшовизм, лише про повалення ЗУНРеспубліки, зовсім ще молодій держави, яка вела вперту боротьбу за свою незалежність з Польщею і советською Росією. Тим самим про поширення більшовизму на Гуцульщині і Покутті та про наміри українського уряду ЗУНР про злуку з більшовіками і мови не було. Це була підла видумка Польщі проти нас. Пляни Польщі вдалися. З одного боку, поляки розпочали протиукраїнську офензиву, а в спину вдарили нам румуни, жадаючи, щоб уряд ЗУНР опорожнив ціле Покуття, аж по Станіславів, до 24 годин, з тим, що цивільна адміністраційна влада могла остатися на місцях. Румунські війська, ще перед означеним реченцем, вмащевували на українські землі. Всі наші власті не були на час повідомлені про те, що сталося. На цілім Покутті постав хаос і замішання. Уряд ЗУНР у Станіславові почав поспішну евакуацію. А тимчасом поляки, довідавшись про похід румунів, підняли голови і зробили по містах перевороти, як це було в Коломиї, та захопили цивільну владу в свої руки.

Окупувавши Покуття, дня 24 травня 1919 року, румуни пішли рука в руку з поляками, вважаючи їх своїми союзниками, а на всіх українців, за намовою поляків, почали дивитися як на більшовиків. Насправді всі українці були проти більшовиків і Українська Галицька Армія дальше продовжувала криваву війну як з поляками, так і з більшовіками, уступаючи перед румунською окупацією, яка завдала нашому народові смертельний удар.

На доноси місцевих поляків 3-ій пограничний румунський полк під командуванням капітана Дінкомеску арештував 4 червня 1919 року Івана Устияновича – учителя і голову харчевої повітової управи в Косові, П. Никорака – урядника Народної Каси у Косові та селянина Івана Лепкалюка зі Старого Косова. 6-го червня заарештували команданта української команди в

Жаб'ю Олександра Гапановича, яких по довшім часі випустили на волю, однак під поліційним наглядом. А арештованих 6 червня: Миколу Угриня-Безгрішного – повітового комісара, селянина Петра Шекерика-Доникова – посла до Української Національної Ради, полковника УСС Василя Вишиваного, сотника Лярішенка; Євгенію Лярішенко інтернували і вивезли до Румунії та звільнили аж 6 вересня. 19-го червня, за намовою поляків, румунські війська арештували в Жаб'ю: Ціхоцького, Плахочкого, Йосифа Шпехту і управителя дібр фонду графа Скарбка Щарського, священика о. Василя Глібовицького, селян: Олексу Олексюка, Василя Гринюка, Петра Яремійчука, Миколу Рогатинюка, Миколу Остафійчука, Івана Скуматчука-Марчишиного, Гриця Уршеджука-Танасенькового – всі із Жаб'я, повіт Косів, та сина священика з Криворівні Романа Волянського. У Ворохті, повіт Надвірна, арештували управителя державних лісів Яніцького, його жінку, зятя і ще двох селян із села Яблониці, повіт Надвірна. Їм усім румунські жовніри, за намовою поляків, справили огидну масакру, тяжко їх побивши. Усіх арештованих відставлено до тюрми у Мараморош-Сигіт, де вони просиділи цілий місяць. А о. Василя Глібовицького звільнили аж у половині вересня.

У тім часі румуни, за намовою поляків, арештували в Жаб'ю таких українців: начальника суду В.Куціля, лікаря д-ра Якова Невестюка і офіціанта суду Дмитра Гуньовського. Бувший комісар громади Жаб'я, селянин Михайло Гапчук, дізнавшись, що і за ним шукають, спасся від арешту втечею в гори, де скривався цілий час по лісах і скалах.

На донос поляка-жандарма Гураля, що Дмитро Ілюк із Жаб'я-Ільці має кілька возів захованої амуніції для повстання гуцулів проти румунів, його арештовано і тяжко побито. А він був невинним, бо ніякої амуніції не мав і тим самим не міг її переховувати.

Цей самий жандарм доніс теж і на селян: Федора Стефурака Миколи, Даня Корчука, Дмитра Корчука, Федора Корчука і Івана Фрая. Румуни їх усіх арештували і теж побили.

По не дуже довгім часі, румунські окупаційні війська самі переконалися, що поляки роблять брехливі доноси на українців, щоб лише їх знищити, і перестали вірити полякам.

Позвільнювали арештованих і інтернованих українців і стали по стороні невинно оскаржених. Військово-окупаційна влада румунів почала направляти знищені дороги, відкривати закриті українські школи і товариства. В усіх своїх наказах і відозвах вони вживали українську мову на першому місці, а не на останньому, як це було спочатку.

При відході з Покуття румунська влада видала друковану по-українськи подяку до населення, дякуючи українцям за їхню поведінку супроти румунів.

А в доказ своєї прихильності до українців, румунська влада дала змогу сотням українських вояків перейти з Покуття на Велику Україну через Буковину в рядах Української Галицької Армії.

II

Правдиве пекло почалося на Покутті з нещасним днем 25 серпня 1919 року. Цього нещасливого для гуцулів дня прийшли на Покуття польські окупаційні війська.

Польська окупаційна військова влада перевела чистку усіх цивільно-адміністративних урядів від українців, які ще під час румунської присутності працювали по тих урядах. Всюди зразу заведено польську цивільно-адміністративну владу. Закрито українські товариства і школи. За тим прийшли загальні ревізії по українських домах і масові арештування української інтелігенції та свідомішого селянства. Почалося польське пекло на українських землях, яке триває до сьогоднішнього дня кривавою ниткою тортур, мук, побоїв та винищування українського народу «культурною», шляхецькою Польщею, на чолі якої стоїть польський соціаліст, колишній революціонер – Йосиф Пілсудський.

Тисячі української інтелігенції і селян опинилися в польських тюрмах і таборах, гинучи від польських побоїв, в холоді і голоді, хворіючи на черевний і сипний тифи, у крайній нужді. Тяжко застогнав український галицький нарід у ляцькій неволі. Кажу нарід, бо поляки почали нищити не лише нашу інтелігенцію, вони нищать і селян, і робітників. Вони нищать увесь український нарід і його культурно-просвітні здобутки. Вони нищать український нарід культурно, соціально, матеріально та морально.

Широкі українські селянські маси, свідомі своєї гідности, важ-

ко борються різними способами з віковичним ворогом-ляхом, який опанував нашу країну для своєї наживи.

Наші гуцули зложили співанку, яка простими словами висказує, як дивляться українці на польську благодать:

Зазуличка закувала

В гаю на калині,

Послухайте, що сталося

В нашій Гуцульщині.

Зазуличка закувала

На широкім полі,

Тяжко люди зажурились

У ляцькій неволі.

Ці слова співанки відносяться до того моменту, коли до косівського повіту, 25 серпня 1919 року, прийшли польські окупаційні війська, польська жандармерія і польська цивільно-адміністративна влада. В чисто українському повіті запанував польський режим. Для характеристики наведу приклади діяльності і відношення польської влади до українського населення. У Косівщині заведено в усіх урядах виключно польську мову, яку майже ніхто з гуцулів не розуміє. Усі написи: на дороговказях, пограниччю громад, вулиці, крамниці і уряди замінено польськими написами, щоб надати повітові польський зверхній вид. Позамикано українські школи, щоб тисячі українських діточок виростали у темноті. Українцям-учителям здержано вчительські платні, поусувано з посад, щоб в цілім шкільництві наступив застій. З усіх урядів звільнено українських урядовців. Польська влада зовсім свідомо і відкрито поставилась до проекту знищення українців. Сотні української інтелігенції опинилося в крайній нужді, без кусочка хліба, гинучи з голоду і холоду. Це зробили поляки, щоб знищити українську інтелігенцію, духовний доробок, мозок українського народу.

Переведено ревізії по українських крамницях, різними махінаціями поставлено великі колоди перед розвитком української торгівлі, щоб і її знищити.

Рівночасно не полишено в забутті і українське селянство, фундамент нашої державности. Заряджено реквізиції худоби, ста-

сукна, полотна, хліба, не зважаючи на те, що Косівщина цілий час воєнного лихоліття страшно голодувала. На населення повіту наложено великі контрибуції і різні драчки на польські цілі.

Не полишено в спокою і автономію громад. Заведено по урядах громад, у чисто українських селах, польське урядування і польські печатки. Заборонено урядувати по-українськи по громадах, де ведено українське урядування десятками літ. Тим нарушено і наложено руку на громадську автономію.

Польська влада закрила наші читальні «Просвіти», «Народні Спілки», товариства «Січі», які існували десятками літ та виховували культурно, просвітно, тілесно і морально широкі українські маси селянства і робітництва. Тим поляки нищать наше духове, культурно-просвітне, моральне виховання і об'єднання, щоб український нарід опинився в кромішній темноті і скоріше зник з лиця своєї рідної землі.

Польська окупаційна влада Косівщини, переводячи ревізії по українських домах і товариствах нищила і палила бібліотеки, кореспонденцію, фотографії, старі річники українських часописів, що нагадує хіба лише середньовічні римські інквізиції. При переводжуванні ревізій не обійшлося без грабежей, бійок, насильств і арештувань українців. Поляки старалися від самого початку свого приходу нищити все, що їм нагадувало українство, хоч би це були навіть старинні історичні пам'ятки, які цілий культурний світ зберігає.

У Косівському повіті 27 серпня 1919 року заарештовано у Криворівні о. О. Волянського зі сином Романом – старшиною Української Галицької Армії. Вивезено їх до Львова, де по довгим часі, не маючи проти них найменших доказів, випущено на волю. Того самого дня переведено ревізію у селянина Василя Якіб'юка в Криворівні. Його, свідомого українця, гуцула, артиста-різьбаря тяжко побили, обрабували і відставили до Косова, де по кількох днях випустили, як невинного. В тім часі в Криворівні на донос збанкрутованих польських обшарників Стася і Владзя Пшибеловських, яких здавна гуцули вважали галапасами, п'явками, деморалізаторами, а які тепер стали на чолі польського походу проти українців, арештовано свідомих селян, організаторів січових товариств Петра, Миколу і Василя Потеків. Тяжко їх побили, майно пограбували. Довший час воло-

чили їх по тюрмах, а згодом випустили на волю як невинних. Інші свідомі селяни-українці з Криворівні, почувши про гірку долю о. Волянського, Якіб'юка і братів Потеків, повтікали в гори. Скрилися в лісах перед поляками, немов у давнину наші предки вкривалися перед дикими татарськими ордами. А польські жовніри і жандарми напали на їхні дома, перевели ревізії і пограбували їм майно і худобу та знищили їхні господарства.

У Жаб'ю розташувалася польська Станова Команда ч. 32, якої командантом був надпоручник Твердонь. Твердонь, родом зі Снятинщини, славнозвісний ще до війни україножер, вшех-поляк, вихованок барона Мойси-Росохоцького – обшарника в Рудниках. На чолі жандармерії у Жаб'ю станув Ґураль, на якого ще за часів Австрії вносив д-р Кирило Трильовський інтерпеляції в австрійському парламента за його надужиття і знущання над невинними гуцулами. Ґуралья здавна гуцули знають як звіра, хабарника і деморалізатора бувшої австрійської жандармерії.

Оця «чесна» польська двійка, дібравши собі таких самих «чесних» дорадників, кровопійців: Цяшинського, Пшибиловського, Калінського, Толоцького, Ціхоцького, Шпехта і других, почала в Жаб'ю і околичних селах нагінку на українців. 27 серпня 1919 року надпоручник Твердонь і Ґураль перевели ревізії домів в українців: начальника суду Володимира Куціля, судового офіціанта Дмитра Гуньовського і Миколи Сороханюка та в українського письменника, бувшого редактора «Ради» в Києві – Євгена Чикаленка, який лікувався в Жаб'ю. Не маючи проти них жодних доказів, їх арештували і відставили до тюрми, а по кількох місяцях звільнили.

Того ж дня командант жандармів Ґураль та сержант Станової Команди в Жаб'ю – Йосиф Дудла (який за часів австрійської війни служив у мадярських полках і вшав разом з мадярами невинних українців за протиавстрійську зраду), в товаристві 21 жандарма і польських жовнірів напали ніччю на дім свідомого селянина, організатора і кошового «Січі» та бувшого комісара громади Жаб'я – заможного господаря Михайла Гапчука. Обскочили хату і зробили на нього облаву, щоб його зловити і арештувати. Михайло Гапчук передчуваючи лихо, спав у стайні на сіні, звідки міг скоріше втекти. Коли почув у хаті крики, зіскочив зі стайні між худобу. Але коли поляки почали добу-

ватися і до стайні, втік вікном у ліс, лише у сорочці і підштанцях, оставивши у стайні вбрання і 43,500 корон австрійських. Поляки, знайшовши у стайні гроші, заграбували їх і почали допитувати рідню, де є український гайдамака. При допиті тяжко побили 40-літню жінку Гапчука – Анну, 18-літнього сина Дмитра та двох наймитів: Дмитра Храпчука і Івана Синутчука. Били їх руками по лиці і нагаями, копали ногами, кидали на землю і по них ходили. Не зважали на слабе здоров'я Анни Гапчукової, озвірілі поляки били її рідню скільки хотіли. Крім цього, заграбували в хаті скрипку, сідла для коней, шкіряні поводи, 2 вовняні ліжники, 5 малих ліжників (присідлок), 2 подушки та багато кухонного начиння, 2 пари білля і пару черевиків.

По закінченні трусу пішли поляки до другого, Михайла Гапчука, де ночувала його дочка Параска і служниця Маріка Храпчук. Комендант жандармерії Гураль переліз через огорожу на подвір'я. Напустив поляків досередини. Дівчат змусили відкрити дім. Гураль сказав Парасці, що її тата вони зловили і мають його, як українського гайдамаку, повісити. Можуть його лише тоді звільнити, коли Параска віддасться Гуралеві. Параска Гапчукова рішуче запротестувала проти такого поступовання. Однак Гураль на це не зважав. Зловив Параску, а другі поляки притримали Маріку і хотіли обох знасилувати. Дівчата спаслися лише голосним криком розпуки. Гураль зі своїм відділом відійшов розгніваний, відгрозуючи: «Чекайте, кляті українські гайдамаки. Ми вас тепер цілковито знищимо і нічого не боїмося, бо маємо такий приказ від нашої влади».

Другого дня, 28 серпня, прийшли польські жовніри знову до дому Михайла Гапчука і заграбували, як доказ вчорашньої погрози, 8 кв. метрів букових дров і речі вартости, по тодішньому курсі, около 25 тисяч австр. корон.

30 серпня забрали польські вояки Михайлові Гапчукові 4 стоги сіна, вартости 12 тисяч австр. корон. Награбовану в гуцулів худобу станова польська команда ч. 32 із Жаб'я загнала на 17-гектарову леваду худобу, спасли там велику отаву, вартости 25 тисяч австр. корон.

Та на цьому не закінчилася польська пімста над українським гайдамаком Михайлом Гапчуком. До дня 6 січня 1920 року приходили польські жовніри і жандарми по три рази в день до

дому Михайла Гапчука. Робили на нього облаву, переводили ревізії, а при тому забирали і грабували все, що лише попало їм під руки. Після 6 січня приходили поляки на ревізії до Михайла Гапчука лише три рази кожного тижня. Зате Анну Гапчукову надпоручник Твердонь викликав і по три рази на день на допити до етапової команди ч. 32. Він запитував, де переходується її чоловік, що він робить, та де переходується майно української егалової команди з Жаб'я. Надпоручник Твердонь заявляв Анні Гапчуковій, що коли вона скаже, де переходується її чоловік, то польська влада зверне їй все заграбоване майно і не будуть її більше переслідувати.

Коли ж Анна Гапчукова, уперто, не хотіла зрадити свого чоловіка, який скривався в горах по лісах і жив у печері як дикий звір, то надпоручник Твердонь бив її по лиці і вічно посилав до неї своїх жовнірів і жандармів на грабунки і ревізії. Грабували криваву працю Михайла Гапчука. Забрали сіно і солону, а Гапчукова худоба гинула з голоду.

Переслідуванню і грабункам бідних, нещасливих гуцулів польською окупаційною владою не було кінця і міри. Бо, хоч і мінялися польські жовніри, то комендант етапу ч. 32 надпоручник Твердонь, його сержант Йосиф Дудла і комендант жандармів Гураль не мінялися. Вони систематично грабували, нищили і переслідували свідомих національно селян-гуцулів.

Нема в Жаб'ю та околичних селах і одної гуцульської хати, в якій би польські жовніри і жандарми не робили трусів, не грабували і не знущалися над українським населенням. Нема в тій околиці і трьох процентів гуцулів, яких би поляки не били.

Подібні речі діялися в цілім Косівському повіті. У селі Москалівці польські жандарми з міста Косова щотижня переводили ревізії до дому і всіма можливими способами докучали жінці бувшого голови харчової управи, голови філії «Сільський господар» Івана Устияновича, який перед польським терором мусів жити в Буковині під румунами.

У тому часі поляки інтернували в Косові д-ра Рондяка, управителя школи Побігущого. В Кутах арештували о. Штефановича і то кількома наворотами. Попросту стероризували старенького священика, який не мав найменшої провини, лише ту, що був українським діячем і організатором повіту.

В селі Білоберізці арештовано о. Березовського зі сином і вивезено до табору. У селі Розтоках арештували і тяжко побили кошового «Січі», селянина-організатора Юрка Бойчука і других селян. У селі Білоберізці в страшний спосіб переслідувано рідню кошового «Січі» Михайла Пилип'юка, свідомого селянина, січового організатора, який цілий час крився по горах, у лісах. Не краща доля зустріла Дмитра і Єремію Дудидру та Іванюка і других свідомих селян зі села Білоберізки Косівського повіту.

У селі Хороцеві переслідували, арештували і ограбували Федора Гайферука, кошового «Січі» і багато других селян. У Бервінковій – Петра Іванюка, кошового «Січі». В Устеріках арештовано Шворгаровського, кошового «Січі», Ілійчуків (брати) та коваля Мафтеєвича. У селі Довгополі тяжко побили і арештували кількома наворотами о. Івана Попеля, 76-літнього священика, знаного громадського діяча в цілій Галичині.

В Жаб'ю прийшли польські жандарми до дому Петра Шекерика-Доникового, селянина і посла до Української Національної Ради. Перевели трус дому, заграбували жіночий срібний годинник, золоту обручку, дещо грошей і багато речей з убрання. Другим наворотом спалили всю його кореспонденцію, багато рукописів і етнографічних збірок і велику бібліотеку, що складалася головню з наукових книжок. Під час палення бібліотеки польські жандарми тішилися і сміючися говорили: «То горить Україна і українська справа». Навіть родинні фотографії попалили, лише частину з них випросила жінка Катерина Шекерикова. Розгарячковані польські жандарми кричали: «Пся креф! То був українець. Коби ми його самого тепер у руки дістали, ми би 'го на місці застрілили. Ще і до мертвого би стріляли. То був великий гайдамака!»

У місяці вересні 1919 року прийшов однорічник сержант Йосиф Дудла з етапу ч. 32 в Жаб'ю до 60-літнього гуцула Михайла П'ятнюка робити трус за крісами. Крісів не знайшли. При допиті, де є заховані кріси, били його немилосердно прикладами крісів, нагайками, кидали на землю і копали ногами. Простягнули його на землі, один за голову, другий за ноги, і били буками без ліку і числа. Свідки: Василь Костинюк, Маріка П'ятнюк і Василина П'ятнюк із Жаб'я-Грибкова. Ще і на коменді

етапу ч. 32 бив його, арештованого, нагаєм польський однорічник сержант Дудла та надпоручник Твердонь.

В тім часі Йосиф Дудла і комендант жандармів Гураль, за намовою місцевої шайки поляків, арештували і били, смертельно допитуючи за крісом селянина Дмитра Кошелюка, Ігнатового, в Жаб'ю. Так само били за кріса, якого не було, Івана Вірстюка в Жаб'ю. Селянина Івана Зітинюка Піртанчукового били смертельно, допитуючи, де є Михайло Гапчук. Пізніше хотіли йому заплатити, щоби він лише зрадив, де є український комісар Михайло Гапчук. В тім самім часі били поляки на етапній команді Миколу Гардежука зі Жаб'я, за те, що не хотів брати польських марок.

Поляк, коваль Ян Манулевич, сховав кріс на українським цвинтарі в Жаб'ю. І зробив донос до етапової команди ч. 32, що бачив, як Гердежуки, Василь і Андрій, ховали на цвинтарі цей кріс. Однорічник сержант Йосиф Дудла пішов з поляками до Гердежуків, арештував їх і бив смертельно. Коли Гердежуки нічого не могли сказати за кріс, нічого не знаючи за нього, Манулевич пішов на цвинтар і приніс той кріс. А поляки ще раз били Гердежуків і відставили обох до тюрми, зовсім невинних.

Ті самі польські жовніри і жандарми напали на дім селянки Семенюк Савиперукової в Жаб'ї. Били її тяжко і пограбували за це, що в неї на квартирі був комендант української етапової команди, ще за української влади.

Польські жовніри реквідували барана-бугая в Івана Мартищука в Жаб'ю. За це, що він просив їх, щоби не брали барана, бо інакше будуть усі вівці ялові, польські жовніри у звірський спосіб убили 80-літнього Івана Мартищука і його жінку Василину.

Осіною 1919 року зустріли польські жандарми на дорозі в Жаб'ю Василя Басістюка. Його задержали і за те, що він свідомий українець, почали його бити. Кинули в рів, копали ногами. Ледве випросили переходячі люди, не вбивати невинного Басістюка. Свідок: Дмитро Гапчук, син Михайла.

У тому часі кількома наворотами жандарми команди ч. 32 в Жаб'ю арештували і били жида-сіоніста Альтера Глявзера.

Арештували і тяжко били при допиті за крісом селянина Семена Коржука-Сернюкового. Кріса він ніколи не мав. Жовніри і жандарми в Жаб'ю били цілий ряд селян: Федора Остафій-

чука, що не дав заграбувати в нього свого батога від коней. Свідок: Йосиф Шпехт. Голова польської місцевої сторожі вкрав у нього 1 кг масла.

При ревізії коней у Василя Бисащука побили його смертельно польські жовніри. Реквіруючи коней у Федора Бойчука, 55-літнього гуцула, побили його поляки. Параску Бучук били смертельно польські жандарми за це, що її вихованець служив при УГА. За це, що Юра Кермощук-Настинюк, 63-літній господар в Жаб'ю, купив коні від українського війська на ліцитації, поляки його арештували і тяжко побили. За те саме били 72-літнього господаря Івана Ілюка-Михайлика, і били за це Петра Тинкалюка і його жінку Євдоху.

При ревізії за крісами, при допитах польські жовніри і жандарми побили в Жаб'ю так тяжко Федора, Ілька і Параску Стефураків, що вони до кількох тижнів померли, а Іван, Дмитро і Василь Стефураки мали ціле тіло покрите синяками від побоїв.

Польські жовніри етапу ч. 32 і польські жандарми в Жаб'ю били і арештували при ревізії за крісами слідуючих людей: осінню 1919 року – українського січового стрільця Юру Раховського, селянина Юру Кропивницького, селянина Івана Ілюка, Дмитрового, який опісля лежав кілька тижнів хворим, і українського січового стрільця Василя Луцюка, Канцарукового.

Ті самі поляки били за те, що служив в УГА, Дмитра Сінятовича, Столярчукового і січового стрільця Івана Шуфлетюка.

Польські окупаційні власті не забули і за дім та родину бл. п. Юри Соломійчука-Юзенчука – бувшого січового організатора (помер 1918 року) і напали на його дім у Жаб'ю. Перевели ревізію, забрали кореспонденцію небіщика Юри, січовий архів. Забрали всі січові пам'ятки, січові книги і печатки. Гуцули на вид цього грабунку дорогих їм пам'яткових речей плакали. При допитах, під час ревізії, побили так тяжко вдову Анну і її 12-літнього сина Юрка, що вони обоє лежали хворі кілька місяців. Юрі Соломійчукові-Юзенчукові поляки і в гробі не дають спокою, не зважаючи, що ще за життя, повбирані в уніформи австрійських жандармів і суддів, тягали його безустанно по судах і тюрмах за його культурно-просвітню працю на народнім полі. Тепер поляки втішаються пімстою над невинною, безбронною жінкою і його дітьми.

Дня 6 січня 1920 року польська жандармерія в Жаб'ю підозривала Юру Ілійчука-Костенчука, 70-літнього селянина, про викинення бомби до хати управителя дібр фундації гр. Скарбка в Жаб'ю – Щарського в 1919 році. Не маючи найменших доказів, жандарми напали на дім Юри. Перевели ревізію за зброєю. При допитах Юру тяжко побили. Його маму Катерину теж побили, так що вона від побоїв скоро померла. Били теж і сина Юри, Петра, і невістку. Заграбували майно і всю худобу. Заарештованого Юру взяли зі собою і пігнули па постерунок жандармерії в Жаб'ю. По дорозі били, немов у «бубон». На постерунку жандармерії справили йому справжі тортури. Били буками, нагаями, кидали на землю і копали ногами. Згодом відставили його до судового арешту в Жаб'ю. Там його били по шість разів денно, змушуючи признатися до вини. У побоях-брав участь навіть сам слідчий суддя Казимир Шипош. На крики розпуки нещасливця нераз збігалися до тюрми місцеві жиди і просили в поляків милосердя до катованого. Польська жандармерія арештувала і відставила до тюрми в Коломиї оборонця Юри, поляка, адвоката д-ра Шпунара (відсидів місяць) і окружного лікаря, українця д-ра Якова Невестюка з Жаб'я. А Юра Ілійчук-Костенчук був так тяжко побитий, що відпадало йому м'ясо від костей. По кількох тижнях страшного пекла, не доказавши підсудному вини, випустили Юру на волю. Заграбоване майно пропало. Втратив теж Юра своє здоров'я.

За цю саму бомбу арештовано в Жаб'ю і Юру Дутчака, Андрієвого, 65-літнього гуцула. В судовім арешті, в Жаб'ю били його немилосердно 6 днів при допитах. Між тими, що били Юру Дутчака, були: суддя Шипош, надпоручник етапу ч. 23 Твердонь, однорічник сержант Йосиф Дудла та й польські жовніри, запрошені до допитів. На інтервенцію окружного суду в Коломиї Юру звільнено від усякої вини, із втраченим здоров'ям.

Не здавався і сам Щарський. Це він післав жандармів до хати Николи Дутчака, Дмитрикового в Жаб'ю-Буковец. Ніколі Дутчаківі вдалося втекти з хати в ліси. Польські жандарми ограбили хату. Вдалося їм зловити малого синка Дутчака. При допиті його так тяжко били, що він тричі вмлівав. Його відливали водою і дальше били.

Польські жовніри з етапової команди ч. 32, при ревізії

коней в господаря Дмитра Ілюка, що мав 400 моргів, били його, називаючи бандитом і большевиком.

Осіною 1919 року польські жандарми арештували і били Онуфрія, Дмитра і Василя Гапчуків, тільки за те, що були вони братами Михайла Гапчука, якого поляки ніяк не могли зловити. А коли Онуфрієві Гапчукові вдалося втекти, поляки стріляли з ним з крісів, немов за диким звіром.

У тім самім часі селянина Івана Сівардюка, власника 200 моргів, при реквізиції коней і худоби били польські жовніри і називали большевиком, бо він випрошував свою худобу від реквізиції.

Жовніри етапу ч. 32 в Жаб'ю напали на господарку 200-моргового селянина, 80-літнього Івана Ілюка. Почали грабувати худобу, розбивати пасіку. Немов ті ведмеді, забрали мед і знищили бджоли. Іван Ілюк зі своїм сином Юрою, стали в обороні свого майна. Тоді польські жовніри кинулись на них і тяжко побили, називаючи їх бандитами-большевиками.

Осіною 1919 року польські жовніри етапової команди ч. 32 в Жаб'ю приходили щоденно по кілька людей до Івана Генсецького-Кушнірука і змушували задармо давати їм харчі. Коли ж він одного разу відмовився від цього, вони тяжко побили його і жінку, називаючи їх большевиками.

В тому ж часі польські жовніри, переходячи дорогою, кинулися на зовсім невинного 50-літнього подорожнього Миколу Зюбака і тяжко його побили, лише тому, щоб позбиткуватися над українцем.

Польські жовніри етапової команди ч. 32 в Жаб'ю, осіною 1919 року при реквізиції коней, підвод, худоби і сіна били слідуєчих селян: Федора Сорука, 70-літнього, Маріку Драгирук-Бурдину, 70-літню, і її наймичку, Василя Кіцяка, Федорового били в підводах понад 40 разів за те, що він просив про звільнення Івана Бойчука.

При кінці місяця вересня 1919 року один десятник з кількома жовнірами прийшов реквізувати худобу до 300-моргового господаря Василя Соколовського в Жаб'ю для етапової команди ч. 32 і почав розпаровувати робочу пару волів, беручи одного вола. Василь Соколовський-Щербанів почав просити, що то в нього одинока пара робочих волів, тому хай беруть і 4

штуки худоби, лише не розпаровують робочу пару, яка в господарстві є конечно потрібною. Польський підстаршина про це і чути не хотів. Кинувся бити господаря. Соколовський, втікаючи, сказав полякові: «Можете брати і всю худобу, я не годен вам заборонити. Але піду до вашої команди в Жаб'ю і пожалуюся на вас». В тій хвилині польський підстаршина вистрілів тричі до Соколовського і забив його на місці, ще й називаючи його українським гайдамакою і большевиком. 37-літній Соколовський впав трупом на місці, зовсім невинною жертвою польського окупанта.

Перед Великодніми святами 1920 року польські жовніри і жандарми ходили в Жаб'ю і довколишніх селах по хатах гуцулів і забирали паски. Люди аж плакали з розпуки, бо не мали змоги спечи другої паски. Досі була це нечувана річ – забирати людям паску з послідньої муки, яку зберігав гуцул цілий рік, щоб мати на Великдень. Це викликало серед людей велике огірчення і обурення до поляків. Паски забрали у Василя Бойчука, Євдохи Гаджук, Анни Гапчук, жінки Михайла, якій забрали ще і кури, сир та 15 кг солонини. Хто заховав свою паску, того жовніри били і замикали до арешту.

Бідній вдовиці, чоловік якої згинув на війні, Анні Ясельській з чотирьох дітьми, які помирали з голоду, забрали паску і все печиво на свята. Вона плакала за паскою, немов за помершим – заводила. З розпуки пішла до лісу вішатися. Побачили то люди, ледви її зловили. Завернули додому, зложили їй дещо на другу паску, бо вона, через свою бідність, сама не могла того зробити.

Українського лікаря д-ра Якова Невестюка, який ставав в обороні покривджених гуцулів, польська влада тричі арештувала і волочила по тюрмах в Жаб'ю, Косові, Коломиї, Станиславові та у Львові.

У санітарних робітників з міста Косова і села Москалівки польська жандармерія в Косові вічно робила труси. Арештовані робітники сиділи без будь-якої вини у польських тюрмах по 9 місяців. Арештованими були: Василь Гузюк, Федір Вінтоняк, Дмитро Стопницький, Дмитро Кременюк, Гриць Тимків, Петро Кочурак, Никола Феркуляк, який і помер у польській тюрмі, Дмитро Романюк, Федор Бович і багато інших.

Польська жандармерія в Кутах перевела ревізію дому Дмит-

ра Віндика. Ограбувала його маєток. Самого, тяжко побитого, відставлено до тюрми, де він і просидів кілька місяців.

Польська жандармерія в Жаб'ю від осені 1919 року до весни 1920 року допустилася таких надужить над гуцулами: при ревізії коней били 14-літню Параску Тинкалюк в Ходаку, допитуючи, де тато подів коня. При трусі за крісом, якого не знайшли, били Юру Зітинюка Балденчука. При допитах за крісом так тяжко побили Івана Матаржука, що він до кількох тижнів помер. Брата Івана, 18-літнього, і служницю 12-літню Параску Лукашук, побили так сильно, що ціле тіло покритися синяками. При ревізії за крісами в Настуні Мігашук побили її і двох синів, які служили в УГА, так тяжко, що вони ледве живуть. Ще й заарештували їх і вони, без вини, просиділи кілька місяців у коломиїській тюрмі.

Дорогою в Жаб'ю йшли Семен Ветошук Гульків та Іван Максим'юк Данилів. Оба вони служили в УГА. Їх побачив комендант жандармів Гураль, який ішов з цивільним поляком Цяшинським. Оба були озброєні. Леґіні, побачивши, що поляки женуться за ними, почали втікати. Цяшинський вистрілив по втікаючих і перестрілив плече Семенові Ветошуків. Оба леґіні задержались. Поляки дігнули їх і почали бити, кинули у рів при дорозі, копали ногами і товкли прикладами крісів тільки за те, що вони служили в УГА. Раненого Семена Ветошука відставлено до лічниці в Жаб'ю. Лікував його д-р Яків Невестюк. По трьох тижнях Ветошук утік зі шпиталю. За це жандарми арештували сторожа лічниці Николу Генсецького. Сильно побитого, відставлено до тюрми в Коломиї, тому, що погано пильнував Ветошука. Свідки: Михайло і Дмитро Гапчуки із Жаб'я.

Підозріваючи в киненні бомби до хати Вільгельма Щарського, в Жаб'ю арештували теж і Петра Ванджурака Космачика. Держали його три тижні на постерунку жандармерії у Жаб'ю і 8 місяців у судовім жаб'ївськім арешті, де його били і по три рази денно, при допитах. Його бив комендант жандармів Гураль, поручник Твердонь, однорічник сержант Йосиф Дудла, та сам Щарський. Цей намовляв Ванджурака зізнавати проти тих людей, на котрих вкаже Щарський, то тоді перестануть його мучити. За це, що Ванджурак не хотів фальшиво свідчити, мучили його немилосердно. Згодом відставили його до коломиїської тюрми, звідки

мусили звільнити, бо був він невинним. Свідки: Юра Ілійчук Костенчук, Юра Дутчак Андрія із Жаб'я-Ільці.

При допитах за крісом дали польські жандарми Дмитрові Храпчукові Івана сто буків. Такі самі кари одержали Юра Кікінчук, Василь Сорохан та Іван Семенюк.

При ревізії за крісами в Жаб'ю били при допитах Николу Кімейчука Тирандюка. А Лукина Семенюка Харитона, 60-літнього гуцула, били прикладами крісів, кидали на землю, копали ногами. Стріляли біля нього, щоб віддав кріс, якого він ніколи не мав. Смертельно побили Юру Дрислюка, Гушакового, Івана Маланчукового, Івана Мартишука, Мартинового, Дмитра Шекерика-Доникова і заграбували в нього ще й підготованого вепра.

Не краще жаб'ївського постерунку жандармерії поведився і постерунок в Ясенові Горішньому. Від дня 25 серпня 1919 р. до квітня 1920 р. ці жандарми в селі Головах, при ревізії за крісом, ограбили і смертельно побили Ілака Максимюка Ілачіну, Юру Блищука Ношока.

Польська жандармерія з постерунку в Жаб'ю і Ясенові Горішньому осінню 1919 р. арештувала Василя Шекерика-Доникова, начальника громади Голови і українців-наддніпрянців Павла Макаренка і Андрієвського, окружного лікаря д-ра Якова Невестюка з Жаб'я, Миколу і Марію Марфієвич з Голов (яких сильно і тяжко побили). Били і начальника громади Василя Шекерика-Доникова, та заграбували йому пару коней. Всіх арештованих відставили до жаб'ївського арешту, звідтам до Коломиї, а згодом до Станиславова, закидаючи всім большевизм. У Станиславові звільнили арештованих по кількамісячній тюрмі на інтервенцію д-ра Льва Бачинського, не доказавши арештованим найменшої провини.

Василя Шекерика-Доникова у Станиславові примусили присягнути на вірність Польщі, та й що буде їм доносити про весь український рух. Інакше не хотіли звільнити його з тюрми.

Василь Шекерик-Доників вернув до Голов і був начальником громади до весни 1920 року, поки його за український рух не спалили, як провідника підготовки повстання проти поляків.

Про відносини польської жандармерії постерунку в Ясенові Горішньому і жовнірів етапової команди 32 в Жаб'ю у селі Го-

лови, Красноїлі і околиці оповідає наочний свідок, начальник громади Василь Шекерик-Доників таке:

«Дня 25 серпня 1919 року прийшли до Голов, Красноїлі, Ясенова Горішнього і других сіл Косівського повіту на постій частини польських жовнірів етапової команди ч. 32 в Жаб'ю. Своєї кухні вони не мали. Кожна громада мусіла їх годувати безплатно. А до того ці жовніри разом із жандармами постерунку в Ясенів Горішньому ходили по селах і грабували без перерви селян. Кожного дня брали підводи з наших сіл до Косова, Жаб'я, Кут і Коломиї, нераз і по п'ять пар з одного села в день. Брали фіри, брали і верхівців. Понищили господарям коні і вози. За підводи і втрату часу ніколи нікому нічого не платили. Навіть військові польські коні мусіли наші селяни задармо годувати.

З підводами і прохарчуванням польських жовнірів не був кінець тягару для гуцулів. Польські власті заряджували безустанні, попросту грабівницькі, реквізиції майже всього, що тільки у селян було. Реквізували сіно, худобу, вбрання, сукно, полотно, вовну, бараболю, овес, ячмінь, куплену кукурудзу, останній шматок хліба. При реквізиціях, до весни 1920 року, нічого не платили за забрані речі. Реквізиція була безоглядна, руйнуюча цілковито населення матеріально і економічно. Реквізували расову худобу. Реквізували розплідну худобу. Телята, дійні корови, робочі воли і коні. Реквізували вівці, ягнята, бугаї, барани. Від реквізиції можна було врятуватися, давши тільки хабарі.

Вправді під весну 1920 р. прийшов приказ, що задармо не вільно реквізувати. Зразу почали платити. Однак ця плата, супроти зростаючої дорожнечі і упадку вартости польських марок, була прямо насмішкою над нашими господарями. Платили: за 100 кг живої ваги, першої кляси худоби – 70 марок, 1 кг масла – 7 марок, 25 кг бараболі – 25 марок і т. д.

Найбільше грабував людей і нічого не платив, ще й після приказу, жандарм ясенівського постерунку, прізвище його забув, який в місяці березні 1920 р. приходив службово до громади Голови і грабував людей. Взав задармо 15 великих баранів.

Цей сам польський жандарм був великим хабарником. Брав хабарі зліва і справа. В громаді Голови був сильно поширений тиф. Він наглядав над дезинфікаційними порядками. Хто не перепровадив дезинфікації, а дав йому хабаря 500 польських

марок, того він не виказував на кару. Подаю для доказу мого твердження: у господаря Василя Максим'юка в Головах узяв він хабар 500 австр. корон і не виказав на кару, через те поширився там сипний тиф, який прибрав страшні розміри. Хабарництво поширене так далеко, що, мабуть, нема речі, яку би не можна було через хабарництво осягнути, або обминути. Всі польські урядники, жовніри і жандарми – це першорядні п'явки-хабарники.

І по данім приказі про заплату за реквізиції, польські жовніри і жандарми реквізували дальше безкарно без заплати. Для доказу подаю: В Єлени Шекерик-Маротчак узяли безплатно барана, у Єлени Микитейчук заграбували великий вовняний ліжник і т. д.

Польські жовніри і жандарми переводили безнастанні ревізії домів, шукаючи нібито за крісами, а в дійсності рабуючи в людей, що тільки попало під руки. При допитах за крісами смертельно били і безпідставно арештували людей. Мабуть в Головах нема 2% людей, яких би не били. Покривджені селяни не мали куди йти на скаргу, хіба до Господа Бога. Польські власті на всі скарги селян були глухими. Вони казали: «Добре з вами роблять наші жандарми і жовніри, що вас б'ють. Ви будете тому тихо сидіти».

Наші люди боялися йти скаргитися, бо коли про це довідалися жандарми і жовніри, приходили до них, били, арештували і грабували, не боячись за це кари».

Таку саму кару від поляків-окупантів мали громади майже цілого нашого повіту. Те саме що в Головах, діялося і в Красноїлі, Ясенів Горішньому і Криворівні. Всі ці три громади були і є під командою постерунку в Ясенів Горішньому. У Криворівні поляки доказували справжніх чуд своєї дикости і лайдацтва за намовою Станіслава і Владзя Пшибельовських, збанкрутованих обшарників села Криворівні.

По приході румунських військ, дня 24 травня 1919 р., Станіслав Пшибельовський хотів захопити у свої руки громадський уряд. Громадська рада, на чолі якої стояв о. Волянський, свідомий українець, популярний і поважаний в цілому Косівському повіті, до цього не допустила. Аж з приходом польських військ до Косівщини, 25 серпня 1919 року, повітовий староста-поляк

віддав громадський уряд у руки С.Пшибельовського, іменуючи його комісарем громади. Станіслав Пшибельовський зі своїм братом Владзьом, погана слава про яких як піяків, розпусників і деморалізаторів, які, пропивши свій маєток у Криворівні, жили виключно кривдами бідного народу, почав урядувати як польський шляхтич, в повнім того слова значінні. Намовив до арештування о. Волянського зі сином, Василя Якіб'юка Івандюка зі сином, братів Потяків, а пізніше прийшла черга і на других селян, українців, йому не милих. На кого мав злість, мстився без милосердя і людського чуття. Наложив на громаду контрибуцію від 1,800 до 3,000 австр. корон. Грабував гуцулів при допомозі жандармів і жовнірів. Майже цілковито обграбував село. Нема, мабуть, української родини, яку би поляки не били за його намовою. Тероризував і тероризує селян ревізіями за крісами. Уважає лише на того, хто дав йому хабара.

До села приїжджала вже і польська слідча комісія. Дещо поліпшилося, але зненавиджений польський шляхтич далі «урядує» в Криворівні, бо, мовляв «ворон воронові око не виклює, а пан з паном знається». Польський шовініст далі знущається над безборонними гуцулами.

Осінню 1919 року стрінули на дорозі селянина Василя Могорука Пігурака, зідрали з нього широкий гуцульський черес і тяжко його побили жандарми.

При ревізії худоби, Марійку Дмитрейчину, дочку Катерини, вбили польські жовніри. Бійкам, ревізціям і підводам, як кажуть, ні міри, ні кінця в Криворівні нема.

Це все тільки маселенька краплина всього того, що діялося від дня 25 серпня 1919 р. в Косівським повіті від приходу польської окупаційної влади. Щоби обширно і докладно описати ціле пекло життя гуцулів в польському ярмі, треба би написати цілі томи книг. Повище наведене я зумів зібрати лише дрібничково, щоби дати читачам сякий-такий образ, що діялось і діється на Гуцульщині. Все це викликало весняні події 1920 р.

III

Весна 1920 р. замінилася в криваве пекло для гуцулів. Поляки спровокували своїм терором гуцульське повстання і криваво, у звірський спосіб пімстилися на гуцулах.

Як уже було сказано, Гуцульщина – національно свідома, вже від початку польської окупації, поставилась до неї наскрізь ворожо. Це поляки розуміли, і це доводило їх до сказаної пімсти над гуцулами.

Зразу гуцули терпіли поляків. Мали надію на свій український уряд і армію, яка важко боролася з польським наїздником. Числили на справедливе вирішення українського, галицького питання Антантою, і думали, що вже скоро прийде час звільнення з-під польської окупації.

Та час минав, а польський терор на Гуцульщині тривав. Обставини терору не поліпшувались, а все ставали гіршими. Українська Галицька Армія спочатку перейшла до Денікіна, а згодом до большевиків. Уряд Західно-Української Республіки виїхав за кордон. Поляки, позбувшись національно свідомого, а тим самим грізного ворога, почувлися сильними. Вони подумали, що вже вибила послідня година для розв'язки галицького питання. Переконані, що Східня Галичина вже приділена до Польщі, почали тут господарювати як у корінній Польщі, винищуючи все, що тільки «українець» і «українське».

У тім самім часі свідома Гуцульщина не вірила в послідню годину рідної країни. Вірила і чекала справедливого вирішення української справи. Бо доки живе український нарід, доти є живою і його справа. Гуцули не впали на дусі і не склонили спокійно голови під польський терор-канчук. Польський терор урвав кінець гуцульській терпеливості. З сильною вірою у власні сили, гуцули рішилися зі зброєю в руках запротестувати перед культурним світом проти польського насильства.

Вже спочатку місяця лютого 1920 року почалася підготовка до повстання проти Польщі. Повстанська організація була наскрізь національно-соціальною. Заложено повстанчі комітети і їхній центральний комітет. Підготовку до повстання вели, переважно, селяни-гуцули. Загал населення спокійно очікував приказу. Вже були і призначені повстанські полки: ім. Чорногори, Олекси Довбуша, Залізняка, Гонти, Гайдамацький. Приготовано відозви до українців як проти поляків, так і проти російських большевиків.

Організаційний плян був добрим. На зайнятих повстанцями теренах мало нехайно проголоситися мобілізацію всіх боєз-

датних українців. До повернення законного уряду Західної України, мав бути створений тимчасовий уряд для запровадження ладу і спокою. Був виданий гострий приказ проти погромів і грабунків. Все відібране від поляків майно мало перейти під заряд повстанської армії. Було теж призначено місце для поляків, полонених, інтернованих і закладників.

Спочатку квітня 1920 р. польська жандармерія впала на сліди повстанчої організації. Вислано межі повстанців провокаторів: Миколу і Михайла Янушевських в Головах, Андрія Филипчука Фитиноного в Жаб'ю за Магорою і Василя Шкірчука в Жаб'ю під Кринтою. Поляки, маючи вже певні вказівки, хоч і не докладні, про повстанчу організацію, рішилися спровокувати повстання передчасно.

Почалися арештування ще зовсім невинних людей. Почалися криваві езекуції гуцулів, які повстання ще не підняли, мучено людей, між ними і таких, які з приготуванням повстання не мали нічого до діла.

На початку квітня скріплено польські постерунки на Гуцульщині. Спроваджено військо до Жаб'я і доколiшніх сіл. Гуцули поводилися, однак, якнайспокійніше. Тоді поляки рішилися на власну руку спровокувати передчасно назриваюче повстання. Провокаційну роботу почали 13 квітня 1920 року арештуванням гуцулів, закидаючи їм участь у підготовці повстання проти Польської Речі Посполитої.

13 квітня польська жандармерія під командою Гурала арештувала в Жаб'ю 50-літнього неграмотного гуцула Петра Зюб'юка Ігнатчука, закидаючи йому провід у повстанчiм комітеті громади Жаб'я. Арештовано його 22-літнього сина Івана, закидаючи йому секретарство в цьому ж комітеті. Поляки перевели ревізію в їхній хаті, грабуючи все, що було в ній: вбрання, постіль, кухонне начиння, столярське знаряддя і чотири корови. Обох арештованих били на постерунку жандармерії. Нещасним при тортурах поломано ребра.

Того самого дня, теж у Жаб'ю, арештовано 60-літнього гуцула Лукина Сливчука, свідомого селянина, січовика і радикала. Його, тяжко побитого, по кількох днях випустили (смертельно хворого від побоїв). Згодом заарештували Миколу і Олексу Сливчуків, синів Лукина. Це оба бувші Українські Січові Стрільці,

свідомі селяни. Через кілька днів мучено і бито їх у жаб'ївській тюрмі, опісля відставили їх до коломиїської тюрми. Петра Сливчука, теж сина Лукина, арештували, били день і ніч, а другої днини випустили на волю. Заарештували і відставили до жаб'ївської тюрми 60-літнього Олексу Шекерика-Доникового, його сина, 22-літнього Юру, 52-літнього гуцула Дмитра Шекерика-Доникового, 40-літнього Дмитра Петрачука Палоджіного.

Та сама жандармерія арештувала Юру Блищука Нуцука в Головах. Усіх арештованих відставлено до польської тюрми в Жаб'ю. Над ними справили звірську езекуцію, били по лиці, кидали на землю, копали ногами, плювали на них. Били нагаями і буками. Аж по кількох днях випустили на волю, як невинних в організації повстання.

Та сама станиця жандармерії арештувала в тім часі в Головах, в громадським уряді, начальника громади Голов, Василя Шекерика-Доникового (брата посла Петра Шекерика-Доникового), закидаючи йому провід в поетапній організації громади Голови і околичних сіл. Держали його арештованого в корчмі Мортка Глязберґа в Жаб'ю-Дубівським. По двох днях випустили на волю, як невинно арештованого.

Дня 17 квітня 1920 р. ці самі жандарми при арештуванні на лісовій роботі Івана Горука, який втік перед польським арештом, стріляли за ним сальвами, щоби його забити на місці.

Польська жандармерія в Ясеніві Горішньому, в Жаб'ю і Жаб'ю-Зеленім почала грабувати і знущатися над гуцулами без обмежень. Найгірше повели себе польські жандарми в Жаб'ю-Зелене, цій закутані під полонинами, відрубаний від світу. Це довело до розпуки. Не знати хто, дня 14 квітня застрелив двох польських грабіжників-жандармів на дорозі в Жаб'є-Зелене. Цього моменту лише і ждали поляки. Затрубили на увесь світ про гуцульсько-большевицьке повстання. Зааярмували Польщу про бунт «хлопцув-гуцулуф». До Жаб'я, дня 24 квітня прийшов карний курінь польського війська зі Львова і вартівничий батальйон під командою польського майора. Це карне військо почало свою страшну роботу – розправу над безборонним і невинним населенням Гуцульщини.

Польське військо розбило всі мости і переходи на ріці Черемш. Жаб'є обложено з усіх переходів стійками.

Команди вартівничого батальйону, які перебували в Жаб'ю-Слупейці, не дармували. Посилали свої відділи, карним частинам на Білім і Чорним Черемошах, які там бушували, грабуючи, палючи, арештуючи і мордюючи гуцулів. Давали вказівки як і що робити. Відтранспортовували награбовану худобу і арештованих гуцулів через Косів і Ворохту до коломийської тюрми.

Дня 27 квітня в Жаб'ю-Зеленім настав для гуцулів польський «страшний суд». Суд життя і смерти, безмилосердний, неумолимий, невідкличний. Польські озвірілі жовніри і старшини почували себе неограниченими панами-катами над гуцулами, не чуючи над собою ні кари, ні відповідальности за свої нелюдські вчинки. Один Бог на небі, польський штик на землі, неминуча смерть для безборонного українця. Під кличем «зніщиць українське ґняздо ґайдамакуф-ґуцулуф», прийшли в наші гори польські окупанти і під тим кличем розпочали свою огидну працю: усмирення спокійних, зовсім невинних гуцулів.

Карна експедиція в Жаб'є-Зелене вперше прийшла до Василя Савчука, підозрюваючи його у забиттю польських жандармів, дня 24 квітня. Сам Василь, почувши про прихід польського війська, скрився в горах. Польські жовніри помстилися на його рідні і господарці: старенького 76-літнього Василя тата, Олексу, хворого на голодовий тиф, голого винесли на подвір'я, де ще був сніг. Кинули на землю, копали ногами і били нагайками. Василевого брата, Михайла розібрали. Це саме зробили з братовою Євдохою. Обох голих били прикладами крісів, допитуючи, де скривається Василь. Рідня не могла його видати в руки полякам, бо й не знала, де він є. На приказ сержанта Мияка і команданта жандармів Ґураля, винесли 6-місячну дитину Михайла Савчука і кинули її голу під пліт, у сніг. Усе майно заграбували. Хату з усіма господарськими будинками пілляли нафтою і запалили. При відході ще й заграбували три штуки рогатої худоби.

Петро Мартишук Сементолук, шваґер Василя Савчука, з криївки вернув додому, не почуваячись до будь-якої вини. Тридцять польських жовнірів напало на його дім. При арешті жовнір поранив Петра у ребро з лівого боку. Не зважаючи на рану, зв'язали його посторонками і повели на команду карної експедиції в Жаб'ю-Зелене. А по дорозі били його немилосердно.

На польській команді почали допитувати Петра. Зв'язали ще сильніше. Кидали на землю, копали ногами. Плювали і били нагаями. Коли не могли від нього нічого добути, сержант Мияк збив його до крові. Зв'язаного кинули до рова, в болото, біля дороги, де ще був лід. Там він переночував.

Другого дня взяли знову на допит. Сказали йому: «Скажи, що знаєш про повстанську організацію і про Василя Савчука та Дмитра Шкрібляка, голову повстанців у Зеленім, то ми тебе пустимо на волю».

Петро, щоби оминати тортур, сказав усе, що лише знав. По його вказівках пішов польський відділ до Василя Данилкової в Жаб'є-Дземброню, де мав укриватися Василь Савчук. Його там не було. Поляки арештували Василю і зробили з нею допит. Вона від усього відперлася. При допиті били її нагаями, кидали на землю. Коли вона від побоїв влівала, відливали водою, і далі били. При відході заграбували в неї телицю, 32 кг бриндзи і 25 кг солонини.

Роз'ючені, що не піймали Василя Савчука, вернули на свою команду в Жаб'є-Зелене. Почали наново допитувати Петра Мартищука. Побили так тяжко, що не міг ні ходити, ні сидіти. Принесли його, зв'язаного, на сплав (дарабу) на Черемоші і сплавом завезли до постерунку жандармерії в Жаб'ю. Тут знову почали його мучити. Вбивали йому дерев'яні кілочки під нігті пальців на руках і ногах. Пізніше залізними кліщами позривали нігті з пальців. По цих тяжких допитах на постерунку в Жаб'ю, замкнули його до судової тюрми, де було більше арештованих гуцулів. Наочний свідок Олекса Олексюк із Жаб'я-Ільці розказує:

«Нас усіх польські кати-жовніри, тяжко били. Найгірше били Петра Мартищука. З нашої «казні» ми мусіли його нести на руках до залі езекуції. Там клали його на землю, а польські жовніри били його безмилосердно. По скінченій бійці знову заносили на руках до нашої тюрми. Він сам не міг ходити. Його тіло гнило. Нігті на пальцях рук і ніг були позривані. Він був для нас смертельним пострахом польських тортур. По недовгій часі забрали його від нас до коломийської тюрми, де внаслідок тортур помер».

Ця сама карна експедиція напала в тому часі на дім свідо-

мого, інтелігентного гуцула Дмитра Шкрібляка Василевого, підозріваючи його як повстанчого організатора в Жаб'ю-Зелене. Він скрився в горах. Заарештували його жінку Параску і служницю. Їх били і висмівали. Обграбували все майно і худобу. Дім спалили.

Розшукуючи за сином Дмитром, напали поляки на дім Василя Шкрібляка. Його, арештованого і тяжко побитого відставили до коломийської тюрми. Сидів довгий час. Майно заграбували: 4 корови з телятами та 20 овець. Дім, разом з господарськими будинками спалили.

Арештували Олексу Янушевського, який сидить ще і тепер (квітень 1921 р.). Його жінку Маріку арештували теж. Обох тяжко били. Четверо малих діточок викинули на вулицю. Майно: 3 корови з телятами, 15 овець заграбували. Дім, разом з господарськими будинками, спалили. Діти довгий час жили в лісах у страшній нужді, без найменшої опіки і допомоги.

Ця ж карна експедиція арештувала Петра Максим'юка Ганюкового. При допитах його били так, що він зімлів. Відливали водою і далі били. Били його палицею. Він в тяжкій муці-болю покусав собі язик. Рот залляла йому кров. А поляк, лісничий Гродецкий радісно кричав: «Бійце го лепей! Он заядсен мармольядов?» Так, побитого, відставлено до коломийської тюрми.

Заарештували Федора Служика і його жінку Параску. Обох били у звірський спосіб. Майно і худобу заграбували. Параску польські жовніри знасилювали, а Федора відставили до тюрми в Коломиї.

Заарештували Дмитра Шкрібляка Михайлового. Били його нагаями, прикладами крісів, буками. Кидали на землю і копали ногами. Розп'яли йому руки навхрест до кола кільчастого дроту і так гонили по селі, б'ючи та викрикуючи: «Так усіх гуцулів порозпинаємо живцем на деревах попри дороги, коли посміють повставати проти польської влади». Б'ючи його, розкололи кість в руці. Заграбували все майно з дому і 2 коні.

Заарештували Петра Пирчука Дмитрового. При побоях поломали йому ребра. Кров залляла підлогу в тюрмі, де сидів. Опісля мусів сам чистити кров з підлоги. Він сидів до осені 1920 р. Його жінку Одокію теж арештували. Били. Знасилювали і заразили польською «культурою» – сифілісом.

Заарештували Дмитра Пирчука Біліщука, 50-літнього надзвичайно свідомого гуцула, кошового «Січі» в Жаб'ю-Зелене та довголітнього голову читальні «Просвіта». Його били в нелюдський спосіб кілька днів. Сидів у коломийській тюрмі до осені 1920 р. Його арештованих дочок били цілу ніч. Знасилювали і всіх трьох польські жовніри заразили сифілісом. Вони ще і тепер хворіють на оцю польську заразу.

Арештованого Федора Мартищука, тяжко побитого, відставили до тюрми в Коломиї. Сидів там до осені 1920 р. Його майно заграбували. Дім знищили: вибили вікна, поломали двері, побили печі в хаті.

Арештували і тяжко побитого Юру Кіцнака відставили до тюрми в Коломиї, де сидів до осені 1920 р.

Арештованого Василя Дідушка так побили, що лежав кілька місяців хворим від польських побоїв.

Заарештували Маріку Максим'юк за співучасть в повстанню проти Польщі. Її тяжко били і заграбували 2 корови та 10 свиней. Троє малих дітей: одне – 8 літ, друге – 10 літ, третє – 12 літ теж арештували і брали на допити. Били їх нагаями. Розклали на полі і пекли тих малих «збродняжи» на вогні. Коли вели тих дітей до тюрми, то 12-літньому хлопчині вдалось втекти з рук польських катів. Завдяки тому врятував він своє здоров'я і життя.

Заарештували Юрка Кречуняка, його сина Василя і невістку Катерину. Били їх колючим дротом, нагаями. Кидали на землю, копали ногами та ходили по них. Посадили в коломийську тюрму на кілька місяців. Заграбували 7 штук рогатої худоби, 4 свині, 20 овець і все майно з дому.

Заарештованого Юрка Максим'юка били. Розібрали до нага. Голого погнали на місце, де дня 24 квітня 1920 р. застрілено польських жандармів. Там пригнали і Петра Пирчука, Юрка Цвілінюка та Петра Мартищука Сементолоюка. Всі чотири під прикладами і польськими нагаями мусіли лизати з землі ще червоніючу кров забитих жандармів. Поляки їх кидали на те місце і били у звірський спосіб.

При пошуках за Шкріблюками, Василем і Олексою, синами Михайла, поляки обграбували їх дім, коня та 4 корови.

Заарештовану Маріку Максим'юк били кілька днів за участь у повстанню.

Заарештували Євдоху Чиркалюк і її дочку Настуню. Робили з ними допити про гуцульське повстання. Гонили їх лісами шукати гуцулів-повстанців, б'ючи їх колючим дротом, нагаями та прикладами крісів. Заграбували в них усе майно, яке вони мали.

50-літню гуцулку Василину Форгіль арештували і, допитуючи про її зятя, повстанця Федора Ґродзека, гонили лісами шукати зятя, били і в'язали колючим дротом. Заграбували все її майно.

Підозріваючи в участі в повстанні, били і обграбували Петра Зеленчука.

Заарештували Василя Космачюка Козьминоного. Обграбували його. Тяжко побитого, відставили до тюрми в Коломиї, де сидить ще й досі (квітень 1921 р.).

Та сама карна експедиція арештувала і тяжко побила та відставила до тюрми у Коломиї Івана Сумарука, його сина Василя, забрали 5 штук рогатої худоби і меблі з дому.

Арештували Танасія Сумарука і його сина Василя та Кузьму Максим'юка і його синів Олексу і Михайла: з них стягнули черевики і гонили їх босо дорогою, б'ючи. Заграбували все майно з дому і 4 корови. Івана Ґуцинюка, Українського Січового Стрільця, так били, що поломили йому ребра і відставили до тюрми. Юрка Цвілінюка Кузьминоного розібрали до нага. Голого били нагаями, колючим дротом, буками. Загнали його до собачої буди, де на приказ мусів гавкати собачим голосом то тонко, то грубо. Це справляло дикій польській товпі велику радість. У собачій буді, голий гавкаючи, ночував цілу ніч. Другої днини голого гонили на посьміховисько, б'ючи, селом.

75-літній гуцул Андрій Зітинюк від польських побоїв лежав хворим два місяці.

Та сама польська карна експедиція заарештувала Юрка Ґонтину із Жаб'я-Бистрець. Мучили його поляки по-звірськи. Били колючим дротом, нагаями, буками. Розпекли дві залізні штаби. Він мусів на них стояти босими ногами, внаслідок чого повилазили йому кости з ніг. Його старенький батько скрився в горах. Майно і худобу заграбували. Дім і господарські будинки спалили.

У Жаб'ю-Зелене арештували Василя Савчука Николишиного. Заграбували в нього майно і хліб, говорячи: «здихай з гло-

ду, пся креф, українські кабане!» Стріляли з крісів через вікно до хати.

Заарештували, обграбували і тяжко побили Анну Ґнатюк. Обграбували і побили Ілака Мартищука, його жінку Василину і сина Дмитра. Забрали їм 10 штук рогатої худоби і свиню.

Івана Кумлика арештували, побили і заграбили майно. Сидів кілька місяців у тюрмі. Як Юрко Цвілінюк ішов дорогою, зловили його, розібрали до нага, б'ючи і голого гнали дорогою 12 кілометрів на посьміховисько людям.

Обграбували і побили кошового «Січі» в Жаб'ю-Бистрець Федора Сав'юка. Сидів довший час у тюрмі.

Дня 27 квітня 1920 р. частина карної експедиції в Жаб'ю-Зелене вийшла числом 25 жовнірів на полонину Стівні-Безрезник (громада Гринява) з провідником, лісовим стражником Йосифом Курищуком, шукати за гуцулами-повстанцями.

У господині Єлени Микитейчук з Голов зловили на роботі Івана Сорука і Юрка Шекерика-Доникового із Жаб'я-Магора, які якраз в полонині скрилися перед польською облавою. Їх арештували і били. Ледве випросив Йосиф Курищук, що вони нічого невинні і тут сидять цілий час. В той час поляки побачили гуцула, який ішов полониною. Пігнали його ловити. Забрали і його з собою. Гонили цілий день за українськими большевиками, як вони називали гуцулів. Під вечір обох побили і випустили. Самі пішли до Жаб'я-Зелене на нічліг. Сорук і Шекерик мусіли кілька днів голодувати, бо поляки забрали їх усі харчі.

Дня 28 квітня 1920 р. чоти карної експедиції, перебрані у гуцульській строї, вийшли з Жаб'я-Зелене плаєм на полонину Скупова. Повернули на «стаю» Михайла Костюка з Голов. Обграбували усі харчі і убрання та заарештували його синів Дмитра та Івана. Забрали зі собою до громади Голови, б'ючи зовсім нічого не винних легінів.

Цей відділ карної експедиції пішов з Жаб'я-Зелене під командою одного капітана до громади Голови ловити і карати українських повстанців-гуцулів. В Головах прийшли до 800-морґового господаря Дмитра Костюка, голови читальні «Прогресива» і кошового товариства «Січ» та громадського радного в Головах. Перевели в нього трус дому за большевиками. Розломили скриню, забрали 1,200 кор. австр. в сріблі і золоті. Ста-

ренького 80-літнього тата Дмитра, Олексу Костюка зловили, закидаючи йому, що і він є повстанець-большевик. Заграбували в нього 200 кор. австр. в золоті та сріблі. Робили допит, де ще має більше захованих грошей. Били його нагаями, прикладами крісів і буками. Кидали на землю і, копаючи ногами, кричали: «Ти, пся креф, українські большевік, бо не хцеш оддаць вшисткіє пеньондзе нам». Кинулися на Дмитрову дочку Василю, віддану Шкиндюк. Хотіли її знасилувати на очах цілої родини. Коли тато почав її боронити, його заарештували і заграбували коня.

Від Дмитра Костюка пішла ця карна експедиція, вбрана в гуцульську ношу, до господаря 76-літнього гуцула Василя Костюка. Василь Костюк, побачивши зорганізований машируючий, по-селянськи одітий відділ, думав, що це повертають українські галицькі війська. Тому вийшов їм на стрічі з сіллю та хлібом, бо не впав на думку польської провокації. Зняв побожно капелюх, зложив руки до молитви і так молився зі сльозами в очах: «Слава Тобі, Боже, що я дочекався перед своєю смертю ще раз побачити наше військо. Слава Тобі, Боже, що я дочекався перебути польське ярмо, я на вас, юнаки, давно чекав, щоби ви нас вирятували». Польські жовніри з перебраного відділу, вдаючи українців, питалися чи він би не пішов воювати проти поляків. «Хоч най зараз згину, то їду на поляків, лише давайте сюди скоростріл!» – відповів старець. Дали скоростріл, а він почав стріляти у воздух та тішився, як мала дитина. Схопили його тоді польські жовніри, почали тяжко бити, говорячи: «Дами ми тебе, стари медзведзю, України, не бендзеш уж венцей просіць Бога о України!» Рівночасно зловили Михайла, сина старого діда і обох почали бити нагаями, буками та колючим дротом. По двох тижнях пустили їх на волю. Заграбували ліжники, кожухи, убрання, гроші та два коні.

Заарештували Федора Тимчука Храпійчука, били. Заграбували весь маєток. Сидів понад два місяці в польській тюрмі в Жаб'ю і Коломиї.

Той сам карний відділ прийшов до Мотика Глясберґа в Жаб'ю-Дубівський на ограничені громад: Жаб'є, Красноїлю, Голови. Там уже чекали інші карні відділи, які перейшли: Криворівню, Ясеново Горішнє, Красноїлю та Жаб'є – під Магору і Си-

ниці, де провели страшну езекуцію, як теж і в Жаб'ю-Зелене. Тут спільно напали на дім мельника Дмитра Біладчука Минта, смертельно побили його, усе майно обграбували.

Карна експедиція поділилася опісля на три частини: одна пішла на Красноїлю, друга в Голови, а третя до Жаб'я – за Магору, продовжувати свою страшну езекуцію над гуцулами.

Вечором 28 квітня 1920 р. прийшов карний відділ у числі 30 жовнірів до багатого господаря Василя Шекерика-Доникого, начальника громади Голови. Його арештували 13 квітня і випустили на волю, тепер, перед новим арештом, він скрився в пісі. Вдома була жінка Василя, Настуня з малими дітьми. Польські жовніри обскочили дім. Не дозволили нічого з дому виносити. В домі всіх арештували і били, переводячи допити, де подівся Василь, голова повстанської організації в Головах і околиці. Він же під примусом був польським мужем довір'я, тепер їх зрадив і очолив народний рух проти Польщі. Кругом дому поляки розложили вогні. Різали заграбовану худобу, варили її і розсилали карним відділам в Головах і до етапної команди в Жаб'ю. Наступного дня, в 10-ій годині ранку, командант експедиції дав приказ спалити дім. Дім складався з 4-ох кімнат, комори, сіней, передсіней, пивниці і стайні на 25 штук рогатої худоби. Дім побудовано перед 10-ма роками.

Польські жовніри вивели родину Василя надвір. З дому не дозволили нічого виносити. До хати наносили сіна. Вилляли 30 літрів нафти і запалили дім з трьох сторін. Пожежа тривала аж до вечора. Нікому не дозволили гасити вогню. На стриху стайні згоріло 25 віячок (млинків) англійської системи до чищення (віання) збіжжя, власної роботи Василя. В коморі згоріло 224 кг овечої бриндзи, 300 кг бобу, 150 кг соли, 200 кг пшеничної муки-нулька, 100 кг кукурудзяної муки, 60 кг солонини (сала), 150 кг вудженни, 4 вироблені воліві шкіри (на 32 пари гуцульських постолів). Крім цього, залізна каса, ваги 500 кг, усе кухонне начиння, 10 великих вовняних ліжників, 2 обівки артистичної роботи, ткацький верстат, 5 пар чобіт, 10 комплетів гуцульського вбрання, на три дочки комплети трьох шлюбних виправ, пацьорковані палиці, 3 гуцульські топірці, сіаринний келих, 8 кавчукових образів у золотих рамах, 10 образів звичайних, 4 комплети ліжок, 25 кг цвяхів і 60000 австрійських ко-

рон в готівці. Загравували: 60 кг солонини, 30 кг бриндзи, 2 свині, 100 кг пшениці, 200 кг ячменю, 4 великі вовняні ліжники, 40 кг вовни, 150 метрів льняного полотна, 10 метрів сукна, 5 волів, 7 коров з телятами, 28 овець з ягнятами. Рівночасно спалили новозбудований дім і взірцеві стайні, відбудовані після війни 1918 року на полонині Стівпні-Березник. Жінка Василя, Настуня і дочка Василина внаслідку польських побоїв лежали кілька місяців хворі у чужій хаті.

Згодом польська карна експедиція поділилася на дві частини. Одна частина і її команда лишилася в Жаб'ю-Слупейці, Криворівні, Ясенів Горішньому, Краснолі, Головах та в селах над Білим Черемошем від громади Устеріки по Гриняву. Друга частина під командою капітана Гензцікого, поручника Ліцінського і виконавця кривавих езекуцій та підпалів сержанта Мияка пішла до Жаб'я-Зелене, де 24 квітня забито двох польських жандармів. Тут знову поділилися на дві частини. Одні лишились в Жаб'ю-Зелене-Бистрець-Дземброня, а другі пішли на полонини Стівпні, Скупову і до громади Голови та в околицю.

До помочі їм пішла кінна жандармерія. Їм товаришували, як інформатори і донощики, поляки: управитель дібр фонду графа Скарбка в Жаб'ю Вільгельм Щарський, лісничий державних лісів Гродецький і урядовець податкового уряду Плохоцький. Ці три польські шовіністи, добре знані гуцулам ще з часів небіжки Австрії, нераз уже завдавали гуцулам страшні кривди своїми брехливими доносами. Тепер, під час польської влади, своїй підлій роботі не мали міри і ограничень.

Не меншу ролю тут відіграв і командант польської жандармерії в Жаб'ю Гураль. Ця малоінтелігентна, озвіріла людина, завдяки шахрайству і хабарництву, за 13 літ своєї жандармерської служби доробилася великого майна, яке було гіркою кривавицею, виваною з гуцульського народу.

Вони підпалили хати і млин Федора Карабчука, побудовані перед війною, покриті білою цинковою бляхою. Разом з домом згоріли: ступи до піхання сукна, валило до валяння гуцульських ліжників, 5 млинарських каменів, 30 м. вовняного сукна, 80 м льняного полотна, 5 вовняних ліжників, 4 пари чобіт, 2 пари черевиків, 3 пари золівок, 1 гуцульський черес, широкий на пів метра, 2 тобівки артистичної гуцульської роботи, 1 європейське

вбрання, жіночі і мужеські гуцульські вбрання, кухонне начиння, 2 діжки капусти, 100 кг пшеничної муки, 100 кг ячменю, 100 кг пшениці, 40 кг бобу, 1000 кг бараболь, 50 кг кукурудзяної муки, 150 кг буряків, 50 к. м'яса, 5 баранячих шкір, 3 великі полібічки, 6 менших полібічків, 7 бербениць, 4 столи, 6 шаф, 2 скрині, 4 куфри, 1 пара шкіряної кінської упряжі, 6 дзвінків, машина до шиття «Зінгер», 2 скрипки, 8 образів, 2 стінні годинники, 1 будильник, 2 малі срібні годинники, 3 годинники патенту «розкоп», велика бібліотека і 300 австр. корон в готівці. Столярський верстат і столярське начиння, ковальське знаряддя і кузня, 2 кози, 3 пилки. Пасіка з 20 вуликів бджіл. Вирубали сад благородних щеп. Загравували 2 корови, 40 метрів сукна, 3 пари військових мундирів, старшинську шаблю, далековид.

Рівночасно спалили і другий дім, неза-мешканий. Ось так поступили поляки з гуцулом-селянином Карабчуком, високо національно свідомим, який безпереривно від 1904 р. працював над освідомленням свого села і цілої Гуцульщини.

Карна експедиція не зупинилась в Головах на спаленню двох домів. У днях 29 і 30 квітня 1920 р. продовжували вони дальші езекуції і арешти підозрілих у підготовці повстання людей. Тоді арештовано Олексу Якіб'юка і його жінку, Катерину. Арештованих в'язали і тяжко били. Протягом 6 днів у тюрмі їх так били, що вони скривавили підлогу, яку потім мусіли чистити від своєї крові. Годували їх ріденьким бараболяним виваром і то що два дні. Після шестиденної муки випустили їх на волю.

Заарештували і били Якова Федорчака, Дмитра Тимчука і Дмитра Зеленського Михайлового, яких забрали з роботи. Арештовано Миколу Дроняка, заступника начальника громади Голови, били, волокли шкільним подвір'ям, через три дні. Він мусів сидіти під ліжком і брехати як собака. Відісланий до тюрми в Коломиї, сидів там кілька місяців. Від польських побоїв відпадало йому м'ясо від костей. На пам'ятку і доказ набрав він свого м'яса до мішка і переховував його. Загравували його весь маєток з дому і одного 600-кілограмового вола та страшно знущалися над його жінкою і синами. Його сина Михайла заарештували на дорозі і побили. Ще й тепер (квітень 1921 р.) сидить він у тюрмі.

Високоінтелігентного гуцула Івана Дроняка Іванового заа-

рештували і тяжко побили. Він ще й досі сидить у тюрмі. Заарештували і тяжко побили людей, які ще й досі сидять у тюрмі: Михайла Шпитчука Лоптичового, Юрія Гнатюка, Дмитра Карабчука Миколиного, Михайла Карабчука Миколиного, Дмитра Дроняка Федорового, Михайла Паниполека, Михайла Миронюка Миколиного, Юрка Миронюка, Василя Семенюка і Миколу Томейчука Кошикового.

Не обійшлося і тут без хабарництва, яке брали польські офіцери від гуцулів, які рятували своє здоров'я і життя. Польський капітан в тім часі арештував багатого господаря Федора Дроняка Іванового. Арештований відкупився польському капітанові 600 австр. коронами в сріблі і золоті та вийшов на волю. На другий день арештував його інший офіцер з того карного відділу і тяжко його побив. Збитого гуцула кинено до тюрми, де він ще й досі сидить.

Той самий капітан арештував також Івана Іванійчука Олексиного, який відкупився 2000 австр. коронами в золоті і сріблі. Виходить, що коли безвинні жертви мучаться в польських тюрмах, то лише тому, що не мають грошей і не можуть купити собі свободи.

Мільйоновий багач-гуцул в одному дні став жебраком, нічого не провинившись. Тільки тому, що його підозрівали в підготовці повстання і закидували український більшовизм. І хто тут є більшовик (в польському розумінні) – гуцул, що ціле життя працював над своїм маєтком для своїх дітей, чи поляк-окупант, який силою прийшов на нашу землю і в одній хвилині пустив з димом гірко запрацьоване українське майно. Хай осудить шановний читач!

Та сама карна експедиція, того самого дня ввечері пішла до кошового «Січі» в Головах Федора Карабчука, підозріваючи його і його сина Дмитра, головними організаторами повстанчого руху в селі. Оба Карабчуки, знаючи про нещастя Василя Шекерика-Доникова, скрилися в горах. Вдома залишилася хвора жінка Федора, Катерина і однорічна дитина, внучка старого Карабчука. Польські жовніри обскочили хату, увійшли до неї. Не знайшовши Карабчуків, почали робити допити з Катериною, де подівся її чоловік і син. При допиті, не зважаючи на її здоров'я і просьби, зловили її два жовніри між себе і били

так сильно, що вона зімліла і впала непритомна на землю. Залишили її і дитину в хаті. Полляли цілий дім і млин нафтою та запалили з чотирьох сторін. Коли Катерина прийшла до притомности, побачила над собою горючу хату. Зібрала останки своїх сил, вхопила маленьку дитину і насилу втекла з хати. На поміч ніхто не міг прийти, бо поляки обстрілювали вночі горючу хату. Коли поляки побачили Катерину і дитину, зловили її, знову били і повели до горючої хати. Вдалося, однак, сусідам випросити нещасним життя.

Коли селяни прийшли жалуватись до польського капітана, що їх б'ють, він їм відповів: «Добже зробілі, же вас набілі і забралі пеньондзе. Ви єстесьце большевікі, бо жалуєце сіє на полєкіх жолнежи. Каждему даць по 25 кіюф за скарге». І польські жовніри вкроміли селянам по 25 буків, тільки за це, що вони прийшли на скаргу до польського капітана.

В тім часі польські жовніри під командою Щербатого з Ясенова Горішнього зловили на дорозі в Головах Василя Максим'юка Качулівського. Його били, виводили по лісах і хотіли застрашити, допитуючи, де скривається Федор Карабчук з сином Дмитром. Він урятував своє життя втечею в ліси від польських напасників.

Польські карні відділи бушували не лише по селах. Вони лазили і по полонинах, арештуючи і б'ючи невинних пастухів, закидаючи їм участь у повстанні та переховування гуцулів-повстанців. Карний відділ, який стояв у селі Ферескули, вислав свій відділ на полонину Стовпні, громада Гринява. Там заарештували вони двох молодих легінів Василя Маротчака Ваділюкового і Ілака Бойчука Ілакового з Голов. Їх обох забрали до села Ферескули, лишаючи всю худобу в лісах на поживу ведмедям. У Ферескулі допитували їх, де скривається Василь Шекерик-Доників. На приказ польського офіцера, команданта карного відділу у Ферескулі, їх били. Опісля повішено на смерці. Вперед одного, а відтак і другого, щоб один приглядався карі другого. Коли вони вже були непритомні і показалася піна на устах від удушення, відтято шнурки. Як вони прийшли до притомности, дали їм по сто буків і випустили їх на волю, як зовсім невинних.

Той сам карний відділ зловив Маріку Кречуняк з Голов на по-

лонині Стівні. Її били день і ніч. Привішували косами до дерева і даліше били. Коли вона впала на силах і була півмертвою, кати відійшли. Кілька днів пізніше донесено їй, що до неї йдуть польські жандарми. Вона зі страху перед новими тортурами пішла до стайні і там повісилася, щоб тільки не попасти катом у руки. Її чоловіка Маковія Кречуняка зловили пізніше, били його, а після кількох днів пустили на волю, як зовсім невинного.

Напав карний відділ на дім Федора Сіренчука в Гриневі ніччю. Цілу ніч били його. Рано заграбували його майно і худобу. На постерунку жандармерії Гриневі його знову били і випустили під поліційним доглядом на волю. Він щодня мусів цілий місяць ходити 11 км з дому на поліційний постерунок і там рубати безплатно жандармам дрова та носити воду.

Арештували, били і обграбували та вкинули до тюрми, підозріваючи в повстанню, начальника громади Гринєва Танасія Лабудяка, громадського писаря Олексу Губакєка Селєніджіного, братів Юрєстєніюків, братів Лєджирюків, Дутчакє і братів Стратчукєв.

У сєлі Яблєніці арештували, ограбили і били Танасія Рєбарюка Мєльнєка, Паляніцю Пєтра, Юрєя Паляніцю Торціна та його двох синєв, Олексу Бєдзє, лєсового стражнєка Олєйнєка, Олексу Моканюка, начальнєка громади Яблєніця та його сєна, Паляніцю Ромунця і братєв Труфєніюків.

У сєлі Фєрескулє арештували, били і вкинули до тюрми свєщєнєка о. Мєхєйла Бєрєзюка. Сєдєв вєн у тюрмє одєн тєждєнь.

У сєлі Пєлянєкі Андрєя Янущєвськєго і щє кєлькєх сєлян арештували, ограбили і вєдствєвили до тюрми.

У сєлі Дєвгєпєлє арештували, били та грабили кєлькєсєт-мєровєго сєлянєна Фєдєра Кєчєргєна, 70-лєтнєго вєдомєго україньскєго дєчєа о. Іванє Пєпєлєя, пєрєхє дєвгєпєльськєго. Хвєрєвгє свєщєнєка били в лєжкє і гнєли дєрєгєю, вєсмєвєючєсь з нєго. В Дєвгєпєлєю і Стєбнєм арештували щє кєлькє дєсєткєв гєцулєв, яєх прєзвєщє я пєкєщє нє знєю.

У сєлі Крєснєоїлє ограбили і спєлили дєм Мєхєйла Сєпрєянчुकє, днєя 29 кєвтнєя 1920 рєкє. Сєм Мєхєйло скрєвсьє в гєрєх.

Хєтєлі спєлєтє дєм цєркєвнєго стєрєжєа Юрєкє Мєрєнєюкє, аж лєдвє вєпрєсєв стєрєнєкєй свєщєнєк о. Яєкєв Рєжєкє. Юрєкє Мєрєнєюкє і його рєдєну били, дєпєтєючє, дє скрєвєєтьєсьє його

сєн, Україньськєй Сєчєвєй Стрєлєць Тєнєсєй. Цєлєй дєм ограбили. Арештували, били і ограбили сєлян: Мєхєйла Нєдєхєдєюкє, Олексу Крємарюкє Пєтрєвєго, Іванє Крємарюкє Пєтрєнєюкє, Дмєтрє і Олексу Крємарчукєв Пєтрєнєвєх, Дмєтрє Жєкєлєюкє, Фєдєра Кєцнєкє Пєтрєнчुकєвєго, 800-мєргєвєго гєцулєа тє його сєнєв, Пєтра Мєрєтчєкє Бєйчुकєвєго.

У сєлі Ясєнєві арештували, били і ограбили бєгєтє гєцулєв, мєж нємє, Іванє Мєксємєюкє, нєчєлєнєкє гєрємєдє, Мєхєйла Мєльнєчुकє і бєгєтє їншєх сєлян і сєлянєк.

У сєлі Крєвєрєвнє арештовєно днєя 29 кєвтнєя 1920 р., мєж їншємє: Євдєхє Бєднєрєк, пєдєзрєвєючє, щє в нєй скрєвєєтьєсьє Вєсєль Сєвчुक з Жєб'є-Зєлєнє. Клєли її нє стєлєць і били бєкємє. Хєтєлі спєлєтє дєм, лєдвє лєдє лєдє вєпрєсєли.

Усєх арештовєнєх згєнєли дє Ясєнєвє Гєрєшнєгєго, Жєб'є-Слєпєйєкє і дє Крєснєоїлє. Тєт їх били і мєчєли. Нєвєннєх пєслє кєлькєх днєв тєжєкєх тєртєрє вєпєрєскєли. А пєдєзрєлєх вєдєслєли дє тєрємє в Жєб'єю, Кєсєвє і Кєлємєйє.

У Крєснєоїлє збєрнєм мєсєцєм дєлє арештовєнєх бєв цєвнєтєрє бєлєя україньскєй цєркєвє. Нє тєм цєвнєтєрє били і кєтєвали гєцулєв. Тєм пєрєбєли і лєтрєнєнє дєлє арештовєнєх. Цєм пєльськє нєїзнєкє понєзєлєли і осквєрнєли свєтє мєсєцє Грєкє-Україньскєй Цєркєвє.

Тє прє цє збєрнє мєсєцє і тєртєрє в нєх, нєпєшєу нєжчє.

Дрєгє чєстєнєа кєрнєгє вєддєлєу, яєкє пєшєлє вєд Глєсбєргє днєя 28 кєвтнєя 1920 р. дє Жєб'єя, зє Мєгєрєу, вєпрєвєлєлє тєм слєдєючє: Арештували Дмєтрє Бєрєкє Дмєтрєвєго. Прє дєпєтєх зє його брє тєм Іванєм били його трє днєнє нє цєвнєтєрє в Крєснєоїлє. Ограбили його і вєпєрєсєли яєк нєвєннєго.

Зєарештували вдрєгє днєя 30 кєвтнєя Дмєтрє Шєкєрєкє-Дєнєкєвєго. Йєго тєк били, щє рєзєкєлєли кєстєкє в рєцє. Сєдєв кєлькє мєсєцєв у кєлємєйськєй тюрмє. Ограбили зєвсєм його гєспєдєрєствє. Хєтєлі спєлєтє його дєм, млєнє і тєртєкє, лєдвє вєпрєсєли лєдє-сєсєдє... Сємє тєдє прєйшлє урєдєвєа зєбєрєнє пєлєтє дємє.

Арештували 1 трєвнєя 1920 р. Фєдєрє Мєрєтєшुकє Бєнєдєкє, вєд рєкє хвєрєго нє мєлєрєю. Тєжєкє пєбєтєго, вєдєствєвили його дє тюрмє, дє нєвєннє вєдєсєдєв одєн мєсєцє.

Днєя 2 трєвнєя 1920 р. арештували 19-лєтнєго Пєтра Сєрєкє,

били і допитували за брата Івана. Того ж дня, в 12-ій годині ночі напали на дім Петра Сорука-Крутила, шукаючи його сина, який скривався в лісах. Зловили стару маму Маріку, дали їй 25 буків. Забрали 100 кг бараболі, пару коней, пару чобіт, убрання Івана Сорука і срібний годинник. Крім цього, солонину, бриндзу, масло, корову, вепра, муку, цукор і інше. Власники вкраденого добра мусили нести бараболю на плечах, а коні вести в руках. Петра Сорука випустили після тижня з тюрми, коли він присягнув, що видасть свого брата полякам.

Дня 3 травня в Жаб'ю, за Магурою, арештували і били, в підорзінню про участь в повстанському русі: кошового «Січі» Петра Янюка, Василя Сорича Олешокового, Федора Кікінчука Дмитришівського, Петра Форгіля, Василя Кікінчука-Порохоньку, Івана Кікінчука-Порохоньку, Гната Рахівського, Дмитра Ясіньського і Василя Гаджука Миколаївського. Всіх арештованих побито і ограблено. Всі дістали по 100 буків і сиділи по два місяці в коломиїській тюрмі. По дорозі до Коломиї у Ворохті, в домі Івана Мочернака конвоїри-жовніри били їх нагайками, дронтами, буками та змушували наслідувати звірів і птахів. Вони брехали як собаки, рикали як корови і пияли як когути.

Увесь цей час відбувалися езекуції-тортури над арештованими гуцулами в жаб'ївській тюрмі і на постерунку жаб'ївської польської жандармерії. Пересівали через польське сито арештованих гуцулів, катуючи у звірський спосіб, усіх підряд, хто винен і хто не винен. Одних по кількадедних тортурах звільнювали, а других, хоч би тільки з найменшим підозрінням участі в українському національному русі, відсилали до коломиїської пропасти-тюрми. Там оці нещасні жертви гнили і гниють ще й досі, вже більше як рік, без ніякого суду. Крім цього, учасники карних експедицій дуже ревно займалися грабунками харчів і худоби, арештами та побоями гуцулів в Жаб'ю-Слупейці, Магорці, Віпчу, Грибковій, Синицях, Підмагорі та в Жаб'ю-Ільці і в околицях.

*Петро Шекерик-Доників.
Журнал «Гуцульщина»
(Торонто, Канада, 1996-1997 рр.)*

Найліпший гірський кінь на світі

Спробуйте найти другого такого коня на світі, екий би витримав то, шо может витримати наш звиклий гуцулський кінь? Знаємо, ек рідко видит він овес, гудуючіси лише сіном и то нирідко стухлим або замуленим. Уліті ек день так ніч на полонинах ни знаєт стайні, хоть ночі є студені, а часом то навіть и морозні. А ек у зимі ни станет сіна коло хати, то гонет єго у верьхи на зимівлю. Там без стайни годуєт си доти, доки вістане сіна, байка шо ци мороз и зима. Нима коня инчеї раси, икий би у такім «пошінівку» міг так працювати, ек гуцулський кінь. Дуже робітний, вірний и так мало потребуєт. Тимунь дуже є цікаве, видків гуцулський кінь походит, шо завдяки своїм предкам ставси він таким, еким є сегодне.

Похоженє гуцулского коня

Ек кажут учені знавці, сегоднішний пра-пра-прадід гуцулского коня виводивси з коня староримского. Є то історія дуже давна, бо сегаєт понад дваїцїть віків узад – дуже трудно то ствердити. Але здаєтци уже таки певним, шо витак польська

шляхта, яка тікала у гори, прикучувала арабські коні, які змішались з тутешніми кінями і поправили расу. Знання є переказ, що наше Жєб'є – серце Гуцулщини, заложив Жаба, який прикучував із собов два арабські коні-оґєри. До сьогодні десятки найправдивіших гуцулів посідають добрі шляхоцкі порекла і виводетці з тих давніх часів.

У решті сама будова гуцулського коня вказує на його східне походження. А то шляхетна суха голова, фане око, вухо і тонка у коліні нога. Коні тоти виводетси із східної раси, є по більшій частині сорокатої масти, а уже найбірше таких коней є у Бережницях. Коло Гринєви є уже менчі коні гуцулські (зріст 120 до 130 сантиметрів) масти мишатої з пругом на хребеті.

Ще є один рід коня уже менше шляхетний. Шию має як олень і є костистий. Походить від коний татарських, бо коліс у Гуцулщину заходили татари. Ще до сьогодні у Надвірненцям районі є село Татарів.

Годівля

Коли польський уряд уздрів, що по війні раса гуцулського коня нієчитси, заопікувавси його гудівлев, ні рахуючіси ні з грішми, ні з трудом. І тимунь ні лиш уратовано расу гуцулського коня від заглади, але ще й поширено тай поправлено. Великі заслуги до цього положив п.управитель Михайло Голєндєр, великий знавець гуцулського коня та перший організатор вистав. З 1925 року річно на виставах коний у Жєб'ю, Устеріках і Косові роздаєт уряд нагороди у грошєх, і то доста великі, за найкраще вигодувані коні. У сьогоднішнім чьисі, де є мало готівки, великим добром для тих, що кохають коні, є також закуп коний почєрез військо, єке уже закупило кількадесят штук, і єк годівля мет си дальше розвивати, то мут купувати шше. Навіть із чюжих країв приїхають до нас приставники і купуют кобили, що ворі на розплодок. Купуют Венґри, Чєхи і князівство Люксембург.

Поміч уреду для тих, що кохають гуцулські коні, ні є лиш тота, аби посилати комісію і давати плату за фаніні коні. З почєтку, єк си узєли до поправи раси гуцулського коня, видтворєно чоштири державні стації, а витак, єк коний май збиршєлєси, зменчєли на дві стації. У недавнім часі Міністерство рільництва дало

три полонини до безплатного ужитку на три роки: Гостів, Глистуватий і Смітєнний.

Звєзок годівників коня раси гуцулської

Звєзок годівників коня гуцулської раси зав'єзавси у Косові і працюєт на цїлій Гуцулщині. Головов того звєзку є п. Ервін Богосєвіч, знаний годівник, єкий дуже богато зробив для годівлі і розвою раси гуцулського коня. У зарєді того звєзку є: предсідатель: Ервін Богосєвіч (Підгайчики); заступник: Петро Шєкерик-Доників; секретар: Йосиф Цїнитєль – повітовий дохтор від маржини, касією, інж. Цєліна Тарнавска. Є також комісія знавцїв: інж. Кулаковський, член ком ліценції ворів на Станіславівське воєводство, замєшкалий в Рогатині; Михайло Голєндєр, управитель П.С.О у Садовій Вишні; Йосиф Тишковський, інспектор хову коний у Львові. Є й комісія ревїзїйна: інж. Едмунд Шоц, замєшкалий у Жєб'ю, а також жєбївцє Дмитро Уршєджук та Олєкса Данчюк.

Звєзок маєт тепєр околє триста членів годівників. Тимунь шо усї си надїєли, шо чїсло чьленів футко побїршитси у дубєлт.

Справна годівля є таки добрим і певним зарібком і користєв. Бо єк кохаємо коня задїлі сєбє, то почєрез добру годівлю користаємо то, шо таким конєм бірше уробимо тай заробимо, бо такий коханий кїнь, то ні єка-будь кандїба або ґанца, шо лиш хрєбєт тай шкіра, а до тєгла – вибачай братчику. Ні поможєт тобі ні батїг, ні кїв із плєта. Коханє гуцулського коня на продаж є дуже кориснє, бо і за добрі гроші можна го продати, і то за бірші, єк коштувала годівля, захїд коло нєго і инчі видатки. А продати го таки ні будє тєшко, бо скрізь таких коний тепєр усїм трєба.

З того видимо, шо гаразд на Гуцулщині лєжит у ширшїй частині у тїм, єк за справну господарьку мємо сєбі колє гуцулських коний вєсти, єк таку господарьку мємо сєбі тлумачити і єк мємо си заходити колє того ворїного і певного приятєля гуцулської родини. Трєба таки признати, шо гуцули із кїнєми обходєтси добре, шєнуют їх і пєстєт. Але багато ґаздїв єк кохають конїв, то ні ждуть, аби він підрїс і набрав сили, але ще лєшєком го упрєгають так, шо тот сараку коник знїдїє, згорбатїє, закаправїєт і уже замїсть здорового коня маєш ґанцу дїхавичьну, шо і

жид устидавбиси на ню сісти. Таке урешті саме може бути и з великим и дорослим уже конем, ек си зачънет ним робити ек нічь-днина, и ек си виддиху ему ни даст. Такий кінь и до роботи ни буде здалий, а купити – хіба би екий стрілець на наду або шкіру – ек і дишіль на ребрах ни подиравив.

У найбиршій части слабуєт гуцулский кінь на дихавицу. Хороба та беретси від того, шо си такого коня лихо годуєт, шо даєтси ему їсти саме заплісніле або замулене сіно. Дихавицью можна вилічити, ек лиш дамо коня на пашу, або зачънемо его годувати чімос поживним. Розумієтси, шо треба уважети, аби кінь ни дістав знов сплісненого сіна.

Дуже важнов річюв є, аби коня перековував добрий и умілий коваль. Кожний ґазда вид коня – ци є він членом звъезку, ци ні, повинен у власнім інтересі прикурювати свого коня на показ и реєстрацію, бо лиш тогди может дістати нагороду або звідатиси, ек маєтси коня кохати, ек коло него ходити, дістати реєстраційну книжку і т. п.

Коли маєт така комісія приїхати, то уже дают знати за цесе війти – лиш треба ни забути, аби таки піти на тото місце тай на тоту годину, еку уже призначіли.

*Петро Шекерик-Доників.
«Калєндарь гуцулский» на 1935 р.*

ФОТО НА СТОРІНЦІ 257:
Петро Шекерик-Доників з дружиною Параскою
і конем гуцульської породи. 1935 р.

О можливости зарібку и добрим гаразді на Гуцулшині

Давними чесами инакше ґаздувалоси у нас. Бо инакший тогди був наш гірський світ. Величязні, ниприходимі ліси відділювали нас від решти світа. Доріг ни було, там де тепер дороги, були ліси, мочери и берда. Плаї п'єлилися дес верьхами, отуда від Буківця під Писаний Камінь, Синицями, Кринтов, Білов Кобилов, и Бог знає куда. Людий ни було богато. Полонини ни були тогди випасені, ни знишені, ані ни були зарослі шшевами, ані мочероваті. Усе вироб'єлоси у власній хаті, або вимінювалоси у сусідстві. А хьто ни умів шош сам для себе зробити, або ни мав з чього, то мусів си обходити ни без одного. Розказуют старики, шо в біднішших хатах ни лишень діти ходили без сорочьок, а цілу зиму сиділи голі за коменом на печі, але навіть и дівчєта уже дорослі ни мали сорочьок, а чесом оден кожух був на цілу хату. Из світа нічьо ни спроважувалоси. Навіть зеліза дуже мало уживалоси. В давних ахтах описуетци, шо наші опришки изкрізь старалися грабувати мідь и мосєж. Може то для

того, що ни мали инчого металю. Навіть и тепер ше є дес старі церькви, будовані без цвиків, бо колис уживано лишень чіпків намість цвиків. И гроший ни богато уживано, хіба вже в пізнішших чесах на горівку, ику нам примусово намітувано.

Метали горівку в хати, а витак за ню стегали гроші так, ек теперьки стегают податки.

Вовни було дуже богато, її перероб'ювано у ліжники й грубі сукна. Раз або два рази до року їхали кіньми або пішки ходили від нас люде почерез Чьорногору до Сигота на Венґри на рокові ермарки, а така подорож тривала и по вісім днів. Продавали там бриндзу, сукно, а так само гонили туда на ермарки воли, корови й телиці.

Німец Гакет у своїй книжці, написаній в 1789 році, описуєт, шо у нас тогди куповано таксамо коні до австрійского войскового стада. А зерно приносили до нас здалеку. Барабуля євиласи в горах аж дес коло 1790 року. Про плуг и пилу довгі роки ніхто в нас и ни чув. Аж по тугим році (1865), то тут, то там зачели си єв'єти плуги, по одному, а пили євиласи ише май пімше.

Дерево тогди ни мало ніскої вартости. Було дуже богато лісів. Затото було дуже богато звірини. Є дуже богато споминів про стрільців й про тото, ек уни си уміли забезпечувати у звірину.

В роду Скулюків під Чьорногоров розказуют, наприклад, правдивий спомин, шо ек був старий Скула малим хлопцем, а мав може тогди 8 років, видів, ек увійшов у хату до них Довбуш и витег из бурдюга оленєчу солонину бужену, жовту ек віск, грубу на кілька пальців. Витко, шо лісові люде живилиси дичінов. Але й з ахтів и книжок тай из споминів витко, шо тогди були зчєста тугі (тежкі, голодні) роки.

Пізнішше, ек ермарки уже були близше й зчєстішше, стрільці носили кіньми верьхом гурмов шкіри з усекої дикої звірини на ермарки, продавали або мінєли їх там (ек то файно нам описав про це Петро Шекерик-Доників у своїй книжці «Дідо Иванчік»).

Тепер, и то уже ни від сегодне, але від 40 альбо 50 років, то си усе змінило. Найважнішше ни тільки через тото, шо людий прибуло богато бірше, але таксамо и через тото, шо тепер є виміна из цілим світом тай потреба тої виміни, потреба таких товарів, про ікі давнішше навіть наші люди и ни чули, а тепер

уни до нас приходєт из світа, и люди до них привикли тай хотєт їх кончє мати.

Але хоть повикурчьовували люде ліси и повироб'єли ни тільки царинки, але й городи та сади и сіют збіжє й кукурудзи та й мают осидки, то однако треба признати, шо ниодно добре из давного ґаздівства забули, полишили, або занедбали, попсовали и повипасали полонини, а ни навчілиси, ек їх поліпшити. Зароб'єли в бутинах, в цугах и на дарабах при лісових роботах дуже богато, навіть и забірше, але усе то прогайначіли-проциндрили, а навіть ише си позадовжували, бо в голові си їм закрутило и гадали, шо вже стали панами, а ни навчілиси ґаздувати спокійно и ошшєдно так, шоби були потрохе й збогачувалиси из тих зарібків з року на рік – шо раз то бірше и бірше.

Давне (природне) ґаздівство, так ек був йиго Бог сотворив, уже си минуло и переиначіло на новий стрій, а тепер треба йти до голови по розум, бо розум – то найбірший скарб на світі, бірший, ек усі скарби на Синицях и в Кидроватій. Бог нам дав розум на тото, аби си вчіти. Ми не є ані медведі, ані риси, шоби, ек нима лісів и звірини – ми вигинули або змарніли.

Єк изхочємо, то ни одного навчїмоси й будим добре жити, ни ґірше, або може ше й ліпше, ек живут люде у инчих краях. Ше киммо то, шо тільки наука – «просвіта, даст нам видіти світ».

Вчітиси можна й треба так, шоби поправити то, шо старе є добре и покорисне заділі нас, тото шо уже уміємо, та дівчітиси нового, покористного діла для нас. Учітиси треба прехтичньо, шоби мочі то у себе запровадити, а аж вітак можна вчітиси з цікавости. И ни гадаймо, шо ек ми ґаздуємо з діда-прадіда коло маржини, то вже смих усі розуми поїли. Єк си будим учіти, то завше богато шош нового й цікавого та покористного навчїмоси. Видимо то по Швайцерцях, в иких земня богато ґіршя и біднішшя від нашеї, у них ліси, скали и леди, а однако до иких богацтв уни дійшли. Зрештов видимо то уже и з історії нашего власного краю. Знаємо, шо ни оден з наших предідів мав богато бірше ґрунту, ек наші старики, або наші діди. Але шо з того. Ни вироб'єв поля з лісів, ни умів робити коло рилі, тимунь мусів купувати єчьмінь, або попросту капарив голодом. Але ек предіди поділили ґрунт мижи дітву, то наші діди и деді взєлиси до роботи, повикурчьовували ліси и корчі тай навчілиси оброб'є-

ти земню. Запровадили плуги, борони, зачєли свої ґрунта гноїти и працювати на них розумнішше від своїї старині, тимунь зачєли и ліпше від них жити и мати бірший дохід, ек мали їх предіди, хоть уни вже мали менче ґрунтів, ек їх предіди мали. Так и ми теперь маємо усілякі способи, а можемо тай маємо нагоду навчїтиси бірше від нашеї старині. Тільки мусимо взетиси до науки витривало й з завзетком – шоби діти наші нас благословили, а ни проклинали нас за свою долю.

Тимунь у нашим календарі подаємо кілька рад: ек гноїти ґрунта, ек ходити коло молочярского господарства тай ек пильнувати чїстоти, ек заложити інспекти, шоби мимо морозів у горах мати файну и рану ерину, ек боротися из полевыми шкідниками, шо нишют збіже городнину и садовину й т. д.

Хто раз засмакує радитиси у ґаздівских справах, шоби «піти до голови по розум»: хьто зробит післіде тих рад приезно и дбайливо, тот витак найдет дорогу до рільничех порад, до господарских курсів и до шкіл для своїх дітий тай до книжок, тай тот ни буде витак банувати! У нас є доста земні и нивикористаних ниужитків. Деинде люде все поправили и використали для свого ужитку. Бо хотіли й учілиси!

На конец ише одно скажімо собі. Для тривких и добрих зарібків потрібно крім розуму ише уштївности й людености. Перед тим згадали смих про Швайцерців. А на чім уни побудовали свій гаразд (добробут), ек ни на уштївности, чїстоті, чємности (приємности) й слівности!

Уни славні з того у цілим світі. И цілий світ до них іхаєт на припочівок й даєт цим самим їм заробити, й то добрим зарібком.

Ци ми маємо бути гірші? Ек Господь Бог обдарив нас шєстем и сотворив нашу Вєрховину так красну й милу, шо уна прїтегаєт людий до себе, ек маґнес – шороку прїїздит суда чїмраз то бірше людий, за рік-два прїїхувати тут будет з пів-Рїчіпосполитої, а за кілька років тут будут прїїхувати люде з цілого світа, то ми маємо позволити на того, шоби почерез нашу недбалість, нидолужність, лїнивство, бруд-нехарь, а де-не-де й через шахрайство, тут зароб'єли всі инчі люде (зайдеї) окрім нас?

Хьто ходит по наших селах, то видит то й розумієт, шо хліб печений треба зпроважувати з Косова, альбо купувати у жидівский пікарни, бо нима гуцулских пікарний. Тай знаєт и того чю-

жинец, шо у гуцулский хаті через нїхароту варко ночювати, бо ек когос роззідєт так блошіці, ек того Англїйця, шо ночював тогїд у Головах у водного ґазди тай так йїго об'їли були пудно блошіці, шо він ише и до Відня прїїхав из тими знаками. То ни дивниця, шо він волієт іхати по світі автом, ек ночювати у такїй нїхарнїй гуцулскїй хаті, хїба икийс зайдеї збудуєт заїздний дїм (готель).

Таксамо боїтци гїсть іхати гуцулсков фіров, шоби йїму шош ни украв фірман, так ек тому Швайцарцєви свїтер у Жеб'ю, альбо шоби й ни набравси из старого ліжника вуший, тай тимунь волієт узєти він з Косова собї фіякра.

Ни хочєт брати Гуцула й за проваторя, шоби йїго ни обгулив, ни оббрехав, або ни обходивси з ним ничємно, ни відповїдав по людцки – одним словом боїтци, шо гуцул будетци з ним обходити по-свинцки. А витак того все такїй гїсть ше упише в ґазєтах тай пустит тоту публіку у світ про нас, тай нїраз через таких наших нїдобрих, злих и пустих людий падег пусто дурно нїслава и на порєдних тай добрих наших людий.

И тимунь з тим усим злом мусимо си бороти тут на місци, хотївше мати з літників для нас пожиток. В будучьности, цєс «Гуцулский калєндарь» ни лишєнь будет згадувати добрих ґазд, але будет він ганьбити й палцем справ'єсти на тих нїздалїх людий у нас, пустих, почерез иких спадаєт на нас побліка и стаєтци нам шкода – утрата в доходах и славі.

У цим ділі будут нам помогати й панотці духовні, й громадцкі уреди, й старости. Духовні панотці будут поблічєти таких нїгїдних людий по церьквах з наказний, а уреди будут за нехарь и ничємність сипати кари, бо инакше ми в своїй закутїні, в нашим уласним краю, станемо жебраками через наше ниуцтво. Будєт тут кождий зайдеї вигїдно и щєсливо жити тай черпати з літників и усеґо интересу зиски, лиш ни ми, Гуцули, пупковї тут з діда-предїда – сини тих пишних наших гір.

Светим обов'єзком є кождого порєдного й розумного ґазди давати своїм поведєнєм добрий примір, й старатиси ни допускати до того, шоби про нас шїриласи по світі нїдобра слава, для нас болючя й шкїдлива.

Хотївше, шоби ми стали панами й ґаздами наших гір, а ни погноєм для зайдеїв и усіляких п'євок-висисачів, то мусимо си вчїти, и то вїчно учїтиси тай богато чїтати.

Хотівше шоби ми марно ни зниділи з цього світа и ни загубили свою добру славу тай своє імне – то мусимо виховувати відповідно й наше потомство, нашу будучність, наш нарібок – наші діти, а до цього повинна дати в першу чергу Високо Гірська Рільничя школа в Жеб'ю добрий почен, виховуючі наших синів на розумних, уштивих, поредних, запопадливих й робітних людей, поредних ґазд наших пишних гір.

Як стягнути на Гуцулшину туристів і люфтників?

Тежкі настали чеси. За працьу і зарібок трудно. Навіть коли хто має багато товарет на продажу, мусит калатати біду, бо продавати тепер ни так легко: багато продавців, а мало купуючих. Тому лише добре, хто знає, ек заохотити до купна, хто ни ошукає при продажі, але даст купуючому ліпшу марфу, ек інші. Про такого дізнаюτσι скоро і до такого прийдут хотяйби з кінця світа.

Проходан (турист) і люфтник (літник), приходячі на Гуцулшину, то купец, шо хоче купити тут здоров'є. Прийде він тут завше, ек переконаєси хоть раз в житю, шо з красних гуцулских гір привезе до дому здоров'є. Сам прийде й інших намовит на приїзд. За одержане здоров'є лишит гроші, ікі ґазді Гуцулови дадут заробок і утриманє.

Але ек замість здоров'я знайде тут хоробу, то йго нога, напевно, тут бірше ни ступит. Сам ни приїде, а другим вірадит. Гуцул надаремно буде ждати, ци хто на літо ни винаймит у него хату, ци ни купит масла, або сира, ци ни винайме коня на прогульку. Буде калатати біду і проклинати люфтників та проходанів, шо ни приїздет. Але на правду ни подумає про то, шо сам собі завинив, шо бруд і нехлюйство на задвірю, брак доброї води до питя і митя, брак добре урядженого чистого виходка, а особливо брудний ґазда і йго родина – то все може навести хоробу ни лише на самого ґазду, але і на люфтника та проходана, то все відстрашит людей, ікі ни думают платити за то, шоби набратиси хороби.

Отож хто хоче мати заробок від проходанів і люфтників, той мусит допровадити своє обійсте до порядку і чистоти. Мусит мати добру керницю – (чюркало) з помпов, забезпеченов від занечищення. Посудина на воду повинна бути чиста, найліпше емайлева, бляшана. Цебрики, коновки і збанки на воду ни повинно си уживати до поїня звірет и до інших цілей, при иких посудина брудитси. До умиваня треба мати пару великих бляшаних милниц, бо в глиненій малій мисці нікто добре ни може обмитиси. Хату до винаймленя треба довести до такої чистоти й порядку, шоби все блишело та пахло чистотов. Най нікто ни важитси винаймити хати, ек має хробацтво в стінах і в постели. Перед тим треба знишшіти цалком блошиці, блихи і каргани, а витак шойно запрошувати проходанів. До такого ґазди, шо має в хаті блошиці, під печев каргани, а в голові і на убірї вуши, напевно, нікто ни прийде, хиба помилково. А ек кого стріне раз така приємність, то вже го бірше ни уздрите в тім селі, хотяйби то була околиця красна, ек в раю.

Ціле ґаздівске обійсте, задвіре и наоколо забудованя треба утримувати в порядку і чистоті. Ек задвіре, хліви та колешня брудні, всюди там повно гною і бруду, то від самого смроду мусит чьоловік захорувати, а мухи, шо плодятси в гною, з'їдят чьоловіка живцем. Гній треба викидувати поза колешню, складати йго на купу, або видразу вивозити на поле, ни тримати гної в колешни й по хлівах. Ни траба випускати звірет, аби завше швендалиси понадвірю і занечишшювали иго, особливо коло керниці.

В кождім обійстю мусит бути добре зроблений виходок, ема має бути щільно забезпечена перед мухами. Виходок треба чисто держати і зчєста вичищувати. Аби забезпечити виходок від мухів, треба всипувати щоденно з пів шклянки білючього хльорку, шо то можна купити в кождім склепику, де продают мило. Найліпше зробити два виходки один побіч другого і ключ від замиканого виходка дати люфтникам, шо винаймили хату. Доступ до виходка повинен бути забезпечений навіть в чєсі непогоди й болота. Найліпше зробити доріжку з камінних плиток. Дах над виходком повинен бути щільний, шоби в часі дожю ни капало на голову. Сідало, то є дошка в виходку, має бути завше чисто вишуроване і вимите. (Про то, ек добре збудува-

ти виходок, обширно писали сми в календари на 1935 рік в статі «Чистота – це перше услів'є здоров'я». В тій самій статі ми подали багато вказівок, ек утримати свій дім і своє тіло в чистоті).

Ек хто винаймає хату з постелев и веретами на постіль, то повинно бути то все дуже чисте. Верети на постели треба змінювати за кождим разом, ек хто новий має спати на тій постели. Для тої самої особи треба змінювати верету на постели раз на тиждень. Рушники змінювати шо другий день. В кождій винаймленій хаті повинна бути коновка, або два збанки з чістов водов, бутля з чістов, шоденно зміненов водов до питя, зеркало, цебрик на помії, кошик на сміте й нічник. Вікна вліті треба забезпечити від мухів. Кухонні начиня, то є горшки і миски та ножі, ложки і видельці повинні бути цілі та дуже чисті. До чистого хлюйного обійстя завше загляне проходан і люфтник, а коли переконаєси, шо є всюди чісто, то верне тут знова і інших намовит до приїзду.

«Календарь гуцульский» на 1937 р.

ФОТО НА СТОРІНЦІ 261:
туристи на Гуцульщині. Початок ХХ ст.

Схоронище
для туристів
під
Кострицею.
1939 р.

268

Шенуймо мову й народну ношу

Нима в наших горах біршої омрази від тої, ек назвати когос «зайдеєм», або зайдов (таким, шо тут зайшов). З таких омраз нираз бували скарги и судові розправи, цілі процеси. И ек омражений потрафив докладно виєснити сендзи, шо то за омраза, то сендзя засуджував оскарженого нираз на острі карі, за тоту омразу.

А чемуж то омраза? Ци смих може ни гостинні, ци ни ви-таємо навіть сердечно чюжих гостей? Ци може боїмоси гостий из світа?

Най Господь Бог боронит! Перед 135 роками у виданій німецькій книжці, написаній професором Гакветом, а в полській книжці поета Вінцента Поля з перед дев'єносто рік, та у виданій перед 40 роками книжці німецького професора з Черновец др. Каїндля – у тих усіх книжках є вифалювана гостинність наших дєдів і дідів. Уни держелиси свого престарого звичею, а мудрі люди уміли їх за тоту ошецувати.

Ми любимо й шенуємо чюжих, але йких? Чему у нас зайдей заслуговуєт погорди? Бо такий чюловік, шо вирікаєтци свого,

269

шо про него ніхто нічою ни знаєт, він є пів такий, а пів сякий, а найбірше таки ніський, ни певний.

А власне у нас нираз траф'єютци «мудрагейлики» такі, шо з нас, Гуцулів, шош би хотіли зробити, таке на моду полатаних латухів, зайдеїв. Отак аби вбути на ноги войскові черевики, на голов натєгнути «фештерку» з шьотинов, панцьохе до під коліна, єк кухарька з Козєчьої «Вульки», а випускаєт з рота одно слово по полски з мазурска, одно по німецки, а одно з високо панского скрою по українски. А свій говір, свою ношу, свій звичей виверечі на пометки.

Ой, най Бог сохранит від такого. Бо й нас люди тогди вивержут на пометки. Будут нас мати за зайдеїв, за полатайків. Гуцулів скрізь сегодни добре приймают, книжки про них пишут, чюжі люди учютци нашеї мови й записуют собі наші слова. А такого перебраного напівпанка, полатайку ніхто й за поріг ни пустит. А шє єк зачньєт він гадаляпати-говорити це, ци тото, перекручювати єзик, то кождий розумний чьоловік плюнет и будет видіти, шо то ни газда, тай ни газдівский син, а икийсь зайдей полатайка.

И сегодни ніхто бідним ни гордуєт, тільки таким, шо він є ніський – ні цап ні баран, а удаєт, шо він ніби ни знати шо таке, шош мудрішше від инчих людий – бо він уже у «райтках» або у «фештерці», або навіть перебраний уже на шерепітку.

Таксамо ніхто ни смієтци из чюжого єзика або говору, а головно єк він є такий красний и богатий, єк говір гуцулский. Найліпший доказ даєт на це письменник Гнат Хоткевич, пишучі:

«Надзвичай красний, надзвичай дзвінкий и своєрідний гуцулский говір в будучьности відограєт величязну ролю в утворєню нашого будучього літературного язика, розумієтци тогди, єк вийдемо из стану нисвідомого наслідовництва, а перейдемо в чєс свідомої творчьости й зачньємо використовувати ни-вичєрпані богацтва нашої мови».

Бо шо ж властиво ріжнит нас від сусідних племен и народів? Мова, звичєї и убиря. Захованє тих одідичєних по наших предках своєрідних окромішок повинно бути тепєр нашєв найбіршев журов. Ми лиш потів є на світі здаєв-давна осібним племенем, поків заховуємо й шєнуємо, тай уживаємо мову своїх дєдів, поків плекаємо переказані нам звичєї, поків носимо наші око рвучі убирі, правдиву красу Гуцулшіни.

Шораз бірше є вже околиц, шо помітуют свою народну ношу. Ци скористали шо вни на тім? Ййде, ні! Полишили носитиси по сільски файно, мальовничьо, вигідно й добре, тай ни убєраютци так, єк мішяне. Ні це, ні то, єк то кажут – ні бє, ні мє. Загирили свою окромішність. А перебралисиси на будь єк, фабричьно, тай ише даютци натєгати, визискувати, сильно переплачюют за тоту нехарь, міску убирю.

Але, ану подивімси и тото ни даєтци заперечіти, шо де найкрасшя є убиря в народі, там найбірше приїхує прихожих людий (туристів).

Є недалеко від Варшави пару повітів, називаних Ловіцким князівством. Житєлів того князівства називають «Князівцями» (ксєнжаками). Уни носєт ничювано мальовничі й пєстрі народні убирі. Єк изийдутци у неділю, або на єрмарок у Ловічу, Злакові, Саніках, або у Кернозі, то так, єк би всі знаки красок по землі розсипав.

И тимунь туда тєгнутци проходани (туристи) й чюжоземці, шоби видіти й радуватиси тов пишнов ношєв.

А гуцули ни убєраютци від них гірше. А, може, навіть ише й крашше, шумнішше, може, гуцулска убиря так гойно прикрашена, є ише цікавішшов від їх. Тимунь ни можна її паськудити. Ни можна казити міскими додатками цілости гуцулської ноші, бо це ниспасний народний гріх. Це посміховиско из ноші й самих себе. Видимо, єк то виглєдаєт охаблено, єк жінка, идучі на єрмарок, убєретци в охаблений свитєр, або в лінтаєвєнькі міські панцьохє, і видитци мушін у поганих румунцких капєлюхах и міських, а тепєр навіть у барабских опудовишях, гумових черєвиках. Сами скажіт, ци то ни устид, тай ни публіка, єк то погано виглєдаєт. Таков ношєв Гуцули лиш себе понижєют, бо убєраютци гірше барабів и старчюків, помітуючі красну й гонорову ношу своїх предків.

Ни гадайте, шо то файно! В инчих краях так шєнуют й цінєт окромішність убирі, шо навіть видают умисні поштові марки, на йких є на кождій марці инчя народна убиря, з инчєї околиці. И в нас повинно йти єкнайпрудчє до цєго, шоби наша убиря, ношена у нашій околиці, була за гонорову видзнаку, ика видружнит нас від инчих людий, ниприв'єзаних до єкого нибудь означєного місця. Тимбірше, шо та ношя, у біршій мірі, є ділом

наших рук и нашої думки, що дав нам її кавалок земні, на иким ми си осіли.

Богато годин проминуло над прикрашенем нашої ноші. Ця ношя красит нас, красит зелений образ гір нашої Гуцулшіни. Та убиря, то є наше велике богацтво, є однов из тих причин, що стегаєт шораз бірше, з року на рік, гостей-проходанів (туристів) и літників уселяких у наші гори. А з розвитком літниск и розумним си поставленю нас до них, можемо си збогатити й піднести матеріяльно, та вийти из тої нужди, в еку ми попали через свій нирозум, лиш ни сміємо затратити свій говір, свої звичеї и свою ношу, бо тогди бих пропали из лица земні.

Тимунь шенуймо, любім и носім нашу гуцулску ношу!

«Календарь гуцулский» на 1937 р.

ФОТО НА СТОРІНЦІ 269:
весілля Петра Вірстюка у Жаб'ю. 1940 р.

«Карпатська
парижанка».
Фото Миколи
Сеньковського,
1929 р.

Опришки

Писаний Камінь

Отот Писаний Камінь, шо є на Єсенові у верьху, то усе виписали опришки бартками. Опришки там повиходе до того каменя, посідають, припочівають, тай мижи опришками були люде учені тай писали по тім камені бартками, шо си в світі діє. Писали, шо виділи, шо чули, тай писали, шо вни хороші хлопці, вид усіх душші, самі легіні и никого єи ни боє. Але сами си ни питписували, бо уни ни дурні були. Так, так, то опришки бартками на памнетку списали тот Писаний Камінь. И вид того зветци тот камінь писаним.

*(В Головах, 11/2, 1908, від Олекси Зеленського
(Юриджіного) зап. Петро Шекерик-Доників).*

Єк опришки пробували, ци хто на них ни бреше

Розказував міні екос раз Дмитро Бейло (Федончик) з Синиц (Єсенова) про одного чьоловіка, шо мав з опришками до діла. Говорив так: «Розказував міні оден чьоловік, шо єк був ше малим хлопцем, то виредили его за ековс орудов у село. Я, – каже тот чоловік, – иду у село тай уздрів дванайціть опришків, шо сиділи під лісом на колоді и кроїли та їли буженицу. Я ска-

зав: «Добрий день», а вони відповіли: «Добре здоров'є». Опришки добре знали мого дедю тай розпитувалися у мене, де дедя и куда я йду. Я їм відповів тай пішов собі далі. Але оден опришок перебрався, верх вид себе ориже, хапнув у руку бук – от цілий вивчерь, тай побіх лісом так, шо я ни видів коли и засів мене на дорозі. Я того опришка привитав и навіть спершу ни пизнав був его, аж витак удивився, шо то опришок. Він мене зачев питати, ци я ни видів де, або ни чюв за опришків шо. Але я знав добре, бо міні дедя розказував, шо ни можна нікому ничьо казати за опришків. То я сказав тому опришкови, шо я ни видів, ані ни чюв ничьо, ані ни знаю опришків. Тай я пішов собі далі, а тот опришок лишився там, на тім місци.

Я сходил у село, поврудував, тай уже вернувси дгорі, т'хаті, аж опришки там п'ют, де я їх лишив. Закликали опришки мене ид собі тай зачъили у мене розпитувати: «Шо чюв, куди був? Шо видів? Хто питався за нас? З ким єс говорив?» – Але я сказав, шо ничьо сми ни видів, ані ни чюв. Опришки мене почістували, дали и міні тої бужениці тай я собі пішов т'хаті.

Вийшов я т'хаті тай розказую дедєви за опришків, а дедя каже: «Маєш шесте, шо єс розумний. А ек бес був дурний и розказував їм, шо єс чюв та видів, то убили би те. Бо вони си питают, ци ти на ні ни набріхуєш шо. А ек виде, шо ни брехливий, то пускают, але ек би брехливий, то простив его боршь. Ек бес був сказав шо тому, шо тебе засів на дорозі перебраний опришок, то мав бути тобі авз. Але шо єс хетрий, то жиєш». Мій дедя також був опришок, то тімунь знав їх усі регули.

*(Голови, 20/9, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Мєсть опришків

Був отам, коло Корака на Жеб'ю єкийс Павленько. Але тот Павленьків водно шош брехав на опришків. Ишов раз він з храму з Дідушкової Річьки увечері п'єний. Але з ним ишов єкийс другий чьоловік. Павленько ек минув Бельмеґи, таке зачъив галякати, та матеркувати, шо страх. А тот чьоловік каже: «Будь тихо, бо тут є опришки, то ни можна галякати».

А Павленько розкричъивси: «Шо міні опришки? На... ру матери їх». А опришок стоєв за плотом коло свої комори, тай

лиш – бур, а Павленько покотивси ниживий на земню. Того другого чьоловіка опришок ни стрілев, бо ни було за шо.

Отак опришки уміли робити. Скоро хто за ні говорив зле, так уни зараз, его спасли з сего світа. «Отак тобі треба, ни брєши», – казали опришки, ек убили єкого брєхуна.

*(Голови, 20 вересня, 1007,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Бідочя з Конєтина (на Буковині), шо переховувала опришків

Бідочя гудувала зимі опришки. Уна зношувала кіньми їди у Мокрий коло Альбина. Там опришки зимувували и мали комори. Ек идеси у Лустун, то на Мокрий треба пити трохи долину, и там є велика скала-камінь, а в тім камени є кагла. Тота кагла и тепер задимнена, почьорніла. Там у сподах дес є комора, а ек клали там ватру опришки, то дим ишов тов каглов. Там є потік и на тім потоці опришки мали свій млин. У тім млині уни змелювали собі зерно и за тот млин ніхто ни знав, лиш опришки.

Раз прийшла ровта до Бідочі шукати опришків. Уна сховала опришки пид піч. З кошєри попид пидвалину був викопаний потайник пид пічьов. И у тот потайник сховала Бідочя опришків, а ту диру приплєскала овечьим гноєм, аби ровта ни пизнала вхід у потайник.

Зачъила ровта шукати опришків, а Бідочя дала квартиру чьирвонних ваташкови ровти, аби він лишив шукати. Ваташко шош ніби шукав, тай сказав, шо нима опришків, тай си забрали гет пушкарі від Бідочі. А опришки лишилися пид пічьов спокійні.

Цікава то була жінка Бідочя. Ни одну тай ни дві зимі зимувала уна опришків. Тай ни оден, тай ни два опришки у неї перебули у прикрім разі.

*(В Головах, 27 серпня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Смерть опришків в Єворові

Розказуют, шо прийшло раз дванайцїть опришків на Єворово на толоки. Посідали тоти дванайцїть опришків на толоці, тай прийшов ид ним оден чьоловік. Опришки си зговорили, тай при-

несли бербеницу горівки, а тот чьоловік приніс харчу на тих дванайцять опришків. Зачєли опришки баювати, пити та гуляти. А тот чьоловік лиш бокував и си ни впивав. Єк си опришки повпивали тай полегали спати, таки на толоці. Єк повсипали добре опришки, а тот чьоловік, шо приніс їм їсти, узев сокеру тай повиттинав усім дванайцятьом опришкам голови. В кожного опришка було по бурдюгови червоних, покладених пид голов.

Тот чьоловік єк постинав опришків, то усі дванайцять бордюгів забрав собі тай поховав. Витак пишов до мандатора и заминдував, шо стев на толоках єворівскєх дванайцять опришків. За то тот чьоловік дістав шє надгороду, шо вибив опришків.

Отак нираз горівка приводила опришків до біди.

*(Голови, 28.11.1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Довбуш, його син і скарби

Довбуш Олекса був так, єк кождий инчий леґінь. Але раз він ишов дорогов, а то так зачєло си хмарити, гриміти тай блискати так страшно, шо аж сум поберав. Нараз уздрів Олекса Довбуш, а то вибігає паничік з берега коло дороги тай глумитци Богу. Грім гримит, але ни може єго убити. А Довбуш мав при собі ліворвер, вихопив, змірив – повх, тай убив біду. Тогди єму Господь дав таку силу велику, шо єго си нічьо ни ловило, и він доти мав жити, доки собі сам схочє.

Парубочів Довбуш, доків парубочів, а потому полюбивси з жінков Стефана Дзвінки тай пишов у вопришки. Носив Довбуш гроші Дзвінці та усєкі дарунки, а вна брала тай Довбуша дурила, шо єго любить, а се було неправда, бо она зрадиласи з чьоловіком тай Ляхами, шо би стратити Довбуша молодого з сєго світа.

Прийшов раз Довбуш до неї, а вна єго помаленьки вимудрувала, вид чього єму може бути смерть, тай то все зробила, шо Довбуш розказав про то, вид чього може бути єму смерть. Єк уна уже все злагодила, шо треба було до страчєня Довбуша, тогди замкла хату тай ни хотіла Довбуша пустити до хати. Тогди Довбуш си дуже роззлостив, штрик до дверей, уломив двері, але в тім часі стрілив Стефан Дзвінка з креса у Довбуша и єго вцілив пид праве плечє.

Коли Довбуш уздрів, шо мусит гинути, бо почувси дуже сла-

бий, зробилоси єму жель, шо він так марно гине через зрадницю-суку, к...ву, тай сказав тогди Довбуш до Стефана Дзвінки:

Ой Стефане, ти звірюку,

Иззів єс не через суку.

А Дзвінчук тогди відповідів Довбушеви:

Було з суков ни буюти,

Було суці правду ни казати,

Бо у суки тільки віри,

Шо на бистрий воді піни.

Єк уздрів тогди Довбуш, шо вже мусит гинути, зачєв просити своїх леґінів, шо би єго на мак дрибний посікли и так єго поховали, шо би Ляхи за єго гріб ни знали: «Срібло, злото заберіте, ним си поділіте, сами идіт додому та ґаздуйте, пусто чєсу ни марнуйте».

Опришки виконали розказ свого умераючого ваташка. Єго посікли на дрибний мак и, так єго поховали, шо би вороги єго гріб ни знали. Срібло, злото ни забрали й ним си ни поділили, тай сами ни повтікали, бо збігласи ровта на вістку, шо вбили Довбуша и побігла погоня у ліс, и там виловила Довбушевих леґінів.

Довбуш опруч любаски Дзвінки, мав ише одну дівчину, з котров си любив и котрій був учинив хлопця. Довбуш був лишив тому хлопцеву усу ту силу, шо він мав. Але єк Довбуш згинув марно, то лишив бартку зелізну у зелізним стовпі в Чьорногорі затєту и тот єго син мав по вісімох роках свого житя пити и витегнути тоту бартку з того стовпа и тогди він мав завоювати з тов бартков цілий світ и уже би був йиго ніхто ни стратив, бо єму ни було би вже смерти.

Але тот Довбушив синок ни мих додержати до осьмого року житя и пишов пробувати тоту бартку вже в семим році житя. Коли він спробував тоту бартку, то вже був єї добре розхлепав, але однако шє ни мих єї витегнути, бо шє ни прийшов тогди добрий чєс на то. Та про то хтос доніс Лєхам и скоро вни си дизнали про Довбушевого синка, котрий мав стати силнішим и славнішим навіть вид свого дєді, тогди вни того хлопчика вишукали и єго стратили.

А та бартка й до сєгоднішного дня ржєвіє в Чьорногорі; бо нима кому єї відти витегнути и освободити Гуцулив вид усєї біди, єка їх присіла вид смерти Довбуша.

Довбуш був великий прахтиконт и філософ. Він там коло нас, на Старокутах, у лісі камеральним склав два такі величезні, ек хати, камені докупи, бо шо, ніби може він ни годен був, ци шо? И на однім тім камені написав зверхє: «Хто мене переверне, то Довбушив скарб відци озме».

Тай люде виднайшли то писмо на тім камені, тай гайда: збираєтси до шистьдесеть народа, є тому єких п'єть років, и пишли тот камінь перевертати. Боже, Боже, шо вни си ни наробили та ни намучіли коло того каменя, аж з гирьков бідов ледви тот камінь перевернули. Але пид каменем, замість Довбушевого скарбу, найшли написані слова: «Прости Бих вам, шосте мене перевернули, бо мене заболів уже бік так довго на однім боці лежєти. А на каждый скарб треба тежко забідити».

Довбуш має великі скарби и комори в земни, але їх ни можна узєти, аж доків на то ни прийде пора.

Оден чьоловік, таки з мого села, из Старих Кутив, з Пеньківки, найшов був зелізні двері до Довбушевої комори на Старих Кутах в Городишю. Тай зачев си був до них доберати, але єму сказав відти голос, шо ше ни прийшов час на забранє Довбушевого скарбу. Але коли тот чьоловік ни хотів лишєти добуванє, то го добре утерло тай вбило и він си мусів вид того забрати. Витак ходило їх громада шукати тої комори, але ни могли єї найти. Бо ше на ню ни прийшов час.

(У Відни, 1909, від вояка Бойчука з Старих Кутів, пов. Косів, зап. Петро Шекерик-Доників).

Оповіданє Палія Шекерика про Олексу Довбуша

Розказував міні дєдя, шо наш препредід Палій Шекерик (Андрийчиків) видів на власні очі Олексу Довбуша в селі Головах на плау Просічьки, отам на поли (де тепер хата Михайла Харінчука).

Розказував Палій Шекерик про Довбуша так:

«Я мав тогди може дванайцїть, а може тринайцїть років, саме хлопчіше. Але добре знаю. Я вийшов на поле, став тай стою. Аж нараз я уздрів: иде Довбуш Олекса з своїми легїнями. На Довбушу Олекса був сардак на плечьох. А грідушки, гудзики и снури у сардака були з самої сухозолоти. То таке файне, блишїтци до сонця, ек золото. Крисаня з блєхами та з павами. А

зброя? То все таке файне, шо страх. Довбуш пів у лист так файно, ек у скрипку.

Я так задївивси на Довбуша, шо аж рот роззївив. Довбуш став тай прийшов ид міні, тай каже: «А шо, хлопчїи, так си дивиш на мене? Дивиси, аби тебе ни кортіло ити в опришки. Бо я Довбуш и нікого си ни бою, а ше ек шо у лісі зашелєстит, то міні серце торне, ци то ни є ика зрада на мене, або ци то ни є єка ровта на нас. Кождої хвилі я нибезпечний и мушу си сокотити. Найліпше ґаздувати и бути ґаздов, бо тогди чьоловік є безпечний свого житя».

Погладив мене Довбуш Олекса по голові тай пишов далі, играючи у лист. А я собі добре затємив єго слова, тай ни ходив ув опришки».

Цє правдивє, бо Палій Шекерик ни любив брєхати.

(Голови, 5 верєснє, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників).

Олекса Довбуш був кумом

В однім селі був богатий ґазда і він учюв, шо Довбуш єго хоче розбити з своїми товаришями и на той час єму жінка злєгла. А він сказав до жінки так: «Єк Довбуш прийде, то єго приймете в гостину, бо я йду з дому гет».

И акурат ґазда з дому пишов, а Довбуш прийшов, а стара баба зачєла казати Довбушеви: «ґазди нима дома, ґазда дес пишов, та ше й на цєс час и жінка му злїгла!». А Довбуш сказав: «Се є ніц. Я вам піду в куми, коли хочєте, и ек дитину охрєстите на моє имнє Олекса». Домашні на цє си згодили и Довбуш пишов в куми, був за кума. Дитину охрєстили на имнє Олекса так, ек Довбуш звавси. А Довбуш дав дитині на спомоганє 1000 банок, пив, баював, був за кума, нікому нічього ни казав и пишов собі гет.

(У Відни, 1909, зап. вид Данила Копильцевого з Марківцїв, повіт Печенїжин, Петро Шекерик-Доників).

Довбушева комора в Мокрині

В лісах, в полонині Мокрині є в долинах Довбушева комора. Там є у скалі кагла, закурїна, почьорніла. В ту каглу вже богато наметали каміня. То все вержут камінь и слухают, ци глібоко

він летит. В тій коморі є на столу изроблений дияментовий змий – жертва. И тота жертва світит там водно, ек уночі, так удень.

Там зимовував Олекса Довбуш багато зим. Є в тій коморі багато зброї. Опришки там мали свій млин. В тоту комору годі найти двері. Є там цілі могили оленечих рогів, шо опришке з них вистругували собі порошниці та вселяке, и там, коло тих рогів мают бути двері дес, та коли годі видшукати. Тоти тріски з тих рогів уже позаростали мохом.

*(Голови, 7 жовтня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Довбушева бартка і комора

Я був на Кидроватій коло Довбушевого сідця. Ек си вийде на Кидровату, то треба трохи пити в долину и там коло гребеня на поли стоїт сідець. Тот сідець – то вирубаний камінь на чьоловіка. То гет вирубано на голов, плечя, руки, ноги и на люльку так, шо ек сєде чьоловік, то на кожду честь тіла є вирубане місце.

Тот сідець, то вже дуже облупаний, бо єго люде облупали, шукаючі гроший. За плечіма того сідця є викопана єма, з котрої вибрали люде котев зеривний червоних. Тоти червоні закопав там Довбуш.

Довбушева комора – то вид сідця заделеко лиш на один верх Довбушевої бартки. Але шо з того, коли ни знати, ек за делеко летіла Довбушева бартка. Кажут, шо у Довбуша була зроблена бартка з одного цитнаря стали – но то шош мала важити тота барточка. Тай кажут, шо Довбуш ек сєде на тот свій столец, то бувало ек верже тов свойов бартков, то вна аж упаде на йиго комору.

Довбуш був дуже добрий чьоловік, він лиш у богачів брав, а бідним давав.

*(В Головах, 20 червня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

ВІД ОЛЕКСИ ШВЕДА ДО ГРИЦЯ БАГАНА

Ватажок опришків Олекса Швед

Швед сидів в Перехресних и там мав ґрунт тай хату. Але він

відий дес зайшлий. Бо він усівси в Перехресних, ек уже вернувси з опришків.

Швед був славним ваташком опришків. Він з опришками був на Золотій Бани, грабував на самі пулудне місто Болехів пидчес ермарку. Далі грабував з своїми легінями Боршю и др. В него раз у раз були опришки: славний Міхайло Клям (Бойчук, дезертир войсковий), з Голов родом, Дмитро Василюків (Понипалек, родом в Голов), пизніший ваташко опришків, Софіюк, родом з Полєнок, та Мігаюк, родом з Ріки-Зеленого, та багато других.

Розказуют, шо Швед купив собі біду до того, аби єго нихто ни мих имити в опришках. Ек купив Швед тоту біду в Сиготі тай її заткали у коновку накривчьисту вид молока. А тот пан казав, аби Швед нідде ни припочивав, ані ни розтикав ту коновку, доків ни прийде т'хаті.

Швед узєв ту коновку з тов бідов тай несе на лівим плечю. Але та коновка єла ставати чім раз тежшя так, то Швед дес на полонинах ниделеко границі мусів припочіти.

Ек припочів Швед, то зачьив уставати тай брати тоту коновку з тим чортом пидоймаєт, та це фе, годі узєти, така коновка тешка.

Але Швед погадав собі: шо Бог даст, то буде, а я конче мушу подівитиси у ту коновку, чьо вна така стала тежка?

Розтикає Швед ту коновку, а то з коновки зачьила лізти біда. Ек стало сажєти з коновки, то таке си начьис зробило, ек хмара. Грубе та високе.

Швед каже: «Ліз у коновку».

А біда каже: «Ліз у коновку».

«Таже це біда!», – погадав собі Швед. – «Це ані ни пропадеє, ані ни лізе в коновку, ай мені ни дає никуда йти».

Але нарешті витєх Швед ніж та ек ним бодьнув на видлю чорта, а то лиш нараз пропало, отак ек дим. Тай Швед пишов без біди т'хаті.

Швед хожував у вопришках багато, багато років. Нарешті Швед пидсипав панів грішми так, шо вни єму ничьо ни казали, тай Швед осівси и оженивси в Перехресних. Тай з славного ваташка зробивси ґазда. Нарешті Швед став на війта тай зачьив ловити опришків.

Швед з сорок штирма ровтарями имив у Палія Шекерика

двайцять штирьох опришків. Ба навіть своїх давних побратимив, приміром: Михайла Бойчука (Кляма) та Дмитра Василюкового (Понипалека), тогдішного ваташка опришків.

И до сегодне (1907 р.) є в хаті Федя Шекерика (Василькового), званого Паліївским, в старій Паліївій хаті дванайцять куль з гусарского пістолети у задній хатній стіні. Єк ловив Швед опришків та стрілев мижи опришки в хату, то кулі єк набилиси у задну стіну, так стоє и до сегодне на памнєтку.

Швед може би був и пустив икого опришка, або таки и всі, але через тих ровтарів, шо були з Шведом, ни смів, бо боевси за свою шкіру. Може, ни одного опришка він пустив, лиш єк єму було добре.

Ставати на вїта и ловити опришків він мусів, бо инак страшили би були и єго.

Розказував міні мій дедя, Дмитро Шекерик Васильків, шо єк був малим хлопцем ше у Паліїв, то видів там Олексу Шведа.

Швед Олекса нираз там приходив до Паліїв на шиньк. Дедя каже, шо Олекса Швед був гожий чьоловік. Веселий, круглолиций, білевий та великий, сильний и дужий. Носивси дуже гордо, цілком так, єк опришок.

Олекса Швед мав діти в Перехресних, де и до сегодне є єго потомки: Уласій Шведюк та Юра Шведюк, син Михайла.

*(Голови, 3 вересня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Опришок Михайло Клям Бойчук

Михайло Клям був родом з Голов, син Танасія Бойчука. Мав жінку Анницу и дванайцітеро дітий. Він ходив у опришки разом з Дмитром Василюком. Єго ловили разом з Василюком у Палія на шиньку и у Кутах засудили на смерть, але Баган випустив на волю.

Клям багато ше ходив у опришки. Восени, єк зачінає падати зима, тогди опришки си розходе. Уни єи сходе на кичиру у Стовпних, у Василюкового Дмитра. И там баюют, гуляют та си набувають, а з пістолет, то так стрілеют, шо гет дими укривають земню.

Єк си набудут добре, тогди си розходе. Одни идут за курдун, другі – за гору, треті – в Волошшину. А з одними Дмитро Василюків зимував шість зим у Глисниковатім під Лудовов.

Михайло Клям зимував таки тут, на Головах. Єго потайник був отам, де тепер (1907) має Хромачюк зимовик. Була там велика, хіхлата, скета елиця. Під ту елицю ніколи ни промокало, така була густа. Клям там мав зимніник и відти вілізе, єк зима засереноватіє, тай ходит ид хаті.

Він, бувало, иметци за фою тої елиці, вілізе на ню, а з неї на пліт, тай плотами та серенами приходив ид своїй хаті, єк були дуже темні ночі. Набудетци в хаті тай перед днинов изнов иде у свїй потайник.

Прийшов раз він до себе т'хаті тай найшов чюжу дівчынку на опецьку. Він прийшов ид дівчынї, зачьив говорити тай памахувати палцем. Він казав дівчынї так: «Єзичьок мечьок, зубки сїчьок, шо виділо, ни виділо, шо чюло, ни чюло, мовчьило, нікому нічього ни казало», – та єк коцнув дитину у голов палцем, то вно ни зараз ожило; така в того була рука и палец.

А раз ишов до Принька. Там хата була велика, а пиддашьи таке широке, шо страх. Та лише він на задвіре, а котюга єму пид ноги. Єк хапнув Клям ту котюгу за вуха, та єк нев урвав по стовпови, а котюга лиш си перервала надвоє.

Клям мав на Рїці (Зеленим) любаску и до неї ходив. Але раз на него пидсіла ровта и лише він переліз почерез пліт, а то нараз з шистьох кресив у него стрілили. Але ни оден так ни вцілив добре, шо єго ни вбили, а лиш поранили у плечя, ноги, руку, стегна, шию, скрізь позалїзали шроти. А Клям єк штрик у тім болю, то шестеро пресел плоту собов утер тай тогди упав на земню. Набігла ровта тай запхала ків попід ремїнь Клямови, з'єзали слабого Кляма тай занесли на колу у коршьму. Там перепочювали тай другий день узели Кляма на дарабу тай відвезли до Кутів.

У Кутах Кляма мучьили тай си питали: «А де твої товариші?». А Клям каже: «Бук та смехека, схав бих вашїй матехи. Шо, може мнє пустите з шибениці?». Кляям лихо говорив, замість вимов'єти букву «р», то він вимов'єв остро букву «х».

А єк єго питали: «А де твої скарби?», – то він казав: «У схаці мої скахби; я шо взєв, то ззів, у дехланку пишло, є..в бих вашу маму». И нічього ни могли вид Кляма вимотати.

Михайла Бойчука Кляма, сина Танасїєвого, повїшено в Кутах, отам, єк си иде з горїшшя в місто, та є капличка, а далі

чъирвоний хрест. На тім місци, де тепер хрест, там давно була шибениця и там завішено Кляма, дедю дванайцітерьох дітій.

Отакі давно були люде, шо си ни боєв, а ни так, ек тепер, шо уздрит білі рукавички тай си затепе.

*(В Головах, в червни, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Опришок Мігаюк

Опришок Мігаюк був из Зеленого. Він мав там хату, ґрунт тай жінку. Его рекрутували до войска, але він видти утік тай пишов у вопришки.

Він ходив у вопришках разом з Михайлом Клямом (Бойчуком), родом з Голов, Софіюком, родом из Поленок, и ваташком опришків Шведом, та Ціличюком, родом з Голов и другими побратимами.

Він хожував багато років у опришках. Був на Золотій Бани, на грабунку в Борші та Болехові.

Давно був за Горов (в Угорщині) кешкий рік. И загірські купці Волохи хожували суда до нас за хлібом почerez полонини. Опришки: Мігаюк, Ціличюк, Клям, Софіюк зібралися из своїм ватажком Шведом та другими побратимами и підсіли на волоских купців на полонині.

Волохи зібралися в табору, а всі свої гроші дали одному, найдушшему молодому Волохови. Ек уздріли Волохи опришків, тай ели утікати. А опришки гайда за ними в погоню.

Мігаюк видразу пизнав, в котрого Волоха є гроші, тай займивси за ним. Мігаюк мав кріс на плечю, трое пістолет и ножі за ременем, а в руках мав залізни вили. Сам був дуже дужий и силний. Ек займивси Мігаюк за тим Волохом з грішми тай его подогонив, тим его имив ззаду за прошивку и верх на земню. Та лише Мігаюк привалив Волохови одну руку тай хотів другу руку привалювати коліном, бо Мігаюк ни хотів того Волоха вбити, бо желував его, лиш хотів узети гроші тай пустити живого. Але Волох у тот раз тов руков ниприваленов дістав ніж и ек шарнув тим ножем Мігаюка у чъирево, то видразу випустив калюхе Мігаюкови.

Мігаюк скотивси з Волоха, а Волох схопивси и хапнув Мігаюкові вили тай займивси за Ціличюком. Бо Ціличюк біг помогати

Мігаюкови, але ек си Волох схопив и хапнув Мігаюкові вили, то Ціличюк мусів утікати, аби и его Волох ни пробив. Волохи повтікали, а опришки лишилиси з своїм побратимом на полонині Судії.

Мігаюк встав поволи, узєв у руки перед себе калюхи тай пишов идгорі ид товаришам. Ек війшов ид своїм побратимам тай зачъив їх просити: «Добийте-ко мене, братчіки, най я си ни караю!». Але опришки ни хотіли добивати, бо їм жель було побратима.

Аж виступає наперед Михайло Клям (Бойчук) и каже: «Найко я тебе діб'ю, бхачіку!». И вихопив пістолє тай бур у Мігаюка – добив его. Опришки викопали єму и поховали свого товаришя-побратима. Опришки пішли далі, а Мігаюк лишивси спати на Судії.

Витак того головне пістолє Клямово видістав був екос Дмитро Шкиндя з Голов. Але де він го дів, ек умер, то ни знати. Витко, шо дес закопав у земню и ржа его їст тепер.

*(Голови, 3 вересня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Опришок Рябий-Козмівський

Був такий звичей мижи опришками, шо кождому опришкови, скоро він лише пристав до екої ватаги, давано призвише и так его усе кликано. Тимунь кождий опришок має свою назву инакшу, ек в метриці. Тай бо и до сегодне водитци тот звичей мижи Гуцулами, шо кождому ґосподареви надают еkes призвише, по котрім усі его кличют.

Так, приміром, усіх опришків, шо звалиси у метриці Кознеке, називали їх Козмівскими та Козминими. Був Ціличюк Козмівський опришок, Плескун Козмівський опришок, Ребий Козмівський опришок та Грицьо Козмин опришок.

Розказував міні мій брат Олекса Шекерик, шо єму розказував тот дідю, шо він у него був на годованцях, Федоро (Ковбаснек). Федоро розказував так: «Мій дедя, звали его Федише, війшов зо мнов надвір тай стоїмо ми тут назадь хати, аж иде опришок Ребий-Козмівський. У Ребого за ременем стоїт скруток титіню, Ребий так иде осовито. В него штуц на плечьох, бартка в руках, а за ременем ножі та пістолета.

Мій дедя єк уздрів у Ребого тітінь за ременем тай сказав до мене: «Зараз буду просити у Ребого тітіню».

Лише си Ребий наближив ид нам, а дедя каже: «Ий, брачіку! Дай ко міні тітінцю».

Ребий таки борше вихопив скруток тітіню з-за ременя тай каже: «На». Дедя штрик за тітінем, а Ребий єк махнув бартков, то трохи ни стев дедю.

Я си перепудив, шо аж обимлів, а Ребий крикнув: «Ни блишси ид міні! Я ни знаю, икої ти гадки! Ми си мусимо кожного соко-тити». Тай верх тітінь дедєви на земню тай пишов собі далі.

Дедя здоймив тітінь из земні тай пишов зи мнов у хату.

Отакий був Ребий опришок. Тай дедя був из ним знакомий, але однако би був ни допустив ид собі. Другий би ніби брав тітінь тай лиш сунув у калюхе. Аєкже, опришки си дуже мали на острозі».

*(Голови, 20/11, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Опришок Пелех

У Прокопци на шиньку в Синицях (Жєб'є) цілий день пив Пелех. Гаврилко Плетєнів пиддививси, шо у Пелєха є бордюх з грішми. Пелєх пишов тай ліх на Синицях на камени спати. А Гаврилко Плетєнів шє з одним хлопчішем ишов за Пелєхом назирці. Тай прийшли ид Пелєхови, убили п'єного Пелєха тай дали у село на Жєб'є знати, а гроші з бордюгом узєли.

Узєли Пелєха на дарабу тай завезли до Кутив. У Кутах саме тогди сидів Грицьо Козмин (Кознєк) з Голов, старший опришок. Єк учюв Грицьо Козмин, шо убили Пелєха, він сказав до вартових: «Закличьтеко пана Фішєра!». Фішєр – то був мандатор. Гирлічьки шє тогди ни було в Устеріках и Фішєр був старший пан в Кутах.

Прийшов Фішєр, а Грицьо Козмин каже: «Єк бєсте пустили мнє на волю, то таке бих вам сказав, шо малибєсте з чього жити». «Видразу тє пушшю!» – сказав Фішєр. Грицьо Козмин розпитавси, у чім був убраний Пелєх. А то сказали, шо сорочька на нїм була мазанка (мочєна в масло), гачі дублені, полатані тай виляпані. Грицьо Козмин з Фішєром пишов до трупарні там, де лежєв Пелєх. Він истєх з Пелєха гачі тай витєх

пасок з вочькура. Пелєх мав в учькурі обшитий пасок, повний чьирвоних. Єк дав тот пасок з грішми Грицьо Козмин Фішєрєви, то Фішєр видразу пустив Гриця Козминоного на волю. У тім паску було може з пару тисіч чьирвоних.

Грицьо Баган, Клям, Василюків, Грицьо Козмин з своєв жінков Марунєв та Пелєх, усі вни разом верталиси з-за курдуну. Пелєх и Грицьо Козмин вжє тогди знав за тоти Пелєхові чьирвоні, у тім паску зашиті. И Грицьо Козмин хотів убити Пелєха, єк йшли з-за курдуну. Але Маруня, жінка Грицєва, оборонила, бо вна водно ловила Гриця за пістолє и ни дала стрілети. Але Грицьо Козмин однако тоти гроші використав, бо за них пишов на волю.

Дедя мій, Дмитро Шекерик знав добре Гриця Козминоного. Розказував дедя, шо Грицьо Козмин, бувало, приходив до Паліїв. Такий виджюджюлений! Крисаня в павами, з блєхов та високим наголовником. Чєрвона кахтанка вибивана пугвицьями, навхрєст порошниці, кріс на плєчю, бартка в руках, чєрвоні гачі та товарі постоли.

Отакий був Грицьо Козмин, красний лєгінь. Кажут, шо єк лежєв Пелєх на Синицях, а Гаврилко Плетєнів зачєв пидходити, єк би то він убив Пелєха. Прийшов Гаврилко ид Пелєхови тай каже: «Може би я вас пообіскав?» «Та пообіскай-ко, сараку», – сказав Пелєх. Гаврилко обіскав тай обсмотрив, шо в Пелєха повний бордюх сороківців. Тай лиш гадав, чім убити Пелєха, бо він ни мав ані пістолєти, ані ножя. Але уздрів Гаврилко Плетєнів пістолє набите у Пелєха за ременем, тай сказав до Пелєха: «Ану єкий то в тебе капшучок?». Пелєх дав пістолє Гаврилкови, а Гаврилко обзерав ніби, тай навів, тай бур Пелєхови в груди. Пелєх лиш си покотив ниживий.

*(Голови, 20 липня, 1907,
зап. Петро Шекерик-Доників).*

Процьо Туманюк (Сапріянчук)

Процьо Туманюк був родом таки Головський. Єк вирис на лєгіня, а був з него такий флєтяв, шо раз. Та саме тогди зачьиласи рекрутация. Дієлоси то шє за чьисів панської Полші. Пишов Процьо Туманюк єкос раз до Косова тай там єрмаркував. По єрмарку обскочіла ровта, дес так зо дві сотці людий, Тума-

нюка на одній вулиці, як си він вертав з єрмарку на ничліх без ніскої зброї. Ни питаючи, шо за оден, лиш таки имили нисподівано тай з'езали руки и пигнали як барана до Коломиї.

Правда, шо Туманюк хоть був без оружя, то все-таки добре уцідив кождому кулаками. Пригнали Туманюка до Коломиї тай его остригли, перебрали тай дали до одного полковника за льякая. Туманюка там дуже били, їсти ни давали, робити тежко застав'єли, а до того так си з ним обходили, гірше як з котюгов. Туманюк до того всего ни привик и ни хотів слухати.

Він зріс буйно, слобидно, майже нічьо ни роб'єчі, хіба то, шо дес чысом ходив з маржинов. Бо его работа то була: взети кріс на плечы тай у дебря за звіринов.

Єк си прийшло, а з ним зачъили си гірше обходити, як з котюгов. Туманюка приводило то все до розпуки и тимунь він постановив здизентирувати.

Раз увечъир Туманюк постановив утечі. Всі полегали спати, а Процьо Туманюк си схопив, убравси тай вийшов потихо у хороми, видти виломив двері надвір тай далі дав ногам знати. При брамі имила Туманюка варта, але він собі дав з ними раду. Одному дав так джьоса, шо зарив гет у земню, а другого напасливого пробив тай сам посунув горі.

Вийшов Туманюк т'хаті, але однако ни мав вже гаразду. Зачъили заходити жовніре в ровту за Туманюком. Уздрів Туманюк, шо его кончы хоте имити тай укарати, а шо він си ни хотів дати взети в руки, то мусів утечі у опришки.

Єк тікав Туман у опришки, то сказав: «Хоте карати мене, то я їх періж покараю!» И вид того чысу, то лиш де мих, то си имстив на панах и Жидах. З Туманом ходило то дванайціть, то дваціть штири опришки, то бирше, то менше – як коли треба було. Уставичні опришки були: Проців брат, Фока Туманюк, Плескун Козмивский, Макогін, всі з Голов.

Туманюк ходив в опришки за гору, на Буковину, Туречіну, Волошину тай Долів. Але він николи ни брав нічьо в хлопив, лише в панів, Жидів и великих купців. Він казав так: «Ототи пани-дерошкіри дерут усе з хлопів, а ми мусимо брати вид них податок».

За горов був тешкий рік. Загірські купці, Волохи зибралиси тай пишли до нас за хлібом. Накупили долів хліба тай си вер-

нули назад криз Голови на Шибений. Але дорогов зачъили коло Козмів пасти Козмам пашу та вироб'єти збитки. А Козми – то була родина опришків. Волохи-купці пишли собі далі, а Козми пишли дати знати Туманюкови.

Розказали Туманюкови, шо загирські Волохи, як си вертали з долу, збиткувалиси з них и зробили їм багато шкоди. Туманюк сказав, шо треба скликати опришків тай си порадити. За пара чысив було чъути скріз голосні фурканя в жмені: угу, угу! А двечъиру вже си багато збігло опришків до Туманюка.

Урадили опришки пити в погоню за Волохами и за то, шо дорогов зачъипали людий, видобрати їм хліб за кару. Волохи вийшли у Шибений коло озера, під Чьорногоров и там наклали ватру, посилели коні на пашу, хліб позмітували коло ватри тай самі посідали коло ватри тай там си обнучювали.

Зибралоси з Туманюком дваціть штири оиришки тай пишли в погоню за Волохами. Понаберали собі креси, пістолета, ножі, піки тай бартки и так, як сонце було вже понад захет, були всі дваціть штири опришки з Туманюком на Шибеним коло одзера. Туманюк чім прийшов ид тій ватрі, тим таки крикнув до Волохів: «Дайте-ко нам ватри, поки ми вам дамо!», – тай то кажучи, вихопив пістоль тай бур у ватру. Єк зачъили буркати опришки з пістолет у ту ватру, то Волохи без броду повтікали, лишеючи усе. Єк повтікали Волохи, а Туманюк сказав: «Отепер беріт, шо хто тілко може узети и понести».

Набрали опришки хліба, а Туманюк був такий дужий, шо узев обоє бисах, цілий корец так, як его ніс кінь. И як узев тот корец Туманюк на топорише своєї бартки, то так его зніс аж дов село на бартці и то нідде ни припочював.

Раз Туманюк посваривси був з моім препредідом Палієм Шекериком и то так дуже та погано, шо Палій Шекерик постановив имити Проця Туманюка и виддати до катушы до Кутів.

Туманюк був дужий тай си ни боев Палія Шекерика и водно приходив до Палія. Але екос раз прийшов Туманюк до Палія Палінюка (Шекерика), а тот так си вже осердив, шо ни мих довше видержети Туманюкови. Туманюк зайшов у хату до Палінюка, а Палінюк крикнув на свого сина Олексу, мого предіда. Олекса ше ни хотів помогати дедеви, бо видів, шо Палінюк в злости робит зле, але мусів, бо си боев дуже деді Палія. Палінюк підбив

плахов двері хатені тай обидва з Олексов уштрикли у хату криз викно. В хаті имилиси з Туманюком тай Туманюка звалили и з'езали, а витак з'езаного видогнав Палій до Кутив.

В Кутах забили Туманюка до катушу и він там посидів три місяці. Єк там сидів Туманюк, а мав він у вучкурі у гачьох чьирвоні, тай си тими чьирвоними екос пидкупив, шо его пустили т'хаті.

Єк би так хтос запхав кого на три місяці до катушу, але ек би ни мав гроший чім си пидкупити, то би и завісили, то другий би лиш шукав ключки, ек си на своїм противнику пимстити. Але бо Туманюк такий ни був.

Єк пустили Туманюка з катуша, то він ни йшов до себе т'хаті, але пишов до Палія Палінюка. Палій Палінюк молотив на кичірі тай уздрів, а Процьо Туманюк йде ид нему.

Прийшов Процьо Туманюк ид Палінюкови, обцулувавси з ним тай припер Туманюк свій кріс до плоту, узев ціп до рук тай зачьив молотити. Молотили до вечьира, а увечьир пишли до Палінюка т'хаті. Мій предідо Олекса Палінюків зачьив играти в скрипку, а Туманюк каже до Палія: «Ану, брате, побратиме, идім погуляти!». Єк зачьили гуляти, то гуляли до перед днинов. Витак си випрошєли оба, обцулувалиси, трохи діспали до днини тай другий день розийшлиси вже великими побратимами. Вид-тогда Процьо Туманюк и Палій Шекерик-Палінюк були вже найліпшими побратимами до самої смерти.

(Голови, 1907, зап. Петро Шекерик-Доників).

*Ці та інші рукописні оповідання
Петра Шекерика-Дониковаго про опришків
й інші історичні події зберігаються
в Державному архіві у Львові.*

Оповідання

Почєток и конаєц Світа

Приказуют, шо від сотворіня світа до тепер є уже майже шість тисіч рокіу. Але ци то правда, то гляба докладно знати, бо при сотвореню світа из нас нікого ни було, а був лиш Бог и Арідник. Тимунь годі угадати, коли саме світ постав и кілько тому років.

Про конаєц світа таки ніхто не знаєт, хоть люде про це усіяко балакають.

Розказуют, шо конаєц світа уже мав бути давно, дві тисєчі років тому. Але Пречестій Діві жель було людий и уна віпросила у Бога одну чьиту рокіу. Тот речінеє изкінчєвси, але конаєц світа ни наступив, бо ше одну чьиту рокіу віпросив у Бога для цєго світа сетий Петро. Кажут, шо ек скінчєтци чьита Петрова – тогда будет конаєц світа.

Говорили из первовіку старі люде, шо ек мет си викінчювати чьита Петрова и будетци зближувати конаєц світа, то тот чьис кождий пизнаєт, бо тогда метци на світі изводити таке чюдо, икого из роду-родного ніхто ни видів, ні чюв.

У тот чьис так си дуже намножит народу, шо ни будетци де діти. Кудя давно вовки вили – тудя мут сидіти наші діти. Така настане на світі тіснота страшна та велика, шо де сєгодне чюрит зворик, – там будет люцкий дворик. А де сєгодне по лісах є оленєчі пійла, там будут тогда чьилідинські мочіла. Пани повироб'єют изкрізь зелізні дороги так, шо ти дороги будут йти навхрєст, одна поверх другої. Цілу земню Божу, ика уна є завелика – обшиют дріттов, ек дротарь-полатайко старий горшьок бабі до варіня. Цілий світ обміріют ланцями, шо и п'єди земні на світі ни буде низміреної. А така повстане нинависть на світі, шо сум голови си буде брати: брат на брата будет из-за ременя ніж витегати, сєстра на сєстру

будет черів шукати – одна одну буде из світа згонити. Сусід сусіда, ек свого ворога, будет за будь шо до суду и до пана завдавати. Кождий будет так сокотити слова, шо годі будет шо кому ирчі.

При кінци світа люде будут у повітрію літати так, ек птахе. Навіть попід облаки будут терьх носити так, ек тепер кіньми носет, ци возами возет. Така настане на світі велика мудрість, шо люде у водним чьиси будут чюти и знати, шо де си у світі діе – изкрізь на світі. Тогди будет мих чьоловік сидіти на Чьорногорі – на самім Попі Івані тай там мет чюти, шо си де у світі діет тай говорит. Навіть вітів буде мочі говорити из ким захочет, тай де ему буде треба, то відразу порузуміетци у водній хвилині, навіть на край світа. Але однако, тешко буде житиси хлопам – бідному народови на світі. Тогди будут накладені на людий такі великі драцьки (податки), шо люде лиш си будут сміети из того, бо оплатити се ни будут годни. Нарід будет бродити у таких великих довгах, шо вух ни будет видко из довгів. Але однако людем ни буде страху, бо ходь їх мут літацувати, то ни будет кому тоти літації купувати – усі будут задовжені.

При кінци світа найдутци такі люде погані на світі, шо будут заборонети у дзвони дзвонити и перестанут люди у дзвони дзвонити. Забудут у тримбіти тримбітати. А дуток и флосрий навіть тогди ни будет на світі. Гуцули подадутци на панцку моду и віру, тай звичийі. Полишет свою файну старовіцку ношу – перебератиси будут у міскі шерепітки, зонихайкают свої обреди и звичей: писанки писати, паски с'єтити, у коледники ходити, весіля тай храми старовіцкі спраў'єти. Перестанут вірити так ек вірили їх предки – у первовічну віру, тай ни мут сербувати Божі дні – рокові с'єтки. Тоги усі мудрішки на світі повимислюет Арідник проклястий – Архиода, икий сидит від сотвореня світа прикований у зелізним кріслі на Тридев'єтий земни – на Міднем току и ждет, доків світ ни переиначітци на его стрій, бо аж тогди він си может из тих ланців розковати и вийти на цес світ.

Ек тот час настанет, то усі люде будут про це знати, чюти и видіти це, бо тогди таке заведетци пекло тай біда на світі, шо земня ни зможет держети, а Бог ни зможет терпіти. И тогди будет конец світа: усе си перевернет, изніечітци, згорит, лиш попів стане.

Старовіцкі люде, шо затемили иніч чьиси и знають, ек було – бувало давно – тай видет, ек є уже сегодне, кажут:

«Тепер уже ни так, ек бувало давно. Викінчюетци чета Петрова,

бо усе си так изповнюе, ек приказували старовіцкі люде. Низадовго відий будет конец світа. И то цілком бізівно кінчетци світ, бо зелізні дороги уже идут навхрест. Усу земню обмірено ланцами – на нимірену земню ни мает де маржинка и ногов ступити. А пани уже дроти перетегают и почerez Чьорногору. Усі гори обсновані дритьов, ек павутинем плоти. Хлопом усі поміткуютци. Хлопів гет витискают, шораз вишше у гори, у каміне, на полонини из верха сидіти. А делінь и там хлоп ни будет мати свого ґрунту и під постіль, а ни то, шоби на нім жити. Велика нинависть повстала на світі тай страшні тегарі. Годі усему зудалати. Земня ни может довше держети того усеґо, а Бог терпіти. Усе приходит так, ек приказували старовіцкі люде из первовіку, а то мудрі були вішюни. Люде попід хмари літают, Гуцули си у ленте переберают, свої звичейі полишеют. Лиш бракуе Арідника-Архиюди – тай є конец світа».

Людцкій вік

Кажут, шо ек Бог сотворив світ, то назначів був жити чьоловікови лиш трийціть років, так ек Христови. А чьоловік видразу був біда, зависливий, хотів довше жити, тай тимунь пишов був до Бога просити собі довшого віку.

Приходит чьоловік до Бога та питаетци:

«Господи, кілько років назначено є міні жити?».

А Бог кажет:

«Чьоловікови назначів я трийціть років жита, так ек Христови».

Чьоловік заґризси тай зачев просити:

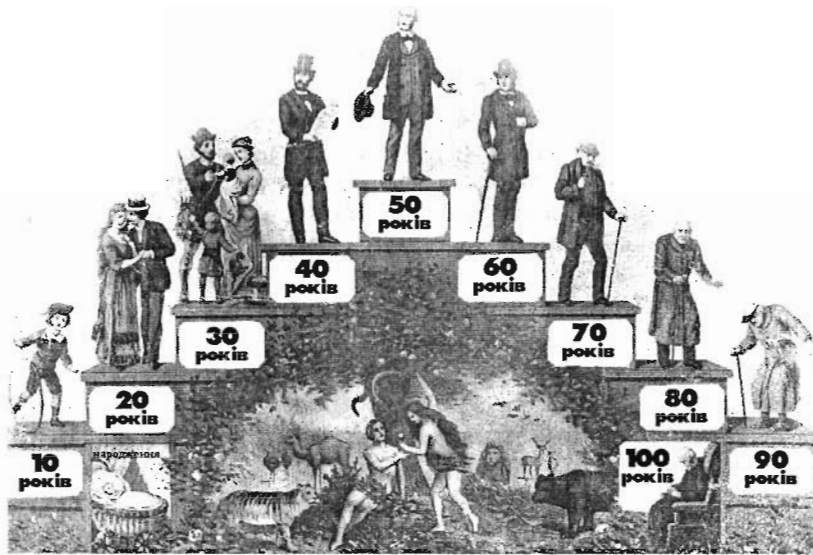
«Ий, Господи, – то мало міні трийціть років жита, бо я би хотів бірше жити. Прошу те, Господи – продовжи ми віка».

Бог задумавси над тим, бо ни зрозумів був наразі, у кого би мож відобрати років, шоби мочі їх додати до чьоловічього віку. Шош думав, а витак сказав:

«Ану, жди, шош будем крутити. Може икос удастци міні відківос роздобути тобі бірше років».

На тоту їх бесіду прийшов екраз віл, питатиси у Бога – кілько Бог назначів йиму років жити.

- 10 років: *Ой, поможи мені, Боже, аби я вже виріс,
Аби мамці дривець уквв тай водиці виніс.*
- 20 років: *Він си файно убирас, навхрест порошниці.
Куда иде – обіймає дівки, молодиці.*
- 30 років: *До тридцять років чоловік веселий, хорошиий.
Куда иде – то він має у кишені гроші.*
- 40 років: *Єк переходит чоловік на волові літа,
То так робит та працює, шо ни видит світа.*
- 50 років: *А я у свої 50 ше йду мижи люде.
Знаю, шо других 50 вже більше не буде.*
- 60 років: *Ой, коники вороненькі, ни їхати вами.
Літа мої молодії, жель мині за вами.*
- 70 років: *А я житєм фудуливси так єк богачь воли.
А я думав, шо старим ни буду ніколи.*
- 80 років: *Єк я собі нагадую, єк в мамки бавивси.
За своїми дедем з мамов й я ни забаривси.*
- 90 років: *І ни вчув я, і ни вздрів я, вже й зубів ни маю.
Господи милосердний, єк дожити маю?*
- 100 років: *А сонечко си сховало за високу гору,
Пора уже си збирати у вічну дорогу.*

А Бог відповів волови, шо назначив и йиму тільки років жити на світі, єк и чоловікови – трийцять років.

Віл на то ни пристав. Забутів тай зачєв просити Бога, шо може би Бог укоротив йиму віка, лиш на десіть років, бо трийцять років жити волови під чоловічєв руков – то забогато.

Бог лиш цєго ждав. Пристав на волову прозьбу. Видобрав у вола двайцять років житя, тай додав їх чоловікови до тих трийцятьох років. У чоловіка учінилося уже п'єтьдєсєть років житя. Трийцять років таки йиго, а двайцять років волового житя.

Але чоловік и цим віком ни кунтєтувавси, лиш просив Бога, може би ише икос Бог від когос урвав віка тай йиму додав.

На то приходит котюга тай запиталаси у Бога:

«Господи, кілько є назначєно мині житя?».

А Бог, так єк и волови відповів, шо уна будєт жити трийцять років и цілє своє житє будєт служити чоловікови.

Цє котюгу засмутило. Уна зачєла просити Бога, шоби йй Бог позволив жити лишєнь десіть років на цім світі.

Бог на то пристав:

«Най будєт», – тай тих двайцять років котюжего житя таксамо додав чоловікови.

У чоловіка учінилося сімдєсєть років житя. Але Бог відів по чоловікови, шо він ише ни є задоволєний из того віку для себе – тимунь си йиго уже Сам запитав:

«Но, кажи тепєр ми, – ци ти уже згідний на цєс вік?».

А чоловік, прото зависть – відповів исклєзь:

«Та – згідний, Госпидку, – але ише би ми си здало бірше мати віку».

А Бог на то відповів:

«Єк мєш хотіти ише бірше жити на світі, єк сімдєсєть років, то можу ише ти додати років. Але хіба уже урву для тебе двайцять років у малпи. А єк би и тих років – дєв'єносто, було для тебе замало, то других двайцять років урву для тебе у віслюка тай тобі їх дам».

Чоловік на тот вік пристав, тай вернувси жити тот вік на цім світі, шо собі єго випросив у Господа Бога.

Тай тимунь то тепєр видко по людєх, шо до трийцять років жист чоловік, єк чоловік: игручєй, веселий. До кожного охичьний. Забавний, безжурний. Одним словом: молодий – дурний. Нічьо инчє йиму ни у голові – лиш шоби си красно убрав та файно набув.

А ек минет уже трийцять років чьоловікови, то він жонатий. Уже запрежений у ерем. Бідуєт, гаруєт, тегнет на газдівстві до п'ятьдесеть років, ек віл запрежений у ермі. Завзето робит. Маєток збиваєт. Працуєт, бо хочєт, аби шош у него на газдівстві було. Тиснет, шоби шош мав, и тимунь так тежко робит, шо аж йиму очі вилізают из голови, ек волови у ермі.

А наколи минет чьоловікови п'ятьдесетка, то він видразу инчий стаєт. Шилофоститци из своїм маєтком, ек котюга из кістков у зубах. Ни знаєт шо из своїм маєтком дієти, тай на кого йіго передати. и одному, и другому – обицеєт свій маєток. И цєму, и тому передаєт. Доснагу так шибаетци, ек котюга – нюхтит, перевідуєтци, розпитуєтци, радитци у кожного, из ким би старість – свій вік дожив.

Ек маєт діти, то кождій дітині мінит свій маєток. А витак видбираєт – кривдит свої діти. А ек ни має дітий, то ише гірше гостит. Берєт годованців, а витак прогонит їх. Пристаєт то д'одним, то ид другим годованцям. Латаєтци ид кождому так, ек котюга, хто лиш до него ласкавійше заговорит.

А ек минет чьоловікови сімдєсєть років, то він уже изнов инчий стаєт. Цілком ни подібний до себе, ек був молодим.

Дитиноватієт. Будь из иков дітинов зайграєтци. Навіть любит робити діточі мудрішки. А чім далі старієтци, то робитци малпов: будь из чього засмієтци. Випулитци будь на шо. Хапнет будь шо у руки. Раз два вержєт то из рук. Израдуєтци – засмутитци.

А ек минет чьоловікови уже и дев'єносто років, то тогди він стаєт уже цілком ні до чього ни здалий. Стаєт уєлий, лінивий, тай дурний, ек віслюк.

«Калєндарь гуцулский» на 1937 р.

Видколи лишили старих людей убивати

У давну давнину люде були дуже довговічні, прудко ни умерали. Народу си так множило, шо ни було си де діти. Почєрез старих ни було ек газдувати молодим, а пани си збоїли, шо ек нарід ни мет

умєрати, то їх из дворів повигонит, и тимунь уложили таке право, шо усіх старих людий на старість убивали.

Почєрез добиванє стариків світ зачєв си нієчїти, зачєв ити ни дгорі, але у долину, бо ни було старих мудрих голов, аби учїли молодих, ек то си має газдувати и жити на світі.

Хто би був загаїв икого старика, то того за це карали смертьов.

Але найшов си такий одєн син, шо погадав собі: «Най си діє Божя Воля, най изроб'є изо мнов шо схотє, а я свого дєдю ни дам добивати». И ек прийшов чєс на

добиванє єго дєді, він узєв дядю, завів у пустантини – ліси. Там викопав потайник и у тїм потайнику довгі роки гудував свого дєдю крадьма, шо ніхто ни знав: ні люде, ні пани.

Усі си люде дивували и усі си пани чюдували, шо ніхто так добре ни знав газдувати, ек тот чьоловік.

У него завждє родили городи – ци було мокре, ци сухє літо: у посуху він сїєв на лугах, підбагонках, а у мокрі роки сїєв він на горбах, и тимунь у него ніколи ні замєкла, ані ни вігорїла городнина.

Мав доста хліба, шо шє и другим давав.

Знав из-за зими, икє будє політє.

Ек си в него допитували, відкїв він то усе знає, то він ни хотів си до того приповісти, бо ни хотів свого дєдю відати у руки, икий єго на тото усе наражєв полудь свої мудрости.

Але одного разу він посваривси из своїов жінков тай її ударив. Жінка, прото жінка, осєрдиласи на свого чьоловіка и завдала єго до пана, шо він свого дєдю держит у хованках и ни дає добити.

Син побїх на пораду ид своїму дєдєви. А дєдє кажє єму: «Усе пропало, але ти си цим ни жури, будєш однако добре жити на світі, лиш жінці ни вірь, бо у жінки довгий волос, а короткий розум, тимунь уна дурна, и ек си осєрдит на чьоловіка, то усе на него розкажє, шо лиш знає».

Шє ни докїнчєли уни цу бесїду, ек уже набїгла за ними обома ровта и взєли їх до пана.

Пан си питає у сина, чьїму він ховав свого дєдю и ни давав добити,

аби сам миx прудче стати газдов. А син каже: «Я из-за деді був ліпшим газдов, ек бих був без него, я свого дедю держев през розум». — И розказав, ек дедя на усе его добре радив, шо, коли и ек робити.

Пан над цим дуже си згадав, тай запитавси у старого, чьо его віддала у руки нивістка?

А старий дідок засмієвси тай каже: «Ой чьо? А ви, пане, ни знаєте?» — Пан каже: «Ні», — а старичьок каже: «Бо мій син мав жінку свою за приятеля и їй розказав про мене, а у чьоловіка пес ліпший пристель, ек жінка. Ану ударте буком пса тай жінку, то пес заскавучіт, але зараз областитци, тай ану най хтос нападає вас, то він тому очі вієст. А жінка, ек би так, то ше би й помогла вам жите узети. Така правда на світі була, є, тай будет». Пан уздрів, шо без старих мудрих людий ни буде гаразду на світі — тай від того чєсу заборонив добивати стариків.

«Календарь гуцульский» на 1935 р.

На дні озера

I

Шо за газда великий та славний сидів отам на ріжи під Синицями! Боже, воле твоя велика. Чього в него ни було! Хіба лиш потечего молока їму бракло, а бирше бигме нічьо. Всего мав достатком, тай уже — лиш би жити, нічим си и журити. Шо за коні в него були, Господи! Таке то файне; а шо волів та коров; а вивцям та козини й рахунку ни було.

Ску вже він мав жіночку, то годі їй суда тепер и пари найти. Таке то чюкірне, веселе, екес гардешисте, шо но. Аби сам Отець їй уздрів, то ше би їй мусів полюбити. Відий забув би, бідник, за ключі вид царства, ек каже приповідка наша. Кажу вам, шо аби 100 пар постолів зидрав, то би других таких ни спарував. Шо вже вам Андрійчик ни подуфалий був, ийде! Таке то гонорове було: бува-

ло, ек си вивберає, то аби скей миндрий опришок, то ни годен добічі до него, ніколи в світі. Вберетси в кресаню з блехами, в порошниці; за ременем пістолета жировані, в ремени ножі насажувані, через плечья кріс, в руках бартка, а ретьизки лиш поцоркуют, бувало ек де йде. А їго жінка Катеринка, ек сми вже перше казав, то таки ціле чюдо було вборив. А ек си вни любили обое, то вже ни могу вам навіть и казати.

Та нічим уни си так не тішили, ек своїми діточьками. Тай ек си тим ни тішити, ни радуватиси тому, коли то всі три хлопчіки, так ек з ока випали Андрійчикови, скапенний він, но уся мода его, навіть так жяхло говорили, ек він.

Андрійчик бувало каже: «Ск бих ни мав дітий, то би ми всий вік був ек зав'єзаний, бо нічим бих ни питаєв, нічьо би ми ни иочьому було. Шо би ми з богатства, з мастків, кому бих то лишив; а так ек є своя дітина, своя кров, то є на кого робити. То вже тогди веселе жите, бо я вижу, шо ни вмру, бо мое жите лишитси тут на земни. Коби лиш сми ше діждаєв з свойов Катеринков отих своїх піцкаликів видіти газдами, то тогди бих нічим ни питаєв. Бо хоть аби ека сюбина, або ека робота була файна, а ек її си залишит, або си ни докінчье — ек си уна збавит, та пропаде: ліпше аби її й ни було, аби її ніхто ни зачіпав, бо ніхто би коло неї ни тратив чьис, ни мучівси».

Катеринка нираз їму говорит:

— Ти, сараку — ни сараку, бо ти чьоловік, але так уже смих си унадила казати, — ходиш водно утуда отими дебрями-чьорнівами, а найгірше мне гризут фирманкьи, шо ти так водно любиш ходити з бриндзами за Гору. Типер чьиси екі! Біх лиш один знає, видків может ворих на те напасти, отак ненадійно тай по тобі. А я тогди бих пропала з отими діточьками сама. Гадаш, шо би хто си тогди мене боев, або шо? Все би розикрали, распалобиси, розлетілобиси усе наше газдівство, ек попив вид вітру. Я би казала, аби ти си отого всего попустив, бо маємо з чього жити, ни траба тобі ні стрілецтва, ні отих фирманок из бриндзами за Гору. Ек шо куда траба, то бих пислала слугу.

Ни зможе уже того истерпіти Андрійчик тай ни раз їй перерве її гризоту:

-- Ти гадаш, Катеринко, шо то лехко газдувати? Газдувати отак гірко, ек каменя глодати. Ек би си ми спустили з усим на чюжі — ого! Лехко би ми стоєли. Я мушу сам си пожурити за кожде. Прав-

ду ти кажеш, що лехко можна дес утуда головов положити, а це мене, ти гадаш, що ни гризе велико? Міні ше си ни хоче вмерати, бо я знаю, що я тут паном. Тут собі побуду, ек хочю. Де би си я пристав мінети житем за смерть, коли я знаю, що сес світ – ек маковий цвіт. То коротеньке жите, ек нивеликий сон. Тимунь повиден си кождий з нас змогати, аби собі тут, на цім світі файно побути, аби ни жель умерати. Бо коби на цім світі міні добре було, а на тим – і-га! Я знаю, що буде? Там ніхто ше ни був тай відтвив ни прийшов суда. А про мене – хоть най там мнов вже й плоти підпирают, то міні дурниця! Я ше молодий – лише прийшов мій злотний вік, я лиш собі гадаю файно з тобов, Катеринко, побути.

— Йй, Андрійчику, соколику мій любий та годний, – нираз и ни даєт йому докінчѣти Катеринка, – коби ти знав, коли меш умерати, то би так. А так дес те вориг избавит житя, тай конец.

— Я си ни бою ворога. Ек траф'ю на вовка, або на медведя, то си з ними раз-два обрехтую. До них є ножі, пістолета, вріз, хотьби й сто, то міні ни страх, – гордо зачнет си Андрійчик боронити вид жінки, аби їй ни дуже додавати страху, ек куда він пидет тай си приборит. – А ек би де на мнє напали опришки, то їх си ни бою, бо ніколи їх ни зачѣпаю, добре з ними жию, то ни страх, а шьє вигоду з них маю. Но ек би дес си трафив такий вориг, шо би кончье на мое жите насівси, а годі би ми си вид него оборонити, давбих йому всий наш маєток, лиш аби вретувати своє й твоє, й діточі жите, бо маєток без житя нашего нічьо ни варт. Ни маєток дає жите людем, але люде дают своїм житем маєткови си розростати. Ек би ми жите ни взели, а лиш маєток, то нам ни страх. Ми маєток зробили цес, тай можим ше розвести и десіть маєтків, лиш кобих жите мали.

Ни раз тай ни двічі, отак собі любуючїси, ек голубцив пара, воркоте Андрійчик з Катеринков то про се, то про те, бо то вже и ни дурний вигадав оту співаночьку:

«З добров долев на цім світі я ни налюб'юси,
З лихов долев – лекше стане, коли розлучюси.
Та однак лиха доля ни прудко вмерає,
Ни одній то файній чічці житѣи коротає!»

II

Вже п'ятий тиждень минав, ек всі кьчїри, долини, зашепетини, извори, сигли забїлілиси, ек молоко. Все, шо було на земни, при-

пав білий попив – зима. Потисли великі здорові морози, всі птахе, звірина й маржинка – покорчілоси, трохе засмутилоси. Смерече посумніло, повгиналоси пид тѣжерем зими, шо то збиточно тиснула сучя з фойов, екі, отек у великій болести, бгалиси аж до землі и скривлено дивилиси на світ. Всі бистрі поточїни, потоки и річки, шо то, бувало, вліті так файно, слобидно в диких дебрях середь первовічних лісів клекоотючьим шумом наповнели долини й обочї – згари нашої любой Гуцульшени, тіпер замерзли, посмутилиси и потихонько лише си змов'єли, шепотечї попид леди, ек би то си разом їм докупи злучїти и напасти на леди, шо їх оковали своїов шкіров. Та пуста дурниця їх то була, бо вже осїнь замкла своїми ключьями тепло, а виломиласи надвір студїнь, шо сидїла екмай піврік, замкнена ключьями весни, екі були в руках сегого Юрія.

Чес вид чесу звївалиси вітри, свистали в кіле, в дерева тай отек наперекір людем клали великі замети, шо годі було криз ні пройти – то однак й зима ни засмутила любї наші гори. Бо куда глипнеш оком, скрізь видко було тиху радість, ека насїдає кождому гуцулови на серце, а відтвив прогонит, вимїтає смуток-тугу, отек пометки з хати.

Маржина їла на поли коло оплотів, а пастухи водно її дозирали, галасуючі, аби де не прикравси и екої шпирли-скали вуйко-медвідь та ни потегнув шо, або аби де ни нанїсси малий-вовк та ни покалічїв маржинку, Божу росицу, шо то всі з неї жиємо, тай си з-за неї набуваємо. Бо ек би ни та росиця-маржинка, то би й нам ни було з чього жити.

Андрійчик верг кріс пид плїт, йдучї з польованя. Майже до вечїра мав ношу з гоницев, шо вже третий раз перегонюєси й годі їй дати раду. Вже сонечько зас'єчювало за високу, горду, білу-білу, ек яйце, Чьорногору, шо стирчїла мижи шораз то меншими кичїрами, ек мама мижи дітми, коли ледви умучїний Андрійчик увїзси у хату, такий сердитий, шо лиш глипнула Катерина на Андрійчика, то вже видїла, шо шос йому нимиром, та ни знала, шо си стало.

— Андрійчику, соколику мій єсний та годний, скажи-ко, шо тобі хьєбує. Бо шос ти душе смутний сегодне, – зачела злегонька та поделеку Катеринка розпитуватиси в Андрійчика.

— Ни слабий сми, сарака, али єкийє умучений та сердитий, бо ни одна, але десіть бїдий тобі нараз влізе на голову, – зачєв май трошки веселїше говорити Андрійчик.

— Та ска би бїда, пай счезає вид тебе, Андрійчику, бїда, – каже

Катеринка. — Може би я наклала зараз у печі ватру, та обшушиши трошки, тай зараз я усмажу тобі мнеса, тай ти лекше буде. Ти з отим стрілецтвом й жите собі футко втратиш.

Катеринка отворила виконце вид кагли в курненці, отворила великі двері хатні навстежир, лиш приперла маленькі дверця, взела огниво, кресило, кремінь тай векелию, викресала ватру, розпалила вугле, наклала скіпок, уколених з сухої липини. За маленький чесок запалала весело ватра, екої поломінь доходила, високо фуркаючі, майже дов саму стелину хати. Повна хата зробиласи диму, шо аж годі було дихнути. Катеринка поклала мнесо на грань, аби си смажило, а Андрійчик обтер свій кріс, поклав на стіну, порошницю з порохом сховав у полицу, сів у кут, зачев си обигрівати, тай узев флоеру з полиці. Господи, ек потег у ню, то аж серце си рвало. Але ж бо то й флоера була у него, шо рідко де їй суда найдеш пару. Розказували, шо то дес їму екийс опришок подарував. Та флоера була з самої тисини роблена. Та бо и варт було Андрійчикови ту флоеру мати! Бо ніхто так ни вмів у флоеру йграти, ек Андрійчик.

Попийграв Андрійчик у флоеру, тай зачев Катеринці розказувати про свої клопоти, екі їго так за цілу днину умучіли.

— Кілько то я разів вам си ни наговорив та ни наказав, — каже Андрійчик, — а ви всі собі нічьо з того ни робите. Біда знає! Відий, такісте таки забудливі. Нираз кажу: ни кладіт кужіль у кочьирги, ни перевертайте лижки у кошели, ни переступайте лопату, ек си кладе хлібу піч, и ни буде коров-перехідниця. А ви тим ни питаєте... А типер — дивітси! Корова си водно перегонює. Тай чюд її знає порешті, шо їй робити? Брав сми сегодне бисаги ти, шо си ними паска с'єтит, кужівку видумерску, вінчений поес, косу, волочков з заплітків перев'єзував їй фіст, тай сми гонив почerez то всьо три рази. Ек ше то ни поможе, то хіба би дес ишов у світ, тай собі раду екус давав. А знов давить раню, ек сми йшов на стрілецтво, то мнє перейшла ота Кривуштейка, остатний би їй раз був! Тай сми нічьо ни вбив, пусто сми ходив. Ек то кажут, з чім баба на торг, з тим з торгу. А знаш, таки ми олінь утік зпид самого носа. В кунциу стрілев тай ни трафив. Отимуй смих смутний тай сердитий, шо мнє роззлостило на стрілецтві, а витак ше й гониця. Вже сми нарешті просив отак вечіра, ек ганя дождю в посуху.

— Ой, я ту Кривуштейку знаю, — каже Катеринка, — тота аби котюги переходила, а ни люде! Тай котюги доброї шкода. Та кілько

би мене перейшла, тільки я мушу лиху гостити. И ти ни знаеш, відкив лиш тобі біда нанесетси на дорогу, ек ти дес идеш.

— Коби ми ше завтра ни нанеслаши на дорогу, — перервав Катеринці Андрійчик, — ек я буду йти за Гору з бриндзов, аби лиху ни погостив, бо то делека дорога, тай нилегка, доків прийти в Полени.

Катеринка ек мала кубок з водов у руках, так їго впустила видразу на землю, ек учюла про фирманку за Гору. А витак ек ни заголосит, та ни обчепитси коло шиї Андрійчикови, та ни зачєне просити:

— Шо тобі, соколику, шош приморснулоси йти тепер за Гору, в такій фіфолі-біді! Ци мало ше є тих хрестів на тих полонинах, шо ни оден такий мудрак, ек ти, покотив свої роги тай ни сходит відтив ніколи. Ци ти хочеш мене осиротити, тай отих три хлопчіки, шо так си над ними трісеш? Ни йди за Гору. Ми си про то обійдемо. Ек бих лиху жили, або бес оту дівту так ни любив, то я би ше раднішя, шо би ти й ніколи ни вертавси т'хаті.

— Ні, ні, моя солоденька, ни бійси, я преці кілько разів ходив, але водно добре гостив, — зачев втихомирети Андрійчик Катерину. — Я мушу йти, бо сми дав сегодни Волохови слово, шо доконче мушу бути позавтрю в Поленах. А ти знаєш моє слово. В мене слово — то вартнійше вид усеґо. Хто свому слову ни чьоловік, то ни варт и по світі ходити. Ти си нічьо ни бій, Катериночко: я си вберу: озму шепку, шальок, дві сорочці, пагрудник, килтарик, кожух-рукавник, наручниці, рукавиці шкіріні, гачі, онучі добрі, постоли-папуці, тай ше манту до того, то ми ни буде страх, хотьби йкі морози. Озму собі одного коня порожного, буду на нім сидіти, а на тих трьох, май трошки варіятах, буду нести терьхе з бриндзов.

— Ого, я вже знаю, шо ми си бирше ни будим видіти, бо сми мала такі погані сни, шо но! — голосила Катеринка, ек уже виділа, шо ни перемаже Андрійчика, тай знала, шо вара си вперати, бо добре уже висамувала Андрійчикову моду.

— Тихо, тихо, моя ти чічко солоденька, — зачев ид собі пригортати її Андрійчик, бо и він сам видів, шо уна їму лиху ни важила.

— Я чій туда си ни забарю. А відти шо вже всекого повиношу на свстки Риздвені, а знов тобі тай отим хлопчятам — ий-де! Буде шо видіти. Лиш те таки прощу, Катериночко моя солоденька-люба, нічьо си ни вгаюй, абес все ми вилагодила на дорогу. Бо ше на зоречки ни сійше, ек я вже гайда в плай! Ти вже мене знаш. А знов я ни хочю, аби за мнов хлопчѣики оти мої, легіники годні, ни рули.

Тай ще шо найгірше – боюси, аби си дейка біда бешьисна ни на-
несла та ми дороги ни перейшла.

– Ни журиси ти цим, Андрійчику! Я вже це все знаю, шо тобі
треба на дорогу, – пазила Катеринка, стелючі Андрійчикови постіль,
– ти йди, соколику, та легай припочивати...

III

Темнота вже гет пропадала, кочьнючіси шораз то далі, туда гет на
схьитоксонця, тікала що могла прудче, чьорним-чьорним валом, ни
мала навіть сили обіздритиси назадусь, відквив за нев си гнала есно-
та, світло днини. Годі розказати, шо за краса стоела передь сходом
сонечка есного. Все си блишшело срібними леліточьками так есно,
шо аж годі си було на світ дивити. Всі кьичири и долини, шо то си
пишнили гордо одни перед другими, привитали есний схід сонця,
украшені типер були то білими-білими, ек ботеї білих овец на по-
лонині, поленками та ріжьями, то знов чьорно-голубими борами,
сиглами смечечіни, а де-ни-де и жовтавими, отек уже из старости,
буковинами. Лиш стій та диш. Очі ни зажмуриш – водно си див'є,
серце ни втихомириш – вискакує з грудий. Там кьичірка зверхьї
біла-білісінька, май трошки низше вже упишнена зеленими купка-
ми лісів. А тут, таки перед тобов, пид самими ногами, пропасть-
дебря, извир. Глипни лиш назад, а тут файна-файна улога, рівна ек
ств. На боці гадинов сунетси невеличька річька з своїми малими
поточінками. Понад річку видко то луги, то скали, то горбике, а все
то писале, ек писанка ота наша люба гуцулска, усекіми чічьками.
Дес-ни-дес видко по маленькій хатчині, шо отек из страху передь
буйним вітром чорногірським си ховає в зашепетинах, то знов по
великій, мощно забудованій хаті. На царинках видко сіна, оек кук-
ли собі гордо стое. А над тим усим леліют сріблом шшірим блиш-
шючі лелітки, отек ніби слези радости до есного сонечка, шо вирва-
ло їх з темноти ночі, а привело на світло днини.

Андрійчик стоев з чьитверма кіньми на Магурі, тай ни міг си па
то все надивити, на тот чюдний схід сонця в погідну днину в на-
ших любих кьичірах взимі.

Ек уже си викотило з-за волоских кьичір есне, веселе сонечько,
освітило ті плачючі радостев до світла наші гуцулські кечіри-гори,
здоймив Андрійчик шьипку з голови, впав на коліна, обернувши
лицем до сонечька, тай зачьив си молити:

«Декую тобі, свете, велике, запашне Сонечко, шо ес дозволило
мені діждати те сегодни уздріти. Помози ми мирно си вернути з
Загори и знов те уздріти з оцего місця, таким файним, нисмутним,
ек ес си показало сегодни веселим. Май гадку на моє газдівство,
мою жінку тай діточьки. Сокоти мене мирно в сій дорозі...»

Натігнув шепку на голов, встав из землі, сів на коня, закурив
люльку та пишов далі в делеку дорогу, задуманий, а великі слези
кочьилиси, ек горох, з іго лица. Ни схелив голов, зачепив шепков
фою, навислов молоденьков зимов. Вна посипаласи на него, отек з
мучіника мука в млині, тай обсипала іго цілого, аж си здригнув,
тай си видразу прошумав.

— Ігі, ек ми есос банно за тими хлопчіками тай за жінков, отек
би я їх ніколи ни мав видіти... – заговорив Андрійчик сам до себе,
ек війшов на Кринту. Але шос треба собі гадати, аби дорога си ни
втьимила. Дорога делека, тай тежка перед обнов.

Сонечько футко шнирувало, минало одну кечеру за другов, отек
рахувало їх. Вже було и сполудне, а надворі ніде ані хмаринки ни
видко.

— Ото мороз буде, ий-га! Птаха ме падати, а ми де, саракі, бу-
дем ночювати? – говорив до коний Андрійчик, позераючі назадусь,
то знов попліскував вороного пид собов.

— Пишов сми давідь досвіта, шо ще спали хлопчьики. Поцулу-
вав їх, слизьми сми своїми вмив, з жінков роздекувавси, а и вна
заплакала, тай пишов. Декую днинці великій, я вже пид Марічьис-
тков. Але доків війду па полонини, тай буде вечір. Поседе нічь.
Чьий може ще вглюзаю поза Данциж, так дес туда буду ночювати
в порожній стаї.

Гадка за гадков шибалиси Андрійчикові. Він то злізав, ишов
ногами, то знов сідав на коня. Курив люльку, обтресав фою з гад-
жюджьок тай радувавси тим, ек мала дитина. Та однако би був ни
пригнав нічьим так вид себе втему, ек свойов любов флосерков, в
еку, сидечі на кони, шочьисок играв, шо аж си радував гість у до-
розі, звір в лісі, рибка у воді, то знов співав усекі співанки, екі лиш
знав. А знав їх дуже богато. Отак помали, ступінь за ступнем, ми-
нав полонину за полонинов, и саме ек си ело робити сонечько по-
над сеток, уже був у Данциши, верьх озера. Озеро вимерзло, було
так, ек на долони, рівно. Нихто би ни казав, шо то ни якес поле
рівне, рівно-рівненько, отек укопане.

— Аді, ек тут файно, рівно, ек би це таке поленка діправди була, го отут би май файне місце на стаю, — гадав собі Андрійчик, проходічі попри озеро. Минув озеро, вийшов уже гет на полонину, аж нараз уздрів на плаю велику громаду людий.

— Шо то за люде, — ни мих сам пизнати. — Ци би то екі йшли из Загіря, ци відкив. Став, довго стоев и дівивси, ци би ни пизнав, шо то за одни. Та однако ни миг. Хотів Андрійчик завернути дес убік з дороги, аби ше еке лихо ни попацити з тими низнакомими середь полонини, та вже ни було коли. Тоти люде зачъили ид нему бічі, кричючі. Ек си зближили, ни знав Андрійчик видразу, шо це ни наші люде. Очі в них скісні, а волося на бороді майже ни було, шьипки на голові такі, ек остро завершені сіна. Видразу Андрійчик здогадався, шо це татаре, за екі їму розказували люде нираз та ни двічі за Горов тай на волоскім боці. Ий-га! Ці, певне, йдут наші гори воювати! Оттепер знишшют нас навіки! Озмут моїх легіників всіх трьох, тай жіночку мою озмут. Коби хоть всіх вкупі! Але відий Біх знає. Займут світами, царями. Мет то бідувати — и маєтчик знишшют. Ці відий певно дурбасні заблукалис, ек чъисом ерче заморене в сиглі вид овец. Та мут відий мене силувати, абих їх вивів на добру дорогу тай извів на Жеб'є. А шо то буде си робити на Жеб'ю, ек би вни прийшли, то страх! Нираз я чов за їх роботу. Виб'ют, винишшют усе. Тай відий и міні ни буде з медом, лиш так, ек мусі в окропі! Шоби я їден загиб, то дурниця. Бо то й я загину, моя чьилідь, тай всі гуцули в отих кьичірах. Кобих міг екос раду дати з ними сам, ото бі дуже добре.

Такі варилис гадки: гадки тежкі, чьорні, ек нираз чьорна хмара з тучьев насуваетси на наші кечери, давили так їго серце, шо ни міг навіть дихати. Та ек були коло него татаре вже близко, ек уже видів віц, шо їм в руках, упало їму на гадку одзеро замерзле пид Данцишом — и легонько їму стало на серци, аж си засмієв сам из собов.

— Тепер я вам у руках, але зараз будете и ви мені у руках! — погадав собі Андрійчик, ек татаре обскочіли їго и їго коники з усих боків, тай имили в руки.

Поприходили всі татаре докупи. Попригонили з собов жінки-Волошки та усекі забори, шо забрали за Горов. Андрійчик був веселий, отек на весілю. Татаре казали їму, аби їх привів на Жеб'є на самий Сьятий вечір, бо уни мают досвіта на Риздво вже бути гет укутані в Жеб'ю та йти на Кути.

— Добре, я вас докладно приведу, шо ше до Риздва будете укутані, — сказав Андрійчик татарам, хетро усміхаючіси.

IV

На рівним, рівненькім поли татари си розкошелали в Данциши. Андрійчик завів їх на рівну поленочку, прикриту зимов и казав:

— Отут ви тай я будем ночювати, а витак я вас поведу на саме Жеб'є.

Татаре слухали Андрійчика за кожде, бо він си їм страшно пиддавав. Андрійчик ек видів, шо татаре їго дуже слухают, був ше раднійший, бо видів, шо їго гадка ни була пуста. Гонорно поведивси, ек нираз лиш мандатор миже пушкарями, тай все давав наказ за наказом, шо татаре дуже докладно робили.

Сказав Андрійчик до татар:

— Гий, мої пишні побратими, ви ше відий ни ночювали на Чьорногорах. А тут, то ни будь-де нічьліх! Ек мороз укреше, то аж си вам око залупит, а прьятелик-вітрик ек потегне, — тай то ни ваш, дес туда, біда знайт, де екис мізерний — але наш, полонинцький, богацький, шо скорчїтеси, ек квачі, тай замерзнете, ек... А може ше ек добре захарчїте, то й малі си присунут та на екомус из вас спогане собі зуби. Отимунь, аби нам ни було страху, набурьте искрїзь навколо цієї ріжі рівної аж по горьбочьки моцні ватри, и то так одна коло одної, аби й ногов ни було де переступити. А тут є сего ген куда, ади, еких штубів та сухарів. Лиш гайда до роботи, тай я вам поможу.

Татарва за невеликий чєс набурила великі ватри наокола одзера, так шо ніхто би си був ид ним, ані вид них ни дістав з-поза ватри. Тай ше кождий татарин наклав ватру коло свої буди, так шо на цілим тім одзері горіли ватри.

Андрійчик здоймив шєпку з голови, стоечі мижи татарами в самій середині, поклонивси низко до самої землі сонцеви зас'єчюючюму, заплакав и ше раз помоливси тихонько до Сонця.

«Декую тобі, сьїте, велике, шо єс дотепер мнє сокотило. Далос ми добру гадку, шо зглажу цу нехарь зи світа. Май в опіці мої діточьки, жіночку тай всіх гуцулів и ототи любі гори-кьичіри, шо єс так файно їх освітило. Бо ні цієї нехари, ані міні вже бирше ни видіти тебе — великого, єсного, світлого Сонечка. Та шо я один згину, то нивеликий страх, але сотки других русинів будут жити собі добре. Будь здорово, бо міні вже короткий чьис...».

Поклав шьипку на голову, взяв свою флоєру в руки та ек зачъив играти, то аж серце си кроїло з желю. Сонечко си аж зачервоніло. Татарє всі си позбігали тай довго-довго слухали їго дивної йгри.

Сонечко прудко си сховало, шоби ни видіти смерти свого любо-го гуцула, шо си ним тішив з маленьких років, а вно нираз люби-валося своїми сиявами в їго буйнім волосою.

Андрійчик так ийграв у флоєру, шо ше відий зроду так ни йграв. Він наумисне так робив, аби загутати диких татар, аби си вни ни вдивили, шо то він ни на рівній полєні, лише на замерзлім одзері в Данциши.

Нагадував собі Андрійчик тоти игри, шо то нираз виигрував їх тужно-тужно, то знов весело-шширо з одной кьичирочки на другу, на екій сиділа їго тогди наповіжена, а теперішня жінка Катєринка. Не то, шо дикі татарє сторопіли, слухаючі тої игри, але й вовчя в плях, на полонинах, в лісах завивала гуртом тужно-смутно, ек то хіба нираз лиш оти трембіти за мерцем, шо аж мороз ишов по тілі, а волосє дуба ставало на голові.

Ишли голоса попид небеса, горами, лісами. Татари так си загу-тали, шо забули за все, навіть и за спанє. Єка радість, веселисть виступила на лиці Андрійчика, ек він уздрів, шо татарє си загу-тали коло него!

Нараз потемніло, бо ватри потали у спид. Татарє перепудилиси, шо то си стало, зачъили бічі гуртами то в оден, то в другий бік. Але нараз лід зачъив си на одзері ломити, а татарє падали у воду. Ни знали, шо си з ними робит. Одни кричъили, другі лиш повитрішю-вали очі, ек варінникъи, а ирти пороззів'єли, ек чъильюсти в печах. Тай потавали на дно одзера. Ловилиси за криги лєду, але одни од-них постєгали, то стручювали, кождий хотєчі себе вратувати. Тай всі си втопили. В воді обмерзали, руки заклекали, и гляба було вилізати. Лише шораз то гірше потавали.

Лиш Андрійчик шьи си був трішєчки задержев на одной кризі. Він ни кричъив, ни плакав, нікуда ни рвался – був рад, шо ни гине марно, бо всокотив сотки людий вид смерти. Лиш дівивси на татар.

Однако и їго струтив один татарин у воду, екий хотів си вретува-ти на тій кризі, але оба з Андрійчиком разом, так ек и всі другі татарє, закъипіли на дно одзера.

Видано окремов книжєчков в 1913 р.

Когутова рада

Оден маленький хлопец, бідний сирота, без дєді и мами – ходив хатами, блудь-каючі помижи людє.

Заблудькав тот хлопец на підгірє, до одного пана. Тот пан жив сам у собі, ни мав нієкої родини. Тай тот хлопец наймивси в того пана. Був тот хлопец, кільки був у того пана, так, шо уже у него пидріс на великого лєгіня.

Одного разу тот пан имив білу гадину. Приніс ид хаті тай дав тому хлопцеви тоту гадину варити, наказуючі, шоби він, борони Боже, ни покушев тої юшки из тої гадини, бо ек би покушев, то пан йиму відразу утнет єзик у роті. Тай забравси пан из хати.

А тот хлопец, варічі тоту гадину, погадав собі: «Ий, Господи – чьо пан так твердо заказував міні, шоби я ни покушів єї гадини, ек він сам маєт її їсти? Відкв си пан годєн довідати, шо я покушію трошки єї юшки из гадини?», – тай покушів.

Наколи він хлєснув тої юшки тай прожер її, то відразу зрозумів, шо усе на світі говорит – від трави, аж до найстаршєї звирини. Але він из цим мовчєв. Ни фаливси панови.

Пан наївси тої гадини, тай сказав до того хлопця:

«Сідлай міні коня, тай бери бисаги на плєчі, тай идім у полонини зилє копати».

Зибралиси тай пишли оба у полонини.

Пан їдет на кони, а то усі трави и усі зилє обзиваютьци д'нєму тай говорєт, ек котрє зилє ци трава називаєтци тай до чього приходит. Пан розуміє, тай кажєт тому хлопцеви рвати то зилє, записуючі собі йиго у книжку, до иєкого ліку уно є тай ек си називає.

И хлопец розуміє так само, ек и пан, але из цим ни признаєтци

панови, бо боїтци, шоби пан ни утєв йиму єзик у роті. Мовчєки рвет то зїлє, шо пан йиму скажет, тай мечєт у бисаги.

Йдучі, натрафили уни на одно зїлє, шо дуже смішно називалоси. Хлопец засмієвси из тої назви.

Пан тото заздрів, тай єк хлопец то зїлє урвав тай верг у бисаги, пан тогди штрик из коня, тай зачєв притискати того хлопця, шоби він признавси панови, из чього, він засмієвси.

Хлопец всїяко викручювавси, але тот пан ии повірив. Він сказав хлопцеви, шо то хлопец засмієвси из назви того зїля, бо мусів покушїти тої білої гадини, тай розуміє, так єк и пан, шо трави, зїля, ліси и уся звїрина на світї говорит.

Ни помогла хлопцеви ні клєтьба, ні прошня. Пан утєв хлопцеви єзик у роті, шоби він про це кому шо ни розбрєхав, бо ни вірив йиму, тай пустив гєт від себе німого хлопця у світ.

Гірько блудькав німий хлопец по світї. Чюв и розумів, шо усе на світї говорило, але сам ни міг слова промовити. Ни міг нічьо ні задайкати, ні запросити, ні виговоритиси. Прото німий.

Блукав він так по світї до осєни, журічіси, де би міг зиму перезимувати, шоби ни умерти из голоду тай холоду.

Але підслухав він, єк си гадя змов'єла, де маєт зиму зимувати, тай пішов він туда сокотити гадю, єк си будєт уна на Здвижїнє запрєтувати у земню, шоби и собі из гадев туда си запрєтати, бо инде ни мав си де діти.

Єк си зибрала гадя, на умовлєним мїсци на Здвижїнє досвіта, отвориласи у скалі печєра, тай тота уся гадя там си запрєтала, а тот хлопец и собі усунувси у тоту печіру за гадев.

Печєра знов си за ними заперла.

У тїй печєрі та вся гадя пустиласи того хлопця заїсти, але старшя гадина – королева над тов гадев, сказала:

«Ни можна йиму нічьо казати, єк він тут из нами запрєтавси на зиму, бо земня однако прикриваєт, єк нас так и його». Гадя послухала свою королеву тай дала спокій тому хлопцеви.

Але кажєт йиму тота королева гадї:

«Я лиш одно ни знаю – ци ти збізуєш тут перезимувати из голоду зиму, бо у нас нима шо тут їсти, хїба будєш лизати отот камінь, разом из нами так, єк ми йиго лижемо цілу зиму».

Тот хлопец лизав цілу зиму камінь разом из гадев тай визимувавси там. Ни умер из голоду.

Його єзик, лижучі цілу зиму тот камінь, так натєгси и видрїє, шо до весни, тот хлопец изнов проговорив, так, єк давнїше говорив.

На Благовїшінє досвіта, єк Бог поблагословив земню, сказала тота королева тої гадї тому хлопцеви:

«Ти віцїв ни годєн сам вийти разом из нами, – хїба я тебе витєгну. Ловиси минї за фїєт тай тєгниси из печєри за мнов». – Тай витєгла уна йиго за собов на світ.

Єк вїйшли из тої печєри, та печєра знов си заперла, так єк була перед тим. А тота королева гадина, сказала – на відходї – тому хлопцеви:

«Дивиси, аби ти кому ни сказав, де ти був, тай шо єє видїв и чюв мижи нами, тай ни смїєш нікому си признати, шо говорит уся диханїя на світї. Ні то, шо говорєт трави, зїля и ліси. Бо абєс знав, шо наколи шош комус изкажєш, то відразу умрєш», – тай забраласи від него.

Тот хлопец изнов пишов помижи люде – шукати житя собі.

Наймивси він у водного газди на слугу, тай так добре тому газдї газдував, шо тот газда у десїтеро ише біршим зробивси богачєм, єк був. Тимунь изпустивси тот газда на того хлопця з усим своїм господарством. А тот хлопец тимунь знав так добре газдувати, бо уся сюбина розказувала йиму, єк тай де її сїєти, ци садити. Трави казали, коли чєс їх косити. Худоба говорила, єк її гудувати и пасти, шоби уна красна була. Був добрим газдом, бо про то він знав, шо усе на світї говорит, тай шо протїв чього приходит.

Він так удавси тому газдї, шо тот газда мав лиш одну дитину – доньку, тай тоту изхотїв за него віддати. Зачєв сватати за доньку йиго. А він кажєт: «Єк я можу брати вашу доньку, коли я бідний – хагарь, а ви газди?» Але тот газда ни питав тим. Віддав за него свою доньку.

У мнєсниц видбулоси весїлє, а навєснї зачєсли уни разом надворї веснувати.

Веснуют, орют, сїют, а нараз надлєтїла ворона. Сїла на рїли тай зачєла каркати.

То осєрдило газду. Він штрик у хату хапнув крїє из клинка на стїні, тай побїг тоту ворону застрїлити, а тот хлопец ни дав ту ворону убити.

Але прилєтїла зазуля, сїла на дерево коло хати того газди тай зачєла на хату кувати.

Тот хлопець нічю ни говорічі, штрик у хату, хапнув кріс тай застрілив на дереві тоту зазулю.

Тот газда из свойов доньков, а жінков того хлопця, зачели си вадити из тим хлопцем, чього він ни дав убити ворону, а таку пишну зазулю – застрілив.

Вадивси газда из тим хлопцем, бо ни знав, шо ворона – то пристіль, а зазуля – то ворог газді. А тот хлопець це знав, бо розумів їх бесіду.

Ворона ек каркала, то просила Бога за газду и фалила ййго: «Газда пан – сіет хліб собі тай нам».

А зазуля клела того газду – кукаючі:

«Аби ти ни діждав бірше веснувати. Аби тобі це остатна весна була». – Тай тимунь хлопець убив її. Але мусів мовчети газді, бо ни хотівси приповісти, шо він розумів то, шо каркала ворона, тай шо кукала зазуля.

По полонинцким ході пішов тот хлопець у полонину до того газди, разом из свойов жінков. Він їхав на кони. А уна на жеребній кобилі.

Идучі пласм удолину, уни обоє ни злізали з коний.

Під нев застогнала кобила, а під ним заирзав кінь. Кобила видирзала коневи. А тот хлопець засмієвси из того, бо він розумів, шо коні ирзали:

Кінь питавси у кобили, чьо уна стогнет, ек він ни стогнет, йдучи пласм у долину. А кобила відірзала коневи:

«Тобі добре, мудраку, ни стогнати, бо ти на собі несеш лиш одного, а я мушу етогнати, бо несу аж трьох: лоше у собі, тай веремінну жінку на собі». Тай из цього тот хлопець засмієвси, бо довідавси від кобили, шо ййго жінка уже веремінна.

А жінка ййго, ек це уздріла, шо він смієтци, зачела допитувати-си, шоби він йй доконче сказав, чьо він смієвси, ек коні ирзали. Але він це ни хотів йй сприети. Ишли далі у полонину.

Під самов полонинов найшли старого пса на плаю, из їх полонини, шо пастирі ййго прогнали за то, шо він уже був старий, тай ни годен був изповнювати свою службу. А уни вигнали ййго из стаї, аби з голоду здихав він на плаю.

Пес голоден скавучев на плаю. Декував газді и просив Бога за газду, бо доків сам газда був на полонині, то давав ййму їсти, а ек спустил ййго газда на свої слуги-пастирі, то тоти вигнали ййго, шоби він на старість из голоду здихав під плотом.

Хлопець розумів, шо пес говорит, тай изказав своїй жінці, аби злізла з коня, тай узела того пса на коня и винесла на полонину, а сама, шоби йшла піше.

Хоть ек ни хотіла уна це зробити, то мусіла послухати свого чьоловіка. Винесла того пса на стаю в полонину.

Тот хлопець наказав ватагови и пастирям, аби си уни ни важили бірше того пса прогнати из стаї и мусет давати ййму то жрати, шо він мет хотіти. Тай най жист тот пес, доків ни здохнет, бо ййго гріх убити.

Жінка того хлопця мала на полонині двох молоденьких песючків, шо їх насвіті дуже любила. Тоти оба песючки вибігли на стоїше, де стоела на облозі худоба, тай зачели брехати, на товар гаркотіти.

Тот хлопець, ек учюв їх гаркочіне, то відразу хапнув кріс-сподвійку, тай нараз обох песюків застрілив, бо уни клели газдивску маржинку, просічі Бога:

«Господку дай, аби ця маржина уся виздыхала, абих мали шо жрати мнесса». Ни важили так, ек старий пес важив газді гаразду, лиш важили ййму лиха, тимунь він їх убив. А ййго жінка ни розуміла це, тай почерез тих песюків пудно заворогувала на свого чьоловіка. Знинавиділа ййго.

Утекла у село ид свому дедеви, тай наговорила на свого чьоловіка, шо він є икийс нисамовитий чьоловік и доків він ни розкажет йй – чему ни дав убити ворону, чього застрілив зазулю, из чього смієвси, ек коні у плаю ирзали, нашо завернув назад на стаю старого пса тай казав ййго шенувати, тай доків ни скажет, чього він вистрілев молодих песючків, то дотів уна ни будет из ним жити тай газдувати разом.

Ек изийшов тот хлопець из полонини назад у село до того газди, то тот газда из свойов доньков, а того хлопця жінков, притисли того хлопця, шоби він їм доконче розказав, нашо то усе він так робив.

Але хлопець ни хотів си приповісти їм. Газда видів, шо він ни хочетци признати, тай дав ййму покій. Ни допитувавси бірше. Але жінка того хлопця ни попускала ййму. Конче наперласи, шоби він йй сказав усе по правді. Ни давала ййму віддиху, так си допитувала. Нарешті так допекла ййго, шо він сказав, шо розкажет, але тог-ди мусит видразу умерти. Ек уна на це годитци, шоби він умер, то

він розкажет. Жінка відразу пристала на це. Усукала йиму из воску смертєвну свічку. Унесла из кліти лудинє йиму до смерти, тай ниволила далі йиго, шоби їй усе поправді розказав.

Ни мав шо дієти, пристав він на це.

Убравси до смерти. Сам собі засвітив свічку до смерти, ліг на задній лавици умерати під образами. Тай лише отворив він рот, шоби жінці розказати усу тасмницу по правді, а у тот раз когут виштрик на приспу, опередь застівного вікна, тай наникаючі кріз вікно у хату, запієв голосно тому хлопцеві:

«Ти, дурню-ю-ю, я дев'ять жінок маю-ю ю тай ні одній правду ни кажу-у-у. Даю раду-у-у, а ти з однов ни мо-о-ожеш ? Бери-и-и бук та би-и-и-ий».

А тот хлопец, ек учюв, шо йиму когут радит, відразу йиго послу-хав. Зхопивси из лавици. Хапнув з кочергий бук, тай зачев ним свою жінку видмашьшювати. А когут лиш дививси кріз викно у хату, тай задоволено додавав тому хлопцеві охоти:

«То-тото. То-тото. То-тото».

«Календарь гуцулский» на 1939 р.

Єк жінка з розумного чоловіка зробила дурного

Старий Дмитраш зодовів.

Бездітник. Самому на газдівстві годі було жити. Мусів си женити. Масток в него такий великий був, шо худобам рахунку ни знав. Йиму ни ходило о масток, лиш о добру газдиню. Шукав такої, аби си радувала йиго масткови, тай йиму.

Одовицу боевси брати. Казав, шо у вдовиці уводно присилений напogотові кінь коло воріт. Виддастци, але старе дерево вже тежко набигати на свій стрій. Нипобигачьке. Лиш шош трошки сирови, а їй ни удастци. Надуетси:

«Йга! Газдуй здоров. Я маю свій масток», – тай ого! Хапнет саки на паки, тай довтеки у світ. Пишла на своє. Шкода, шо лиш пусто чьоловік женивси, тай из бідов собі світ в'єзав. Ані цап, ні баран – ні одовец, ні жонатий. Нима з ким газдувати.

Дмитраш оженивси з таков біднов дівченув, шо нічьо ни мала мастку й круг пальця оповити. Була гола голиця, ек липа. Прото бідне покритене. Але він тим ни потребував, мав у шо її огантати. Єк прийшла в йиго хату, то видразу її так убрав красно, ек паву. Прото старий одовец завжде любить молоду жінку, а до того ше й дівчену, шо майже би му онуков була, а ни жінков.

Але то майже би си ніколи так ни стало, ек чьоловік собі гадаєт. Уна була фіголь. Зразу, довків си май добре ни розмерзла, то така була послушна, шо хоть усі кути нев затикай. Тай любила Дмитра-

ся. У вусім ишла йиму під ладь за його поводом. А ек лиш трошки май шош бірше почюласи в пірю, то ела си видразу розправ'є-ти. А ек випробувала в кождім ділі старого Дмитрашя, тай повиді-ла, шо бізует йиго заїхати, то видразу заспівала йиму инчей співан-ки, ни тої, шо він хотів.

Справила молодого любаса, тай зайграла своїм возом. Старого Дмитрашя зачела видразу ні в чім ні чюти и ни знати. А так йиго знинавиділа, шо и на очі йиго ни хотіла видіти. Усе робила йиму наперекір, ни по йиго, а по своїй воли.

Мижи ними зачевси колот.

У сварці назвала вна йиго дурнем. Старого Дмитрашя це пудно заболіло, бо ніколи ніхто ни поваживси був назвати йиго дурнем. Усі йиго шенували, тай мали за розумного чьоловіка у селі, бо він у них був довгі роки вйтом, тай добре поводив цілим селом. «Ск ти смієш міні казати дурню?», – изискривси він на ню.

«Но та ек тобі маю инак казати, ек ти – пречь би си казало – зумав (здурів)?»

«Хто зумав, біда би ти впала на голов?» – крикнув люто він, тай черкнув її сердито заволоси.

«Ти-и-и, т-и-и-и зумав, старий дурню, а чейко ни я», – пишшла вна йиму в руках, ек котови миш у лабах, тай далі додюгувала йиго: «Бий, бий, бив бес си в стіни та плоти головов, у дурним розумі, дай то Боже, днинко света. Бий, най усі люде видет, що ти здурів, бо ек би ти ни здурів, то ни бив бес мене пусто-дурно за правду».

Дмитраш стрюхнувси, тай пустив гет из рук напасть. Упрег у ерем воли четвертаки тай пишов из малим хлопцем поза верьх ора-ти, бо то навесні було.

А вна йиму ни попускала, та навздогін за ним латрала, так, аби всі люде то чюли:

«Абес собі знав, шо абих так жила, шо вид тепер ні перед ким ни буду то таїти, шо ти здурів. Ой так, ни буду. Мушу казати. Най усі це знают, бо ек би ти собі икус біду удієв, пречь би си казало, в тім чесі, ек милиш розумом так, ек тепер, то шоби всі люде тогди говорили? Казали би, шо то я тебе из своїми любасами изпасла из світа. А так най усі знают, шо я нізашо ни винна буду, хоть би ти шо виробив, бо ти прото збожеволів».

Дмитраш так си пудно гриз тов ниправдов, шо жінка на него зачела сегодне вішети, шо й ни чюв навіть, ек хлоп'є, поглипаючи

раз у раз на сонце, кликало на него, шо чес воли пасти, бо сонце вже д'вечеру. Тай так само ни зовидів у своїй гризі то, коли йиго жінка Єленка крадьми підвергла назадь него у борозну на ріли велику головатицу.

Хлопец так си верг, шо аж підскачів, ек настолочів у борозні живу рибу. И Дмитраш здивнів, відквів си взела та риба опередь них? Йиго то дивувало, бо город ни був при дорозі. Тай уни оба з хлопцем ни виділи нікого, аби туда хтос був ишов, шоби міг був тоту головатицу там їм назбитки підверечі. Тай чьо би мав хтос таков дорогов рибов поміткуватиси? Дмитраш додумавси, шо то инак ни є, лиш там у земни мусит бути риба, тай уни одну з них виорали на верх.

Узев городник, тай оба з хлопцем зачели перекопувати земню, ци би ише ику рибу ни викопали. Але ни могли си докопати бірше риби. Старий Дмитраш аж упрів, копаючи земню за рибов. А ек уздрів, шо нима риби, то плюнув сердито, шо пусто наробивси, верг городник. Узев тоту головатицу у руки, добре її пообзирав, а витак прислав хлопцем її идхати Єленці, наказуючі, аби вна ту рибу засмажила на маслі тай злагодила на вечерю. Тай аби попросила на вечер до него в хату усіх сусід, аби си и вни на ту чюдну рибу подивили, тай її разом из ним покуштували, шо то за смак маєт та земнена риба.

А йиго жінка хоть молода, то однако великий хетрун була. Знала тай уміла шо, тай ек робити. Розуміласи добре на усіх фіглях так, шо ледви котра жінка би була ліпше шош вид неї из фіглів прибагла. Вна знала добре, ек маєт изробити из розумного чьоловіка дурного.

Ек прислав їй Дмитраш хлопчішем тоту головатицу, шо вна йиму її на фіглі підвергла, то вна вже знала, шо з нев маєт дієти. Ни послухала Дмитрашевого наказу, лиш видразу замила їй так дни аби нідзе з неї и сліду ни було.

А ек ело вечеріти, то пишшла в хати до сусід скаржитися, шо Дмитраш, пречь би си казало, шош вид сегодне рано трохе помішеєв у голові розумом, бо ек ишов рано поза верьх орати, то уводно говорив про йкус рибу, шо йдет там її из земні копати, а витак мало шо її ни стратив.

Сусіде їй повірили, бо чюли на власні вуха у них кип рано у хаті, тай чюли, ек уна голосила, шо він здурів. Вна напросила сусід, шо ек мут видіти, коли си він мет из хлопцем из-за верьха вертати

идхаті, то аби напровсєке надійшли ид ній, бо вна боїтси, шо ек би си йиму ни дай то Боже погіршило у голові, то аби він у ночі її саму ни стратив у хаті.

Увечер приходит Дмитраш из плугом идхаті, а то ні пуху, ні духу ні в хаті, ні надворі. Нікого нима. Навіть світла в хаті ни було. Хоромнені двері були заперті. Він говкав изнадвіря, але з хати ніхто си ні обзивав, ні виходив. Гренув у хоромнені двері, а вни замкнені.

Він, изгрисси, де си жінка діла?

Зачєв кричєти на ню, але вна си ни обзивала. Тай аж низараз євиласи йму на очі. Але ни ближила си д'нему, лиш стоєла йкас ніби перепужєна за плотом у царинці.

— Де ти си діваєш вид хати?

— Та чьо буду си крутити пусто дурно такої дорогої вісної дни ни в хаті, ек преці є доста всекої роботи надвірної. — Видповіла вна йиму пошепки, так, аби то ніхто бірше ни чєв, лиш він.

— Но, а то шо я тобі переказав хлопцем, ти зробила?

— Иким хлопцем ти міні шош переказував?

— Таже ни робиси дурна, — уже сердивси він. — Таже отсим нашим хлопцем я тобі прецінь двечєру переказав, ек пислав ним тобі виорану рибу из города за верьхом, шо тай ек маєш из нев изробити.

— А деж ти міні йку рибу сегодне хлопцем посилав? Зчєзай ти, чьоловічє, тай зпамнєтайси, шо говорини? Ци ти знов ни здурів, прєчь би си казало? — На всий рот голосно допитуваласи вна.

— Та одуріла ти, Біг би тє побив, а ни я. Я раз ти кажу, шо тоту рибу я тобі передав хлопцем, шо смих оба з ним сегодне її виорали за верьхом на городі из земні. А ти, порхавко, ише смієш таїтиси, шо ні? — Тай скочів ид ній поза пліт, а вна в гвєвт:

— Гва-а-авту. Гва-а-авту. Рєтуйте. Цєс здурів знов, тай хочєт стратити мене.

Дмитраш шє ни спостиг и пліт перєскочіти ид ній на царинку, ек йиго черкнуло кілька моцних рук попід силу. Мушіне звалили йиго на земню тай ни питаючі ні на йиго грозьбу, ні на прозьбу, зв'єзали йиго борше петельками так, ек си в'єжєт вола до товканя. Тай повороском затєгли йиго в хату и прив'єзали видразу петельков в лавици до дирки.

Єленка аж си била головов у комен, так си ніби нуждувала за Дмитрашем, шо здурів. Гризласи, шо вна така молода будєт тепєр робити, ек її чьоловік зумав? Казала, шо ліпше би було їй, аби си

була зпокритила так ек и її мама, ніж мала йти за него.

Сусідє ни могли си порозуміти на її фіглях, шо вна ни лиш свого чьоловіка робила дурним, але и їх усіх робила очевидєчки дурними, бо уни їй помагали розумного чьоловіка в'єзати так ек дурного. Уни їй жєлували, бо вірили, шо Дмитраш таки діправди шош помішєв розумом, прєчь би си казало, ек таке си лємєнтуєт, тай уводно про йкус викопану рибу из земні говорит.

А ек Дмитраш пробував їм доказувати, шо ни він здурів, хіба вни тай йиго жінка, бо йиго пивинного зв'єзали, то йиму нічьо ни помогало, хіба лиш ише гірше шкєдило, бо йиго ише бірше мали за дурного. Тай ни хотіли йиго розв'єзати, хоть ек він їх шіре проєив, бо боєлиси, аби він їм, або сам собі, шош ни подієв. Ни хотіли почєрєз него судами си возити.

— Хлопчє, — кричєв він на хлоп'є, шо разом з ним найшло ту головатицу. — Таже ти мой скажи цим дурням, ек то було з тов рибов. Може би вни тобі повірили, ек так уже міні ни хотєт вірити.

— Ага. Я ни такий дурний, ек ти, то говорити, аби ці пєсєголови ни шє й мене зв'єзали так, ек тєбє, — шєшнєв потихо йиму у вухо перепужєний хлопєц. А витак голосно видповів:

— Я нієкої риби ні видів, ні ви мене нікуда з нев ни посилали. Дайтє покій, тай ни говоріт пусті нибєлиці.

Єленка за ці слова би була то хлоп'є у душу покєлала, а Дмитраш, то аж кулаки из серця їв на него за тежку ниправду.

На другий дєнь рано, ек він си май утихомирив тай єв си й сам вагувати, ци то ни був лиш привид йиму з тов рибов, тимунь, шо може напєравду таки шош йиму побрєкувало, ни дай то Боже, у голові, то йиго пуєтили. Він видразу осідлав собі коня, тай пипов аж на трєтє село до головного примівника примов'єти до голови вид дурлєниці. Зробив так, ек то радили йиму вид спочі зробити йиго сусідє.

На попєси в корчмі стрінувси из давними знакомицями. При пійці признєвси їм, шо си з ним вид учєрє двєчєру подієло, тай куда він ишов тепєр.

Йиго побратими висмієлиси з него, бо по нїм нічьо ни було пизначно, аби шош хоть трохє йиму хєбувало у голові. То прєхтичньі були людє. Видразу здогадувалєлиси, шо то инак ни є, лиш йиго молода жіночька всі тоти з ним харамани виробила, аби йиго заїхати, або навіть и зглядити из цєго світа чєрєз своїх лобєєєв, аби си могла з

ними про него слобідно любити або й виддатиси, ек би він умер.

Вни йиго розговорили, тай порадили, шо він далі маєт дієти. Він послухав їх тай вернувси из серед дороги идхати. Він приїхав дхати, аж дес коло опівночі. Розсідлав коня. Завів у стайню, а витак зачев кликати на жінку, аби пустила у хату.

Уна ни пускала, тай ни обзиваласи з хати. Тогди він из серця вибив поличне викно у хаті тай уліз викном у хату. Став серед хати, тай скричев, аби вна світила, бо він ни курич, тай ніколи при собі сирник ни носив. Пошукав він сирників, але ни найшов, бо, видко, поховані були. То йиго ише гірше розсердило. Він скричев, аби вна уставала. Але то лиш пихтіло шош на постели, але ані ни обзивалоси, ані ни вставало ид нему.

Господи, ек имив він її за кіски на постели, то без потемку вна була йиму на земни під ногами. Гіркий їй світ був йиму у руках. Мало шо ни сконала, так він її бив та містучів, але однако ні обзиваласи д'нему, ні просила йиго, ані ни клела. Мовчела ек німа, лиш стогнала из болю.

Аж ек умучівси він добре, її б'ючі так, шо аж кулаки йиго заболіли из бійки, тогди її пустив из своїх рук, але однако утев їй заплітки на голові тай сховав їх у тобівку собі пид зголови на постели. Ліг спати, а їй сказав:

— Тепер гости здорова. Але гадаю, шо ти завтра ни скажеш, шо я здурів, тай тимунь кажу, шо я тобі на побліку, за твої фіглі обрубав заплітки з голови, а вни у тебе на голові, так ек то було з головацев, бо твої заплітки вже у моїх руках. Бреши ек хочь сусідам, то ни повірет тобі.

А він у потемку ни пизнав, шо то ни була йиго Єленка, лиш нев пидкладена на фіглі її посестра. Нічьо ни здогадуючіси злого, трошки п'ений, а трошки умучиний бійков, уснув видразу наколи ліг, ек забитий.

Єленчіна посестра гірко, нилегко витегласи з хати надвір ид Єленці. А та борше питаєт в неї, шо було з нев.

— Ий дай ми покій, сестрице. Ек бих була знала, шо прийму за те таку тежку муку, то за цілі гори бих си була за те в хаті ни лишила. Мало з мнє душу ни взев. А найгірше, шо ми голов изпоблічів. Обгев обі заплітці з голови, тай сховав їх собі у зголови на постели.

Єленка заглагоїла посестру так добре, шо та видразу так замовкла про все, ек би їй рот заціп про це говорити. Посестра си забрала, а

вна тогди пишла далі свої фіглі из чьоловіком робити. Узела ножиці, тай утела в стайни коневи фіст. Улізла викном у хату. Потихоньки витегла спечьому Дмитрашеви з-пид зголів из тобівки своєї посестри заплітки, узела їх из собов, а на їх місце захала йиму у тобівку кінский фіст, тай поклала тобівку назад йиму пид зголови, так ек була.

Наколи рано лиш мініцько забрішіло надворі, то вна наробила такий гвавт надворі, шо аж гори си стурели, шо си стало у Дмитрашя тої ночі коло хати.

Позбігалоси без покимку сусіде їй на помичь. Вна їм розказала, шо він у ночі, ек вернувси, то вибив у хаті викно. Уна утекла, а він тогди пишов у стайню, тай замість неї цілу нічь коня у стайни бив та нівертив. Навіть фіст коневи утев, тай сховав дес видко на шош собі. Нічьом дурний.

Тогди мушіне разом из Єленков увалили до Дмитрашя в хату, а він стоїт серед хати тай смієтси спокійно из усего.

— Чему си ти сараку ни спамнетаєш, тай ни окротишси хоть трохе, але таку біду вироб'єєш, шо нам усім пуду ело то давати вид тебе. — Зачсли до него говорити сусіде.

— Або шо, може, міні ни можна из свойов жінков робити то, шо си належит їй вид мене, ек уна ни поступаєт зо мнов так, ек си то належит поступати поредній жінці з чьоловіком? Ци шо? Кажіт:

— Та коби ти зо мнов був хотів шош говорити сеї ночі, але бо ні. Ти з конем, сараку, так говорив, шо аж коневи фіст єс утев», — запоперечіла вна йиму борше, тай задражнила йиго.

— Брешеш, суко, шо з конем, — остро визвірівси він на ню. Я з тобов воювавси, а ни з конем, тай тобі утев з голови заплітки, а ни коневи фіст. Ади вни гезде. Ни бійси, шо я їх добре ни сховав зперед тебе, фіглю пустий.

— Ікі ти мої заплітки масш? — сміло запиталаси вна, тай гордо здоймила фустку з своєї голови. — Ади, мої заплітки є в мене на голові, а ни в твоїй тобівці, ти дурнеку дурний.

Він видразу зумівси. А ек из тобівки замість запліток витег на правду кінский фіст, то уєв так ек повісмо, бо уздрів, шо йиму на правду таки шош си помішело у голові.

А вна лиш си засмієла хетро тай сказала гордо до него: «Видиш, шо я ни брехала, шо ти дурень, лиш ти ни хотів вірити».

«Календарь гуцульский» на 1939 р.

Спогади

Спомини про М.Коцюбинського

До п. Л.Гарматія приїздило багато наших українських письменників і діячів, а межі ними і пок. Михайло Коцюбинський, де і я з ним ближше пізнавси, хоч я з ним бачивси вже перед тим в д-ра Якова Невестюка в Жеб'ю, де їв з ним спільно обід.

Я був у Красноїлі тогди, як пок. Коцюбинський їхав на червоним кони з Криворівні до Голова до п. Л.Гарматія разом зі своїм сином Юрком. День був напів мрачний. Я прилучивси до них. Пок. Коцюбинський, ідучи понад бистро шумлючу Річку, розпитував у мене про Чугайстрів. Казав мені, що є одна російська книжка, написана про Чугайстра. Я йому оповідав про мавок і наших диких людей, ворогів мавок. Розказував я йому пригоду старого Гріцака з дикуном в лісі і мавков, що майже дослівно, лише перероблено пок. Коцюбинський устатив у «Тіні забутих предків» Пок. Коцюбинський просив мене, що хотів би бути на гуцульським посіджіню і сам усе наочно бачити.

В тім часі якраз умерла в Головах на Ділку баба, богачка Василина Маротчак-Федева.

Лука Гарматій запропонував піти пок. Коцюбинському туди на «грушку». Вечером я, пок. Л.Гарматій, мій сусід і шкільний товариш Михайло Танасійчук, та пок. Мих. Коцюбинський зі сином Юрком, конем – ми пішли на грушку. Накрапував дощ, та

Михайло Коцюбинський,
1864-1913 рр.

се не відстрашувало пок. Коцюбинського дертися у верх з Річки на Ділку обочама в ночі конем. Цілу дорогу випитував у мене докладно про жите Гуцулів, Гуцулок, та про «грушку» і похорони. Я йому все докладно оповідав, бо і кортіло мене з сим ніжним, благородним, приемним чоловіком балакати. Його чорні очі все веселі, світили ек два вуглики екимось чутливим делікатним добром. Більше був усміхнений, виглядав на тихого.

Вже ночною ми зайшли на грушку. Пок. Коцюбинський робив то, що і ми. Прийшов мовчки, засвітив воскову свічку, приліпив до свічника, зговорив молитви. Приглядався людем і мерцєві в хаті, а опісля з нами вийшов до сіней і балакав з п. Л.Гарматієм. Я разом з Танасійчуком метнувси і зорганізував забави на «грушці», до иких пильно приглядався Коцюбинський, то радів ними, то поважнів, і в шос вдумувавси та в деских і сам разом з нами брав участь. Ми два з Танасійчуком так добре все зробили, що всі забави були виконані. Пок. Коцюбинський сидів до зір на «грушці», а надворі грали тримбіти і він сим любувавси. Ми всі разом і пішли з «грушки», а Коцюбинський був дуже задоволений і радий, що зміг бути на «грушці». Питав у мене, чо грають трембіти. Я йому казав, що се в нас в горах, де далеко хата від хати, одинокий спосіб сповістити людею про смерть.

Питав я в него, чьому він так усе подрібно розпитує, а він мені відповів: «Я люблю дуже правду. А хочу писати оповідання з гуцульського життя і написати там неправду, – то мені дуже се було би прикро, аби люди казали, що я брехав».

Пізніше я був у пок. Коцюбинського в Криворівні, де він мене подрібно розпитував про жите Гуцулів і казав, що хоче написати повість «Годованці» і тому все хотів знати, чи його погляди і схоплення є вірні з дійсними поглядами і житєм Гуцулів. Клав велику вагу на запити, на жите позагробове Гуцулів, жите родинне і моральне. Тогди був він сильно хворий. Мешкав у дяка. Вікна мав заслонені. Любив мід і мене цим трахтував. Це був тогди він послідний раз у Криворівні і на Гуцульщині. Сеї повісти він не докінчив. Написав до мене одну картку з Новгороду і скоро помер, а з ним умер великий любитель Гуцульщини і правди, та чоловік праці...

Петро Шекерик-Доників. Из брошури В.Гнатюка
«Лука Гарматій і його спогади про М.Коцюбинського»,
Львів, 1925 р.

Січовий організатор

Петра Шекерика-Доникова добре характеризувало багато його сучасників. Не всі ці спогади ще зараз доступні. Коротко про молодецький життєвий період розповів його молодий приятель Іван Васильович Ілійчук з с.Красноїлля. Спогади від нього записав у 1967 році театрознавець з Косова Василь Стеф'юк.

*Петро Шекерик-Доників
у молодому віці*

— Активним до січової роботи був Петро Шекерик-Доників. Сміло можна сказати, що він — найздібніший і найкращий учень Луки Гарматія, який у своїй школі у Головах закріпив прекрасні літературні здібності у того хлопчика, і, власне, під опікою доброзичливого вчителя розцвів, як пишаний цвіт калини весною, Шекериків дар Божий до письма, а разом з ним і його духовна краса.

Він збирав і популяризував фольклорно-етнографічні матеріали, був до людей завжди прихильний, ввічливий, інтелігентний, мудрий промовець. З ровесниками жив у злагоді, взаємоповазі та щирій приязні. Веселий, милий, спритний і рухливий, але розважливий, завзятий, також невтомний січовий організатор. Де Шекерик — там молодь, а де молодь — там «Січ». Там бібліотека не пуста, спортові вправи, хори, віча і збори. І

в усій тій культурно-освітній праці на самому переді молоді січовики, і в кожного з них січові малинові ленти через плече та топірець у руці — та видима ознака духовного відродження Гуцульщини. А воно здійснювалося нігде інде, а тільки в читальні «Просвіти». Тому й називали в нашій Красноїллі те приміщення «Січовим домом».

Приміщення нашої читальні, побудованої 1906 року, потім розширили, прибудували театральну залу, сцену та гардеробну. Тоді Шекерикові закортілося зорганізувати при «Січі» ще й драматичний гурток. Гарматій підбадьорював січовиків і розповів про їх добрий намір своєму приятелю Гнатів Хоткевичу.

І от через деякий час у читальню завітав якийсь незнайомий чоловік. Я сидів тоді у куточку і прислухався, що говорять з цього приводу люди.

— А що це за пан? — півголосом почали перемовлятися ґазди.

— Та це ж Гнат Хоткевич, письменник з Великої України.

Не знав я тоді, що моя мама Ілійчук Марія незабаром виконуватиме роль Дзвінки у виставі «Довбуш», що і я сам стану аматором Гуцульського театру. Пам'ятаю, що після тої зустрічі з Хоткевичем молодий сільський кушнір Гулейчук Йосип, що жив у читальні як сторож, підібрав обдарованих хлопців і дівчат, познайомив їх з людиною, яка через деякий час виховала із них справжніх митців сцени. То був Гнат Хоткевич, якого всі аматори шанували й поважали, бо він дуже приязно ставився до кожного з них. Був лагідним, жартівливим, добродушним чоловіком, терпеливо і вміло вчив на пробах, як треба виступати на сцені. Приємно тепер згадувати ту добру Хоткевичеву науку. А як прекрасно засвоював той же меткий і проворний Петро Шекерик! Він у млі ока вловлював усе, чого від нього хотів Гнат Мартинович. І взагалі, цей легінь бравий був душею аматорського товариства, пречудово виступав на сцені...

Іван Ілійчук, с.Красноїлля.

(З книги Василя Стеф'юка

«Керманіч гуцульського театру»)

Співпраця з Володимиром Гнатюком, Михайлом Ломацьким і Гансом Цбінденом

Життя і багатогранна діяльність відомого гуцульського етнографа, фольклориста, письменника і громадського діяча Петра Шекерика-Доникова вивчалася і досліджується багатьма дослідниками Гуцульщини. Тільки їх спільними зусиллями вдається з часом відтворити цілісний образ цієї унікальної особистості, доля якої стала яскравим прикладом подвижницького служіння своєму рідному краю і своїй країні. В цьому зв'язку ми хочемо запропонувати читачам даної книги три маловідомі документальні матеріали, що стосуються співпраці Петра Шекерика-Доникова з відомими дослідниками Гуцульщини. Перший матеріал стосується творчої співпраці Петра Шекерика-Доникова з видатним українським вченим Володимиром Гнатюком у справі збирання фольклорно-етнографічних перлин Гуцульщини. Другий матеріал є прекрасним відгуком письменника і дослідника Гуцульщини Михайла Ломацького про літературну творчість Петра Шекерика-Доникова та його роман «Дідо Иванчік». А третій матеріал – це художньо-документальна розповідь швейцарського письменника Ганса Цбіндена про його відвідання гостинної садиби сім'ї Шекериків у Синицях.

У збірнику документів і матеріалів про життя і наукову діяльність Володимира Гнатюка поміщено важливий лист Петра Шекерика-Доникова з Голов до Володимира Гнатюка у Львові про записування ним розповідей про опришків.

Голови, 26 падолиста 1907 [р.]

Високоповажний добродію!

Чи передав Вам добродію Хоткевич мої оповідання, що я ним передав для Вас? Разом 20 оповідань.

Я списую далі оповідання про опришків і списав єм знов:

1. «Славний ватажко опришків Олекса Довбуш»;

- 2. «Оповідання одного мадяра»;*
- 3. «Іван Бойчук і Довбуш»;*
- 4. «Довбушева каплиця»;*
- 5. «Як Довбуш приходив у міста»;*
- 6. «Довбушева бартка»;*
- 7. «Багач Лушпина з Дідушкової Річки»;*
- 8. «Довбушів хрест верх Косова»;*
- 9. «Комора опришків на Уторопах»;*
- 10. «Опришок Шумей з Ясенова Горішнього»;*
- 11. «Опришок Іван Рахівський»;*
- 12. «Довбушева комора в Мокрині»;*
- 13. «Опришок Мішко Федюків і Анниця Дмитрокова»;*
- 14. «Як Бідочя своє щастя убив?»*
- 15. «Довбушева комора в Решкові коло Васири»;*
- 16. «Опришок Марусєчків Дмитро (Пилип'юк) з Білоберезки»;*
- 17. «Комора опришків в Борті на Угорщині»;*
- 18. «Довбуш і єго брат»;*
- 19. «Рябий козмивський опришок».*

Отсі оповідання я знов списав, але ще не посылаю, бо маю списати більше ще оповідань. Но але уже вичерпується із мої тайстри, то треба десь шукати другої.

Я маю багато людей по других селах, що знають оповідання про опришків, но але до них треба уже і гроша. Якби Ви могли мені прислати кілька корон на кошти, то я можу іти до тих людей, бо, як знаєте, я не можу іти до них голіруч. За свою роботу, то Ви мені пришлете книжок.

Я списую такі й інші оповідання.

Мені умерла мама в черновецькім шпиталі дня 6.IX.1907 [р.] і через то я не зміг збирати більше оповідань, бо не міг сми, якась була перешкода. Але тепер я уже знов збираю. Я шє назбираю багато. Як назбираю оповідань, то Ви мені пришлете (Костомарова) 4 томи «Богдана Хмельницького».

А так само буду просити вислати мені дальший тяг етнографічних видань.

Напишіть коли, будьте добрі.

Я буду на радикальному з'їзді у Станіславі 14.XII.1907 [р.]. То, може, приїду до Львова, та тогди, може, принесу і оповідання.

*Відпишіть, пане добродію.
Гаразд! Здоровлю Вас сердечно.*

Петро Шекерик-Доників

В Головах, п[ошта] Устеркі

Мені приобіцєвси списувати оповідання про опришків Юра Калинич-Бойчук (радикал) з Розток Галицьких, п[ошта] Кути та Дмитро Самокіщук з Жєб'я-Ільці. Але Ви мусите до них написати самі і поучете їх, як і що мають списувати. Але уважайте, бо то амбіція. Промовте їм до душі, а будете мати користь. Напишіть до мене, ци Ви до них напишете, ци ні.

Гаразд! Петро Шекерик-Доників».

(Володимир Гнатюк: Документи і матеріали (1871-1989).

Упорядники: Ярослав Дашкевич, Олег Купчинський,

Микола Кравець, Діана Пельц, Анатолій Сисєцький;

Відповідальний редактор Олег Купчинський.

– Львів: Центральний державний історичний архів у Львові,

НТШ у Львові, 1998. – 466 с. (стор. 168-169)).

* * *

Відомий український письменник і дослідник Гуцульщини Михайло Ломацький, який тривалий час працював вчителем школи у славному селі Голови, в передмові до своєї книги нарисів «3 Гуцульщини» (1956 року) дуже високо відізвався про роман Петра Шекерика-Доникова «Дідо Иванчік»:

«Та з усього, що написано було про гуцулів і їхнє життя на тлі гірської природи, найціннішою була повість-роман Петра Шекерика п. з. «Дідо Иванчік» – повість приготована до друку перед Другою світовою війною. Що з нею сталося – невідомо. А була це перлина, яких не багато в нашій літературі. Петро Шекерик, син гуцульських гір, наділений великими здібностями, міг стати другим Федьковичем, якщо б не взяли були його в свої руки радикали-соціалісти й не завели на політичні манівці і бездоріжжя. Петра Шекерика вивезли москалі на Сибір».

(Михайло Ломацький. 3 Гуцульщини (Нариси).

– Лондон: 3 друкарні Української Видавничої Спільноти в Лондоні, 1956. – 355 с. (стор. 7)).

* * *

Петро Шекерик-Доників плідно співпрацював також із зарубіжними дослідниками Гуцульщини. В збірнику «Подорожі в Українські Карпати» знаходимо цікавий документально-художній нарис «Мандрівка по гуцульських горах» швейцарського письменника і мандрівника Ганса Цбіндена про відвідання ним влітку 1932 року садиби Петра Шекерика-Доникова. Документальний опис давньої гуцульської хати-гражди, особливих воринкових огорож гуцулів та відвідання садиби Петра Шекерика-Доникова вражає своєю влучністю.

В гостині в Шекерика

«Вгорі, на полонинах, над Жаб'єм, найбільшим селом, що розкинене у просторі більш як на 10 кілометрів, недалеко від Буковини, що її лагідні, хвилясті гори синіють на півдні та недалеко від оповитих легендами Синиць – «синіх гір» – стоїть самотній хутір вїта з Жаб'я Петра Шекерика зі старого гуцульського роду Доників. Це гуцул із крові й кості, а його предки дружили з багатьма великими опришками.

Одного вечора їхали ми в гори до Шекерика верхом із долини Жаб'я, де Чорний Черемош у мальовничій долині обіймає село широким каблуком. У половині дороги переїздили ми попри комплекс будинків, що нагадують фортецю. З середньої частини будинку, що має форму гуцульської хати, ведуть два бічні крила до переду, які назовні творять закінчену цілість. Покрівля головного будинку охоплює прибудівки, наче охоронними крилами, і так наростає враження збірної сили й суцільності. Простір між головним будинком і крилами спереду замкнений високим частоколом. Посередині частоколу – великі подвійні ворота, накриті широким охоронним дашком. Оседок стоїть на склоні гори, як стара фортеця, майже чорна від старості. Ні одне вікно не відчиняється назовні. Це – «гражда», один із нечисленних панських двірців, що заховався до сьогодні. Тут ховалися мешканці перед нападами диких звірів, але й нерідко служив цей замок як оборона проти опришків. У піснях співається про справжні бої, які велися за ці двори. Незвичайно понуро й войовничо вражає серед розкішних левад цей свідок диких, войовничих часів.

Дорога стає стрімкіша, й незабаром видно великі, легко спа-

дисті полонини. Тут, на границі Буковини, бувають здебільш найстаріші споконвічні полонини Гуцульщини. Тут вперше поселилися кочовики в більшій кількості. На всі сторони тягнуться по горах довгими зигзагуватими рядами величезні дерев'яні огорожі. Ці огорожі надають гуцульським краєвидам своєрідного колориту. У відступах около 10 м виступають два високі коли, з'єднані вгорі дерев'яним обручем-гужевкою. Між кіллям – на висоту грудей знаходиться вориння – довге, колене сме-рекове дерево, укладене горизонтально поміж двома парами колів. Вориння одної частини плота спирається на воринні дру-гої частини так, що творить вугли. Так постає зигзагувата лінія, яка скріплює силу огорожі проти напору вітру та снігу. Ця ого-рожа лишається на цілу зиму. Вона править за захист проти вітру й не дає розбігатись худобі. Безнастанне переходження через огорожі, що тільки на найважливіших дорогах мають пере-лази, належить до особливостей мандрівки по Гуцульщині.

Сидимо в кімнаті у Шекерика. Зі стелі звисають численними рядами густі вовняні килими, які ткала на ткацькому верстаті його дружина. На простій полиці лежить багата збірка творів і записок гуцульських легенд й переказів. Господар дому – не тільки письменник-новеліст, а й також один із найгарячіших збирачів переказів про опришків. Він сам у молодих літах за-писав їх багато від свого діда.

Не без труднощів навчився Шекерик писати й читати. Він прийшов на світ як 32-га дитина свого батька, якому було більше 90 літ. Ще малим хлопчиною виявляв він незвичайну жадобу знання. Читання й писання були донедавна в Гуцуль-щині великою рідкістю. Ще й сьогодні для деяких старих лю-дей межує воно з чародійством, якому придивляються з бояз-кою цікавістю. (З огляду на далеко розкинені села й на рідке залюднення ще й тепер тяжко посилати дітей до школи). Батько Шекерика не хотів нічого й чути про шкільну науку свого сина.

– Що ти, дармоїде, хочеш вчитися читати? Ніщо з цього, будеш кози пасти, це справжня робота, а не витрачати час на непотрібну вченість.

Однак хлопець не піддавався. Австрійський жандарм, наче на жарт, навчив його азбуки. Й одного разу, саме тоді, як було в батьковій хаті багато людей, попросив жандарм свого вихо-

ванка дещо прочитати. З отвореними ротами подивляли селя-ни малого, подивляли його, як чудо-дитину. Всі одногосно вирішили, що хлопець мусить «студіювати», піти до вселюд-ної школи. Тільки батько вперто боронився проти цього. Тоді взявся «шандар» за діло: «Маєте розумного сина й мусите післати його до школи». Батько задумався: «Що навіть «шан-дар», заступник цісаря на селі, є цієї думки?» Він роздумував хвилину: «Ну, коли пан «шандар» так думають, то мусить бути добре». І Шекерик міг піти у школу.

Він використав своє знання письма ще в дуже молодих літах на записи переказів й оповідань, які він частково видав. Цей присадкуватий чоловік із поважним поглядом попадає, наче хлоп'я, у пристрасне захоплення й радість, коли оповідає або слухає такі перекази. Головно тішат його нові, ще йому не-відомі варіанти. Низька кімната трясеться від сміху, годинами пливуть оповідання до пізньої ночі.

Одну з цих історій, які Шекерик записав із оповідань свого діда, що жив у приязні з багатьма опришками, подаємо нижче. «Мій дід, – оповідав Шекерик, – був чародієм. Кожного ранку набирав він води з дев'яти різних джерел і переховував її в різній посуді. Перед смертю був він дуже неспокійний і зажадав, щоб усю воду, яку він назбирав, повиливали. Бо інакше, якщо б хтось небажаний, не знаючи таємних могутніх сил, перемішав цю воду, сталося б велике нещастя і прийшов би кінець світу».

(Подорожі в Українські Карпати: Збірник.

Упоряд. і вступна стаття М.А.Вальо; Худож. В.В.Ковальчук.

– Львів: Каменярь, 1993. – 279 с. (стор. 231-235)).

Із наведених вище різних документальних свідчень тільки трьох відомих дослідників нашого краю переконуємось, що твор-ча співпраця Петра Шекерика-Доникова з В.Гнатюком, М.Ло-мацьким і Г.Цбінденом була спрямована на дальше збережен-ня матеріальної і духовної культури Гуцульщини як одного із найсамобутніших історико-етнографічних регіонів України.

Підготував Ярослав Зеленчук.

*Філія «Гуцульщина» Науково-дослідного інституту
українознавства (Верховина)*

Спогади про родину Петра Шекерика-Доникового

Родина Шекериків-Доникових із села Голови на Верховинці належить до найвідоміших родин Гуцульщини. Із цієї родини вийшов Петро Шекерик-Доників – видатний громадський діяч, письменник і дослідник Гуцульщини, автор унікального гуцульського роману «Дідо Иванчік». Влітку 2002 року ми двічі зустрічалися у Головах на присілку Просічки із 90-річною Марією Шкрібляк – племінницею Петра Шекерика-Доникового. При допомозі її дочки Василини Місюк, зятя Василя Місюка і внука Івана Місюка ми детально записали спогади Марії Шкрібляк та опублікували їх у газеті «Верховинські вісті». З того часу минуло сім років і в родині Василя та Василини Місюків відбулось багато змін. На жаль, немає вже в живих нашої респондентки Марії Шкрібляк (1912-2003) та її талановитого внука Івана Місюка (1962-2002). Тому вашій увазі пропонується сучасна реконструкція спогадів Марії Шкрібляк, що виконана нами при допомозі її дочки Василини Місюк. Дані спогади містять багато конкретних історичних даних, які стосуються славної родини Шекериків-Доникових та складної історії Гуцульщини і України (запис зроблено гуцульською говіркою).

– Я буду повістувати вам про нашу родину усьо зарідом: вид предіда Иванчіка Лупайлюкового, до свої доньки Василини Місюк. Найбирше міні розказувала про родину Шекериків-Доникових моя тета Олена Лупайлюкова, що прожила понад 100 років. У пашпорті Олени було написано, що она із 1864 року народження. Тета Олена узєла мене за свою доньку.

Мій предід по дєдеви був родом з Голов і називавси Микитейчук Иван син Василя. Я їго ни зазнала, а лиш чюла розповіді про него. Предід Иванчік жив на цім місци, де ми зараз жиємо. В селі мого предіда називали Иванчік Лупайлюків через то, що їго дєдя й дідо робили людем усєке судині із дере-

Марія Шкрібляк (Шекерик), 1912 р. н.
із мискою роботи Івана Лупайлюка
(«Діда Иванчіка»)

ва (робили боднарьку). Усьо судині у нашій хаті було зроблено їго руками. Иванчік лупав і видовбував із дуже грубих ілиц і смерік полібички із двох половинок й односцівні (такі великі полібички робив – єк кадуби). Клав дно у полібичок, накігав обручі – й судина вже готова. Предід Иванчік на кождому своїму виробі випалював клеймом букву «Л» (Лупайлюк). Я вам покажу, шо у нас зберегласи дерев'єна миска предідової роботи із цим клеймом «Л». (Фото 1). Маїмо ші вісний сталец, накегач, усеки гимблики, корито до хліба, полонник. Але то довго стоєло на поду (а дим ишов колис у під) тай оно трохи забужене. У Головах, в деїких ґаздий, є ші вироби мого предіда. Але шо крашше судині було, то забрали у музеї Жеб'я, Косова, Коломиї и Львова.

Предід Иванчік дуже любив ґаздувати коло маржини, любив стрілецтво тай струги ловити. Розказували, шо їх було четверо рідних: Иванчік, Федьо, Одокійка тай Ілачьок. Коли они усі си подружили, то Иванчік скупив у них пайки земні, шо їм дали у віно на Лупайлівському ґруни.

Жінка Иванчіка Лупайлюкового називаласи Маріка Шкіндюк, донька Штефана, она прийшла суда, до Лупайлив, у невістки. У них було двоє дітий: Лєсьо тай Параска. Параска виддаласи за одивця – Шекерика Дмитра (мого діда), а Лєсьо женивси тут на місце й узєв у того ж Шекерика Дмитра доньку Олену. Они собі помінєлиси... Так, шо земню у віно ніхто нікому ни давав.

А типер вам роскажу за мого діда Дмитра Шекерика. Він прожив понад 90 років и довший час був вїтом у Красноїлі тай Головах. Дідо Дмитро родивси у Головах на присілку Плай.

Його рід походив від опришка Палія Шекера, що зайшов у Головах дес из Мадярщини. У Головах їх називали Палієвими. Діда я зазнала мало, бо він умер у 1920 році.

Далі розкажу трохи про старого Доника, але ек його имне, тай з икого він села – я ни знаю. Знаю лиш то, шо Доник зайшов до нас у Голови дес из Долу. У того Доника умерла жінка й він лишивси один из сином Грицем, шо був каліка на ноги. Грицьо Доників ни ходив своїми ногами, а їхав на кони (мав такого слухного коня, шо падав на коліна и він так сідав на коня тай їхав собі, куда було траба).

Старий Доник мав у Головах коло Річки два посидки. То були великі старовіцкі хати з брамами. Горі були лиш самі хати, а удолині були хати, млин тай валило. Розказували, шо у тій нижній хаті були сховані гроші, але де – ніхто ни знав. Коли її пизнішше розбирали, то гет покололи пидвалини тай обрубни, а гроші ни найшли. Гроші були сховані у брамі – задовбані у слупа. Той чьоловік, шо найшов тоти гроші, затаївси, а витак поклав собі хати пид блехов. Але пилно тоти хати згоріли, а чьоловік спивси тай згубивси. Видко, то були заклеті гроші...

Так оцей Доник з сином-каліков узели собі на годованці мого діда Дмитра Шекерика, тай зато його назвали Доників. Мій дідо був дуже сильний чьоловік, робив у млині. Я його ші добре запамнітала. Про діда Дмитра розкажу вам ші й то, шо знаю вид свого деді Василя. Дідо родивси тут, у Головах – присілок Просічки у родині Паліїв. Мав дві жінці. Перша дідова жінка була родом з Чьорної Річки (присілок Гофа) і називаласи Олена Декицюкова (Патентариха). З першев жінков они мали четверо дітий, шо згодувалиси: Маріку, Ілену, Леся тай Дмитра. Из цев жінков тай цими дітми они пишли на годованці до Доника.

Ек був голодний рік, то дідо пишов за Гору (на Закарпаття) по збіжжі, а ек вернувси т хаті то дома застав похорон свої жінки, шо умерла по дітині (після пологів). Тета Олена розказувала міні, шо добре це памнітаї, ек они сиділи коло покійної мами, складеної на лавици, а дедя приїхав д ним.

Старші дідові діти вид першої жінки всі подружилиси. Олена пишла до Лупайлів у невістки за Леся. Маріка виддаласи у Головах за Маруняка, Лесьо тай Дмитро женилиси в Замагурі: Лесьо пишов у зеті до Гавриша пид Кринту, а Дмитро – до Менників.

Коли Олена Патентариха умерла, то дідо женивси другий раз на доньці Иванчіка Лупайлюкового – Парасці Микитейчук з Голов, а свою доньку Олену виддав за Иванчікового сина Леся. Я вам уже це розказувала, шо так подвійно породичялиси родина Шекериків (Палієвих) из родинов Микитейчуків (Лупайлюкових).

У діда Дмитра из другов жінков Парасков Лупайлюковов (моєв бабов) було семеро дітий таких, шо згодувалиси. Дітий було набогато бирше, але они повмирили малими. То колис ни було лікарив и діти саракі мерли вид усєких слабостий. Моя баба Параска Шекерик умерла 1907 року в шпитали у Чьорнівцях тай там похована.

Ви мене просили, аби я назвала зарідом дітий Дмитра і Параски Шекериків-Доникових вид найстаршого до найменшого, то я всіх їх добре памнітаю (бо то мої вуйки и тети): Анниця, Маріка, Василь, Василина, Петро, Иван и Олена. Всі семеро дітий були подружені. Тета Анниця виддаласи у селі за Красія. Тета Маріка пишла у невіски до Плюкалив у Шикмани. Мій дедя Василь женивси у Головах на моїй мамі – Настуни Панькевичевий. Тета Василина виддаласи за Гапчука у Синиці. Вуйко Петро (Петро Шекерик-Доників) женивси також у Синиці, узєв Катерину Боднарюкову, а вуйко Иван лишивси на Дониковому місци, узєв Ілену Панаїцину из Устерік. А найменша Олена (називали Іленче) виддаласи до Бельмегів у Красноїлю. Усі они родилиси тай виростили у тих Доникових хатах, шо були удолині коло млина. Тих хатий уже давно нима, зараз на тому місци жиют Недоходюки, а коло того місця стоїт табличька из написом «Голови».

Далі я вам розкажу про свого дедю Василя. Мій дедя Василь Шекерек и мама Настуня Панькевич жили у Головах на присілку Плай. Дедя Василь хати будував, був у селі війтом, участвував у Гуцулскому повстаню проти Польші 1920 року. Через Гуцулске повстанє нам поляки спалили хати.

Мій дедя, ек женивси, то узєв одовицу з двома дітми – Настуню Панкевич Федеву з Красноїлі. Нас у батьків було п'єтеро дітий: два хлопці тай три дівці. З-за Польші мій дедя був війтом у Красноїлі. У 1920 році вуйко Петро привів до нас икогос чьоловіка з Жеб'я. Він готував Гуцулске повстанє – аби була Україна. Зицирку проводили у Буковині (буковому лісі) ниде-

леко вид того місця, де зараз побудували церкву в Головах на Дівку.

Після того Гуцулського повстання польське військо заповнило наше село. Они людей ловили й били, хати палили, а худобу забирали. Тоді мій дедя утік на Скупову, сховавси у смереку коло чуги тай видів, шо си діло в Головах. У нашу хату згонили людей и били так, шо видти кривавих викучьовували. Поляки питали у наших людей: «Шо Шекерик говорив на брамі у Красноїлі?». Мою маму поляки так побили карабіном, шо мама витак усе життє хромала на ногу. А ми були малі, ловилиси за маму тай голосили. Поляки кричали нам, шо їк би имили дедю, то на букатки би го порубали... Витак забрали з нашої хати бринзу и солонину, а нові дівочі кожухи понакігали на себе. У стаїни повистрілювали свині, в сусіда узєли волів тай усьо добро з хати звезли до икогос жида у Чьорній Річці. Нашу худобу також усу забрали. Нас з мамов вигнали з нашої хати, а хату запалили. Наші хати згоріли на наших очєх... Перші ночі ми ночювали в саду під їблінков, а витак жили в стаєнці. Ми тогди найбирше набідувалиси...

Дедя видів из Скупової, шо наші хати згоріли, тай утік за Гору – на Чехи. Перебув там два роки, аж доки поляки їго ни видшукали. Єк дедя прийшов д'хаті, то поляки їго замкли на пивтора року в кремінар у Станіславі. Коли дедя вернувси з кремінару, то витак їго ше раз замкли на рік, разом з трьома українцями, шо переховувалиси у нас вид поляків. Так, шо мій дедя був караний поляками за Україну два рази. Після того, єк дедя другий раз вернувси з кремінару, то узєвси до будівництва. На тім місци, де спалили нашу хату, поклав нові хати, а в Чьорній Річці побудував фірас на воді, млин тай сукновальню. Так, шо мій дедя витак цілий час був коло будови.

Малов я пишла на годованці до свої тети. У мої тети Олени и вуйка Лєся Лупайлюкового ни було дітий. Єк була Перша война, то вуйко Лєсьо ховав свої вулії з бжьолами у велику смереку (громом розбиту), аби москалі ни забрали мід, пидорвавси, сажєючі вулії, тай з того й умер. Тета Олена зовдовіла й узєла мене малов на годованці, а витак виддала за свого слугу – Івана Шкрібляка, сина Олексі з Красноїлі. Дідо мого чьоловіка був родом з Іворова. Тета Олена дожила до 1967 року й вид неї я

найбирше чюла розповідий про нашу родину. У нас з Іваном було двоє дітий: син умер малим, а з доньков Василюнов і зетем Василем Місюком я доживаю (літо 2002 року).

У 1939 році, єк Польща си розпала й прийшли рускі, то нас записали, шо ми богачі. Дедю арештували просто у млині, а наші хати, фірас, млин тай ступи конфіскували. Разом з дедєм арештували сина Микулу тай зєтя. Витак у Харькові, у дворі тюрми, їх розлучіли. Молодих заставили обернутиси лицем до стіни, а старих вивели за тюрму. Старих розстрілєли, а молоді витак кєжко робили у тюрмі. Аж через бирше їк 50 років ми узнали, шо дедю – Василя Шекерика-Доникова, розстрілєли кагебісти в Харькові у 1940 році.

А тепер вам розкажу про мого вуйка Петра Шекерика-Доникова. Він господарьков ни дуже трабував, а бирше сидів у книжках – іп шош читав тай писав, робив «Калєндарі гуцулскі». Вуйко Лєсьо з тетов Оленов спершу узєли собі Петра на годованці, але він ни схотів у них бути за «пидикала»... Він таки був роженний до книжок. Одної осени їго послали закладати сіна, то він нічьо ни закладав, а сів під сіном тай шош собі писав...

Вуйко Петро перший раз женивси у Синиці, узєв Катєрину Боднарюкову, шо була родом з Кривого Поля. Они мали двох хлопчиків: Андрія тай Дмитра. Коли мого дедю забрали поляки у кремінар, то вуйко Петро втік на Чехи. В тот час їго жінка Катєрина заслабла тай умерла. Єк вуйко вернувси д'хаті, то женивси другий раз на богачці Парасці Гапчучці из Жеб'я. Єк я си виддавала у 1929 році, то вуйко Петро був у мене на весілю из своєв другов жінков. З цєв Гапчучков они мали лиш одного сина Міхайла. Хлопчік був такий файний, єк намальований, уже ходив у школу. Казали, шо мама побила Міхайла ворчіком по плєчях (за то, шо він загубив три золотих), а він сараку дістав з того сухоти тай футко умер.

Вуйків старший син Андрій учівси у Коломиї, тай там найшов собі жінку. З тов жінков они мали одну дівчинку. А молодший син Дмитро женивси у Жеб'ю й жив на Ровенці пид Пушкарєм. У них була донька Катєрина тай хлопчік Петро, я ші їго тримала до Хрєсту. З-за німців Андрій і Дмитро разом з жінками и дітми утекли через Ворохту за границу (казали, шо в Америку) тай так уратувалиси. Они оба міні казали: «Маріко – лишєй

уся, тай тікаймо разом, бо нам тут життя не буде». Але ми з чоловіком лишилися у Головах: я неписьменна, а чоловік слабкий, тай ші тета Ілена була на дотримуванню у нас...

Ек зайшли 1939 року совіти у Жєб'є, то вуйко Петро ввійшов до нас у Голови й приніс валізу із усім писаним. Сказав, що мусит у нас якийсь час переховуватися (бо то уже зачєли кагебісти людей арештовувати). Вуйко жив у нас у тій хаті, навіть не хотів, аби я там ватру клала. Цілий час читав про то, ек си обходити з рускими. Гапчучка Параска прислала до нас икогос діда, тай передала ним письмо вуйкови. Она переказувала, аби Петро ставився до Жєб'я, бо рускі хочут з ним поговорити. На другий день рано вуйко Петро сказав, що мусит йти до Жєб'я. Я йиму кажу: «Не йдіт нікуди, хоть би низнати шо було. Не давайте самі їм у руки. Ви шо, дороги не знаїте за границю. Они з вами так «поговорит», ек із моїм дєдем...». Я дуже вуйка розговорела, не пускала, але шо з того... Покійний вуйко їк пішов тогди від нас – так навіки.

Пізніше, у якийсь час, до нас прийшло письмо від вуйка. Там писалоси, шо вуйко Петро робит садівником. Вуйко просив, аби ми вислали їму вишиту сорочку тай скрипку. Мій чоловік, Иван Шкрібляк, прочітав тото письмо тай сказав, шо то відий кагебісти хочут нас змудрувати, аби и нас «укутати»... Так, шо ми вже нічьо не слали, аби они нас си не чіпали. Тото письмо було дуже зделеку, але відків – я не памнітаю. Шкірину валізу з вуйковими писаними паперями мій чоловік поклав у міх тай закопав дес у нашій толоці під смереков. Усі роки мене дуже цікавило, де пропав слід вуйка Петра, але и по сьогоднішній день ми нічього бирше не знаїмо. Знаїмо лиш одно, шо и мій дєдя Василь, і вуйко Петро уводно були за Україну и за це були карані й поляками, і рускими, тай за це погинули.

Петро з-за Польщі робив вїтом у Жєб'ю, був послом до польського Сейму. Вуйко усім си интересував, скрізь хотів бути, служив при Австрійському війську, був на Першій війні, виступав з Гуцулским театром, світами їхав. То такий мудрий чоловік був, шо таких зараз уже нема. Дуже любив уся наше гуцулске. Любив наші гори.

Коли сталоси так, шо мій чоловік дуже заслаб, то Петро дав міні пару коний, аби вивезти дохтора у Голови. Ми вивез-

ли дохтора й так уратували мого Ивана. Вуйко Петро загинув марно, бо нічьо поганого не робив людем.

Вуйкова жінка Параска фукто справила собі другого чоловіка. Коли вуйка Петра забрали у кремїнар, то Параска Гапчукова була сужена за коня на штири роки, а ек вернуласи з тюрми, то пішла у Замаґуру и стала жити з Дмитром Кураківским. Они мали одну доньку Анну, шо була витак у дружках на весілю моїй доньці Васиїні Місюк.

Вид вас я узнала, шо Анна Кураківска зберегла рукописи найкращої вуйкової книжки «Дїдо Иванчік». Тїпер най люде читают книжку, аби знали правду, ек ми колис жили, та най си бирше тримают свого, рідного. Декувати Господу Богу, шо вуйкова книжка не пропала.

Я вам розказала то, шо памнітаю, багато я вже забула, бо то вже минуло купа років з того часу. Тай я бирше коло маржини ходила и не мала коли слухати всі тетини й вуйкові розповіді. Де я знала, шо колис цим будут цікавитися люде.

Записав Иван Зеленчук.

Філія «Гуцульщина» Науково-дослідного інституту українознавства (Верховина)

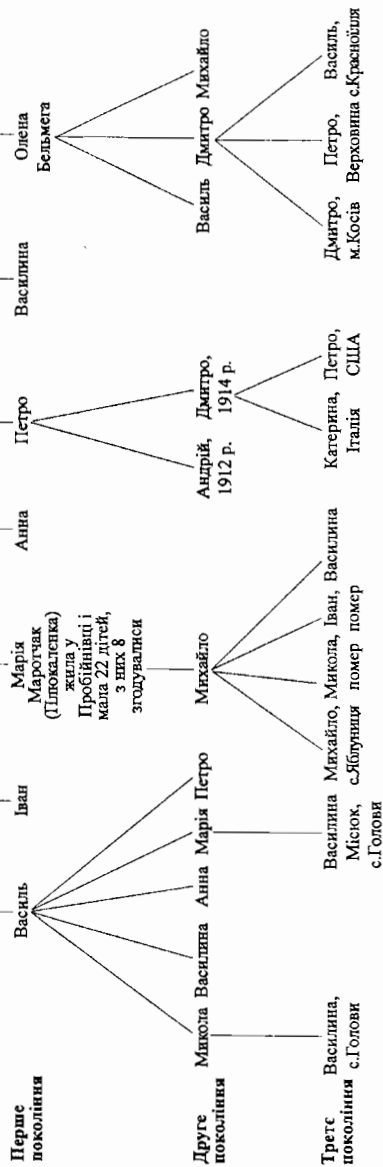

Столітня берегиня родини Шекериків-Доникових із села Голови Микитейчук-Шекерик Олена Дмитрівна (Лупайлюкова) (1864-1967). Зведена сестра (по татові) Петра Шекерика-Доникового.

Фото із сімейного архіву Василя і Васиїни Місюків (с. Голови)

Родовід Петра ШЕКЕРИКА-ДОНИКОВОГО з Голов

Шекерик Дмитро (Паліїв) мав дві жінки, з першою жінкою (Безеюкова із Замагори)* і чотирма дітьми пішов на головування до Доника. Перша жінка померла і другий раз оженився на Парасці з Голов – дочці «Діда Иванчіка» Лупайлового, мали з нею діти.

* Від першої жінки було 4 дітей – Марія, Олена (була заміжня за Олексю – сина Діда Иванчіка Лупайлового), Дмитро і Олександра – мав 7 синів, від яких є діти і внуки.

** Василина Місюк живе у Головах на родинному місці Діда Иванчіка – головного героя у романі-книзі Петра Шекерика-Доникова

Слідами Шекерикових нащадків

Найбільш неординарною подією на Гуцульщині в 2008 році було видання роману «Дідо Иванчік», рукописи якого десятиками літ переховували у землі та інших схронах і аж через 67 років вони побачили світ. Автор цієї об'ємної праці Петро Шекерик-Доників був послом Польського парламенту, активним громадським діячем, фольклористом і великим поціновувачем гуцульської спадщини.

Короткі відомості про останні роки його життя і нелегку долю нащадків спонукало вести пошук його родинних слідів у Сполучених Штатах Америки. З біографічних статей, що опубліковані у книзі «Дідо Иванчік», довідуємось, що наприкінці Другої світової війни сини Петра Шекерика-Доникова Андрій та Дмитро зі своїми сім'ями виїхали до Німеччини, а звідти потрапили до США. Нам ще важко відтворити роки їх проживання і праці там, бо довготривала залізна завіса між двома світами повністю обмежила письмове спілкування Петрових нащадків з близькою і далекою родинами, що залишилися в Україні.

Вчителька Кривопільської ЗОШ I-III ст. Ганна Гутич під час презентації роману «Дідо Иванчік» зі сцени Верховинського районного Будинку культури підтвердила свої родинні зв'язки з автором. А вже потім у розмові повідомила про надруковану в газеті «Україна молода» цікаву статтю «Знай нашу Меланку» про видатну сім'ю онука П.Шекерика-Доникова зі США.

Привід публікації був такий: у перших числах лютого найсвітлішої американській співачці українського походження – Меланії Сафці (це давній недолік англійсько-українського перекладу. Тому читаймо Савці) виповнилося шістьдесят років. У статті йдеться про те, що Меланія ввійшла до історії популярної музики як перша поп-рок-виконавиця. За свій творчий вік вона виступила в найславніших храмах класичної музики: «Карнегі Холлі», «Метрополітен-опера» та оперному театрі.

Меланія Савка першою серед поп-виконавців співала перед Генеральною Асамблеєю ООН, яка в повному складі аплодувала їй стоячи. Ведучі найпопулярніших телешоу не раз спе-

У ході обговорення роману «Дідо Іванчік» вдалося встановити імена на фото, яке вміщено в книзі. Справа наліво: сидять – Петро Шекерик-Доників, біля нього наймолодший син Іван (з собакою), з другого боку – дружина Параска, її батько Михайло Гапчук з дружиною, Онуфрій Гапчук з присілка Кривець, Юрій Ілюк «Івануциків»; стоять – брат дружини П.Шекерика Дмитро Гапчук, син Андрій Шекерик-Доників з дружиною Анною і Михайло Сівардюк

Андрій Шекерик-Доників з дружиною Анною у Коломиї в молоді роки

Молодший син Петра Шекерика-Доників – Дмитро з дружиною Параскою, сином Петром та донькою Катериною, 1943 рік, с.Жаб'є

У Верховині збереглася хата Дмитра і Параски Шекериків, у якій народився в 1942 році їх син Петро, що мешкає в США

речалися між собою за право запросити її на свої програми. Пік популярності її припав на кінець шістдесятих – першу половину сімдесятих років минулого століття. Хоча багато своїх прихильників у неї є і зараз.

Пісенні альбоми Меланіні розійшлися у світі загальним тиражем 80 мільйонів примірників. Вона відома і як композитор. Є автором пісенної музики і багатьох мелодій до телефільмів.

Меланія-Ганна Савка народилася в родині емігрантів. Батько – українець Фред (мабуть, таки Федір) володів багатьма магазинами. Мати – італійка. В офісі фірми «Будда рекордз» вона познайомилася з молодим продюсером Пітером (Петро) Шекериком (онук П.Шекерика-Доникового), від сина Дмитра. Він народився 23 червня 1942 року у Жаб'ю Станіславівської області. Їх поєднала любов до музики, українське походження. Петро став Меланчиним продюсером, й невдовзі вони побралися.

Попри всі успіхи на творчому поприщі М.Савка встигла народити і виховати трьох дітей, розвинути мережу приватних ресторанів. Такою є біографія-характеристика найславетнішої американської співачки українського походження.

Газетна публікація описує наступні творчі злети Меланії. Але нас більше цікавлять прямі спадкоємці нашого земляка. Правда, далі «УМ» сповіщає, що Меланія і її чоловік Петро у 1971 році заснували свою фірму – «Нейберкуд рекордз». 1972 року часопис «Біллборд» назвав М.Савку найкращою вокалісткою США. Високої оцінки заслужили її слова до багатьох пісень. Після 1973 року, коли Меланія відійшла від активної концертної діяльності і зайнялася вихованням своїх дітей, вона почала працювати речницею дитячого фонду ООН-ЮНІСЕФ. Займалася благодійницькою діяльністю. В комуністичні часи М.Савка концертувала за «залізною завісою» в Румунії, Югославії, збираючи кошти для благодійних організацій. Однак доля не дала їй нагоди ні тоді, ні зараз виступити з концертом на історичній батьківщині свого батька, чоловіка – в Україні.

Ця публікація – не єдина. Та ж газета «Україна молода» 22 липня 2005 року у статті «Наші люди в Голівуді» також оглядово поряд з іншими розповідає про Меланію Савку, її творчі досягнення. В цій статті згадується, що в 1968 році вона одружилася з Петром Шекериком, має трьох дітей і двох онуків.

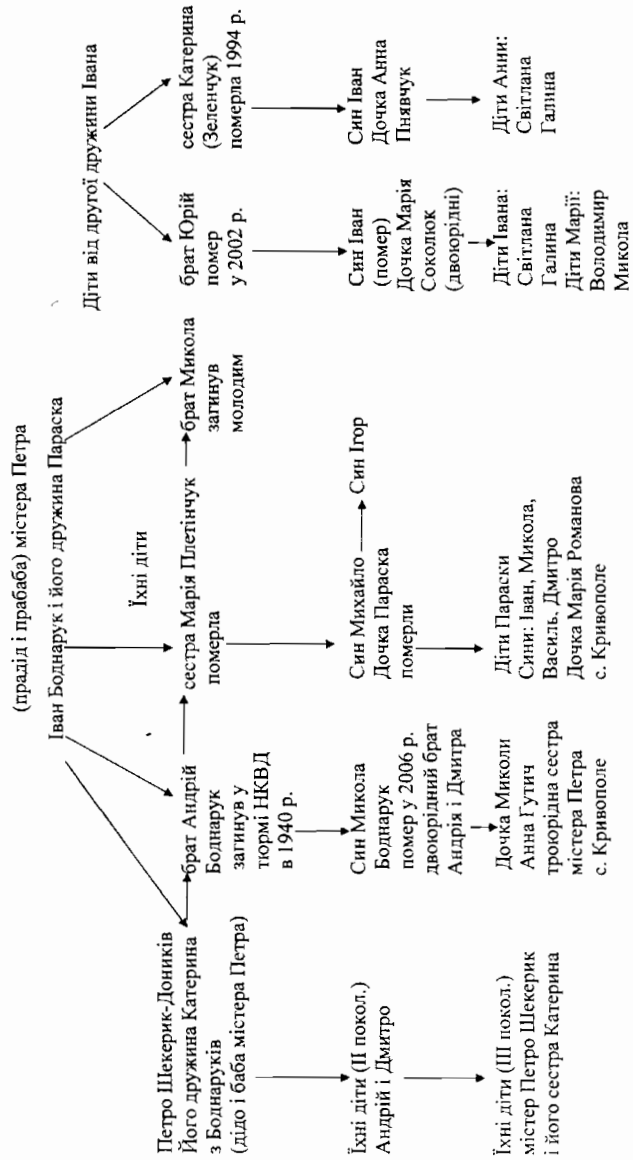
Цей виступ популярної газети теж більше присвячений М.Савці, а наших читачів безумовно хвилює доля прямих нащадків П.Шекерика-Доникового за океаном. Ми пам'ятаємо прохання Г.Гутич, інших читачів розшукати Шекерикових онуків і правнуків, розповісти про їх долі та повоєнне життя батьків. І через персональний інтернет-сайт Меланії редакція журналу «Гуцульщина» одержала в 2007 році повідомлення від Шекерикового продюсера Мирона Буца такого змісту: «Містер Петро Шекеряк попросив мене відповісти на ваш лист, який прийшов нещодавно. Було б цікаво спілкуватися з вами через вашу газету і познайомитися з його сім'єю. Він просить надати будь-яку інформацію щодо його сім'ї, якою ви, можливо, володієте. Так як ви знаєте, Петро одружений з Меланією. Ми будемо шукати можливість, щоб поїхати на Україну, відвідати і побачити рідних, яких, можливо, він там має».

Василь Якуб'як

ВІД УПОРЯДНИКА

Це був останній матеріал, який підготував для «Гуцульщини» журналіст Василь Якуб'як. У скорому часі після його смерті декілька разів зателефонував з Америки Петро Шекеряк (молодший) до голови Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» Дмитра Ватаманюка. Ми розповіли, як цінують його діда Петра Шекерика-Доникового в Україні, що віднайдено його рукопис і видано роман «Дідо Иванчік», що готуються в 2009 році відзначити 120-річний ювілей цього заслуженого гуцула. З цієї нагоди планується видати другу його книгу з вибраними творами, які друкувалися у перші десятиріччя ХХ століття, і що хотіли б вмістити у цій книзі відомості про внуків автора. Петро з Америки пообіцяв, що восени цього року з дружиною побуває в Україні, відвідає рідну Гуцульщину

Родовід по дружині Петра Шекерика-Доникова Катерині (з Боднаруків)

ЛІТОПИСЕЦЬ ГУЦУЛЬЩИНИ

Петро Шекерик-Доників увійшов в історію першої половини ХХ століття, як відомий громадсько-політичний і культурний діяч Гуцульщини, невтомний етнограф-фольклорист і самобутній письменник, співець гуцульської старовітччини. Народився він 20 квітня 1889 року в селі Голови Верховинського району Івано-Франківської області у багатодітній сім'ї доброго господаря Дмитра, який був на годівцях у заможного селянина Доника, через що й додалося Шекерикам прізвище Доників.

Почав Петро здобувати освіту переростком, бо до 1990 року у Головах не було школи. Учителю Лука Гарматій вважав його найуспішнішим учнем у школі, якому привив любов до літератури і до етнографічної дослідницької діяльності. Закінчивши у 1904 році чотирирічну школу, Петро далі займався самоосвітою і став добрим помічником свого учителя у зборі фольклорно-етнографічних матеріалів. У цій пошуковій роботі він допомагав не лише Луці Гарматію, а й Володимирі Гнатюку, Івану Франку, Гнату Хоткевичу та Михайлу Коцюбинському.

Нестачу освітніх знань П.Шекерик компенсував тим, що від природи мав великий дар – добру пам'ять, організаторські здібності, дар слова, письменницький хист, а головне – щире любов до рідної Гуцульщини. У рідних Головах, а також у Красноліллі, Жеб'ю, Довгополі та інших селах він веде запис пісень, колядок, щедрівок, казок, переказів про опришків, звичаїв гуцулів, які були опубліковані в працях В.Шухевича «Гуцульщина», ч. 4-5, В.Гнатюка (Етнографічний збірник, т. 24, 31-34, МЕУ, т. 18). Він автор 106 оповідань з життя гуцулів. Серед них – «Нарозумився», «На дні озера», «Силуваним оком не надивися», «Зведениця», «Іван Бойчук», «В касарнях», «Святий вечір», «Шкільник» та ін.; етнографічні праці: «Календарь», «Рік полудь звичаїв и вірувань Гуцулів» та ін.

Уже тоді Петро Шекерик-Доників друкується у різних українських періодичних виданнях, часто під псевдонімами Ярема, Тур, Радикал, Січовик, Гуцул та інших. Багато його матеріалів

й досі зберігається у рукописах в архівах, фондах Інституту етнографії України, зокрема про опришківство і Першу світову війну, про дитячий побут, ігри, розваги, побутові пісні й оповідання, анекдоти, сороміцькі оповідання, розповідь про статеві стосунки у гуцульських селах.

Перебуваючи у 1908-1910 рр. на військовій службі в австрійській армії, виступав проти нехтування українською мовою і домагався, щоб солдати-українці говорили рідною мовою. Повернувшись з армії, допомагав Г.Хоткевичу в організації і діяльності Гуцульського театру, в якому грав роль Антося у п'єсі «Верховинці», та написав про театр спогади «Перший Гуцулський театр опередь світовов войнов» («Календарь Гуцулський на рік 1937». – Варшава, 1936). Брав активну участь у громадсько-культурному житті Жаб'я, де поселився після одруження в 1911 році. Тут був головою читальні «Просвіти», «Каси відродження Гуцульщини», заступником голови товариства «Сільський господар», секретарем «Народної Спілки», засновником «Січей», читалень. У 1914 р. розгорнув активну діяльність щодо відзначення на Гуцульщині 100-річчя з дня народження Т.Шевченка. Організував набір добровольців до Українських Січових стрільців.

Після розпаду Австро-Угорщини бере активну участь у встановленні на Гуцульщині української влади. У 1918 р. він був обраний членом Української Національної Ради, а також делегатом на Трудовий Конгрес у Києві. Був на засіданні Української Національної Ради ЗУНР в Станіславові й 3 січня 1919 р. голосував за закон про злуку ЗУНР із УНР в одну Українську Народну Республіку. Був свідком величавого свята Злуки ЗУНР із УНР на Софіївській площі в Києві. Виступав за правильне вирішення земельного питання урядом ЗУНР. Потім брав участь у боротьбі з денікінцями і більшовиками, був учасником переговорів про перехід УГА на бік більшовиків. У 1920 р. працював у Вінницькому архіві. Коли Вінницю знову захопили петлюрівці, Шекерик-Доників, не погоджуючись із політикою Петлюри щодо Галичини, покидає працю і їде на Закарпаття, де піклується долею утікачів-гуцулів, учасників Гуцульського повстання 1920 року, про яке написав спогади. Згодом він повертається в Жаб'є і тепер більше займається своїм господар-

ством, політичною і культурно-освітньою діяльністю, ніж етнографічною.

У листі від 4 квітня 1925 р. до В.Гнатюка, в якого не раз гостював у Львові, повідомляв, що «заложив і один рік утримував своїм коштом школу в присілку під Синицями, де досі такої школи не було. Організував курси з ліквідації неписьменності, аматорський гурток, три читальні, відновив «Касу відродження Гуцульщини», читальню «Просвіти» в Жаб'ю та допомагав у будівництві для неї будинку. У 1920-1930 рр. продовжує підтримувати дружні стосунки з В.Стефаником, Марком Черемшиною, А.Крушельницьким, А.Чайковським, В.Гнатюком, співпрацює з газетою «Громадський голос».

Активна громадська позиція не дозволяла Петру Шекеріку-Дониковому бути лише спостерігачем, літописцем гуцульського життя. Його боліли багаточисленні проблеми рідного краю, збереження матеріальної і духовної культури гуцулів, народних традицій. Аби впливати на ці процеси, стає активним членом Української соціальної радикальної партії у Львові, від якої був у 1928-1930 роках обраний послом у польському сеймі. У Варшаві і в рідному краю він відстоює інтереси гірського селянства і рідного Гуцульського краю. Аби підкреслити свою відданість цій справі, постійно ходив, як у сеймі, так і між людьми у гуцульському народному одязі. За це здобув великий авторитет у людей. Тому Петра Шекерика-Доникова обирають у 1927-1939 роках війтом найбільшої в краю гміни с.Жаб'є. Згодом радянська пропаганда висувала йому звинувачення за співробітництво з польською владою. Але фактично він все робив для рідного краю, для людей, використовуючи для цього і польський сейм, і добрі стосунки з багатьма високопоставленими діячами тогочасної Польщі. Він сприяє організації у Варшаві Товариства Приятелів Гуцульщини, яке очолив Міністр оборони Польщі Тадеуш Каспжицькі. При їх допомозі уряд Польщі профінансував будівництво у Жаб'ю Рільничої школи, яка учила молодих гуцулів вмілого господарювання із застосуванням передових швейцарських методів гірського рільництва і тваринництва.

Також Петру Шекеріку-Дониковому вдалося заручитися підтримкою Товариства. Приятелів Гуцульщини, які споруди-

ли в Жаб'є-Ільцях типовий чотириповерховий будинок (об'ємом 11 тис. м куб.), у якому 18 лютого 1938 року було відкрито Регіональний краєзнавчий музей Гуцульщини, який складався із п'яти відділів, і лише один етнографічний відділ нараховував до 5 тисяч експонатів (у 1940 році радянська влада музей ліквідувала).

Жаб'євський вїт був теж ініціатором і активно підтримував будівництво обсерваторії на горі Попіван, яка була відкрита у липні 1938 року. Товариство Приятелів Гуцульщини сприяло Петру Шекерику-Дониковому видавати щорічний «Календар гуцулський» (у 1935, 1937, 1939 рр.), який мав велику популярність у гуцулів і їх приятелів. У цьому календарі Петро Шекерик-Доників друкував багато своїх етнографічних матеріалів, а також художні оповідання з життя гуцулів. Серед опублікованих П.Шекериком етнографічних матеріалів найбільший інтерес представляють «Родини і хрестини на Гуцульщині» (Матеріали до української етнології. – Львів, 1918. – с.86-122) та «Рік полудь звичаїв і вірувань гуцулів» («Календарь Гуцулский» на рік 1937. – с.31-69).

На відміну від інших авторів, Шекерик, як корінний син гір, добре володів гуцульською вимовою, умів її вдало передати українським правописом. Станіслав Вінценз, оцінюючи колоритну постать цього гуцульського громадського діяча, етнографа, прозаїка, зазначає, що той «був людиною талановитою, якщо не геніальною, і створив твір, який, якщо його колись відкопають, буде гордістю саморідного письменства і пам'ятником старої мови, якому немає рівного». Тобто мова йде про останній і найбільший літературний твір Петра Шекерика-Доникова роман «Дідо Иванчік». Але тяжка доля судилася цьому твору і його автору. З приходом радянської влади Петра Шекерика-Доникова переслідували, перешкождали писати, вилучали уже написану першу частину роману. І все ж автору вдалося дописати свій найбільший літературний твір. Остання його сторінка датована 20 квітнем 1940 року, а через три тижні його арештували. Після суду невільницька дорога Петра Шекерика-Доникова пролягла до Сибіру, де навіки загубилися сліди вірного сина Гуцульщини.

Дружина Параска усім твердила, що уся література і руко-

писи чоловіка були вилучені й спалені. Насправді рукопис роману «Дідо Иванчік» вона закопала в землю, декілька разів міняла схованку і, як найціннішу реліквію, заповіла дочці Анні берегти до кращих часів. І тільки з утвердженням Української незалежної держави, під час святкування 110-річчя з дня народження Петра Шекерика-Доникова, Анна вручила товариству «Гуцульщина» рукописи роману «Дідо Иванчік».

Багато часу довелось редакції журналу-видавництву «Гуцульщина» затратити, аби опрацювати понищені часом й умовами зберігання великі стоси рукописів цього роману. І хоча окремі його місця втрачені, які не вдалося відновити, за змістом і своєю суттю він є дійсно унікальним. Це шедевр гуцульської старовіччини, душевної ментальності гуцулів, яку передано в образах героїв цього твору.

Уся письмова спадщина Петра Шекерика-Доникова є заповітом для прийдешніх поколінь, який наголошував про це не раз і зокрема у статті «Перший Гуцульський театр опередь світовов войнов», написану в 1936 році: «Але ми, Гуцули, мусимо бути приготівані, ек слід, шоби ми ни затратили свої давні прегарні и мудрі та добрі звичаї, обреди, ношу, скрій у будові наших забудовань и нашу мову, бо лишень шенуючі свої давні звичаї, мову и будову, можемо бути бізівні, шо ми сповнимо свое завданє, так ек уно маєт бути, добре и ретенно – для розвою и пиднесеня нашеї закутини краю. Бо лишень тогди можемо бути бізівними, шо ни зальлет нас и ни знишіт, та ни зметет з лица земні нова європейска механічна та нівелююча цивілізація, бо мусимо вірити в то, шо хто «свого цураєтци – того Бог караєт». Тимунь, лишень шенуючі и люб'ючі свое, идім сміло у світ на стрічу новому!».

*Петро Арсенич,
голова Івано-Франківської обласної
організації товариства «Просвіта»,
доцент Прикарпатського національного
університету ім. В.Стефаника,*

*Дмитро Ватаманюк,
голова Всеукраїнського товариства
«Гуцульщина»*

ПЕТРО ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ

Рік у віруваннях гуцулів

Вибрані твори

(Літературний стиль автора в гуцульській говірці)

Видання здійснене

Всеукраїнським товариством «Гуцульщина»
і редакцією журналу-видавництва «Гуцульщина»
при залученні коштів з Верховинського районного бюджету
та інших спонсорів

Комп'ютерний набір:

Людмила Зузяк, Ганна Кіращук, Леся Клим,
Ярослава Максим'юк, Марія Потяк

Верстка і дизайн: Роман Клим

Коректор: Марія Потяк

Випусковий редактор: Дмитро Ватаманюк

Використано фотографії М.Сеньковського із архіву його сина
Ю.Сеньковського зі Львова, Ганни Костюк з Верховини, Петра Ше-
керики (внука) зі США; малюнки із журналів «Календарь гуцульский»
за 1935, 1937, 1939 роки.

Висловлюємо подяку за представлені матеріали
Петру Арсеничу з Івано-Франківська, Іванові, Ярославу і
Василеві Зеленчукам з Криворівні Верховинського району,
за фінансову підтримку – Верховинській районній раді
(голова Ярослав Кікінчук) і голові райдержадміністрації
Петру Кермощуку

Текстові діапозитиви виготовлені у редакції журналу-видавництва
«Гуцульщина». Підп. до друку 1.04.2009, формат 84х60, 1/16
Папір офсетний. Ум. друк. аркушів 22, стор. 352.

Друкарня «Місто-НВ»

(вул. Незалежності, 53, м.Івано-Франківськ, 76000, тел. 55-94-93)

Замовляйте книгу за тел. 8 096 9453006

ЗМІСТ

Рік полудь звичеїв и вірувань гуцулів	3
С'єтки цілого року	25
Народні вірування	67
Колєдники	83
Єрмарки	107
Гуцулські храми і забави	109
Родини і хрестини на Гуцульщині	113
Похоронні звичаї і обряди в Головах	151
Перший гуцулський театр	193
Бої Легіонів на Гуцулщині	213
Гуцульщина в польському ярмі	217
Найліпший гірський кінь на світі	257
О можливости зарібку и добрим гаразді на Гуцулщині	261
Як стягнути на Гуцулщину туристів і люфтників?	266
Шенуймо мову й народну ношу	269
Опришки	273
Почєток и конец світа	291
Людцкый вік	293
Видколи лишили старий людий убивати	296
На дні озера	298
Когутова рада	309
Єк жінка з розумного чоловіка зробила дурного	314
Спомини про М. Коцюбинського	322
Січовий організатор	324
Співпраця з В. Гнатюком, М. Ломацьким, Г. Цбінденем	326
Спогади про родину П. Шекерики-Дониковаго	332
Слідами Шекерикових нащадків	340
Літописець Гуцульщини	347

ПЕТРО
ШЕКЕРИК-
ДОНИКІВ

РІЖ у віруваннях гуцулів